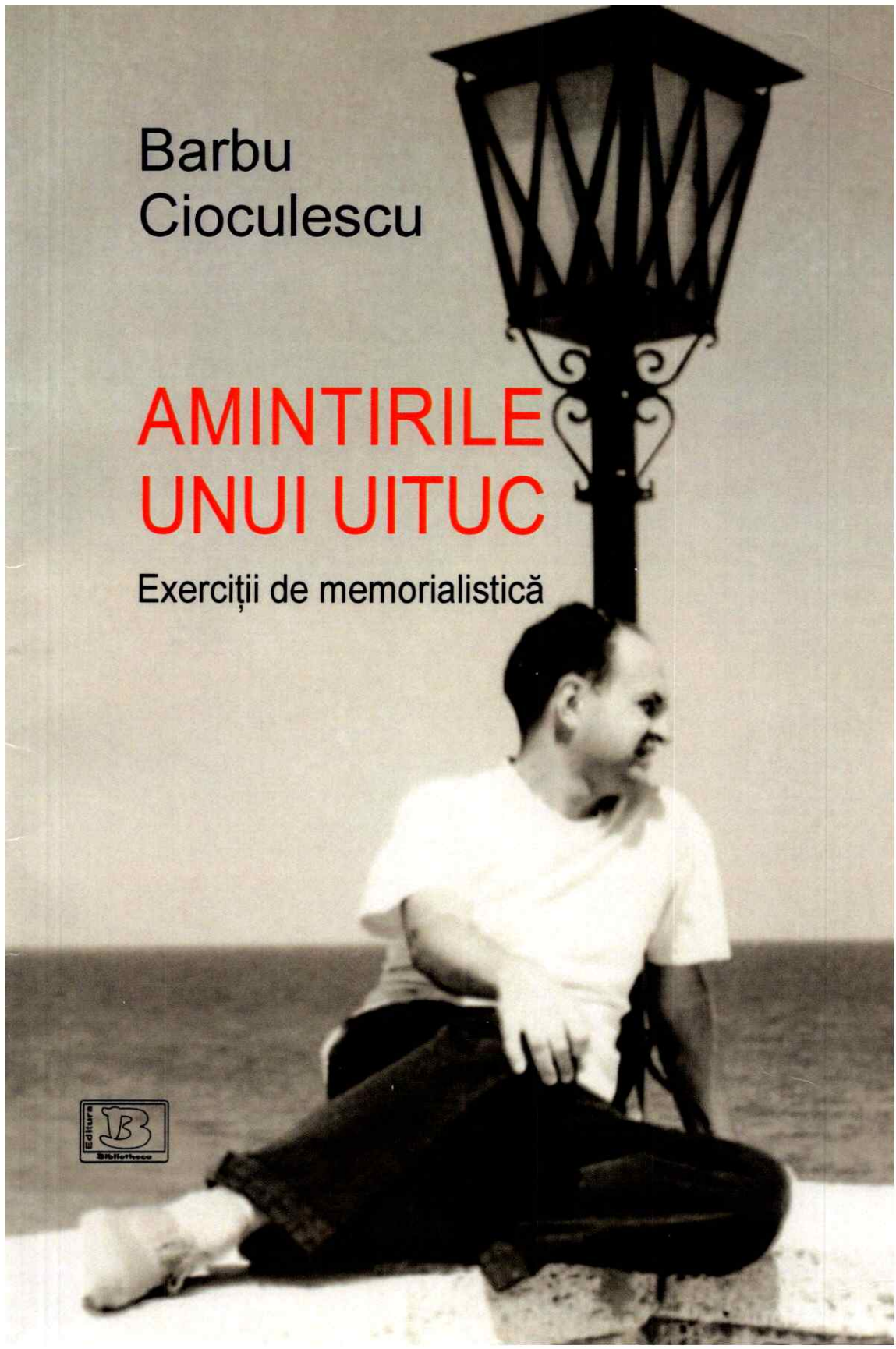

Barbu
Cioculescu

AMINTIRILE UNUI UITUC

Exerciții de memorialistică

Barbu Cioculescu

AMINTIRILE UNUI UITUC

Exerciții de memorialistică

EDITURA *Bibliotheca* Târgoviște

N. Radian, KB 2/3, Târgoviște, 130062
tel/fax: 0245 212 241; mobil 0761 136 921
e-mail: biblioth@gmail.com • www.bibliotheca.ro

Editor – Mihai Stan

Coperta – Barbu Cioculescu la Eforie Nord, în 1953
Corectură – Cornel Albuleț
Tehnoredactare – Ioan Alexandru Muscalu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României CIOCULESCU, BARBU

Amințirile unui ultuc. Exerciții de memorialistică /

Barbu Cioculescu. – Ed. a 2-a, rev. – Târgoviște: Bibliotheca, 2014
ISBN 978-973-712-925-3

821.135.1.09

Colecția *MEMORIALISTICĂ*

Coordonator Mihai Stan

Copyright © 2014 Editura ***Bibliotheca***

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Editurii ***Bibliotheca*** & Barbu Cioculescu

Barbu Cioculescu

AMINTIRILE UNUI UITUC

Exerciții de memorialistică

Ediția a II-a augmentată

Editura **Bibliotheca**
Târgoviște, 2014

Simonei, pentru anii de lumină, căldură, echilibru și bună dispoziție pe care mi i-a dăruit cu calmă bravură, din înăscutul ei optimism. Pentru bunătatea cu care respinge răul, urâtul, dizarmonicul, poate fiindcă știe cât e de frumoasă.

A FI SAU A NU FI MEMORIALIST (preambul)

Nimeni, dar absolut, nimeni nu înțelege din care motive omul de înaltă cultură, de certă poziție socială și de unanim respect ce sunt – un adevăr forțând modestia – nu-și scrie memoriile. Că nu și le-a scris mai din timp, seamă ținând vremea îndelungată de când a devenit o eminentă personalitate a culturii românești și, prin aceasta, a celei central europene, cu necesarul adaos răsăritean.

Dese și insistente îndemnuri, apeluri, rugăminți, venind din cele mai peștrițe medii, dar în principal din partea unor apropiați care prin poziția lor îmi cunoșteau fierbinte meritele, au rămas fără urmarea dorită, spre uimirea și chiar revolta a numeroși admiratori, frustrați de îndărătnicul meu refuz. Pe care, firește, ei nu-l puteau înțelege. Într-adevăr, nu se putea vorbi de lene în cazul cuiva care scrisese rafturi de cărți, un cufăr de studii, nenumărabile eseuri, articole, cronici, prefețe, postfețe, introduceri – prezent în presă de peste șaptezeci de ani, socotind debutul de la *Universul copiilor*, de la unsprezece ani. Copil minune, adolescent patetic, tânăr port-drapel, matur industriuos, bătrân înțelept, omul care a scris despre toți și despre toate, schimbând figurile spre a nu se repeta, poetul, prozatorul, criticul și istoricul literar, gânditorul politic inspirat, ager, cuprinzător și nu rareori surprinzător de clarvăzător în lecțiile sale, portretistul atâtor mari bărbați și încântătoare femei, întârziind să-și scrie memoriile? După ce, în mod inexplicabil a eșuat în ținerea de *Jurnal*, la 20, la 30, la 50 de ani, povestindu-se numai ici și colo, în câte un serial rămas neterminat, în interviuri necorectate manu propria, în file răzlețe, la radioteleviziune – și atunci tras de limbă!

Și-au pus pe hârtie memoriile oameni care-și luau, astfel, apărarea de grave acuzații, deci dintr-un sentiment al datoriei față de sine. Și-au scris memoriile oameni, dimpotrivă, cu nepătată viață, făcând în acest fel un dar societății, unul final. Chiar tatăl meu a scris o asemenea carte, și încă

pe timpul unei odioase cenzuri. Realul succes al acestor memorii ar fi trebuit să-mi dea aripi, întru a mi le scrie pe ale mele – pe când, în fapt, mi s-a părut că ele ajung.

Argumentul că, în posesia unui bagaj enorm de amintiri, aveam obligația să stau sute de ore pe scaun, cocârjându-mi oasele și așa scârțâietoare și prăpădindu-mi vederea, câtă mai e, nu rezistă: fire tenace, mi-am petrecut o parte însemnată din viață pe scaun, la masa de lucru, sub tradiționala lampă. Am citit și am scris, în loc să înot, să schiez, să joc tenis, să țin de coarne o motocicletă, să conduc un automobil, să călătoresc, să... să... să... Mai era, atunci, timp, să-mi scriu și memoriile? Judecați și mai ales cei dintre dumneavoastră care au toate motivele să nu-și scrie memoriile!

Altcum, sentimentul nimicniciei omenești să fi fost atât de puternic încât, scriind, în timp, cam despre orice, tocmai despre mine să nu scriu mai nimic? Să las pe alții să vorbească despre misteriosul meu farmec, în termenii comuni care-i caracterizează și să nu fac o sforțare de a mă înfățișa singur, în întreaga splendoare a ființei mele spirituale – lasă că nici de cea fizică rușine nu-mi este. Știu, desigur, cât de repede se uită morții – din proprie experiență acum, și mai pe urmă – altfel n-ar fi de trăit. Mai știu, tot așa, că oricare bibliotecă este un cimitir neplivit de autori că, mai adesea, ne delectăm cu scriitori de mult trecuți dincolo, decât cu cei în viață, care, mâine chiar, vor produce scrieri ce-i vor descalifica. Sau, poate, chiar astăzi. Mi-am petrecut o bună parte din viață citindu-i pe clasici, compătiment cu cei morți, ca să nu mai spun de memoriile lor – de la Samuel Pepys încoace, ba nu, de la Benvenuto Cellini. Activitatea lor epistolară, zâmbetele lor din gravuri – pe peretele din stânga biroului stă o gravură cu Pietro Aretino – m-au marcat. Un erudit se apleacă asupra trecutului său – eu zic să nu ne pierdem umorul.

Ca refractar la scrierea de memorii, o vizită la psiholog ar fi oricum tardivă, de psihanalist nu poate fi vorba, rămâne, scurt și cuprinzător, să-mi pun întrebarea: nu cumva am despre mine o părere nu zic proastă, dar nici grozavă și nu mi-ar conveni să-mi ridic cortul în rezervația celor mediocri și, fără să mă întind prea tare, să-mi lărgesc un loc pe care nu l-am avut în realitate? Dar i-am dus, dintotdeauna, dorul? Conștient sau nu? Nu cumva am despre mine părerea că sunt un ins de nota șapte și mă înțarcă teama că lectorul, cunoscut pentru nu numai ipocrizia sa, dar și pentru incurabila-i

perfidie, să decoperteze cel mai neplăcut adevăr? Și să constate, cu adâncă satisfacție, la capătul a sute de pagini citite cu tot mai vie atenție investigatoare, că bănuielile inițiale i se adevăresc?

Dar, pentru Dumnezeu, nu scrii pentru lectori, ci pentru tine însuși, și nu oricând, ci la un pas de judecata de apoi, se va rosti vocea rațiunii. Numai că în horoscopul meu, întocmit de magul de la Snagov, scrie că guvernând luna maximal armonic, intuiția trebuie preferată rațiunii, în calitatea ei de prim atribut al destinului. Iar dacă intuiția, niciodată dând greș, îmi șoptește să nu mă apuc de memorii, atunci ce e de făcut?

Mai încoace, vina inhibiției de a-mi scrie memoriile cade asupra educației primite, din mica pruncie: „Vorbești prea mult, când vorbești cu mine, să taci din gură, să nu iei cuvântul neîntrebat, să nu întrerupi pe vorbitor, să aștepți, să te mai gândești, să nu te pui în prim-plan, să fii modest, chiar dacă nu-ți arde, să nu fii obraznic, încrezut, fălos, să nu te înfigi la bucata cea mai mare etc.”

Sacre principii care pun cu botul pe labe chiar și pe un nativ în leu – cu atât mai mult cu cât în horoscopul chinezesc zodia e a iepurelui. Iepure de foc, dar iepure. Iar în cel arboricol, plop. E ceva adevăr într-asta, căci verbos în aparență, structural mi-am apărat distanța de fugă, fiind, ca și tatăl meu, în fond un *hombre secreto*. Și cu ereditatea nu te pui!

Pentru că am vorbit de tata, și el a rezistat eroic insistențelor de a-și scrie memoriile și nu a cedat decât în momentul în care a găsit o strategie. Factorul de reținere l-a determinat însă să nu pomenească de ființa pe care a iubit-o mai mult în viață – soția lui și mama mea, să nu pomenească de unicul lui fiu – și de multe altele, din familie, de pildă. Dar ce se întâmplă dacă eu mai cu seamă despre asta aș vrea să scriu, despre viața unei familii din clasa de mijloc românească, în perioada interbelică și – vai – mai pe urmă? Despre fetele pe care le-am iubit, despre femeile care m-au iubit, despre crunte, devastatoare eșecuri sentimentale, despre năvalnice împliniri ale inimii, despre legături, despre căsătorii?

Să mă lătesc despre o copilărie singuratică, hieratică, în pragul autismului, de o adolescență bântuită de fantasme erotice poate cam prea devreme și hrănită cu imense lecturi, puse cu furca – vezi obiceiul de a citi mai multe cărți deodată, aspirându-le încrucișat, de șirul de boli ale copilăriei, tinereții, maturității – și mă gândesc la acea amiază când,

întins pe patul de tablă al unui uriaș aparat de radiografie am aflat de bomba atomică, pusă deasupra Hiroșimei? N-ar fi potrivit să adaug, la sfârșitul cărții un buchet de fotografii, cu pruncul ținut în brațe de un tată mândru sau tot în brațele unei frumoase doamne pe un balcon parizian – oare cum se numea ca soție franțuzoaică d-ra Bosnief-Paraschivescu? Am ținut minte optzeci de ani, ca să uit acum!

Sigur că nu: se numea Parlier!

A FI SAU A NU FI MEMORIALIST (preambul – 2)

Copilul apare și într-o fotografie pe cearceaf, la iarbă verde, între cei trei veri ai săi – Noel Constantin, Stacey Iulian și Edith Victoria, de o blonda britanică, dar pruncul este încă mai bălai – și râde. Într-o poză de la patru ani, arborează plete aurii și ține într-o mână, răsturnată cu capul în jos, o puică cu pene pestrițe. Tatăl fotograf cumpărase la Paris un aparat fotografic Kodak, o cutie prevăzută și cu o lentilă pentru portret. Pozase, în stradă, un bătrân respectabil, pe nume Paul Bourget, cu baston și pălărie tare. (Într-o tabletă a lui Arghezi, cineva îi ridicase venerabilului romancier bastonul căzut. „Merci”, spusese acesta. „Il n’y a pas de quoi”, răspunsese românașul nostru, într-o vreme când tot neamul vorbea franțuzește. Iar, mai zicea Arghezi, scena fusese momentul de vârf al existenței insului. Se putea altfel?)

Noul membru al familiei, Barbu, fusese fotografiat în toate chipurile, mai puțin celebra imagine gol, pe burtă. Două bucle din acel păr bălai, dimpreună cu dinții de lapte, au fost în păstrare într-o cutioară de bomboane de ciocolată „Zamfirescu”. În timp, deschisă adesea, spre a i se admira conținutul, cutia se tuflise, dinții au dispărut, zuluflii au rămas – un muzeu care ar rezerva mai multe săli marelui om de cultură în cauză, ar etala sub sticlă aceste relicve, de o neprețuită valoare, întru edificarea generațiilor viitoare. Autenticitatea lor este indiscutabilă.

Poza format cartă poștală, în care premiantul întâi – premiu împărțit cu Vică – în prima clasă școlară – poartă pe frunte o coroniță de lauri, arată un copil cu față prelungă, nas cu cocoașă, nări ample. Colegi care nu-l mai întâlniseră de atunci decenii de-a rândul, l-au recunoscut spontan. În fotografie, părinții stau de-a dreapta și stânga urmașului, protectori și mândri. Dar vremea îngerului blond trecuse. Pomenindu-l aici, îl salvez de la neant. Un punct spre a-mi scrie

memoriile. Pe buzele uscate ale cititorului însetat de ele picură primii picuri. Țipătul său de bucurie, de încântare, de extaz mă încurajează. Trebuie să fac ceva pentru el.

Lungul drum în viață al unui octogenar pe cărarea cu spini (zic bine?), a tuturor încercărilor ar putea fi ilustrat cu un puhoi de fotografii reprezentând familia Cioculescu și neamurile sale, apropiații, ba chiar și actanți ai unei singure întâlniri – câte unul, în perechi sau în grupuri – totuși, în timpul vieții părinților mei a existat în casă un singur album, și nici acela complet! Obişnuit, ultimele pagini ale unui volum memorialistic oferă, pe hârtie lucioasă, fotografii în format mic, cu slabe calități de reproducere – atâtea numai câte să stârnească pofta exploratorului. Un tom de amintiri (de epocă), de rezonabile dimensiuni, cu, alăturat, un altul de cam tot atâtea coli tipografice, pur fotografic, compartimentându-l, la început și mijloc în alb-negru, iar mai apoi color ar aduce în plan mai întâi pe copilul serafic, pe urmă pe adolescentul bântuit de fantasme erotice, pe tânărul întâmpinând zările pe culmile muntelui Venerii, pe maturul cu început de chelie, ținând el în brațe, acum, înduioșat copilul, în fine sexagenarul robust, pe septuagenarul verde, octogenarul lăudat pentru cât de bine se ține. Și o întreagă lume, încă mai interesantă.

Străbunici, bunici și bunice, unchi și străunchi, mătuși, veri, verișoare, socri, cuscari, cumnați, fetele, iubitele, soțiile – dacă așa a vrut destinul –, prietenii, profesorii de toate gradele – anii de școală sunt precumpănitori în toate cărțile de amintiri până a le face de nesuferit – lecturile formative, epistolele cu sfințenie păstrate, dovedind nobile legături, momente cu miez, scene cu tâlc – toate acestea așteaptă de la tine. Iar cele care și-au pierdut răbdarea, au pierdut și partida.

Fotografii, Horatio, fotografii amestecate, nedatate și fără indicația persoanelor, vârste întretăindu-se, locuri geografice căzând unele peste altele – pe terasa casei, cu Constant Tonegaru, tuns nemțește, la Brad, cu Vasile Netea și alți patrioți ardeleni, lângă gorunul lui Horia (sau statuia lui Iancu?), la Riga, cu Leons Briedis, la Neptun, cu Simona, Catrina și Tudor Țopa, la Moscova, pe țărmul râului, privind sloiurile de gheață populate de ciori, sau consumând cu linguroiul icre negre, cu Alexandru Piru, Ion Horia și Franz Liebhardt, la Beaubourg, cu Dinu Komorovschi, fotografiindu-mă pe scara rulantă, la Cezareea, ciufulit de vânt, dus de

Ann Stephanie, la Potsdam, eu Marcel Duță, ocolind temple chinezești și poposind la templul roman, în renovare, unde restauratorul, beat, ne pofta din subsol la sticla sa de vin, la Milano, cu Simona, la marea poartă a Domului, străjer, cu uniforma completă, basc alb fluier și eghileți galbeni, la Ohrid, cu Nae Prelipceanu hrănind uriașii păstrăvi, cu firimituri, la țărmul lacului strălîmpede, și totuși profund poluat... Și tot acolo, pe un deal de vis, în preajma unei biserici din secolul al XIII-lea, într-o după-amiază de grație.

Și dacă tot am pornit, tsunami-ul de fotografii la rotondele Muzeului Național al Literaturii, la zecile lansări de carte, festivități, festivaluri, aniversări, comemorări, ar completa sicitatea primului volum. Cel de al doilea, în alb-negru, sepia și color ar avea toate șansele să devină un bestseller, în care caz primul volum ar putea fi oferit ca un accesoriu și eventual gratis. E, de altminteri, de la sine înțeles cât de sumar poate fi un singur volum pentru o atât de lungă – dacă nu și pasionantă existență – sub trei orânduiri, un război mondial, două cutremure devastatoare, o rebeliune, patru decenii de comunism și încă două de tranziție. Cu mai bine de șapte decenii petrecute în București, strada doctor Turnescu 5...

Scrie, băiete, scrie, de ce ți-e frică nu scapi! Da, vine vremea când sincerul mincinos și cu mincinosul sincer își dau mâna, spre a se despărți – de acum înainte își vor ține registrele, spate în spate, fără a mai ști unul de altul. Hombre segreto își depune mantia, își pune masca în cui, din manșetă scoate batista cu care își lua adio, o va folosi spre a-și șterge fruntea asudată. În public, între distinși bărbați și mirabile doamne, sclipește fermecătorul *causeur*, primește aplauze – și ultimatul de a-și scrie memoriile, căci are un bagaj fantastic de amintiri – mai bine de jumătate preluate de la tatăl său, din șuetele acestuia, istoric până în vârful unghiilor. Irezistibilul *causeur* remarcase, în toate rândurile, că repovestirea unor anecdote moștenite culegea garantat succesul serii. Ale sale, treceau cu bunăvoință rampa. Cum vor sta lucrurile când voi pune pe hârtie, adică în locul cel mai expus de pe glob numai comunicate de și despre mine? Până la a ajunge să mă detest?

Dacă din mine, cu oricâtă sfortare, un mare și neînțeles singuratic n-are să iasă, astronomic departe de Adrian Marino, dacă nu-l pot concura pe bon viveur-ul gascon Beldie, pe fabulosul Nicolae Gheran, pe suav

eruditul Nicolae Balotă. Atunci, cum? Și de ce? Pentru redobândirea fugiților ani? Pentru a răspunde sfidării foii albe, de atâtea ori înfrântă, dar mereu renăscând și aruncând aceeași provocare? Sau pentru că așa le stă bine furnicii, albinei, scribului, în adâncă respirație a naturii?

Din toate câte puțin, din nimic cel mai mult și pentru că am, cititorule, cu tine, o veche răfuială. Tu ești acela care vei plăti oalele sparte – și asta înainte să apucăm împreună sfârșitul lumii.

Așa că pregătește-te, timpul tău e scurt. Al meu abia începe.

A FI SAU A NU FI MEMORIALIST (ȘI ÎNCĂ CEVA)

Prin clasa întâia de liceu – a cincea de astăzi – frecventam cu lăcomie librăria Socec de la încrucișarea bulevardului Elisabeta cu Calea Victoriei. Mă atrăgea cu deosebire o lungă tețghea de-a lungul geamului central, tețghea pe care erau întinse numerele Bibliotecii pentru toți, pe mai multe serii de tiraje, dintre care unele venerabile. Exemplarele ultimei generații se bucurau de supracoperți colorate, varietatea de titluri mă fascina, acolo am citit romanele lui Alphonse Daudet, dar și lucrări de istorie, chiar de filosofie. Pusesem ochii pe un elegant volum cu supracopertă albastră, o monografie asupra lui Descartes. Prin casă îmi cădea în mână un etui de piele, probabil cumpărat la Paris, pentru pachetele de țigări. Avea, pe față, în relief, imaginea catedralei Notre Dame. Pe dosul încheietoarei tata scrisese cu cerneală neagră „Șerban Cioculescu, renatus cartesianus”.

Ca filatelist începător, cu mijloace ocazionale, cumpăram de preferință serii franțuzești, pentru că erau ieftine, cu serii scurte. Posedam două timbre aproape identice, reprezentându-l pe Descartes – chipul în stânga, iar în dreapta timbrului, deschisă cartea, cu titlul ei, pe un timbru „Discours de la méthode”, iar pe celălalt, „Discours sur la méthode”.

Descoperirea erorii fusese corectată. Timbrul era albastru, ca și coperta cărții din Biblioteca pentru toți, chipul reprodus același, după o gravură celebră.

Cartea o cumpărasem cu inima curată și plin de speranțe. Lectura a fost un dureros eșec. Amintesc de acest episod, lipsit de orice importanță, spre a-l aviza pe cititor în privința slabelor rezultate, și mai târziu obținute, într-ale metodei.

Aproape un sfert de veac cercetător științific, șoarece de bibliotecă, n-am fost un om de fișe, n-am recurs la fișier decât în cazuri de strictă

necesitate – bibliografii, note de subsol. Câtă vreme fusese director al Institutului G. Călinescu, pretindea, la termene, fișele fiecărui cercetător, le cântărea în mână, spre a constata dacă sunt destul de grele, ca volum, studia scrisul de pe ele – scris mare ascundea fraudă. Ilustrul profesor s-a săvârșit din viață în luna iunie 1965, eu am intrat la Institut în toamna aceluiași. Așa că n-am cunoscut muștruluiiala – numai spre paguba mea.

Când, hărțuit din toate părțile că întârziu în mod impardonabil să „pun pe hârtie” comorile pe care le dețin, m-am decis să risc, n-am avut la îndemână o tablă de materii de genul, bunăoară: Părinții, Orașul, Războiul, Anii de școală etc. etc. și nici un model; articolele cu caracter autobiografic de mine publicate, interviurile mă indicau mai degrabă ca pe un martor onorabil complementar, un volum de articole pe două decenii, unde strategic, articolele cele mai noi deschideau cartea, către cele mai vechi – mă refer la „Zădărnicii în vuietul vremii”, avusese un succes mediocru.

A deschide o carte de memorii plecând de la prezenta stare a scribului putea fi o cale, ducând istorisirea de-a-ndăratelea până la gunguritul pruncului. Un bătrân în plinătatea darurilor sale intelectuale împune, iar ca martor colateral al mai multor epoci, convinge. Dacă nu dă pe față un cârtitor înăcrit, decis să aibă ultimul cuvânt în dispute cu persoane aflătoare în stare de schelet, sub lespezi – de pe o catedră de pe care să nu se mai dea dus.

Cititorul nici nu va ști că e mai greu să nu ierți.

Iar între a fi călduț și a fi obiectiv, raporturile sunt confuze. Când mustul dă în fierbere, vei scrie dintr-un suflu cinci tomuri, când vinul se găsește în alambic, vei concepe un eseu; socotindu-te un mare neînțeleș și un incompatibil singuratic, vei scrie un roman, dând prioritate lumii, o cronică. E timpul să alegi...

Dacă a-ți avertiza publicul cititor să nu se aștepte la o metodă în vraf de pagini care urmează, dezvăluie o strategie defensivă, a momi același prea binevoitor public cu mireasma unui roman, arată, vai, șiretenie.

Cu toate că nu este exclus ca, la finalul lecturii, bunul cititor să exclame: „...un adevărat roman! *Povestiri despre dumnealui Barbul*” ar putea fi, atunci, titlul ideal, și nu *Exerciții de memorialistică*.

Dar nu, voi păstra titlul inițial din caracteristica prudență a unui copil de belfer. Când părinții mei au scăpat de teama de a avea un fiu autist – am vorbit foarte târziu, pe la patru ani – și când, dimpotrivă, nu mai puteam fi determinat să tac, tata mă întreba dacă am cunoștința de numele medical al bolii copiilor de profesori. Maladia se chema Demență precoce. Și-mi povestea un caz celebru – al fiului profesorului său de estetică, Mihail Dragomirescu.

În limba franceză, cartea s-ar numi, zic, Monsieur Barboux – sa vie, son oeuvre – panorama d'une époque. În engleză, ar fi mai scurt. Jocul poate continua. Însă cât de îndreptățit să-și scrie memoriile un ins care, fiu respectuos, soț iubitor, slujitor plin de râvnă al Instituției sale, părinte devotat, cetățean săritor nu și-a aparținut, e o întrebare.

Se merge mai departe dacă individul a tras câte ceva din fiecare categorie, locuind, sufletește, într-o încăpere ca mai multe ieșiri. Cum, totuși, trăim, într-o lume ultrapoluată unde, în fiecare ceas pier mii de specii, este de crezut că și speța fiilor de belferi se află pe cale de dispariție. Oameni de calitate au dat glas unor negrăitoare specii, cărora astfel le cunoaștem memoriile, E.T.A. Hoffmann, pentru motanul Murr, Pierre Chaine a scos la lumină Memoriile unui șoarece, iar din galeria neființelor, Diderot, dacă nu mă înșel, s-a făcut interpretul memoriilor unor giuvaeruri, Louise d'Aulnay ale unei păpuși, Pierre Assouline ale unui tablou, domnul de Crébillon a publicat memoriile unei sofale, Fougeret de Montbron ale unei canapele, Voisenon, ale unei căzi de baie...

Memoriile unui fiu de belfer presupun o amplă bibliografie, index de abrevieri, tablă de materii alfabetică, note de subsol, numerotare cu cifre latine a capitolelor – fiecare din acestea precedat de câte un motto din autori iluștri, de preferință din antichitatea clasică, eventual din gnostici, mistici timpurii, Bismarck, Sapho. Și, neapărat din marii noștri gânditori, Iorga, Pârvan, Nae Ionescu...

Întrucât memoriile lui Samuel Pepys, ale lui Casanova sunt de largă circulație, se va apela la altele, ale ducesei d'Abrantès, ale ducesei de Dino, ale Mariei d'Agoult, cuprinzând și un Jurnal, ale marilor corespondențe ale Secolului luminilor, amințirile marchizului de Breteuil, dacă nu și Jurnalul contemporanului Paul Léautaud, din care am și tradus niște firimituri, cândva, în Secolul XX.

Oricum, cine a citit memoriile regelui Carol I, ale lui Titu Maiorescu, Alexandru Marghiloman, nu are dreptul să le ignore pe ale mele, așa cum, fatal și punitiv vin la rând. Nu știți cu cine aveți de-a face!

Dar stați!, cum se aude la televiziune: asta nu e totul! Sunați chiar acum la numărul telefonic 3.47.60 și veți primi pe lângă volumul de memorii și manualul de utilizare, o lupă și un card, iar cei ce vor suna în prima jumătate de oră vor beneficia și de setul de accesorii de lectură. Atenție!

Dar asta nu e totul! Numărul de telefon, din primele decenii ale secolului trecut, aparținea lui Șerban Cioculescu. La sunetul prelung răspundea un băiat de opt-nouă ani. Când auzea în receptor un hă adânc, chema: tată, dl Rebreanu la telefon; când vocea suna brav: „Șăăărban?”, era a lui Alexandru Rosetti, când rostea un: „Șerban” scurt și energic, la capătul firului era nenea Nicu alias Vladimir Streinu. Vocile dulci erau ale admiratoarelor – cu grijă cosite de mama.

NOUS IRONS À PARIS...

Arie din Manon Lescaut

Prima perioadă a vieții mele, cea pariziană, este și cea cu cele mai puține informații: nu știu, astfel, nici măcar cât a durat – dacă un an sau doi – și nu mă mir că, atâta vreme cât aș fi putut cere date părinților mei, n-am făcut-o. Nu mi-a trecut prin minte. Pot, totuși, face niște socoteli: căsătoriți în anul 1925, părinții mei n-ar fi putut pleca în Franța mai devreme de 1926. Și nici mai târziu.

La data plecării lor din țară erau amândoi profesori, tata câștigase un concurs de bursă la Paris pentru doctorat, răpit în mod rușinos – a relatat episodul la un timp după dispariția profesorului Nicolae Condeescu. Tot pe atunci, la moartea bunicului său, medicul Mihai Milloteanu, moștenise o sfoară de moșie și alte bunuri, printre care o casă la Cluj, cu un teren de o mie de metri, pe care n-a văzut-o niciodată. Vânzând pământul s-a văzut în posesia unei frumoșele sume cu care ar fi putut trăi la Paris, împreună cu soția, până la absolvirea cursurilor Școlii de Înalte Studii și obținerea doctoratului. În memoriile sale, Șerban Cioculescu nu insistă asupra acestei etape din viața lui, de-a lungul căreia devenise unul din studenții străluciți ai Școlii de Înalte Studii, treapta supremă a învățământului universitar francez. Numele îi apare pe buletinele Școlii, profesorii, Fortunat Strowski și Abel Lefranc îl apreciau. Fără note în față, ținea referate de câte trei sferturi de oră, în admirația sălii și a profesorilor.

Teza de doctorat trata opera criticului literar Ferdinand Brunetière, oarecum trecut în umbră, cu orientarea sa catolică și de dreapta. Un gros dosar cu fișe se păstrează și astăzi în biroul său, și acesta rămas ca în zilele când părintele meu se așeza la lucru întinzându-și foile pe el.

Lucrurile mergeau strună, o mică societate de doctoranzi exista la Paris, prieteni ai părinților mei, Mircea Vulcănescu, Alexandru (Toto)

Rally, Alexandru Graur, tineri dedați studiului, petrecându-și orele zilei la Biblioteca Națională, pe care o frecventau și soțiile lor. Viitoarea mea mamă ducea dorul țării de care, pe atunci, nu scăpa nimeni. Parisul era un oraș miraculos, dar fațadele caselor erau acoperite de funingine, vremea era mai adesea ploioasă, mâncarea fără gust, în comparație cu cea de acasă – marea bucătărie franțuzească nu era la îndemâna modestelor bistrouri la care se dejuna. Drumurile cu metroul nu se mai sfârșeau, în aerul lor îmbâcsit, lungi se vedeau și cheiurile cu buchiniști, o problemă serioasă apărui însă când un nou membru își anunță intenția de a se adăuga familiei Cioculescu.

Soții se considerau prea tineri ca să aibă copii, în țară le-ar fi fost mai lesne, încât se gândiră să înlăture această șansă.

Medicul căruia i se adresară fu însă de altă părere – în acel moment Franța trecea printr-un proces de degradare demografică asemănător celui din zilele noastre din România – și le inspiră curaj viitorilor mei părinți. Se dovedi un remarcabil retor, precum sănătoasă și pozitivă decizia tinerilor soți – aș fi nedrept și nerecunoscător regretând-o.

O fotografie înfățișându-i pe Maria și Șerban pe o bancă, probabil în Parcul Luxembourg, îl reprezintă pe tânăr cu eminesciene plete privind-o dragăstos pe ea, în stare avansată de sarcină. Se vede că tânărul e mai departe îndrăgostit, avea să fie tot restul vieții. Fiul va fi martorul acestei legături indestructibile, pe timpuri bune, rele și cumplite. Rezistența la încercările sorții îl va modela, va duce mai departe familia cu încredere și ori de câte ori va fi vorba în public, va celebra importanța familiei, în livada Pillateștilor, Goleștilor, Brătienilor, Cantacuzinilor și a nenumăraților *escu*.

Printre atâtea date incerte și propoziții relative, una e sigură: m-am născut în după-amiază târzie – orele 5.30 – ale zilei de 10 august 1927, în locul numit în actul de naștere Montrouge. Însă aceasta a fost doar primăria la care ai mei m-au înregistrat, neștiutori că ar fi trebuit să o facă la ambasada noastră din Paris. A fost o eroare fără consecințe, a cărei singură urmare s-a situat în zona birocrăției: până la vârsta de 21 de ani am avut dublă cetățenie. Voi explica, mai încolo, din care motive anume nu m-am bucurat de cetățenia țării pe al cărei pământ m-am născut. Cum de n-am devenit monsieur Barboux de Beck sau măcar simplu: *Tschocolesco comme Ionesco*. Și cum de am rămas cu cetățenia română în momente când cetățenia franceză mi-ar fi prins foarte bine.

Am fost un prunc cu greutate: 4,5 kilograme la naștere. Motiv pentru care se pare că n-am protestat la naștere – și nici mai pe urmă: părinții mei își aminteau cu plăcere buna dispoziție de care dădeam dovadă ziua și nopțile, gângurind în pătucul meu. Pentru lungile plimbări la aer curat se achiziționase un landou cu roți înalte, scump, dar ideal. Râdeam, cu ochii în lumină. Câte o franțuzoaică în trecere, în acel peisaj social cu copii puțini – și firavi – se oprea exclamând: „Qu'il est heureux de vivre et de voir clair”. Fiind, fără s-o știe, carteziană, precum mulți alți semeni ai ei. Într-un alt landou era scoasă la plimbare Vivi, fiica Aninei, născută Pogoneanu (colegă cu mama, la Școala Centrală din București) și a lui Mircea Vulcănescu, prieten al tatei. Cu aceeași ochi albaștri – s-o spunem, mai frumoși – de pe atunci – fetiță țipătoare, profund nemulțumită, ținându-și părinții într-o continuă alarmă. În landoul alăturat, eu gunguream, fără cea mai mică înclinație spre contaminare. „– Fă și tu o gungunea”, îi cerea Viveatei, robustul părinte, dându-mă ca exemplu.

Drept care, plânsul se întetea. Peste ani eu aveam să devin tot mai închis, iar Vivi mai zâmbitoare...

Parisul n-a excelat niciodată prin curățenie – dar noi, românii, nu numai pentru asta îl iubeam. La sosirea părinților mei în oraș – a viitorilor mei părinți –, capitala Franței era, de departe, orașul preferat al tinereții române, dornică să se perfecționeze profesional, mai numeroasă decât aceea venită ca să se distreze sau să facă afaceri/escrocherii, de genul unui anume, vestit în epocă, Manolescu. Licența, doctoratul, la Paris, la Sorbona, impuneau, cu toată existența – poate doar anecdotică – și a unor diplome „bonnes pour l'Orient”. La Fontenay-aux-Roses funcționa o școală românească, patronată de profesorul Nicolae Iorga, care, de altfel, ținea și cursuri – în limba franceză. Cursuri pe care le urmăreau și câțiva studenți francezi, printre care și un amic al tatei. Românii erau majoritari, câte unul, obosit de atâta erudiție dădea s-o șteargă ușor. Profesorul era, însă, cu ochii pe el, și-i arunca, de la catedră întrebarea: „Cum te cheamă?” „Radu m-a chemat!”, răspunsese, inspirat, fugarul, trăgând după el ușa.

Cursul de istorie se referea la asediarea insulei Creta de către otomani, cucerire cu urmări strategice continentale. Turcul fu mai tare, și, cu vorbele profesorului „la cité s'est donnée à lui”. „Le veinard!”¹

¹ „Norocosul”

exclamase franțuzul de lângă tata. Răsfoind o cronică medievală franceză, tata îi arătă expresia „la cité s'est donnée à lui”. Savantul cunoștea mai bine franceza medievală. Întrebându-l pe un auditor, român, dacă se alege cu ceva de pe urna cursului, Iorga beneficia de acest răspuns: „Domnule profesor, franceza d-voastră o înțeleg perfect, dar când urmează franțuzul, zvârr, nu mai pricep nimic”. Profesorul a tăcut. La Biblioteca Națională, un lector negru, exasperat că nu i se mai aduceau cărțile cerute, se exprimase în cea mai pură limbă franceză: „C'est du mauvais vouloir evident et manifeste”. Tot acolo, Șerban Cioculescu se încrucișa, în fiecare dimineață cu un student iberic „Ce mai e nou în Spania?”, îl întreba tata. „Domnule, eu nu sunt spaniol, sunt catalan”, era răspunsul standard al fiecărei dimineți.

Tânărului pieton Parisul îi oferea încântătorul spectacol nu numai al marilor și largilor bulevarde, străjuite de pieptoasele clădiri de raport, tip Haussmann, ci și al aleilor, străduțelor urcătoare, cu sau fără trepte, pe care Mircea Vulcănescu, de pe atunci corpolent, le suia cu pas alert – totdeauna având în buzunarele hainei câte un pachet de ciocolată. Anina, mama, se ocupau în special de prunci, aerul metropolei, încărcat de vapori de cărbune nu le era prielnic acestora. Soții Rally trăiau din te miri ce – depășiseră timpul șederii –, câte o altă pereche de studenți strâmtorați comandau, la bistrou, o pereche de crenvurști, spre a puntea unge cu muștarul oferit gratuit, felii de pâine. Alții uitau să-și plătească hotelul. În vizită la soții Graur, ai mei îl vedeau pe gramatician, posac, cosându-și pe marginea patului, ciorapii rupti, iar pe un scaun, pe Teodosia, și ea savantă, cosându-și-i pe ai săi.

Un colonel român stabilit la Paris, pe nume Budiș, dorea să-mi devină naș, părinții mei îl duceau cu vorba, un fost căpitan în armata franceză în timpul Primului Război Mondial, cu numele de Urdarianu, rudă, de altminteri cu noi, avea să-mi scrie cărți poștale, până în anii adolescenței. Un om de afaceri român, care făcea frumoase afaceri în Franța, de unde și o reputație îndoielnică, ajuta studenți români la ananghie, fiind, pentru mai mulți, ultimul recurs. Avea admirație pentru tata, care îl ocolea.

Pe când Mircea Vulcănescu studia cu râvnă tomismul, cu mari profesori, părintele meu se adâncea în teza despre Brunetière, în luni cu puțină istorie. Aerul otrăvit al metropolei ridica probleme proaspeților părinți, soluția a fost mutarea într-o zonă limitrofă, iar aceasta s-a întâmplat

să fie pitorescul Saint Cloud. S-au mutat în casa unui mecanic, aflătoare vis-à-vis de palatul baronului Schneider, regele oțelului. Soția mecanicului – mulți ani i-am știut numele – avea sarcina de a deschide zilnic ferestrele vilei baronului, mai adesea absent, deci de a aerisi locuința.

Dispunea, pentru această treabă, de cheile casei și primea un franc pe zi, de care se declara mulțumită.

Erau zile când tata venea de la bibliotecă aducând o creangă de banane, gazda îl întreba dacă avem musafiri. Localnicii cumpărau cu bucata. Cum facem noi, acum. Gazda prepara excelente plăcinte cu mere, oferind mamei, îmbătată de miros, rețeta, dar niciodată o plăcintă. În vizitele la profesorii care îl încurajau, Șerban Cioculescu era, totdeauna, tratat cu un păhărel de licheur.

Mă vor fi purtat în brațe pe faimosul pod Mirabeau, pe Champs-Élysées, umbra obeliscului îmi va fi trecut peste față, vor fi suit landoul în metrou sau pe un bateau mouche, voi fi adăstat pe o bancă, în grădina Sorbonei – nu știu.

Așadar rămâne un mister dacă am făcut primii pași pe pământul primitiv al Franței – sau nu. Dacă prima bucată de pâine mâncată a fost franțuzească – sau românească. Mister minor, din fericire. Și totuși. În parcul din Luxembourg am fost, cu siguranță, atunci. În următoarele trei călătorii la Paris, nu. Fără să fi fost la mijloc o problemă de fonduri. Ci din prostie.

În schimb, cu noul trai mai costisitor la Saint Cloud, fondurile familiei Cioculescu se topiră, oferta bancherului generos de a finanța mai departe șederea la Paris, însoțită de un cec în alb, fu refuzată, cecul, nefolosit rămase în arhiva familiei. Dar se sună retragerea, înainte ca studiile să fi fost încheiate. Șerban Cioculescu avea să-și dea doctoratul acasă, deabia în anul 1945. Două obiecte pariziene întovărășiră familia la întoarcerea în țară: landoul și un mic hamac, de agățat în compartimentul de tren, cu urmașul. Trei: învelitoarea tabacheră, cu inscripția cunoscută. E un bilanț târziu. Cu mii de regrete, prima mea amintire n-a fost pariziană. Dar că ceva a rămas în mine, parizian, pentru totdeauna, e sigur: spiritul locului.

EXERCITII DE MEMORIALISTICĂ PARIS – GĂEȘTI ȘI RETUR

Obișnuita mea lipsă de curiozitate care firesc o scoate din sărite pe Simona (Cristina-Alexandra) a făcut să nu-i întreb pe părinți despre anul, luna – nu mai zic ziua – întoarcerii noastre în țară. După o simplă socoteală nu poate fi vorba de o dată mai apropiată de vara anului 1928 și mai depărtată de același anotimp al anului 1929. Am avut șaiszeci de ani timp la dispoziție să mă informez. Dar nu mi-a trecut prin cap. Mă mângâi cu certitudinea că din infinitatea de lucruri pe care nu le știu – și nu le voi ști până în ultima clipă a vieții – acesta este, totuși, unul neînsemnat.

M-am întrebat, în schimb, adeseori, ce s-ar fi întâmplat în cazul în care tata ar fi ținut morțiș să-și ia doctoratul parizian și când, deci, șederea în capitala Franței s-ar fi prelungit... mai cu seamă când părinților mei ar fi început să le placă traiul parizian și ar fi căutat mijloace să-și prelungească șederea cu ani de zile. Să fi revenit în țară să zicem, prin 1936 – 37, poate chiar mai târziu. Un singur lucru mi se înfățișează cu certitudine, aş dispune astăzi încă, de un admirabil accent franțuzesc și aş trăi cu nostalgia copilăriei petrecute pe plajele Normandiei, ale Bretoniei. Tălmăcind din prea puțin cunoscutul la noi Jean Tardieu, am trecut prin o astfel de clipă. Aș povesti acum cum eram în calitate de „le gars Barbu!”, precum amicul nostru, Ionesco, „le gars Eugène”.

Pe atunci, însă, românii nu erau un popor de emigranți – din însemnatul număr de licențiați români la Paris, Bazil Munteanu reprezintă un caz aparte, precum și tizul tatei Pius Servien – din generația lor. Și după douăzeci de ani se revenea acasă. Iar din America, și după cincizeci. România își nutrea copiii de toate spețele – și primea imigranți. Totuși, unii credeau de pe atunci că lucrurile stau cu josul în sus. Aveau

să izbutească să le așeze cu susul în jos. Deocamdată trenul ne ducea spre o patrie unde, în anul nașterii mele, trecuseră pragul morții regele unificator și primul său sfetnic – fără ca mai nimeni să știe că se încheiase o epocă, a încrederii.

Zilele și nopțile petrecute în simplonul de întoarcere le-am petrecut într-un hamac miniatural, alb-roz, din fir de mătase, agățat de-a latul compartimentului. Am dejugat în capitala regatului, unde am trecut și prin primele suferinți stomacale. Prin 1945, citind *Pomul vieții*, cartea lui Petre Pandrea, am aflat de un sfat pe care cică Brâncuși i l-ar fi dat – și nu doar lui – acela că e bine să mănânci numai alimente produse nu mai departe de șaizeci de kilometri de locul nașterii. Nerespectarea acestui deziderat – cu scurte fericite momente de cură – trebuie să-mi fi dăunat grav. În cursul vieții am mâncat, fără noduri în gât, decenii de-a rândul, numai bucate provenind de la mii de kilometri de locul nașterii. Deznădejdea ar fi trebuit să pună stăpânire pe mine, dacă aș fi conștientizat din timp tragica anomalie. În singura împrejurare când l-am cunoscut pe Petre Pandrea, în târziul vieții acestuia, pe Calea Victoriei, unde împreună cu tata, l-am întâlnit și am parcurs împreună câteva zeci de metri, mandarinul oltean, bărbat zdravăn la senectute, s-a arătat posac și dispus să vorbească numai cu tata. Am pierdut astfel ocazia să-l întreb cum trecuseră mai toate aforismele sale din *Pomul vieții*, în zestrea lui Brâncuși, în publicații ulterioare. Pagini întregi de asemenea mărturisiri făcute lui de către Brâncuși, în deplină taină, apăreau tocmai în „Luceafărul”, unde eram cap limpede. Împrejurarea de a-l chestiona cine pe cine contaminase nu s-a mai produs... Păstrez memoria unei magnifice mustăți pe oală, curat oltenească.

A fost o perioadă de caniculă aceea a descinderii mai întâi la București, de atunci datează cu oarecare probabilitate prima mea amintire, cea dintâi luare la cunoștință a eului, la răcoarea de sub un pat, unde fusesem pus, spre ocrotirea de zăpușeală. Ceva ce nu cunoscuse Parisul. Este însă posibil să mi se fi relatat cândva episodul și să-l fi asimilat ca primă amintire. Curând apoi soții Cioculescu luară drumul Găeștilor, unde pe tata îl aștepta postul de director al liceului și catedra de limbă franceză, iar pe mama catedra de limbă română. Legenda stabilirii la Găești a formației Șerban Cioculescu – Vladimir Streinu e în amănunțire cunoscută, ea a lăsat urme indelebile.

Vechea clădire a liceului, unde și-au avut locuința părinții, este locul sigur al primelor amintiri, al luării în posesie a propriului eu. Mi-amintesc cu precizie un lung și larg coridor, așternut cu iută, de-a lungul căruia alergam pe o tricicletă. Și nimic despre celelalte încăperi. Foarte limpede mi-a rămas în minte curtea liceului, în mijlocul căreia se înălțau abrupt, de roșu, pereții noului lăcaș de învățământ, în lucru. Dar fără țipenie de lucrător. Coboram tainic, vădit atras, în subsolul clădirii, ca să privesc, de jos în sus, imensele ziduri ducând la cer – pare că între ele nu existau plafoane. Am avut atunci senzația absolută că mă aflu la Cnossos, în palat, – de care n-avem în nici un chip cum ști. Impresie de neuitat, dar mai târziu, în anii de școală, mi-am pus întrebarea, nu lipsită de bun simț, dacă nu cumva era vorba de o inversare de calcuri, după ce, în prima clasă de liceu studiasem, în forță, istoria antică. Și Creta, cu preferință.

Rățiunea îmi datorează această explicație posibilă. Mai puțin tenacea amintire a primelor mele căutări către înaltul cerului. Dimpreună cu acea senzație de ruine, care mă fascina. Nuvela cu temă cretană din singurul meu volum de nuvele răspunde. Am scris-o cu o plăcere nesfârșită, între alte costumații autobiografice.

La ora recreației mari, mama cobora în curte cu o pară uriașă cojită, pe care o spinteca în două, întinzându-mi o jumătate și informându-mă că fructul se numea pergamotă. Era zemos, dar cu particule tari în carne, de oarecare astringență. În fundul curții liceului mustea o băltoacă populată cu broaște și acoperită cu lintiță. Iar alături creștea un păr sălbatic, zămislior de mici pere aurii care se topeau în gură. Le gustam după pofa inimii, mai cu seamă că niciodată jumătatea de pergamotă nu mă sătura... Eram nelipsit de la locul cu pricina, îmbătat de mirosul de izmă al bălții – credeam că vine de la broaște. De atunci – și cred că până în ultima clipă a vieții –, mirosul a fost principalul meu simț, infailibil. În târziul vieții, când am aflat de existența feromonilor am avut nu o revelație, ci confirmare a unor secrete convingeri.

În subsolul aripii liceului în care locuiam se afla un atelier de tâmplărie, ale cărui activități mă atrăgeau magnetic, mai cu seamă că acolo, se produceau și niște bile lustruite, de diferite dimensiuni, a căror folosire îmi rămânea necunoscută. Din toate figurile care, cu siguranță se perindau, am reținut-o numai pe a blândului, onestului Aron, secretarul liceului. Nici o umbră de suferință, de teamă sau de constrângere nu-mi

revine în minte din acel timp, nici chiar curioasa întâlnire din fundul curții, unde, tot lângă baltă, mai era un șir de gherete de scândură, cu uși rău închise. Din cea de la capăt se zărea un schelet, probabil obiect de studiu la lecțiile de anatomie. Se vedea bine prin ușă, alb, cocoșat, cu degete prea subțiri, în continuă mișcare. Vederea n-a lăsat urme.

Mutarea în casa Murineanu, după ce tata a pierdut direcția liceului, mi-a lărgit brusc și decisiv câmpul existențial. Casa domnea în mijlocul unui domeniu. Cu ochii copilăriei, mi s-a părut nesfârșit, prima imagine a noțiunii de libertate.

CASA MURINEANU

Motto: Căldură în Giurgiu; foamete în Alexandria; han prost în Zimnicea; Vânt în Turn; noroi în Rușii-de-Vede; bătaie în bălci la Mavrodin; fudulie în Caracal; gâlceavă la Slatina; oameni cu minte la Craiova; rămășița giubelelor la Cerneți; pustiu la Râmnicu-Vâlci; oameni milostivi la Pitești; sărăcie la Târgoviște; la Mizil pod mare și apă nicidecum; la Buzău credit mare de la tejghea până la ușe; Cine voiește să studie să meargă la Găești; cine vrea să se procopsească să meargă la Ploiești..."
(Voiajurile lui Cilibi Moise, 1858).

Nu știu ce impozante instituții de învățământ va fi exhibat metropola găeșteană pe vremea sârmanului Cilibi Moise – a cărui includere în „Istoria literaturii române” a lui Călinescu a stârnit furia patrioților momentului – și cred că nu sunt singurul. În Găeștii copilăriei mele, direcția liceului, ornat între timp cu numele doctorului Angelescu, îi fusese ridicată lui Șerban Cioculescu, rămas însă la catedră. Directorul desărcinat își luă familia și se mută în oraș, într-o întreagă casă liberă. Era o vilă în toată puterea cuvântului, în mijlocul unei curți întinse. Dacă nu chiar lângă poartă. Amintirile mele nu sunt foarte sigure. Casa era așezată pe o pivniță și, ea foarte încăpătoare, cu chepeng.

A fost raiul copilăriei mele, concomitent cu momentul necuprins în niciun document, când sinele luă cunoștință de sine. Cu înzestrările și cusurile ce aveau să caracterizeze persoana matură, nu prea adânc ascunsă în copil. Avantajul liberei ieșiri pe poartă arată că atinsesem vârsta de patru ani, când, de altfel, am ieșit din muțenie, începând să vorbesc. Consemnez aici primul meu punct comun cu Lucian Blaga. Despre celelalte – mai încolo, poate.

De îndată ce am început să vorbesc n-am mai încetat să o fac, sistemul educațional părintesc interveni, mai cu seamă în anii următori când i se explică fiului că în preajma oamenilor mari este tăcerea un semn de bună creștere. A vorbi neîntrebat arată proastă creștere – „când vorbești cu mine, să taci din gură”, amenda tata, spre a îndulci regula. Anii petrecuți în casa Murineanu au fost în cea mai mare măsură fericiți, cu această precizare că, din naștere m-am simțit bine în pielea mea. Problema valorii mi-am pus-o târziu, prea târziu. Și cu rezultate schimbătoare. Dacă mă nașteam într-un bordei, datele ar fi fost altele...

Casa Murineanu, cu podelele în roșu vopsite, avea încăperi spațioase și o bucătărie de pe al cărei geam se putea ieși pe acoperișul de tablă al casei vecine. Ieșeam cu plăcere acolo, simțind că e interzis, iar întinzând mâna puteam apuca singura pară, uriașă, din pomul vecinului. N-am îndrăznit, până la urmă, para a stat acolo multă vreme, fiind din soiul care se coace în miezul iernii. Peste un potop de ani am citit o izbutită schiță de-a lui Ionel Teodoreanu, unde fructul vizat era o prună magnifică, singură în pom, și culeasă de un altul. O renclodă.

Elegant era dormitorul părinților, la care aveam un acces limitat. Un amplu pat, acoperit cu o velină lunecoasă de mătase domina odaia. Pe noptieră trona, înaltă, o lampă cu picior pe al cărei abajur circular, de sticlă mată ieșea în relief o cuprinzătoare crizantemă aurie cârmâzie, îmbrățișându-i marginile cu despletite și spiralate fire părând că palpită, încolăcitor. Ieșeam din timp privind-o, de atunci crizantema a rămas floarea preferată urmată de bujor, pentru fantastica-i înfolfire de petale. Decenii mai târziu când televiziunea ne-a plonjat pe fundul oceanelor, în forfota coralilor, acolo unde, cu vorba lui Constant Tonegaru, naște marea făpturi de geamuri moi, am reîntâlnit mirajul acelor fire dansânde în muzica undelor, plante și ființe totodată, într-un perfect univers paralel. În „Doctor Faustus”, Thomas Mann, spre a specifica un caracter tenebros – al mamei lui Adrian Leverkusen, o înfățișează coborând în submersibil, în abisuri, spre a contempla vietăți monstruoase, teratologice, infernale.

Odaia mea era mare, tot cu podele roșii, prezentând, într-un colț o adâncitură conică, de scânduri rupte. Se spunea că fostul locatar se spânzurase în această încăpere, iarna, nevăzut de nimeni și că, înghețat bocnă, trupul căzuse din frânghie în acel loc, provocând ruptura. Era locul meu preferat de ședere, de câte ori intra în cameră mama și mă

găsea acolo, mă ridica numaidecât. Dar se prea poate că toată istoria să fi fost o născocire. De un faliment fusese însă vorba. De-a lungul gardului, pe o latură, se înșiruiau niște barăci adăpostind mari fierătânii, prese, cazane. Se vroise – și se renunțase – a se construi o fabrică de prune afumate, înainte să ia casa cu chirie familia Cioculescu. Îmi amintesc și de o altă cameră mult mai mică, tot a mea, un dormitor cu patul la perete. O bătrână slujnică îmi ținea de urât, cea mai mare parte din timp fiind singur. O stârneam să-mi spună o poveste și ea începea basmul cu boul roșu ațipind pe loc. O trezeam, cerându-i basmul, ea îl anunța din nou și adormea iar. Conținutul basmului cu boul roșu mi-a rămas străin pentru restul vieții.

Cea mai mare parte a timpului singur, fiindcă părintele, pe lângă lucrul la catedră călătorea mai zilnic la București, unde-și scria articolele și le predă în redacții, mama, ca profesoară avea o normă întreagă. Tineri, părinții, când erau împreună, luau parte la petreceri cu familia Streinu, căreia tocmai i se născuse o fetiță – Ussy.

În curtea familiei Streinu apărură un căluț de lemn, alb-negru, ca legănătoare. În a noastră, un elefant de pluș, înalt și scurt, pe care călăream. Nu eram, în curte tocmai singur. Într-o seară, tata adusesese tremurător și nesigur pe picioarele subțiri, un ied, pe care mi-l dăruie, în respectul proverbului că dar din dar se face raiul – proverb care, vai, în forma inițială sunase: dar din dar se face rar. Firava creatură scoțând behăituri ascuțite supraviețuiește, devenind cu numele de Sisi, o trușă capră roșie, vioaie, inteligentă și doar atât umanizată, cât să nu-și trădeze specia. Îmi deveni prietenă apropiată în relativa mea singurătate, cu adaosul porcului Ghiță, liber în curte, care mă cerceta cu ochii săi albaștri, grohăind întrebător. Menajeria se completa cu două găște mature, salvate de la sacrificiu, făloase, nu și ostile. Știindu-le vietăți de apă, săpam o gropiță, pe măsura lor și o umpleam cu găleți de apă. Biețile păsări se repezeau numaidecât, bătând din aripi, în apa care dispărea cât ai clipi în sol.

În dosul curții creștea la întâmplare un pâlă de floarea-soarelui, iar în iarbă, pepeni răzleți. Cercetam mai cu seamă un tufiș unde prolifera o plantă făcătoare de bobite albe, ca de ceară, care nu conteneau să-mi provoace uimirea, pe când le spargeam pe rând. Nenumărați fluturi albi și galbeni se împerecheau în acest frunzar care, în fapt ne aparținea. Sexul

vertical al fluturoaicelor mă îndemna să rup în două făptura, fără idee de cruzimea isprăvii. Dacă nu și un început de perversitate, acela pe care educația îl eradichează, mă refer la cea umanistă. Din marii coceni de floarea-soarelui tânjeam să-mi fac un bordei, repetate eșecuri inducându-mi întâiele unde de melancolie în suflet. Doi-trei caiși firavi din curte aveau să sucombe, roși de coajă de către Sisi. Către stradă sau poate afară din curte, dar foarte aproape de casă străjuia un plop centenar, plin de gândăcei verzi, puternic mirositori, de o aromă pe care o trăgeam cu nesaț în nări – se pare că din aripioarele gândacilor se extrăgea în trecut cel mai sigur afrodisiac. Numai urmările erau letale: chiar și măcinate, aripioarele secționau rinichii.

În tot timpul anului copacul era plin de ciori, oare nu ele dăduseră numele urbei? Abia ieșiți din ou, cădeau din cuiburi puii nevolnici, cu trupul mai mic decât ciocul deschis. În bătaia soarelui, leșurile scoteau un miros dulceag, înainte de a se usca. De prin șanțuri venea, concurând mustul balegilor în zig-zag, adierea celui mai familiar dintre mirosuri. Povestea tata cum sociologul Dimitrie Gusti construisese, în vremuri mai bune, un sat model, cu canalizare și W.C.-uri, ca la oraș. La o vizită, le găsisese atât de curate, că se născu o suspiciune. „Domnule ministru, răspunsese rușinat primarul, ne mor câinii”!

În trecere prin Găești, în turneu electoral, distinsul intelectual fusese prezentat astfel: „Dragi concetățeni, avem cinstea de a avea în mijlocul nostru pe cel mai mare cartofor al neamului românesc!”. Să fi văzut, spunea tata, ochii de șoricel ai savantului, rotind sub ochelari. În turneu electoral, trecuse prin Găești și profesorul Iorga. Vorbise cu atâta patos, încât un țăran bătrân strigase, entuziasmat: „Aveți dreptate, domnule general Averescu”! Conferențiatul părăsise numaidecât tribuna, convins că picase victima unei cabale.

STRADA

Motto: *„N-aş fi dat pentru un imperiu locul meu de trăitor instalat prin hazard, printr-o minune, din greşeală, prin opera Sfântului Duh, în acest ungher retras în care se petrece în familie, din pura noastră intenţie, tot ce se poate petrece”.* (Jean d’Ormesson, C’était bien)

Dacă fundul curţii punea capăt unei călătorii de-a lungul căreia câte ceva din mine se alcătuia pentru totdeauna, poarta, strada, ieşirea în lume ofereau o chemare irezistibilă. Ieşind din curte şi ocolind marele plop, dădeam, pe stânga, mai întâi, de un venerabil şi uriaş scrânciob, înţepenit parcă pentru veşnicie, situat în faţa platoului unei cârciumi, şi ea închisă. Mă aşezam pe banca cea mai de jos a scrânciobului, încercând să gust senzaţiile înălţimilor, ca şi când m-aş fi aflat în creştetul lui, în clipa de dinaintea căderii în gol, pe care o realizam perfect. Ocolind crâşma, descopeream o prăvălie de asemenea închisă, pe ale cărei ferestruici sparte se vedeau maldăre de lădiţe umplute cu paie, iar între acestea, scoţând capul, bricege în formă de peşte. Nişte sârme apărau lăzile, dar, cu oarecare efort, aş fi putut trage afară un briceag, care-mi inflama imaginaţia. M-am abţinut, însă.

În cursul vieţii, a nu apuca ceva mult dorit şi aflător la întinderea mâinii, dar obstrucţionat, a fost opţiunea mea. În termenii curenţi s-ar numi eşec. Trebuie numaidecât să precizez că au fost cu toatele din rarissimul ordin al eşecurilor norocoase – nu zic folositoare –, pe linie de destin. Nu e mai puţin adevărat că între durerosul ceas al eşecului şi momentul evidenţei că, în fond, a picat bine, au trecut mai adesea decenii. Rămâne în cauză şi o anume trimitere la fabula strugurilor acri.

Scrânciobul părăsit, cârciuma închisă, prăvălia cetluită, în șir, vedeau întinderea crizei, în mersul ei, de la New York la Găești. Aici și acum voi fixa un indice existențial, adică viața mea între două sleitoare crize mondiale. Aceea din 1929 a pregătit al doilea război mondial, cea din 2009 are efecte în curs, cu finisă imprevizibil. Situația de nonagenar, pe un glob în încălzite climaterică și fierbere politică exclude prezența mea la cel de al treilea război mondial. E un avantaj cu două tășuri. Bunicul meu matern, Gheorghe Iovițoiu, la bătrâneți lipsite de satisfacții, prin 1941, dorea să mai trăiască, pentru a afla sfârșitul războiului. S-a prăpădit în același an, și să mai fi trăit i s-ar mai fi adăugat o amărăciune.

Mai departe mergând, ajungeam la câmp – locul unde Găeștii deveneau sat – câmpul era plin de dovleci în culori calde, în viziunea unei admirabile opulențe. Tot astfel, prin curți, pe rogojini, se bătea fasolea, în cantități ce-mi păreau fantastice. Felul în care se combină criza cu opulența, la culme vizibil în societatea românească a zilei nu conține să mă uimească. Înțeleg din ce în ce mai bine fenomenul, până a nu mai pricepe nimic...

Dacă, la ieșirea pe poartă, în loc să fac la stânga, o luam la dreapta, în direcția căii ferate, mă întâlneam cu singurul amic al locului, pe nume Ui, împreună începeam să culegem bucățele de tablă, deșeuri de la lucrări, pe care îndoiindu-le la colțuri, obțineam un fel de trăsuri/săanii, firește în imaginația noastră. Nu înaintam mult, nici distracția nu era cine știe ce. Dar alta nu era. Elefantul îmbrăcat în pluș devenise prea mic ca să mai poată fi călărit, aveam ambiții secrete în materie. De timpuriu am cunoscut, și încă pe nume, plictiseala. „Mă plictisesc!”, îi spuneam mamei, care se tulbura, luând vorbele mele ca-un fel de șantaj, ca să se ocupe mai mult de mine.

Drumul cel mai lung era către barieră și de acolo mai departe către domeniul regiei autonome a monopolurilor statului – nu-l făceam neînsoțit. La Găești era o stație importantă de preparare a tutunurilor, locul mi-a făcut cea mai vie impresie, pe la cinci ani. Era un depozit, cu maldăre de foi de tutun, de toate nuanțele, puse la soare, la uscat, un loc cu magazine, iar în mijloc locuința directorului, inginerul Munteanu. Plină de farmec și mister îmi apărea casa, un parter larg, cu terase, cu bazin de apă și jedouri, cu un leagăn vopsit în alb, în culoarea casei. În leagănul cu mișcare înceată se legăna Nyussi, fiica inginerului, de vârsta mea. De o nativă feminitate,

nu mi-a acordat nici cea mai mică atenție, înainte de a intra în iatac, în neatinșă-i blondețe. Cum să nu rămâi nemângâiat? Mi-a scris o scrisoare, în care rememora ceasul întâlnirii, cu șapte decenii mai târziu. Cu o poză. Eternul feminin, luxul, cu ceva în plus, pe care Augustin Meaulnes îl primise în piept². Chemarea misterului, perceput ca fericire?

Cu Mija, un băiețel mai răsărit, mă jucam pe o sfoară de iarbă, în vecinătatea drumului acela. El înșira în iarbă fiole mari, folosite; cineva foarte apropiat lui suferea de o boală necruțătoare. Eram prea nevârstnici, ca să ne apropiem prin sentimente mai adânci. Întorcerea din expediții, la poalele plopului din care cădeau cantaridele se întâmpla să-mi aducă sub ochi câte o răgace gigantă, ale cărei coarne îmi impuneau respect și o curiozitate cu obiect suspendat. Nicio răgace nu și-a găsit sfârșitul prin mâinile mele, precum, mult mai târziu, în curtea casei din Cotroceni, încărcată cu verdeață, nu mă atingeam de voluminosul păianjen cu cruce pe spate, ce-și țesea pânza printre foi și picături de rouă. În vasta curte a casei Murineanu nu se zărea nici un câine, nici o pisică, semn că, totuși, familia Cioculescu trăia acolo într-un provizorat.

Însă mișcarea nu lipsea: o latură a casei era ocupată de lucrătoarele la gherghef ale unei școli de gospodărie, conduse de domnișoara Ghiță. Lucrau la covoarele pe care aveam să le așternem pe podelele odăilor, în casa bucureșteană. Unde sunt și astăzi. Pe terasa principală poposi într-o zi o țigancă ghicitoare, și puțin iluzionistă. Femeia, la mijlocul vieții, rupse un cuțit, din care curse sânge, apoi, scoțându-și din cămașă o țâță, aruncă în văzduh un jet de lapte, pe când bolborosea vrăji. În raritatea evenimentelor, a fost unul. Veneau și oaspeți de la oraș, la o aniversare a mea – de cinci ani – apărură Tudor Arghezi, care a și scris ceva, mai târziu, despre Găești. S-a băut șampanie, tata a păstrat dopurile pe care se semnaseră Arghezi și el. Ceremonia s-a repetat la o aniversare a lui Baruțu. Dopurile s-au păstrat. Pe o carte a sa, adusă la Găești, poetul scrisese: „Il a passé par ici le furet des bois, mes dames”. Sensul îmi rămâne ascuns. În trecere mai apărea Tudor Șoimaru, cu care Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu scoteau revista Kalende, ajungea Oscar Lemnaru care-mi mărturisi, decenii mai târziu, că i-am pus niște întrebări

² Vezi *Le grand Meaulnes* de Alain Fournier, în românește „Cărarea pierdută”, în traducerea Domniței Gherghinescu-Vania.

foarte ciudate – firește nu și le-a amintit. Silueta firavă a profesorului Mihail Ilovici ne era familiară. Oaspete scump era profesorul de matematici Cezar Spineanu, liderul țărănist al județului Dâmbovița. Tata și nenea Nicu îl secondau în întrunirile din sate – Gura Foii, Puntea de Greci. Când tata se înflăcăra, vorbind mai mult, Cezarul îl trăgea de mânecă să înceteze. O babă uluită de elocința tatei zisese: „Frumos vorbește, nimic nu înțeleg” – i se mai întâmplase și Sfântului Ion Gură de Aur. Viitorul meu naș îmi aducea pachete de ciocolată marca „Papagal”, pe toată întinderea ambalajului era pictat un papagal cu pene multicolore, iar în pachet, pasărea era în relief. Mai răspândită era, însă, ciocolata „Urs de Dorna”, având, ca să zic așa, pe copertă, un urs în patru labe, și el în relief, concurând ciocolata „Aluneta” și pe cea „Suchard”, al cărei produs, Milka, a supraviețuit până în zilele noastre, miraculos și sub același mov acoperământ.

Atracția veritabilă o reprezenta un turc bătrân, care trecea cu coșul de dulciuri. Micile bucăți de rahat concureau cleștarul și erau cele mai gustoase care s-au preparat vreodată. Pe deasupra, îmi făcea credit. Întâmplându-se să treacă într-o zi când de față era și tata, turcul înfățișă socoteala: datoram cinci lei. Am trecut printr-un moment greu. Tata scoase, fără să clipească, din buzunar, o mică monedă arămie cu chipul regelui Mihai și achită fără a-mi adresa cel mai mic reproș. Dacă nu chiar ușor înveselit. O copilărie fără întâmplări deosebite, cu una-două excepții. O revăd pe Tanti Lola, soția lui nenea Nicu, alergând din cameră în cameră și țipând: „bietul om, bietul om”. Fusese asasinat, la Marsilia, de către un anarhist croat, regele Alexandru al Iugoslaviei. Într-o altă împrejurare, ne-am baricadat noaptea, în casă, închizând și chepengul de la pivniță, la zvonul că vom fi atacați de bande liberale. Pe veranda casei Streinu, tanti Lola îl izgonise pe atacator agitând o pușcă pe care nu știa s-o mănuiască – și care era defectă. Pentru mai multă siguranță, tata își cumpărase un pistol marca Browning. L-a folosit, o singură dată, trăgând în direcția unui câine ce-l urmărea furios, într-un târziu de noapte.

ANII ANEPIGRAFI

Motto: „*Un cal, un cal, dau un regat pentru un cal*”.

Bunelor relații cu Sissy și celelalte vietăți ale curții și grădinii le lipsea ceva. În Găești sălășluia o unitate de cavalerie, o fotografie de grup, pe scările unei instituții, îl cuprindea, în uniformă de gală, și pe căpitanul Carata. Fiul lui, de vârsta mea, Genu, călărea, pe uliți, în uniformă de cazac, un căluț. Ne frecventam, calul său îmi plăcea la nebunie, simțeam, când îi mângâiam botul catifelat, o voluptate ce-mi depășea simțurile. Dorința de a avea un cal – la uniformă nu mă ducea gândul să cutesc – puse stăpânire pe mine într-atât încât nu mai visam la altceva. Curtea era încăpătoare, una din barăci s-ar fi putut transforma în grajd, calul mi-ar fi devenit cel mai bun prieten, mi-ar fi izgonit singurătatea, pe care cam de la început o simțeam. Era o poftă ascunsă.

Numai că, într-o bună zi, prin fața porții trecu un țăran ducând de căpăstru un cârlan sur, păros – de la prima vedere fu o dragoste fulgerătoare, calul era blând, aparent absent. Întrebat, proprietarul ceru cinci sute de lei pe cal. De puțină vreme, tata vânduse o casă, din moștenirea maternă, casă situată la Cluj, pe care nu o văzuse niciodată, dar al cărei chiriaș nu-și plătise de nu se mai știa când chiria. Propuse, în schimb, tatei, să o cumpere, pe suma de cincizeci de mii de lei. Oferta fusese primită și onorată. Într-o supieră din sufragerie odihneau o sută de monede de argint cu chipul regelui Carol, într-un coif acoperit cu un falnic parapon. Una singură dintre monede m-ar fi făcut fericit. Pe neașteptate apărui tata, bine dispus, ca aproape întotdeauna, în societate și în familie, văzându-mă într-o companie neobișnuită, se interesa ce fel, privi animalul bine îngrijit și spuse: „Bine! ți-l cumpăr!” Mă și văzui

intrând pe poarta fermei familiei Zenide sau Finichiu – copiii acestora aveau și cai și măgăruși, care trăgeau o trăboanță – călare pe bividiul îndrăgit. Sosi, tot atunci, și mama. Pusă în temă asupra proaspetei achiziții, protestă cu energie, afirmând că numai de cal nu duceam lipsă, că m-ar fi putut mușca, lovi, că s-au întâmplat nenorociri, țăranul fu trimis la plimbare, fără ca eu să fiu câtuși de puțin consultat.

Fuse, totuși, ocazia unică de a avea un cal, mi-am plâns de milă cu demnitate, în singurătate, fără ca în fundul inimii speranța să piară. Rămăsese posibilitatea să găsesc pe undeva, pe vreo îndepărtată pajiște, un cal părăsit, izgonit, în stare jalnică, să-l aduc acasă, punându-l pe picioare. Și nimeni să nu mi-l mai poată lua.

Și Genu locuia într-o casă impozantă, cu o curte vastă, eram în vizită. În fundul curții păștea un pur sânge uriaș, armăsarul căpitanului, negru, focos. Într-o după amiază de august am intrat în grădina casei, însă toată lumea dormea, după uzul vremii. Numai calul se mișca liber, mai smulgând câte o gură de iarbă. Și în iarbă un bici lung, de piele, obiect sacru, pe care l-am ridicat cu încântare, sfichiind în vânt, înspre armăsar. Acesta ciuli urechile și se îndreptă hotărât către mine. În ochi i se citeau gânduri haine, nările i se umflară, scurte nechezături îi arătau mânia. M-am retras către poartă, aruncând cât colo biciul, dar calul mi-o luă înainte, încât mă trezii alergând către fundul curții, spre care animalul venea apăsător. Cu pași mici m-am îndreptat către veranda casei, dar iarăși calul mi-o luă înainte, situându-se între casă și mine. Simțeam că intru în panică și instinctiv mă apăram de groază, dar citeam în ochii holbați ai calului decizia unei confruntări. Și, într-adevăr, se ridică pe picioarele dinapoi, pedalând cu copitele prin aer, în fața mea chiar. Iar când dădea să întoarcă spre mine crupa, primejdia încă mai creștea. Cu coama zburlită, ca toți mușchii întinși părea că dă curs unei vechi dușmăanii și n-aveam niciun mijloc să-l conving de contrariu. Atunci, în toiul jocului crud calul păru o clipă a fi mai interesat a smulge o gură de iarbă – n-a fost singurul prilej din viață pe care nu l-am pierdut. Niciodată nu-mi bătuse inima atât de tare.

De atunci și până astăzi, raporturile mele cu speța cabalină au rămas convenționale. Dacă nu mi-a putut dărui un cal, tata îmi făcu cadou o minge de fotbal nouă-nouă, pe care o câștigase la o tombolă. Era grea la mână, ușoară la picior, obiectul în sine în rotunjimea lui perfectă, aduse

mai mulți prieteni în curte, decât avusesem mai înainte. Miuța se mută firesc în stradă, unde, fără să fi atins măcar o dată balonul, acesta dispăru într-o străfulgerare. Cum, de un întâi martie îmi pieri de la gât mărtisorul emailat cu trifoiul norocos. Curând apoi am fost înzestrat cu o bicicletă, de fabricație franceză, pe potriva înălțimii mele. Din care clipă, lumea s-a lărgit pentru mine. Pedalam, îmi închipui, cu atâta încântare, încât un obișnuit al locului mi-a dat un brânci din spate. Căzând, pedala metalică mi-a intrat în picior, deasupra genunchiului. Singurul semn particular, într-o viață...

Crescusem, acum tata nu mă mai ținea pe genunchi, legănându-mă dulce, cântând: „așa merg boierii”. Legănatul devenea mai vioi: „așa negustorii” și, în fine, cu duduituri violente: „mai așa, mai așa și slugile”. Mă prăpădeam de râs. Mama începuse să-mi citească din *Cuore*. Râdeam, când tata pășea apăsător prin odaie, fredonând: „vine ursul, talpă lată...”. Plângeam, ascultând epopeea micuțului erou din *Cuore*. Mergeam pe șase ani, circulam cam pe oriunde prin târg, până la gară, unde, vis-à-vis se afla casa familiei Streinu, acolo o vizitam pe Ussy – împlinise trei ani. Mai departe era casa familiei Zenide. Ussy, brunetă și comunicativă, avea hachițele ei, ne ciondăneam, ea se refugia în casă strigând: „Bebe mi-a rupt carnea și osul!”. În speranța că un for superior va interveni. Ținea locul unei surori, căreia îi duceam lipsa.

Cât îl privește pe junele Zenide (sau Finichiu), acesta avea o pușcă jucărie, pe care de ce i-o ceream mai insistent, o strângea mai ferm la piept. Revoltat, l-am drăcuit. Am regretat de îndată, când am realizat ce scandal am dezlănțuit. Dus în casă, spre a fi judecat și întrebat de ce l-am drăcuit pe X – i-am uitat numele – am ridicat ochii spre primul obiect din preajmă și am întrebat: „Perdelele acestea, le aveți de mult?”. Părinții au fost puși în temă. A fost, probabil, primul indiciu după care tata s-a gândit că aş fi bun pentru diplomatie. Dacă tot atunci, cineva m-ar fi întrebat ce doresc să fiu „când voi fi mare”, m-ar fi pus în cea mai mare încurcătură. Dar nu numai atunci, ci și mai târziu, ba chiar mult mai târziu. Găeștii nefiind oraș portuar și neavând măcar aeroport, nu aveam cum pofți să ajung marinăr sau aviator. Și nici bancher, pompier, dirijor, cofetar. Părinții mei nu erau melomani, în casă se găsea însă un patefon „His masters voice” de ultim model, cu câteva discuri: „Pe o piață persană” – Ketelby, o arie din „Norma” de Bellini, cântată de Amelita

Galicurcci, „Luntrașii de pe Volga”, cu Șaleapin. Mănuiam instrumentul, învățând exact cât trebuia manivela, schimbam acul, dintr-o cutioară metalică. Acele uzate își aveau locul lor – nu știu de ce.

Cu voci relativ cultivate, mama fredona cântecele timpului: „Sub balcon eu ți-am cântat o serenadă/ cea dintâi și cea din urmă/-n viața mea”, tata melodia din „Îngerul albastru”: „Ich binn von Kopf bis Fuss/ auf liebe angestellt/ denn das ist meine Welt und sonst gar nicht” – iar amândoi: „Iar noi, sărmanii pelerini/ visam gondole pe canaluri”. La câte un bal, tata îmbrăca redingota asortată pantalonilor reiați. În casele Oteteleşanu se făcea cinematograf, am fost dus și eu odată, am văzut pe o pânză întinsă echipaje sosind în trap la scara acoperită a unui palat, totul în culoarea sepie.

Fiind dat omului să cucerească noi și noi spații în drum către lună și câmpul meu de investigații se lărgea. Într-o zi, ieșind printr-o stinghie ruptă de gard în fundul curții am nimerit în curtea unui vecin care lua masa de prânz. Se numea Pavel, era pocăit și sărman. Pe o strachină întinsă clipea un deget de oțet, iar în juru-i se aflau fire de usturoi verde. Numeroasa familie întingea câte un fir de usturoi în oțet și-l ronțăia cu poftă. Poftit, am degustat cu delicii acest fel unic și n-am înțeles consternarea mamei când i-am relatat întâmplarea.

Pe la patru după amiaza, acasă, mi se servea o farfurie adâncă plină vârf cu griș cu lapte. După primele lingurițe întreaga mea ființă refuza îndoparea. Începea o lungă și penibilă târguială, mi se descoperea cusurul încăpățănării. Mama îmi istorisea, ca piesă de ultim resort, trista poveste a unui băiețuș de vârstă și condiția mea care, refuzând grișul cu lapte căzuse grav bolnav. Pe patul morții, ceruse cu cele din urmă puteri: „Dați-mi griș cu lapte, dați-mi griș cu lapte” – dar fusese prea târziu. Însă faptul divers mă lăsa rece. Din acest frecuş permanent cu mama a rezultat o intimitate de o viață și un fel de a ne înțelege aproape telepatic. Lucrurile nu stăteau la fel cu tata. Tocmai dânsul care-mi împlinea toate chefurile pe loc mă inhiba. Nu m-a bătut niciodată, nu țipa la mine, nu-mi vorbea urât și nici în termeni aspri. Într-un singur rând mi-a tras o palmă, nu mai știu în ce minoră împrejurare, era spre seară, familia avea musafiri, eu mă aflam în dormitorușul meu, când am încasat-o. Revenind în cameră, tata m-a găsit plin de sânge, care-mi curgea gărlă din nas, urlând și roșu ca racul. S-a speriat, și-a pus întrebarea dacă nu cumva mă

plesnise pe nedrept. Până la scrierea acestor rânduri, în următoarele șapte decenii am mai primit două palme. În clasa întâi de liceu, la ora de religie, suplinitorul preotului, un tânăr Vișeleanu, m-a surprins suflându-i unui coleg întrebare de numărul apostolilor și aflat în încurcătură „cei patru apostoli sunt trei – Luca și Matei” – și mi-a ars o palmă plină, de neuitat. Cea de a treia mi-a venit de la o mână negricioasă, cu degete subțiri și m-a usturat până în fundul sufletului, unde era meritată.

Sfârșitul anepigrafic al copilăriei mele a cunoscut două episoade pe care mi-aș dori să le evoc cu maximum de plasticitate, dar în lina simplitate în care s-au produs. Primul a avut loc în cursul unei plimbări cu automobilul, nu-mi amintesc ambianța, scopul. La ieșirea din Găești sau poate într-o comună apropiată, am trecut o clipă în dreptul unei case de țară cu curtea și prispa încărcate de flori, casă cu două ferestre și ușă la mijloc. În dreptul ușii stătea dreaptă, nemișcată o țărancă tânără. În tot restul vieții n-am văzut ceva mai împlinit, a fost întâia oară când am simțit fiorul sacralității. Mai curios încă, am știut asta chiar de atunci. O a doua întâlnire s-a produs în comuna Măgurele – celebră prin trecerea pe acolo a lui Eminescu – locul a fost o serbare școlară, probabil de sfârșit de an. Fetițe în rochițe de cretonă roz, cu aripi de aceeași culoare, dansau, cântând. Am fost atât de cucerit, încât n-am mai suportat și am ieșit prin dosul scenei într-o livadă cu iarbă înaltă, în memorie rămându-mi poarta pe care trebuise să o deschid. Eram acolo cu părinții, directoarea școlii se numea Marioara Rodoș și se număra printre prietenele bune ale mamei. Îmi plăcea numele acesta – Rodoș – pe care nici nu l-am mai întâlnit apoi. Îmi place, inexplicabil, și astăzi. Prietenia în cauză s-a sfârșit brusc, printr-o decizie a destinului.

Soțul Marioarei, publicistul Păunescu-Ulmu, scrisese o carte intitulată „Viața tragică și românească a lui Mihai Eminescu”. Articolul tatei despre lucrare apăruse în ediția de provincie a ziarului „Adevărul”, purta titlul „Viața tragică și românească a lui Mihai Eminescu” – însumând două nescuzabile greșeli de tipar. Zadarnic i-a explicat Șerban Cioculescu autorului ultragiul că nu făcuse unul din obișnuitele sale calambururi – n-a fost crezut: farsa destinului și-a făcut efectul. Mektub!

PENTRU ÎNCEPUT, PREMIANT

Dacă memoria mă slujește, dar nu necondiționat, am învățat să citesc înainte de a merge la școală. Mai întâi literele mari din titlurile ziarelor – *Universul*, mai cu seamă se înfățișa cu litere negre înalte, strânse între ele, spre deosebire de *Dimineața*, cu litere spațiate și lătărețe, în culoare roșie. Mai din timp primisem albume de colorat, însoțite de cutia cu pasteluri. Pe foaia din stânga era un desen în galben și mov, pe foaia din dreapta numai contururile desenului, de umplut cu pastelurile la îndemână. Desenul completat de mine nu se putea compara, sub raportul acurateței, cu originalul, asta mă dezola. Preferam benzile desenate, câte patru episoade pe pagină, fără text, dar împlinind o întâmplare. Gustam un asemenea album pentru culoarea verde a traiectului desenelor, un verde ferm, convingător.

Într-un asemenea desen apărea, în primul cartuș, un berbec înzestrat cu o magnifică pereche de coarne, acoperindu-i țeasta. În zare se vedea un măr încărcat de fructe. În cel de al treilea moment, din care motive nu se știe, berbecul se repezea cu toată forța în măr, lovindu-l strașnic. În final, toate merele se rostogoleau peste berbec, acoperindu-l. Nu făceam nici un haz de întâmplare, cum nici de situația fără ieșire a puștiului ce-și trăsesese ambele picioare într-un singur crac al pantalonilor – aceasta într-o revistă franceză dintr-o altă generație. *Rilă Iepurilă* istorisea niște simpatice năzbâtii ale urechiatului personaj, *Țuguilă*, pe ale unui cățeluș adorat de stăpânul său – dl. Negru. La sfârșitul cărții, poza eroului în realitate. Înțelegeam că toată povestea, cu fanteziste episoade era scrisă nostalgic, *in memoriam*. La o altă carte mă tulbura numele autoarei, Platomona, la alta, titlul *Hoțul de stele* – pentru altă vârstă.

În timpul unei vizite într-o necunoscută localitate – nu știu în care scop și nici la cine – un băiețel mai răsărit decât mine mi-a arătat mai multe numere din *Universul copiilor*. Miezul revistei îl constituia serialul

Tudorică și Andrei, doi băieți destoinici și neînfricați, trecând prin spăimoase aventuri, pe un fond roz-albăstrui. Călători clandestini pe un vapor sub comanda unui căpitan pus pe rele, cei doi îl înfruntau, dejucându-i planurile. Peste tot căutați de grasul cu nas gros, ei se ascundeau cu succes într-o barcă de salvare, sub prelata acesteia. Nebun de furie, căpitanul vasului trece în sus și în jos pe lângă barcă. Binele înfrunta răul – cum să nu te bucuri? Benzile desenate din *Dimineața copiilor*, în roșu/negru, îmi plăceau mai mult. În ele, eroii erau niște motocicliști. Era mai modern!

Puțin înainte sau puțin după împlinirea vârstei de șapte ani am fost botezat creștinește, în strămoșescul cult ortodox. Ceremonia s-a petrecut pe terasa casei Murineanu. Cauza a fost oarecum profană: nu se putea face înscrierea la școala primară, în lipsa certificatului de botez. Tata nu mă botezase îndată sau curând după naștere nu fiindcă era, pe atunci, liber cugetător, ci pentru că se gândea că-mi datorează să-mi aleg singur credința, la vârsta rațiunii – de pildă, la majorat. Pe atunci, la douăzeci și unu de ani! Caz rar, dar nu unic. După relatările scrise ale unui preot din epocă, Ion Luca Caragiale, cucerit de însuflețirea cu care îi vorbise acesta, i-ar fi spus că se gândește să-l cheme să-i boteze copiii, pe Luchi și pe Tușchi, la vârste mai mari decât a mea. Dar că proiectul nu se înfăptuise. De altminteri dramaturgul, care avea fobia microbilor, nu-și trimisese copiii nici la școală. Este însă posibil ca ei să fi studiat în particular. O întrebare pe care nu i-am pus-o lui Tușchi, pe când pregăteam împreună volumul postum *Jocul oglinzilor* al lui Luchi. (Țin minte cum se văita de pierderea unei fotografii cu ea în aeroplanul lui Aurel Vlaicu).

Mă aflu, așadar, printre puținii români de baștină cu amintiri precise de la botezul lor. Naș mi-a fost energicul Cezar Spineanu, când preotul m-a întrebat dacă mă lepăd de Satana, am dat să răspund că *da*, însă nașul mi-a acoperit gura cu mâna și a răspuns pentru mine. N-am fost scufundat de trei ori în cristelniță și nici apoi înfășurat într-o caldă plăpumioară, în schimb m-am jucat cu Ussy printre multele automobile din curte – niciodată vreo curte găeșteană nu adăpostise atâtea mașini. Fusesem fără s-o știu, șapte ani păgân, un marginal, numai că acum mă transformasem într-un june care putea fi echipat și trimis la școală, trecând zilnic, dus întors, podul de lemn către centru. Îl mai tropăisem, alături de părinți, în

drum spre dentistul Dodis, spre cofetarul Panescu, spre fotograful Weiss. Și o singură dată singur, într-o memorabilă împrejurare. Remarcasem maturitatea pepenilor din fundul curții, mai adesea rămași neconsumați în vrej. Erau mari, atrăgători, m-am gândit că, vânzându-i în piață aş scoate bani frumoși, pentru nevoile mele, așa că am încărcat landoul parizian, care-și plângea de milă prin grădină, de toți părăsit, cu câte pepenoaice și pepeni au încăput – și am pornit cu marfa. Pe la jumătatea numitului pod, din direcția contrară sosi o trăsură în care se aflau părinții mei, în una din cele mai neașteptate întâlniri.

Explicația care a urmat, cu unele accente patetice, mi-a inhibat orice tentație către activitățile aducătoare de câștig, de felul comerțului, bunăoară. Am priceput că aparțin unui anume mandarinat care se respectă, asigurându-și existența din studiu și meditație. Cu adevărat tristă a fost soarta landoului, scos din adormire și dăruit unui prunc, tot de profesori și tot din Găești – Mihăiță. Nu cred să fi supraviețuit exilului.

Așadar și prin urmare, într-o bună dimineață mama mă trase într-un sorț proaspăt apretat, gri cu dungulițe și care se închidea pe la spate, îmi puse la gât un guleraș alb, iar la mijlocul acestuia o fundă albastră, îmi puse pe umeri un ghiozdan cuprinzând o tăbliță, un penar, un condei și un abecedar și porni cu mine spre școala numărul unu din urbe. Din ghiozdan atârna un burete galben, din zestrea naturii marine. Starea emotivă a momentului mi s-a șters din minte. Oricum n-aveam cum măsura cei de patru ori câte patru ani pe care-i vor devora școala și lumea ei, pe trepte când de gresie, când de marmură. Directorul școlii, domnul Ciupele, institutorul, domnul Galbenu ne vor fi întâmpinat în prag – bănuiesc. În clasă am fost așezat în prima bancă din șirul de mijloc, primul lucru pe care l-am observat a fost o deosebire în culoarea pielii față de toți ceilalți colegi, cu o carnație de tentă închisă. Eu păream, între ei, prea alb, ei, ca arși de soare.

De înțeles, ne-am înțeles, fără efuziuni din vreo parte. S-a văzut dintru început că beneficiam de noțiuni pe care ei abia aveau să și le însușească. Pe tăbliță trebuia să zgâriem cu condeiul șiruri de liniuțe aplecate spre dreapta, preludiul unei „caligrafii frumoase”, cum scria în regulamentul reprodus pe carnetul de note, text care-l amuza pe tata. Sub mâna mea lipsită de dibăcie, liniuțele se prăbușeau unele peste altele, când nu se

ciocneau. Domnul Galbenu, dascălul, tânăr, stăpân pe sine ne inspira încredere, la finele orelor mă aducea acasă cu șareta ce-i servea de vehicul.

Senzația de euforie când puneam piciorul pe scărița șaretei, spre a mă sălta pe capră își atingea culmea în trapul armăsarului de pe a cărui crupă asudată nu-mi puteam lua privirea. Bidiviul își slobozea triumfător udul – Esenin mi-o luase înainte pomenind de urina iepei de la Reazani. Când calul se băliga din mers făcea ceva ce omului îi e peste putință. Mult, mult mai târziu, pe când lucram în redacția *Luceafărului* – sub direcția lui Eugen Barbu – Pituț adusese un poem în care caii băseau vesel în grajd. După matură gândire, poemul fusese scos din pagină. Pe coridor, Dolfi Solomon pe atunci dramaturg în formație, ridică mâinile spre cer, clamând: „Ce se mai poate face cu atâtea paratrăznete?”. Exista și o cenzură dulce, de altfel. Având sub tipar *Singur între poeți*, Marin Sorescu adusese, tot la *Luceafărul*, câteva specimene din parodiile lui, pe un spațiu oferit. Una din parodii se înfățișa ca o fabulă de Marcel Breslașu. La patinaj, o rață cerea lecții unei alte orătănii, se înfiripa dialogul:

„– Haide, zău, învață-mă!

– Mă uimești, mă rață, mă”.

I se răspundea, ca și cum, bună înotătoare, rața ar fi știut din naștere să și patineze pe gheață. Pornind după sfat, rața căzuse-n cioc. Fabula dispăru din pagină – oare și din volum? – în schimb Marin se alese cu prefață semnată, firește, de Marcel Breslașu. Să tot rezști prin cultură!

În clasă se trecu repede la scrierea cu tocul și cu cerneală. În penar își făcură loc penițe sclipitoare de oțel, cu vârf subțire precum și altele – Klaps – cu vârful bont, pentru scrierea gros-subțire. Coditele literelor își dădeau mâna, dar scrisul meu a fost de la debuturi, urât, fără nicio comparație cu al tatei, egal sieși armonios, al mamei, mai pronunțat, care ar fi putut servi de model pentru orice „caligrafie frumoasă”. Din caietele cu două rânduri de linii, mama îmi rupea foile – până târziu, în liceu. O scriere mai puțin matură n-am văzut decât la fiul meu, Șerban Filip. Băncile aveau, la pupitre, câte o adâncitură pentru călimara de formă cilindrică, în partea de sus, forma de pâlnie împiedica, sau ar fi trebuit să împiedice sărirea afară a cernelii. Pe catedră se afla un clondir cu cerneală violetă, colegii care se aprovizionau singuri o cumpărau în grăunțe, în cornete de hârtie. Numai eu scriam cu cerneală albastră, dintr-o sticlufă marca Günther Wagner și, în fapt, mă treceau toate poftele după

cerneala violetă, mai clar, după lucrul interzis. Anticipând lectura din Oscar Wilde, simțeam că o cale sigură de a scăpa de ispită este să-i sucombi. M-am prefăcut a lua din greșeală călimara vecinului de bancă, la o ieșire grabnică de la cursuri și într-o zi când mă întorceam acasă pe picioarele mele. Unde o zi întreagă aș fi putut muia tocul în cerneala violetă, în dimineața următoare urmând să înapoiez proprietarului călimara. Totul, fără să se observe ceva în familie. Și încântat de perfecțiunea planului, am luat-o pe o scurtătură cu hopuri, cerneala a sărit din călimară pe șorț, mi-a murdărit mâinile, cu mâna m-am șters pe obraz, încât acasă am avut de dat socoteală. Așa că m-am mai întâlnit cu această cerneală numai după comunizarea țării: întregul imperiu sovietic o folosea în exclusivitate!

Mă revăd silitor, învățând pe dinafară tabla înmulțirii de pe cea de a patra copertă a unui caietel de matematici, în curtea casei, chinuit de ideea că până la urmă n-am să reușesc și repetând $3 \times 3 = 9$, $3 \times 3 = 9$, până către cifrele mari. Tata întrebându-mă: cât fac 6×9 ?, dar 8×6 ? Altfel, la școală citeam – și recitam – chiar versuri, dintr-un de neuitat pastel: „Afară ninge liniștit / În sobă arde focul, / Iar noi pe lângă mama stând / De mult uitarăm jocul”. Mă întrebam chiar ce se predă în clasa a doua, unde profesor era domnul Luca, o persoană vârstnică, presupusă severă. Într-o recreație, am intrat în clasa a doua, instalându-mă într-o bancă lângă ușă. Clopoțelul sună, domnul Luca intră numaidecât. Prizonier al propriei îndrăzneli mă așteptam la tot ce putea fi mai rău, când tocmai în dreptul băncii poposi domnul Luca și-i puse colegului de bancă, necunoscut mie, o întrebare: cine și cui se adresează, în poezia din cartea deschisă. M-am uitat în manual, un tunar își lua rămas bun de la tunul său – deci el se adresa, tunului. Colegul de bancă nu știu să răspundă, îmi stătea pe limbă să mă pronunț. Dascălul trecu mai departe, iar când, la sunarea clopoțelului, ieși tot atât de repede cum intrase, am simțit că reasc.

La finele anului, premiul întâi s-a împărțit între Vică și mine, fotografia urbei immortaliza clasa în bănci. Fiind în primul rând mă vedeam foarte bine, cu brațul drept acoperind pupitrul, într-o atitudine leonină. Poza, de format mare, s-a pierdut, nu și aceea, carte poștală, în care, între părinți mândri de urmașul lor, mă aflu cu o coroniță pe frunte, zâmbind neronian. Figura este aceeași de la maturitate, colegi care de atunci nu mă mai zăriseră, m-au recunoscut spontan după zeci de ani. La

serbarea de sfârșit de an recitasem o poezioară de Octavian Goga, de tata aleasă, ușor de memorat, o țin minte și acum: „Văl de brumă argintie / Mi-a împodobit grădina / Firelor de lămâiță / Li se uscă rădăcina”. În strofa secundă, în care un pui de ciocârlie, părăsit pe cumpăna unei fântâni piuia jalnic, și autorul și recitatorul conchideau: „Ni se aseamănă povestea, pui golaș de ciocârlie”. Tot pe atunci – și istoria literaturii mondiale trebuie să rețină data – am compus prima mea poezie, la care a mai pus mâna și tata. Desigur, o poezie patriotică, din care memoria nu a reținut decât ultimul vers: „Trăiască Ștefan cel Mare!”, remarcabil prin forța expresiei și pugnacitatea ritmului, sinceritatea inspirației.

O spune un hârșăit critic literar.

PAULA, PIANUL, PENDULA

Septenarul găștean al familiilor Cioculescu și Streinu, care a lăsat urme indelebile în urbea dâmbovițeană și în formarea copilului Bebe a însemnat pentru cele două familii de profesori o platformă de lansare și răul cel mai mic în lipsa unei catedre în Capitală. În fapt, și tata și nenea Nicu aveau dubla profesie de dascăli și publiciști, iar aceasta de a doua îi chema acolo unde se urzeau firele actualității culturale. Cei doi prieteni intimi petreceau o bună bucată din timp în București, de care-i despărțea o oră de tren. Frecventau cafeneaua, în cartea caricaturistului – dar și prozatorului – Neagu Rădulescu „Nimic despre Japonia” cei doi sunt înfățișați intrând la braț la Capșa, cu comentariul: „s-au văzut alaltăieri, nu s-au văzut ieri, se vor vedea mâine”, succedaneu pentru „prieteni nedespărțiți”, dacă nu „frați siamezi”.

Aparțineau a două fiziologii foarte diferite, scrisul le diferea, stilistic vorbind, și nu numai, dar credința în câteva axiome și principii morale, îi unea pe viață. Mai opera ceva greu de deosebit la o primă vedere, amândoi erau oameni de mare farmec, fiecare în felul lui, farmec ținând de forța cuvântului, pe care o stăpâneau, cât, și poate în aceeași măsură, de magnetismul persoanei, în care se întreceau, în partide consecutive. În care chip se completau. Evident, n-aveau de gând să-și petreacă grosul anilor activi într-un orașel de provincie, dar prilejul de a dobândi o catedră la București necesita răbdare, oricât de mult ar fi avut dreptul la aceasta. Agentul cauzei a fost un lung proces intentat de tata autorităților ministeriale, câștigând pe mâna avocatului maestru în materie – Aznavorian. La finele războiului de șapte ani, Șerban Cioculescu a primit o catedră la Școala Superioară de Meserii din Capitală, la care s-au adăugat ore la Liceul Catolic „Sfântul Andrei”.

Nici mama nu pierduse vremea: pusese de o parte salariul ei pe mai mulți ani. Rudele din Capitală – sora ei, Paula Manoilescu, mătuși, Zoe

Oprescu, unchi, Ionel Cristoman – au găsit, mai întâi, un loc de casă, în Cotroceni, în aria dintre Facultatea de Medicină și Palatul Cotroceni, bucătică din întinsele proprietăți în zonă ale familiei Davila. Locul fu, de altminteri, cumpărat de la familia Perticari, moștenitoarea aceleia. Nu era tocmai întins, planul inițial al casei aparținuse arhitectului Horia Teodoru, prieten al tatei. Acesta gândise o casă cu etaj, de patru încăperi, cu inscripția, pe sulul de pergament conținând planul: parva sed apta. Consiliul familiei a considerat-o prea mică, un alt arhitect, Munteanu, făuri planurile unui imobil aproape dublu, ca încăperi și volum, cu atât mai mult cu cât noi reglementări municipale interziceau construirea în Cotroceni de imobile cu mai puțin de două etaje. Astfel încât viitoarei case i se adăugă un moț, pe post de al doilea etaj, cu funcția de uscătorie. Primarul Bucureștilor, Dobrescu, veni în persoană, spre a se convinge de respectarea normelor. Construcția casei a fost supraveheată de bunicul meu matern, Gheorghe Iovițoiu, un om cu mare experiență și de Dimitrie Manoilescu, unchiul meu, inginer instalator. Școala de meserii a furnizat lemnăria casei, din stejar uscat de cizeci de ani, dl. Moser, cel mai bun sobar din oraș, a ridicat sobele, un izvor care țâșni în subsolul casei ridica probleme...

Când construcția a ajuns la roșu s-au terminat și fondurile, Casa Corpului Didactic furniză un împrumut pe lung termen, lucrul fu reluat în forță. Același for bancar ridicase în preajmă unul dintre cele mai elegante blocuri din Capitală, cu apartamente ample, cu vedere în grădinile Palatului Crotoceni, Ion Minulescu a locuit acolo, familia Rebreanu, generali, profesori. Spoit antiseismic, blocul adăpostește astăzi colecțiile Minulescu și Rebreanu, cu, în plus, o încăpere conținând fotografii și obiecte aparținătoare cândva poetului Ion Pillat. Sper că în lungile nopți de iarnă, spectrele vechilor și noilor locatari să se înțeleagă bine între ele.

Pe punctul de a deveni Barbu fără alte fasoane, Bebe habar n-avea de toate evenimentele în pregătire. Nu fusese, firește, uitat. Spre a nu suferi un șoc la despărțirea de Sisi și Ghiță, de inteligentele găște și de casa Murineanu, fu ademenit să-și petreacă vacanța de vară la tanti Paula, în București. În acest punct, uitucul mai are o ultimă posibilitate de a se apleca asupra celor până acum extrase din neant, spre a evalua substanța celor pe dinafară rămase. Va rememora atenția cu care copilul urmărea retragerea apei de pe oul scos din apa clocotită, plăcerea lui pentru noua suprafață, a oului fierbinte. Își va reaminti sentimentele amestecate cu

care urmărea starea, lângă treapta de jos a scării de la bucătărie, a unei ciuperci faloide, al cărei aer obscen nu-i scăpa, fără vreo altă cunoaștere. Și chiar dacă-și va reaminti ca la fotograf atenția cu care urmărea, în curte, cum se spăla până la brâu slujnica, totdeauna cu spatele la el, nelăsând vederii decât splendoarea umerilor, va socoti că o astfel de amintire poate fi trecută cu vederea, precum în nici un caz nu va pune pe hârtie, acea întâlnire, în fundul curții, cu o necunoscută fetiță ce pătrunsese acolo ea știe cum și care-i propusese, folosind verbul cel mai curent la țară, în pura-i proveniență latină, să se împerecheze cu ea – așa cum văzuse la propria-i soră, încercare nereușită în ciuda bunăvoinței conjugate a ambilor. Cum întâmplarea n-a lăsat nici o urmă în conștiința copilului, iar în ce privește subconștientul, cu ce fierbe într-însul, nimic nu știm, întâmplarea va fi exclusă de pe cea din urmă parcelă a Terrei: memoria uitucului! Asta pentru că nicăieri mai mult decât în domeniului totului permis este necesară măsura. Astăzi, când orbila expresia „a face sex” a devenit universală și se folosește cu frecvența scărpinării nasului. Care, cum se știe, are unele conotații în materie...

Vacanța primului an de școală n-am petrecut-o, așadar, la Găești, unde – dar n-aveam cum s-o știu – n-aveam să mă mai întorc. Invitat de tanti Paula, în Capitală, mă pregăteam să încep o nouă perioadă de viață, cu experiențele de cea mai vie prospețime. Familia Dimitrie și Paula Manolescu locuia în Piața Lahovary, ocupând un larg apartament la primul etaj al corpului central al imobilului de la numărul 1A. Clădirea există și astăzi, suportându-și cu demnitate bătrânețea. Situată în rondul pieței, în coasta statuii lui Alexandru Lahovary, casa era ascunsă de un parc de acces, în parte pavat pentru mașini, în parte dotat cu bănci și bogat în acea iarbă îngrijită ce nu se vedea la țară. În fundul parcului un gang masca cetățuia în formă de U adăpostitoare a personalului Casei Autonome a Monopolurilor, al cărei salariat era, de altfel, unchiul Mitică. La construcție, operase partea de instalații, drept care i se repartizează un apartament larg cuprinzător. Un rond central, mai mic, asigura intrările, pe scări generoase, ansamblul mi-a impus, mi-a câștigat inima. Priveam de jos perspectiva zidurilor înalte, fără vertij, luam, cu delicii loc pe bancă, între bonele cu cărucioare, treceam în incinta centrală, foloseam liftul, tapisat cu lemn de trandafir, sunam îndelung, până se defecta soneria de la intrare și atunci mă refugiam speriat în stradă, căci mi se

spusese că, stricând soneria provocam un scurtcircuit – circscurtuit, la prima pronunție – de pe urma căruia putea lua foc întregul uriaș ansamblu. Eram adus cu blândețe înapoi, plângând.

Unchiul Mitică și tanti Paula, cu puțin mai în vârstă decât părinții mei nu aveau copii, la mijlocul vieții duceau un trai tihnit într-un apartament cu două intrări, cu salonaș, sufragerie, dormitor și o lungă încăpere între sufragerie și antreul ieșirii principale. Camera la baie era și ea o noutate pentru cel ce, până atunci, se spălase la lighean și era îmbăiat în copăie – unde se turna apă fierbinte peste frunze de nuc, depozitare de iod. Un abur parfumat domnea în camera de baie, al cărei duș oferea distracție. Salonașul, cu grele draperii la ferestre, avea un pian, o pianină Schiedmayer, pe care luase lecții de pian tanti Paula, ca elevă de pension. Fusesse cumpărat în anii Primului Război Mondial, în zilele noastre își continuă existența undeva în Statele Unite ale Americii, după o melancolică vecie în care n-au învățat să cânte pe el nici Barbu, nici fiul său Șerban – de când ajunsese în casa din doctor Turnescu. Conservatoarea în tăcere a unui pian – o dramă!

La ivirea mea în salonașul, ce-mi fusese destinat, tanti Paula îl mai deschidea din când în când, spre a executa câteva măsuri. La pension, țipetele profesorului de pian, când o examina, se auzeau în toată școala: „Na-na-na!” După câte povestea mama. Lângă ușile de cristal ale salonașului trona o vitrină, cu bibelouri și un vas rotund cu peștișor roșu. Zvâcnea rareori, îl priveam până la ieșirea din timp, fascinat. Mulți ani mai târziu am citit o tabletă a lui Arghezi, dedicată peștișorului roșu, text de o genială japonezerie. Încă mai târziu, în parc, la Potsdam, dimpreună cu Marcel Duță, în dreptul unui bazin de crapi roșii foind în apa clipocitoare am mai avut aceeași senzație de atingere senzorială, iar mai la urmă, la Ohrid, în Macedonia negrească – oricât nu vor grecii, ea există –, în marele lac, am imortalizat, în sutimi de secundă, timpul de grație în care Nae Prelipeanu azvârlea, de pe buza malului, firimituri de pâine unor crapi uriași – tot roșii, în acea apă strălîmpede, despre care ni s-a spus apoi că e total poluată...

Patul salonașului, de asemenea, acoperit cu groasa și aspra draperie, mi-a revenit, încăperea părea uimită de a avea un locuitor permanent. De pe geam scurtam priveliștea întregii curți interioare, gangul ce ducea spre șleaul de afară. Preferam sufrageria, mai luminoasă, cu masă lungă de

stejar care se mai lungea încă, pentru marile oște de familie. Din balconaș, pe care tanti Paula cultiva în straturi strânse busuioc, pufnea în încăpere irestibilul iz al plantei. La masă, tanti Paula dădea în cărți Vecinichii, ori Virginichii Cioran, dacă nu mamei lui Hans, cucoane cu necazuri, cărora tanti Paula le făcea și cafele – era darnică și de o fără margini bunătațe. Celor deochiați, cu respectivele migrene, le stingea într-un pahar un chibrit, în lipsa cărbunelui tradițional. Servitoarea, Maria, arăta aproape ca o doamnă, era și frumușică, soțul ei era spălător de vagoane la C.F.R. – se apropiau de statutul de mici burghezi. Cea mai mare parte a timpului, unchiul Mitică lipsea, în inspecții la felurile amplasamente ale C.A.M.-ului. Aprecia un vin de calitate, ca fecior al preotului din Făstăci – Huși – deținător de podgorii. Încă din adolescență, la deșteptarea din somn, diminețile, frații lui – numeroși – și trupeși ca și el, trăgeau o dușcă de vin, în locul cării de lapte. Capul familiei, Mihai Manoilescu, era o personalitate de prim rang.

Un bufet masiv, în lemn de stejar domina sufrageria, îi scotoceam prin sertarele în care unchiul Mitică își ținea instrumentele de lucru, echere, compasuri, teuri, creioane. Bine ascuțite, pe care scria Koh-i-Nor. Erau galbene, de un luciu orbitor, de toate numerele, lângă cutii de acuarele, din dotarea mătușii mele, cândva, la pension, pictoriță. Un singur tablou, de ea semnat, cu un mănunchi de flori, străjuia pe peretele nordic al sufrageriei. Să fi fost bujori? Între acuarele, unele pe jumătate uzate, cele de culoare aurie și argintie îmi trăgeau interesul, mi se dădea hârtie să mângălesc. Cred că atunci a luat naștere visul de a deveni pictor, care m-a urmărit mereu, jucând cu siguranță un rol în prima mea căsătorie. Alegând, mai târziu, calea culorilor cuvintelor, am făcut o opțiune rezonabilă, cu care n-am idee dacă mă pot mândri. Altfel, în viitura timpului am produs și cronici de artă plastică, muzicale, zic de onorabilă factură și așa cum gazetăria cere. Numai la Gazeta matematică n-am colaborat, din motive care încă îmi scapă.

Detectivul fotografiază toate ungherele încăperii, la sunetul de gong al pendulei, vestind jumătatea de oră smulsă eternității – numai ea rupe tăcerea de catifea a locului, și o face cu deplină responsabilitate. Concurența fusese abolită, aparatul de radio, din două corpuri, căci difuzorul, o mobilă de sine stătătoare din lemn prețios, pe piciorușe de ebonită era defect, fără speranță de resuscitare. Presupun că, mai înainte,

stânjenea dorința de liniște a unchiului Mitică, la întoarcerea din lungile sale turnee de inspecții, de la Uioara, la Bazargic. Unchiul meu aparținea mediului de spirite al amiralului de cursă lungă Tonegaru, tatăl poetului. Când coana Florica, soția acestuia, își manifesta dorința de a merge la operă primea răspunsul că numai la balamuc oamenii vorbesc cântând. Tanti Paula se obișnuise cu o viață pe care o umplea devotamentul față de suferințele altora, dintr-un fond de copleșitoare dăruire de sine.

Trăia decorând apartamentul cu crini și tuberoze, la culcare scotea vasele din odăi, le ducea în vestibulul încăpător. Tocmai acesta îmi stârnea imaginația. În vise de la crescătoare vârste el revine, păzind și deschizând intrarea – probabil de aceea am arătat interes lecturii romanului lui Alexandru Ivăsiuc, „Vestibul”. În cel din apartamentul în care mă aflam sălășluiau spirite, Tanti Paula le avea în puterea ei, ca mare cărturărească ce era. În posesia celui mai muncit și zdrelit pe la colțuri pachet de cărți de joc. Avea probleme cu mine, ea care nu avusese copii. Eram lingav la mâncare, delicioasa ceașcă de lapte cu ciocolată o consumam cu lingurița, neîncrezător că la fundul ceștii voi zări un iepuraș. Acesta exista, de porțelan, în vârful unui bibelou mai mare, în formă de ou, pe bufet. La capătul negocierilor mi se promitea că, de cum voi fi ingurgitat ciocolata cu lapte, voi fi dus în stradă, spre a vedea trecerea unei trăsurici trasă de struț. Părea plauzibil, ținând seama de admirabila netezire a asfaltului de-a lungul bulevardului, când era udat serile se ridica din el o suflare caldă, care-mi câștiga inima, zidit pe mirosuri cum eram. Suprema ispită era, însă, o vizită la cofetăria Coterbic, din vecinătate. Tocmai ea n-a avut loc.

Din părculețul cetățuii ieșeam rareori avertizat de pericole cumplite, circulam cu prudență de-a lungul bulevardului, intrigat de prima casă de lângă bloc, micuță, singuratică, ermetică, unde nu vedeam intrând sau ieșind pe nimeni. Mult, mult mai târziu am avut un vis, se făcea că intram înăuntru, unde se găsea un convent de bătrâni, care mă înconjură, arătându-se bucuroși că am venit, întrucât era anume împrejurarea când îmi puteau trece suprema taină. Și pe când mă pregăteam s-o aflu, în importanța ei fundamentală, visul se șterse brusc. Tanti Paula povestea o întâmplare ce aducea a vis, pe când se pregătea să intre în dormitor, de acolo o întâmpină o ființă ce-i semăna leit, de părea ea însăși și care-i spuse: „Ce e cu tine, sărmană Paula?” Apoi pieri. Era o amintire din tinerețe...

Pe partea din rond, din spatele statuii lui Alexandru Lahovary firav pe postamentul său – profesau florăresele, țigăncile, desigur, în bunul respect al tradiției. Nu te apropiai mult și te izbea un zid de miresme, în care triumfa duhul garoafelor roșii. Trec acum pe lângă aceleași florării, mai încolo mutate, țigăncile sunt și ele acelea ale copilăriei mele, florile însă nu răspândesc cel mai vag miros. Sunt, cum zicea Caragiale-tatăl, niște legume care nu se mănâncă.

Întins pe canapeaua din salonaș, pătruns până în cea mai intimă fibră de miros de tuberoze, priveam fotografia de pe pian, înfățișând-o pe Cuconeasca, precum îi spunea mama mătușii mele, fotografie într-o ramă cromată, din care, ducal, tanti Paula privea din profil, nobilă, cu nasul robust cocoșat al Iovițoilor. Pe mână, strălucea o magnifică brățară de aur, bătută în giuvaere, izbutită imitație a atelierelor cehe de profil. Și aderam la visul ei de noblețe. O ghicitoare îi prezisese că va fi iubită de un prinț.

SOARELE COTROCENILOR

Motto: Răbdarea e virtutea regilor

Este momentul, lectore, să lași deoparte foaia tipărită și să-ți pui întrebarea decisivă: la ce bun? A citi mai departe rândurile unui nonagenar obstinat, pescar în lacul fără cascade al amintirilor sale. Sau nu. Amintiri asupra cărora a avut prudența să avertizeze că aparțin unui uituc – și nu de azi, de ieri. Cvadragenar, în posesia tuturor facultăților lui, îl întâlnea, la stația de troleibuz – pe atunci la colțul străzii – pe doctorul Ciovârname, ilustru neurolog, și ca să se aleagă cu ceva, îl întreba ce-ar putea face în situația în care uita îngrozitor?

„– Uii și ce te interesează?, voi să știe medicul. Tăind. Dacă vei azvârli cât colo cartea, lectore, rău vei face, fiindcă de abia de acum încolo se coace speranța unui festin. Însușește-ți virtutea regilor, atât de amar absentă într-un regim republican, cultivă-ți răbdarea, treci peste cele mai negre bănuieli, peste legitima silă a timpului pierdut, pierde-l mai departe, cu mine. Află că și memorialistul lupta cu mari dificultăți, sub povara a ceea ce parcă n-ar vrea să spună, și tocmai asta îi vine mai întâi sub condei. Cum uituc fiind, nu uită anume ce nu trebuie. Iar firul amintirilor lui e de o subțirime înspăimântătoare!

Scurt, nici o amintire nu răspunde la apel în copioasa materie a mutării în casa părintească din Cotroceni. Ce povestitor n-ar immortaliza clipa trecerii pragului, urcarea treptelor intrării din față, deschiderea ușii principale, căderea în brațele mamei – sau ale tatei – lacrimi de bucurie, țâșnire în holul de la parter. Dar sfeștania casei? Va fi avut loc, fără nici o îndoială. La doi pași de palatul de vară al monarhului, la trei de Facultatea de Medicină, la patru de Grădina Botanică, la cinci de stadionul A.N.E.F., cu ștrandul Bragadiru – și să nu-ți amintești nimic?

Și ce tun ai fi putut trage! Iar tunul e și el legat de răbdarea regilor – ca ultima ratio! „Mă voi întoarce acum mult în urmă”, zicea omul nostru, Mateiu. Voi extrage din magma probabilităților ascuțimea senzațiilor la pășirea în casa din dr. Turnescu 5, voi revedea cu ochii de atunci largul hol de la parter, ușile cu glasvand despărțindu-l de sufragerie și bibliotecă – toate ușile deschise ofereau spațiul primirii a două duzini de musafiri. Mă va fi fermecat înălțimea ușilor și ferestrelor, un rafinament arhitectural, peretele sudic al holului, aproape numai în ferestre, voi fi călcat cu delicii pe covoarele întinse – cele toarse la Găești, pe terasa casei Murineanu – ce nu voi fi făcut? Sigur voi fi urcat la etaj, iute străbătând coridorul dintre cele două dormitoare spre a trece pe largul, cuprinzătorul balcon. Voi fi admirat, de acolo, pâlcul de cinci fantastici plop din imensa grădină a casei Cătoiu – când ești mic, toate ți se par mari, însă plopii, în plină forță, erau din speța care atinge norii.

Mă voi fi simțit minunat în dormitorul meu de la etaj, luminos despărțit de cel al părinților printr-un lung și larg coridor, voi fi încercat robinetele noi ale căzii de baie, smălțuită în cel mai atrăgător alb, voi fi încercat dușul? Pe zidul din spatele căzii de baie cobora firul de sfoară al unei sonerii cu para de lemn, pentru împrejurarea în care cel în cadă întins s-ar fi simțit rău. Para de lemn a soneriei evita electrocutarea. De adăugat numai că soneria n-a fost niciodată pusă în funcțiune. Nu eram chiar atât de barosani! Extraordinarul firesc al mutării unei familii tinere în propria-i casă poate fi explicația lapsusului din memorie. O a doua e mai greu de găsit, asupra acesteia n-aș insista. În vise, casa îmi apare întotdeauna altfel...

Oricum, față de viața în blocul din piața Lahovary, în plin centrul Bucureștilor, Cotrocenii, cu întinsele sale spații verzi, cu liniștea sa încurajatoare, aerul curat, curțile spațioase cu luxuriantă vegetație ofereau o secretă continuitate. Pentru cele lăsate în urma, nici un regret? În delicate împrejurări în care comportamentul său l-ar înfățișa ca deficitar la capitolul afect, memorialistul va atrage atenția că sub numele lui se ascund mai multe persoane, dintre care cel puțin cu una n-are nimic de-a face. Și propune spre meditație persoanelor amatoare de longevitate. Suite de întâmplări triste în existență, dramatice, revoltătoare prin asprime largesc echipa celor de sub un singur buletin de identitate. Cum se înțeleg între ei e o altă problemă, rufele spălându-se înlăuntrul eului.

Băiat mare, Barbu putea ieși liber pe stradă – căruțele erau în același număr cu automobilele – hoinări după bunul lui plac. Aristocraticul bulevard ce purta nume de regi – iar azi, al Eroilor Sanitari, era străjuit de falnici, pe cât de pașnici castani, vârfurile li se împreunau, de-o parte și alta, într-o boltă deasă, pe toată întinderea, iar strada dr. Turnescu dădea chiar în bulevard, în paralel, pe o latură cu strada dr. Davila, iar pe cealaltă, cu bulevardul dr. Marinescu, întregul cartier fiind blagoslovit cu nume de medici. În arșița verii, când descindeai din centrul urbei, un aer răcoros îți umplea pieptul, iar dacă Pronia te înzestra cu aceeași imaginație ca pe mine, te simțeai parcă pe o avenida argentiniană. Casele înseși (de pe la începutul secolului al XX-lea, firește) cu parteruri înălțate întinzându-se mult în curți adânci, retrase de la stradă, altele cu două-trei etaje, dar venerabile, distante, ascundeau confortul proptirii timpului, în rarele persoane ce se vedeau ieșind sau intrând în ele. Așezat pe o bancă între castani, le puteai contempla îndelung.

Strada dr. Turnescu tocmai se pava, cu pietre de granit cubic, tăiate și dispuse în rânduri văluitoare. Bărbați zdraveni, goi până la brâu le băteau cu maiul, în lovituri în care-și puneau toată greutatea corpului. Dacă duiosul povestitor târgoviștean Al. Brătescu-Voinești, ar fi trecut pe acolo și ar fi remarcat, printre trudituri, un singur evreu, antisemitismul i s-ar fi spulberat. Șansa nu i-a surăs, antisemit a rămas. A fost riscul lui, într-o viață în care nu se făcea confuzia de acum între șansă și risc. (Fumatul sporește șansa unor maladii letale). Contând pe șansă și nu pe risc, omul își pusesese gândurile pe hârtie – și a avut de regretat. Verba volant, scripta manent, ziceau strămoșii noștri... azteci. În zilele acestea e totuna: aparate de absolută performanță îți sug vorbele de la orice distanță, le înregistrează întru dosariere. Învață lecția tăcerii: și nu numai: supraveghează-ți expresia ochilor! La Versailles, la curtea Regelui Soare, cuiabar de intrigi, ducele de Saint-Simon, notând tăcerea ce pecetluia buzele tuturor, adăuga jocul de priviri haine, pe care dușmanii de moarte și le aruncau, ca tot atâtea încrucișări de săbii. Se dădea chiar pe sine de exemplu, descriind privirile sfidătoare către ducele de Maine, la citirea casării testamentului defunctului monarh. Act prin care se desființau privilegiile ducilor bastarzi. Cutreietoare resentimente i-au dictat mii de pagini de memorii. Să nu vă așteptați de la mine la tot atâtea. Cu toate că...

O pisicuță neagră, la vârsta când putea fi transmisă, fu dăruită familiei Cioculescu, spre a-i purta noroc. Burta îi atârna până la pământ, nu părea că va supraviețui. Așa-i era, însă soiul, supraviețui, prosperă în noul ambient, primind numele de rară inspirație de Miți. Se atașă mai cu seamă de tata, căruia îi torcea în brațe, îl pupa pe bărbie și-l mușca de sfârcul urechii. Deveni, în timp, o felină magnifică, perfect conștientă de importanța rolului ei în casă. Din seriile de pui cu care îmbogăți fauna Cotrocenilor, de-a lungul anilor ei de fecunditate, numeroși, oare un singur mât mai degustă ospitalitatea Cotrocenilor? De câine nu fu vorba: casa nu era încă împrejmuită. În flora sălbatică a curții săltau brotăcei cât bățul de chibrit, își întindea pânza un matur păianjen cu cruce pe spinare, scuturând boabele de rouă

Din odaia mea de la etaj, pe latura sudică, dinspre curte, aveam vederea a două victorioase case de pe partea cealaltă a străzii, până către bulevard. Iar în față, balconășul vecinilor, unde o foarte tânără persoană uda ghivece de flori. Aveam, de altfel să o zăresc prin toate celelalte vârste, de soție, mamă, bunică. O caracteristică a cartierului, îndelungata prezență a rezidenților săi, de unde preeminența copiilor și a bătrânilor. Cei mai mulți dintre aceștia l-au părăsit cu picioarele înainte. Deci din ferestrele camerei mele, patru strâmte și înalte, aveam priveliștea casei generalului Sion, fost administrator al bunurilor coroanei sub regele Ferdinand și casa generalului Cătoiș, fost director general al poștelor. Erau case-corăbii, construite în primii ani de după Primul Război Mondial, cu elemente de veche arhitectură românească. La fel, casa din colțul opus al străzii, încă mai vastă, cămin de studenți, după peripeții în schimbarea de proprietari. Aparținuse mai întâi prințului Nicolae, acesta, se spunea, o dăruise unei iubite. Un zid înalt o împrejmuia. Chiar la intrarea pe doctor Turnescu cineva scrisese cu groase litere negre pe zid: „Radu e tâpit”, sărind litera m. Inscripția s-a bucurat de un lung trai liniștit – de decenii. Pe bulevardul doctor Marinescu, către deal, mai multe asemenea case, care îmbrăcate în iederă, care cu monumentale scări, cu toatele vădind stare și statornicie, aparțineau încă ofițerilor superiori de pe lângă palatul Cotroceni. Inițial cartierul le aparținuse, aici se așeza, mai departe, acea burghezie de mijloc de care încă de pe atunci se spunea că e de cea mai mare nevoie. Profesori, medici, avocați își aflau mediul, departe de zarva centrului, la poalele unui deal ocrotitor –

Țăcălia – și dincoace de Dâmbovița, într-o oază de verdeată, liniște, lumină, între parcul Facultății de Medicină, grădina botanică și stadionul A.N.E.F, cu ștrandul său, Bragadiru numit. Marii potentăți locuiau în parcul Filipescu, Bonaparte, la Herăstrău, în nordul capitalei, pe flancurile șoselei Kiseleff, în rezervații străjuite de platani, în zona lacurilor, pe care tocmai o asanase regele, ca să zic așa. Aici, o vegetație tunsă și la intervale fixe udată, un gazon bine temperat, grilaje de netrecut forțau un rece și impersonal respect.

Ce puteam eu ști? În ferestrele odăii mele razele de soare scoteau țuituri, sticla lua amplitudini de cristal. Și era, într-adevăr, prea cald, cum numai la oraș se întâmplă. Noaptea, de pe încăpătorul balcon, câmpul astral îmi trimitea semnale, în nesfârșita încolăcire a Căii Laptelui. Aveam, în odaie, un birouaș, cu două sertare, iar pe peretele opus patului, rafturile unei biblioteci. În biroul tatei, bibliotecile ocupau trei din patru pereți – al patrulea era un glasvand. De la Găești la București, bunurile familiei Cioculescu fuseseră cărate într-un camion pus la dispoziție de unchiul Ionel Cristoman. Dând raportul, șoferul declarase: „Am transportat fără probleme librăria”. Biblioteca mea abia se înfiripa, cu întâiele lecturi de vacanță. Elegant cartonate se rânduiau acolo cărțile lui Moș Nae (Batzaria), „Martinică și Puki”, „Doctorul Mititelu, medicul animalelor”, „Lir și Tibișir” – cu desenele originale ale poveștilor britanice după care fuseseră prelucrate, apoi „Coana Frosa la București”, „Aventurile lui Haplea”, de pe meleagurile noastre. Mă prăpădeam de râs, Moș Nae locuia aproape vis-à-vis, pe doctor Radovici – casa noastră fiind pe colț – tata îl consulta cu privire la semnificația numelui Caragiale. Moș Nae, care vorbea toate limbile Balcanilor – în guvernul Junilor turci ocupase jilful de ministru al culturii –, căuta răspunsuri. În casa din față, pe doctor Turnescu, locuia profesorul Ion Bura, macedonean ca și Nicolae Batzaria, erau prieteni nedespărțiți, îl auzeam, dimineața devreme, pe Moș Nae chemându-l, sub fereastră, pe amic: „Ne-nea, ne-nea”, cu accentul curios pus pe cea de a doua silabă. Perfecta lui vorbire românească avea, ca la mulți aromâni, un ce aspru, indefinibil. Moș Nae fusese o vreme directorul „Dimineții copiilor”, care apărea la trustul de pe Sărindar, apoi trecuse la direcția „Universului copiilor”, la firma lui Stelian Popescu. La adânci bătrâneți a fost arestat, dar nu ca om de dreapta, cum nici nu fusese, ci ca fost consilier

municipal. Suferind de cancer la șira spinării, a murit în detenție, spre slava comunismului român, nu de mult condamnat, spre nelecuita mahnire a unei bune părți a națiunii. A urmașilor celor care au ucis. Fiica lui Moș Nae, cândva căsătorită cu pictorul Dărăscu, și care trăise mai mult prin străinătăți, trecea mai departe pe strada dr. Radovici, însoțită de o doamnă Economidi, vorbitoare de limbă franceză.

Din balconășul da lemn al casei Sion, îl vedeam pe general, la cea de a patra vârstă, cu albe mustați ca de palicar, asemănător bunicului meu Granpa, era întruparea bunătății, a calmului, a împăcării cu sinele. Pe strada paralelă, doctor Davila, îl zăream ieșind pe poarta unei case tramvai pe doctorul Mirahorian, tămăduitor vestit, prin mijlocirea hipnozei. Zveltele fete ce se vor fi legănat în galeș pas nu-mi atrăgeau, deocamdată, atenția – nu-mi amintesc de nici una. Așa se scrie istoria, totdeauna cu lapsusuri. Vara îmi aparținea în noul cartier, noua casă încă mirosind a zidărie, camere verzi, albastre, roze aveau încă ecou, pe parchetul la prima lustruire pașii alunecau ușor, ca și pe covoare încă necălcate în întregime. Cel mai cunoscut fabricant de mobile furnizase piesele tuturor încăperilor – firma Lengyel. Garnitura patului în care-mi odihnesc acum oasele a rămas singura supraviețuitoare a unui mobilier ce-și etala, prin 1936, primul luciu. Casa însăși în stilul ei pur cubist – ai fi zis o cutie de chibrituri la maxima dimensiune –, sfida aerul vag vetust al străzii. Avea, oricum, meritul că acoperise ultima parcelă neconstruită a străzii, completându-i dantura. În masa cenușie a calcio-vechiului, pereții ei făgăduiau o bătrânețe nobilă.

Și un bun acoperământ pentru toate peripețiile a trei generații. Încercată de zguduiturile a două cumplite seisme, cutremurată de bombardamentele marilor actanți ai celui de al Doilea Război Mondial – ruși, americani, englezi, germani – asta politică! – invadată de chiriași aduși de primărie în primele decenii ale comunismului – câte o familie de fiecare încăpere, inclusiv mansarda, casa a dobândit, prin timp, aerul general al epocii. Iar când, după Revoluție, clădirile Cotrocenilor au început să se ferchezuiască, i-a venit și ei rândul să se înfofolească în plăci termoizolante, să înlocuiască venerabilele ferestre cu chitul căzut la încheieturi cu termopane, să se sulemenească pe dinafară în două tonuri de cald-rece, devenind cea mai cochetă a străzii.

Ce n-a avut în trecut o deosebește acum de banalele vecine: placa comemorativă atrăgând atenția că într-însa a trăit și a creat Șerban Cioculescu fructuoșii ani ai maturității și ai bătrâneții. Cu un medalion de bronz înfățișându-l bust, de profil, în cea mai izbutită redare a chipului său. Uit mereu numele de familie al sculptorului, nu și pe cel mic: Joe! O dată pe an ne strângem mâinile, de ziua onomastică a lui Colea. A cărei soție, Silvie ne întreabă pentru început, ce vrem să bem. Și care este una din energicele apărătoare ale venerabilelor, pe cât de urgisitelor case ale Bucureștilor.

Ca să vezi, cititorule, cum se potrivesc lucrurile, dacă nu le zăpăcești singur.

AGENDA ÎNCĂRCATĂ A UNUI VLĂSTAR STUDIOS

Va fi fost plăcută vara anului 1936 în noua casă, în noul cartier, cu noii prieteni de vârsta mea – sau pe aproape – dar încă de pe la jumătatea lunii august tot pe aici, cerul începe să se înalțe, cu soarele lui cu tot, frunzele să-și piardă prisosul de apă, vestind schimbare, vremea Toamnei – pe atunci anotimpurile se scriau cu majusculă, – ridică problema găsirii unei școli pentru odrasla care trecuse în clasa a doua. Lângă biserica veche Sfântul Elefterie era o asemenea școală, dar tatăl o preferă pe aceea la al cărei liceu avea ore – Sfântul Andrei, școală confesională cu tradiție. Câtă vreme băiatul nu prezenta indiciile vreunei vocații anume, confesiunea școlii nu înălța obstacole. Ba chiar seriozitatea ei impunea.

Așa că într-o bună luni de septembrie mama trase pe mine un șorț negru cu guleraș alb, iar tata mă duse de mână către stația de la poalele Țăcăliei a autobuzului 47, în care urcarăm sprinten. De unde, coborând la o stație foarte depărtată, ajunserăm undeva, prin strada Călărași. Urcând și coborând străduțe necunoscute, diferite cu totul de Cotroceni, de parcă ar fi fost în alt oraș, în altă țară, am ajuns la această școală, unde fusesem înscris în cea de a doua clasă primară – școala avea și curs superior. Și în acest stabiliment, sobru și silent, m-am simțit ca într-o altă țară. Păstrându-mi, firește, impresiile pentru mine.

Aici institutorul se numea bruder, circula în rasă neagră, vorbea șoptit, când românește, când nemțește, pe un ton egal cu care nu eram obișnuit și cu o aplecare către interlocutor care-mi părea când caldă, când rece, de o distrugătoare noutate. Câteva zile tata m-a condus la școală, apoi când s-a convins că învățasem drumul, m-a trimis singur, dându-mi bani pentru biletul de autobuz. La intrarea din spate a acestuia se afla un taxator care tăia biletele, băgând banii într-o uriașă tolă, când lucra în picioare. Fiecare călătorie spre școală mă mobiliza total, stăpânit de

teama de a nu mă rătăci, cu toate că nu mi s-a întâmplat niciodată, efortul mă epuiza, punctele de reper îmi păreau înșelătoare, atmosfera ostilă. Străzile, casele, cele mai multe mirosind a sărăcie, slab populate la acele prime ore ale zilei se refuzau comunicării, oricărei confidențe, când soseam la școală m-aș fi putut socoti în sânul lui Avram, dacă și aici n-ar fi dominat ușile închise. În clasă chiar aerul îmi părea încremenit, o tăcere apăsătoare contrasta cu vuietul constant al clasei, școlii găsește întregi. Bruderii călcau parcă pe tălpi de vată, pe când în recreațiile mici, noi școlarii clasei a doua – ca și toți ceilalți, de altfel – dădeam ocol, ținându-ne de mână, marii aule a școlii și doar în recreația mare ieșeam în curte, unde se alerga moderat, fără urmă de violență sau țipete.

Lumea clasei îmi inspira, la rândul ei, uimire, proaspeții colegi nu semănau deloc cu cei dinainte, mai bălani decât mine cei mai mulți, puternic personalizați, ne asemănători cu foștii mei colegi ce erau toți ca unul în înălțime și figură, de păreau frați. Aici, Măldărăscu era scund și fenomenal de gras, Ortinschi lung, deșirat, în fiecare bancă conviețuiau băieți perfect incompatibili și, totuși, în adâncă armonie. Un mister. Cu toții, disciplinați, nu manifestau cea mai mică rezistență față de regimul de claustrare la care erau supuși, ca și cum acesta ar fi fost firescul.

Cel mai clar mi-a rămas în minte premiantul, se numea Chiraleu, era frumos la chip și elegant în purtări, blond cu ochi albaștri, îl admiram, aș fi fost în al șaptelea cer să-i câștig prietenia, timiditatea mă oprea să mă apropiu mai mult de el când nu-mi făcusem, în fapt, încă nici un prieten. Nici o șotie, nici o poreclă, nici o îmbrânceană – toate acestea îmi conveneau, la urma urmei. Așa că apucam mâna cui se întâmpla, în recreația în care ocoleam aula școlii. Un bruder tânăr, cu ochelari, falnic dar pașnic, pe care doar nasul împăstat îl ferea de a fi și frumos, apărea, în timpul recreației de la ora 11 cu un coșuleț cu sanvișuri, chifle ușor atinse cu unt, la mijloc cu cea mai subțire felie de parizer ce se poate închipui. Gustarea costa doi lei ce-mi erau înmânați zilnic, iar pe când chifla părea tuflită, parizerul era absolut delicios. Aș fi luat două – nu zic trei – sanvișuri, dar mă copleșea rușinea să cer patru, în loc de doi lei.

Era momentul fast al dimineții, în rest orele în limba română, iar unele în germană, nu-mi ridicau dificultăți. Nu mi se puneau întrebări într-o limbă pe care se știa că n-o cunosc. Cei mai mulți dintre colegi vorbeau nemțește de acasă și, oricum mai absolviseră o clasă. Mie, un

bruder vârstnic, cu cioc alb, îmi scria pe caietul cu liniatură dublă – un rând lat, unul strâmt – câte două-trei rânduri în alfabet gotic, pe care să le copiez, pentru ziua următoare. Ceea ce și făceam, alfabetul gotic fiind ușor de asimilat. Ce scria în acel paragraf, n-am avut niciodată curiozitatea să aflu, tata m-ar fi lămurit, el învățase nemțește în copilărie înainte să vorbească limba maternă. Din limba germană învățasem câteva expresii, precum „bitte schön”, cu care mă ceream afară. Era, desigur, doar un început și el era socotit satisfăcător. Pe un cartonaș albastru mi se treceau rezultatele săptămânii, în două pătrățele, unul cu nota la studii, celălalt privind purtarea. Obişnuit, luam la ambele 10, ceea ce-mi asigura cel puțin un avantaj: la note mari, elevii căpătau niște puncte, iar la un număr considerabil de puncte căpătau un grad în plus, pe epoletii de pe umăr. Nu era totuna să fii maior sau general! Sistemul stimula și-mi strângeam, cu osârdie punctele. Câte doi lei mai costau și galoanele, dar acești bani puteam să-i pretind în chip natural.

Tata nu-mi urmărea direct evoluția școlară, așa cum n-avea s-o facă nici mai târziu, de-a lungul tuturor anilor de școlarizare manifestându-și prezența numai în cazuri excepționale. N-avea nicio înrudire cu profesorii care nu înțelegeau, ca fiii lor să nu fie cei dintâi în clasă, de ce nu, pe școală. Discreția sa îmi ușura viața, dar, pe de altă parte nu mă încuraja să-l țin la curent cu cotidianul meu școlar. Îmi dădea lecții de limba franceză, dar se enerva repede de lipsa de atenție cu care urmăream meandrele acestei limbi belalii, în care nu se citește cum se scrie. Îl completa mama, confidenta mereu înțelegătoare – și cu cele mai grele cuvinte, când mă certa, ca pe unul când foarte bun, când neașteptat de prost.

Însă nu numai părinții se preocupau de dezvoltarea mea spirituală: unchiul Radu, muzicolog – o vreme fusese directorul Operei din Cluj –, căsătorit, de altminteri cu o cântăreață de operă, tanti Gyn, s-a oferit să acopere cheltuielile unor lecții de pian și aranja cu o cunoscută profesoară, din cercul lui de prieteni, primirea mea în clasa de începători. Nu aveam pian în casă, tanti Paula ni-l puse, la dispoziție pe al ei – puteam veni oricând să exersezi în iatacul din piața Lahovary. Am fost astfel înfățișat doamnei Mania Botez care conducea de una singură un conservator de apartament. Luau lecții mai mulți elevi deodată, care la pian, care la vioară sau chiar tobă. Copii mai mici sau mai mari exersau

de zor, într-un fericit bruhaha, și nu puțini destul de avansați. Ignorant cu totul, am fost acceptat cu bunăvoință, în ideea că mi se împlinește un vis. Am fost așezat la pian, cu mâinile pe clape, încurajat să le apăs, în sus și în jos. Alfabetul notelor l-am făcut cu un album splendid colorat în care acestea se zbenguiau vesel, în format mare, ca niște capete ovale ori ca lebede, partitura părea că te invită la un joc. Albume mai mari, cu game mult mai complicate slujeau unor etape mai avansate, aici notele erau mici și înghesuite, cu bemoli și diezi pe de lături. Am priceput că nu e de glumă, agenda mea se încărca pe zi ce trecea, fie și numai cu drumurile la școală, la lecțiile de pian, la tanti Paula. Profesoara nu-și pierdea răbdarea cu mine, dar devenea tot mai insistentă. Iar în sistemul ei, te puneă să cânti de la început cu ambele mâini, sconta pe grabnice rezultate de la ucenici care nu așteptau decât să învețe fiecare nouă bucată atacată mi se părea de o complicație inextricabilă, degetele mele, robuste, dar scurte, șovăiau să apese clapa, ca să nu greșească, doamna trecea la alt elev, revenea și parcă, parcă, de astă dată mersese mai bine. Pe la jumătatea anului încă nu deosebeam notele, când le cânta ea, ca să-mi verifice urechea muzicală.

Mi se dădeau teme de descifrat acasă, luam drumul către piața Lahovary, în speranța că tanti Paula mă va, cum se spune astăzi, monitoriza, îmi va da explicațiile necesare, va exersa alături de mine – vai, cunoștințele ei erau vagi, cânta pe dinafară câteva bucăți învățate la pension. Băteam pasul pe loc între colegi care intuiau miraculos.

La finele anului, discipolii doamnei Maria Botez ofereau un spectacol, părinți, apropiați, luau loc pe scaune, în timp ce progenitura se producea, totdeauna con brio, învingând capcanele știmei, triumfând asupra acordurilor, dovedind virtuozitate, pofta vie de a nu se dezlipi de pian, de vioară. Mie mi-a revenit, dintr-o cârtică cu note-imagini, bucată „Kastenteufel”, pe care am executat-o la ambele mâini cu sprintene măsuri, aducătoare de aplauze. Nu am mai revenit la lecții, pesemne profesoara îi va fi spus unchiului Radu că eram un întârziat, inițierea mea muzicală acolo s-a și oprit pentru o foarte lungă perioadă. Când pășeam în salonul unei radioase fete, dotat cu pianină, nu mă așezam pe scăunel, spre a cânta câteva game și, eventual, câteva măsuri din „Für Elise”, cum făcea Tudor Țopa în vizită la mine, când pianina mătușii Paula somnola în dormitorul meu. Iar când

Sanda Fodor, cea mai frumoasă fată din Cotroceni, m-a poftit în salonul ei și, așezându-se la pian a cântat ceva din Brahms, nu i-am urmat, cu, de pildă, un dans cavalcadă, din Liszt. Nici măcar n-am întrebat-o ce anume cântase. A spus ea.

Lucrurile nu stăteau pe roze nici la școala confesională. Nu eram performant, nu izbuteam măcar să-mi fac câțiva prieteni, colegii mi se păreau inexpugnabili, mai cu seamă Chiraleu, pe care-l plăceam din toată inima, ca un model prea greu de atins, îmi părea perfecțiunea întrupată, îl îndrăgisem. În clasă suportam cu dificultate înceata trecere a orelor, mă foiam chiar la lecțiile bruderului preferat, cel mai tânăr. Într-o zi, deranjat, mă pofti afară din clasă. Am ieșit, firește, nu fără a protesta, dar în barbă: „de ce, doar n-am făcut nimica”. Nici n-am ieșit bine și m-am trezit poftit înăuntru. Bruderul mă întreabă ce anume spusese, la plecarea pe ușă. Răspunsul meu nu-l mulțumi. Mă luă deoparte și, spre stupoarea mea, mă întreabă dacă atunci – sau altădată – m-a supărat cu ceva, dacă socoteam că greșise cu ceva față de mine, ultimul lucru care mi-ar fi trecut prin cap. M-a rugat, cu căldură să fiu sincer, fiindcă nu mi se va întâmpla nimica rău, era dispus să-și ceară scuze chiar, când aș fi suferit vreo nedreptate plecând de la el.

Rușinat la culme, l-am asigurat că spusese înțocmai ce-i și declarasem – și nimic altceva. L-am văzut răcindu-se brusc, m-a lăsat în pace. În clasă, am aflat că, la ieșire, îl drăcuise. Mă auzise, de la locul lui, în prima bancă, în rândul dinspre ușă, însuși Chiraleu. În aceeași dimineață vestea a ajuns la tata. La întoarcerea acasă de la școală l-am găsit într-o postură de severitate până atunci nemaiîntâlnită. Privindu-mă drept în fundul ochilor, îmi ceru să-i relatez ce se întâmplase cu doar câteva ceasuri înainte. Cerându-mi, imperios să nu bâzâi. Consternarea îi sporea, pe măsură ce mă dezvinovățeam mai energic. Mi-a explicat cât de urât este să-l iau pe nu în brațe, mă vedeam nu numai mincinos, dar și încăpățânat. Asta se petrecea la masă, aveam în față farfuria cu ciorbă de lobodă, lacrimile îmi șiroiau în lichidul roșu-liliachiu, duceam mecanic lingura la gură. A fost momentul cel mai trist al copilăriei mele, când înșiși părinții nu m-au crezut.

Cu atât mai întunecată era situația cu cât, ca să par sincer ar fi trebuit să mint, iar mințind aș fi obținut iertarea, împăcarea, revenirea în paradis. Pe când curajul de a nu ceda în fața presiunii devenea josnică lașitate.

Eram prea necopt, ca să pricep complicația, dar am înțeles că fusesem turnat. Acela care o făcuse auzise greșit sau profitase de împrejurare spre a mă scoate din joc. Era la alegerea mea să decid, pe șleaul zicalei că păgubitul e de două ori vinovat.

La școală, pe cartonul cu cele două note ale săptămânii, pătrățelul prim, al purtării rămase alb, o muștrare pentru eternitate și semnul sigur că mă ștersesem pe bot de vreun premiu, la sfârșitul anului. Material, am fost tăiat, la distribuția celor 25 de puncte ale săptămânii, împrejurare în care le-am cumpărat de la un coleg, de la el și de la alții, către sfârșitul anului coseam pe epoleți gradul de colonel – al premianților. Frauda n-a răsuflat – sau nu interesa cancelaria. La împărțirea premiilor am primit o mențiune, pe numele de Cioculescu Niklaus – cel de Barbu nu exista în nomenclatorul școlii. În toamnă, tata m-a retras de la școală, spre a găsi una mai apropiată de casă, zisu-s-a.

Pe Chiraleu nu l-am mai văzut deloc, parcă îl mâncase pământul, în anii comunismului am auzit că un Chiraleu ar fi fost ucis în beciurile securității, un om de o exemplară virtute și curaj. Mult mai târziu, după răsturnarea Ceaușeștilor, într-o dimineață în care aveam întâlnire la stația de metrou a Spitalului Universitar cu amicul meu Alexandru George și nu dădeam de el, un domn de vârsta mea mă opri și se recomandă. Era Chiraleu. Părea ponosit, când l-am întrebat convențional, ce face, mi-a răspuns că nu tocmai bine. Chiar atunci l-am sărit pe George, aferat, în stație într-adevăr, dar la celălalt capăt al ei, cel de la statuia Eroilor Sanitari. Mi-am luat brusc rămas bun de la Chiraleu, în pas alergător spre George și regretând numaidecât, căci pe el puteam să-l contactez oricând, iar pe Chiraleu îl pierdusem în mod stupid și poate pentru totdeauna. Cu toate pe care le-aș fi putut afla despre el, cel puțin în privința profesiei, a valorilor vieții. A fost una din obișnuitele mele opțiuni greșite, din a căror pricină n-am ajuns monarh, mareșal, magnat, mogul, barem ministru sau, cum zicea Piron (Alexis), măcar academician.

Legat de cele petrecute pe vremea celei de a doua clase primare, Chiraleu cred că a auzit ceea ce se aștepta să audă de la un intrus între aleși. Despre hotarul de nisip ce desparte adevărul de minciună rememorez o scenă de maturitate, o împrejurare când trecusem printr-o gravă, primejdie, fără nici un fior de teamă. Bunul, regretatul meu prieten, Dan Damian – Dan Anghel Damian – comentase: „Trebuie să-ți

fi fost tare frică”. Am șovăit o clipă, apoi am dat din cap, că da. Întorcându-se către Gabi – soția lui – Dan a conchis, luminat la chip: „Eram sigur că va spune adevărul. Barbu nu minte niciodată”. Și, unde veni vorba, într-o cărțuție pentru buzunarul de la piept, intitulată „Éloi contre Éloi”, tot atât de vechiul meu amic Jules Renard în luptă cu sine: „Tu a dis: je n'ai pas peur, seulement je suis nerveux et le coeur me bat”. Cum să nu te recunoști în el, când zice: „Êtes vous comme moi? Quand j'ai des petites ennuis avec une personne je voudrais la voir tout de suite morte”.

MARILE VACANȚE

Nu în acea vară, dar tot într-o vacanță avea să-mi destăinuie profesorul Petre Haneș sursa cuvântului: latinescul vacuum = gol, vid. A fost, de altfel, și singura dată când l-am văzut – mai adesea petreceam la fratele său, Vasile Haneș, de Sfântul Vasile, unde soția sa, coana Jeni, ne aștepta cu mese sardanapalice, locul meu fiind între copiii gazdei, mai vârstnicii decât mine Radu și Goguța – aceasta, la maturitate, autoare a unui mult frecventat dicționar franco-român. Asta în respectul tradiționalului dicton „astă vară, la Crăciun”. Și ca să mă dovedesc o dată mai mult un bun român.

Orice discuție despre feeria vacanțelor – un franțuzit nu va folosi singularul – e de prisos. Acuma, tata mă lua de mână și mă ducea la cinematograful, în matineu. Simpla pătrundere în sala cinematografului Capitol, pe bulevardul Elisabeta, promitea delicii. Cinematograful era nou – sau ca și – cu scaune somptuos îmbrăcate în catifea roșie, sale era aerisită, de neuitat primul film, suită de „Silly Symphony”, cum li se spunea, proaspăt ieșite din studiourile lui Walt Disney. O puzderie de Miki-Mauși coborau în trombă o măgură, de-a dreptul spre noi, cei din sală, într-o frenetică zbenguială. Cum să nu te entuziasmezi? În alb-negru, profilele maselor de eroi ce se scurgeau pe săniuțe păreau a scrie o epopee. La un alt spectacol ni se împărțise, de la intrare, câte o pereche de ochelari cu un ochi verde altul roșu. Se perindau scene în relief de acest fel: cineva apuca o creangă de care atârna o cobră încolăcită – și ne-o azvârlea în nas. Întreaga mulțime de spectatori făcea gestul firesc de a se da înapoi, și anume numaidecât. O locomotivă în cea mai mare viteză se arunca asupra mea și, desigur, mă feream. O fotografie din acei ani ne înfățișează, pe tata și pe mine, trecând în grabă, tot pe bulevardul Elisabeta, în dreptul Cercului Militar, tata într-un pardesiu lung, eu în pantaloni scurtați și cu o

caschetă pe cap. Mai sus de cinematograful ARPA³, de-a lungul unui zid pe care scria cu litere mari: „Femeia eterna poveste”.

Câteodată, trecând peste protestele mamei, care vedea în cafenea un loc al ratării, tata mă lua cu el la Capșa sau la Corso, pe Calea Victoriei, unde mă prezenta drept un Cioculescu, ediție îmbunătățită și adăugită. Caracteristica localului era că toți consumatorii păreau a se cunoaște bine între ei, schimbau locurile la mese, pe când chelnerii aduceau boluri cu șvarț, un fel de cafea diluată. Mă sufoca nesuferitul miros de țigări de foi ce încețoșa atmosfera, preferam localul Herdan, unde, contra șapte lei puteai servi oricare din sandviciurile expuse în vitrine de sticlă. Se chema că ieși un aperitiv, obicei împotriva căruia, deopotrivă, mama protesta cu vehemență. Era perioada când, după-amiezile, lumea bună a Bucureștilor, parcurgea în sus și în jos Calea Victoriei, într-un ritual consacrat, deci fără grabă sau scop. Pe când pe stradă se încrucișau trăsurile cu automobile, într-o tot atât de vie aglomerație. În fața acestui curios pelerinaj, mai laic cum nu se poate, fără incidente sau turbulențe, contele Keyserling, filosoful care deslușea firea, și din aceasta destinul popoarelor la iuțeală văzute, fusese zguduit de asemănarea cu puhoiul de oameni în sus și în jos trecând prin Petrogradul primilor timpi ai revoluției...

Ceva puncta, totuși, în defavoarea metropolei, în comparație cu Găeștii: canicula. Până și în Cotroceni, călcătura pantofului se adâncea în asfaltul înmuiat. Pe atunci, și peste decenii, refugiul bucureștenilor era pe Valea Prahovei. Cu o viteză mai mare decât a trenurilor din zilele noastre, cele ale vremii te depuneau într-un ceas și jumătate la Sinaia, în două, la Brașov. Cu asemenea ușurință, Capitala se deșerta de locuitori. Cu mult amuzament repeta tata o epigramă văzând slaba popularitate a pieselor de teatru ale profesorului Iorga, jucate mai adesea la încheierea stagiunii, când, oricum, nu se mai conta pe afluență de public, epigramă atribuită lui Păstorel: „Când noua piesă ți-o anunți./ Ca-n vremile de-odinioară/ Când sabie și jaf era în țară./ Românii se retrag în munți.”

În munți s-a retras familia Cioculescu în verile anilor 1937-1940, la Bușteni, în acea căldare între munții Bucegi, și nu în altă parte, pentru că în Bușteni se afla vila pe care Regele Carol al II-lea o pusese la dispoziția Societății Scriitorilor Români, pentru sezonul estival. Protector al artelor

³ Asociația Română pentru Aviație.

și mai ales al scriitorilor, monarhul nu lipsea de le „Ziua cărții”, îl finanța pe Tudor Arghezi, sprijinea cariera diplomatică a lui Lucian Blaga. Pe Liviu Rebreanu îl apăraseră de calomnatori, chemându-l lângă sine, la Predeal, la ceremonia dezvelirii statuii eroilor acolo căzuți în Primul Război Mondial, Șerban Cioculescu deținea o rubrică importantă la Revista Fundațiilor Regale, unde, de altfel, Radu Cioculescu avea – împreună cu Camil Petrescu – funcția de secretar de redacție. Unchiul Radu îi înfățișa în fiecare lună suveranului sumarul, în care acesta nu intervenea. O dată, totuși, îl întrebaseră pe unchiul Radu dacă unul din colaboratori, medicul Sandu Lieblich, nu era cumva comunist. Acesta semna însă un articol științific iar regele n-a mai avut nimic împotrivă. În polemicile de presă, într-o împrejurare când Radu Cioculescu, plecând la Salzburg, la concertele anuale, îl lăsase la secretariat pe Mihail Sebastian, fusese întrebat într-un ziar de extremă dreaptă cum de nu găsisese un creștin în loc, iar tot acolo se vorbea de „dinastia” Cioculeștilor la Fundații. Unde Radu Cioculescu avea în sarcină și editura. În jurnalul său Mihail Sebastian îl dezigna pe unchiul Radu drept singurul român radical, din câți cunoștea. În epocă, un legionar fruntaș, precum Minai Polihroniade sta la taclale la o cafea în tovărășia notoriului agitator comunist Belu Silber, în văzul public. O stare de spirit care, din nefericire, n-avea să mai dureze. Sunt unul dintre ultimii martori.

Nu numai casa era gratuită la Bușteni ci și masa pe care tot suveranul o plătea. Scriitorii luau cele trei mese la doi pași de casă, la restaurantul „Ursul din Carpați”, de sub patronajul unui energic domn Popescu. Restaurant în a cărui largă vitrină de sticlă zăceau, în bucăți de gheață, păstrugi, cegi, nisetri întregi, gata de a fi pregătiți în bucate. Scrisa în lista acestora că toate minuterile se fac în unt, sub deviza, care-l amuza pe tata: „Prețurile noastre desfid orice concurență”. Un chelner stilat ne oferea și micul spectacol al câinelui său dresat, care saluta în două labe, la vorbele stăpânului: „Beaucoup de salut”, care iar îl înveseleau pe tata, profesor de franceză. Se mânca zdravăn de către persoane care nu se temeau deloc de stihia îngrășării.

Vila regală, în miezul orașului, deci aproape de gară, zidită în cărămidă aparentă, masivă, avea la parter terase la fiecare punct cardinal, iar la etaj, unde erau cazați tinerii, balcoane. Vastă și ea, curtea era umbrită de brazi în magnifică maturitate. În spatele curții începea

muntele, la care puteai trece printr-o porțiță. Munte cu iarbă tăioasă, în care săltau greierii și cosașii printre macii răzleți și firele de chimen. Aerul era tare, apa sosea pe țevi în spume și-i trebuiau minute până să se limpezească în carafă. Toaleta se făcea, bine înțeles, în lighean. Dacă nu mă înșel. Serile fiind friguroase, se făcea focul în sobe. Rareori ploua mai mult de o dată pe zi. Soarele ștergea repede urmele ploii, dar toți ochii erau îndreptați către vârful muntos pe care se alcătuiseră câte un nor – vestitor al ploii următoare, paradisul siestelor îndelungate adăpostea după-amiezi de grea tăcere.

Pe timp frumos, plimbarea recomandată era către Poiana Țapului, până la fabrica de hârtie a fraților Schiel, înapoi către Azuga, până la Tunel, mărșăluind prin fața gării. Și trecând podul peste Prahova în plâpândă curgere între maluri prea late. Pe un drum îngrijit și marcat, ajungeai, într-un ceas, la Urlătoarele, cascada celebră a locului, unde grupul lua loc și se fotografia pentru posteritate. Mă revăd în poză, la poalele Luciei Demetrius, care mă răsfăța dându-mi numele de lord Byron – ea știa de ce. Încă mai aproape de centrul orașului era micuța dar foarte îngrijită grădină zoologică a fraților Schiel, iubitori de fiare. Cu marele urs Martin m-am întâlnit ani de zile, dar vedeta grădinii era un râs la gura unei cuști ținută într-un copac. Dimpotrivă, vulpea alerga până la istovire în jurul grațiilor, căutând o ieșire, privind-o i-am înțeles tragedia. Lupii, în plină forță, păreau veseli precum câinii, frații Schiel intrau în cușca lor, primiți cu salturi de simpatie. Dar cineva mi-a atras atenția că îndrăznețul se aranja astfel încât să nu stea niciodată cu spatele la haită.

Într-o bună zi, o lupoaică a ales libertatea, găsind mijlocul de a evada. Împrejurarea l-a entuziasmat pe Radu Gyr, care a scris la cald „Balada lupoaiicii care s-a întors în sălbăticie”. Numai că, după o săptămână de sete și foame, lupoaiica s-a întors în prizonierat. Anii de care vorbesc au fost și cei mai fericiți din istoria orașului, poate a întregii regiuni, cu fabrica de hârtie a fraților Schiel, cu fabrica de sticlă și cea de bere de la Azuga, cu diverse altele de brânzeturi și mezeluri. Între Poiana Țapului și Azuga se încumetau scriitorii să-și ducă pașii, mai precis între zisa fabrică de hârtie și tunel în linie dreaptă. Pe o cale perpendiculară cu urcuș și serpentine se putea ajunge la Coștila, la castelul Sabinei Cantacuzino – care primea scriitori. Vizită pe care familia Cioculescu n-a

făcut-o, ani de-a rândul, poate din timiditate. Se spunea despre castelană că are o fire dificilă.

Din partea regelui veghea asupra liniștii și ordinii un bătrân și pașnic colonel franțuzit, care-mi tot vorbea, cu dor, de nepotul său, François. Și cum memoria uitucilor este implacabilă, mi-am adus aminte cum îl chema pe colonel: Gheuca. Din partea S.S.R.-ului ne proteguia vajnicul bărbat – se spunea că practicase boxul – poetul George Gregorian. Un alt grup de scriitori gusta aceleași regale favoruri la Sâmbăta de Sus. Despre cei de la Bușteni am fi nedrepti afirmând că mesele constituiau punctele principale ale programului, cu toate că termenul de Casă de odihnă și creație nu fusese încă născocit. Încă și acum îmi răsună în auz vocea ospătarului, strigând către bucătărie: „O porție de sarmale pentru domnul Sărmanul”. Norocosul degustător al celui mai tradițional fel de bucate din registrul național era Sărmanul Klopstok, autor al cât se poate de uitatului roman memorialistic „Feciorul lui nenea Tache vameșul”. Era un bărbat bine hrănit, în a doua parte a vieții. Cu ani înainte, cartea îi apăruse inițial în foileton în „Adevărul literar”, în susul paginii, în josul acesteia aflându-se cronică lui G. Călinescu. În aprecieri generale, criticul numea proza Sărmanului Klopstok drept „interesantă”, nota de la care începea să se ocupe de un autor. Când colaborarea Sărmanului a luat sfârșit, cronicarul l-a executat scurt: apoi, ce voia să spună acel Sărmanul Klopstok? E ca și când ai spune „Veselul Voltaire”. La „Ursul din Carpați” se mânca un pic prea bine.

În pensiune, toate vârstele erau reprezentate și, firește, ambele sexe. Erau tineri, precum un poet Nichita, al cărui nume mic nu l-am știut niciodată, Coca Farago, fiica Elenei și tot poetă, poetul Teodor Scarlat, prozatoarea Lucia Demetrius, romancierul Dan Petrașincu, pe numele său adevărat Angelo Moretta, Octav Șuluțiu și romancier și critic. Maturi Vladimir Streinu, Serban Cioculescu, Tudor Măinescu, Radu Gyr și – pe aproape – Camil Baltazar, refăcut după o lungă suferință, Gemi Zamfirescu, mai departe convalescent. Vasile Demetrius onora categoria bătrânilor, dimpreună cu autorul de basme Lungeanu, spre bătrânețe pășeau poeții pe teme religioase Șerban Bascovici și Donar Munteanu, vârstnică era văduva dramaturgului A. de Herz. Cam aceeași echipă revenea în aceeași lună iulie a anului la Bușteni, într-un convenit falanster. Însă nu doar ocupanții vilei regale trăgeau în piept aerul

Caraimanului, nu doar ei îndeplineau ritualul plimbării pe lungul bulevard de la un capăt la altul al urbei. Într-o dimineață, tata m-a luat cu el, să mergem la hotelul cu numele pomenitului munte, unde se odihnea poetul Bacovia. De nevăzut pe străzile Buștenilor. Nu văzusem încă un om atât de prăbușit fizic... Bacovia ne-a primit cu afabilitate, întinzându-i tatei un petic de hârtie, cerându-i părerea asupra poeziei de pe acesta. Mult mai târziu, la dezvelirea statuii în Bacăul său natal, operă, ca din bucăți de tablă prinse la capete, în gen Giacometti, am avut revelația asemănării cu modelul.

În trecere, Ion Minulescu, director general în Ministerul Artelor s-a fotografiat în mijlocul falansterului, în parcul casei, la zidul acesteia. În cartea poștală de culoare sepia, rotofeiul senior stă cu brațul drept pe umerii unui băiețuș. Acela, eram eu. La fel de impozant și tot în trecere, Alexandru Bădăușă, secretar de stat și scriitor, fotografia munții, în pregătirea unui splendid album propagandistic. Și pe cât de voluminos, pe atât de dispus la excursii... Pe un drum lateral, în direcția tunelului, Cezar Petrescu avea o casă aproape de dimensiunile celei regale, în stil brâncovenesc, cu pridvor înălțat, pe un tăpșan suitor. Îl zăream în grădina casei, în pantaloni cu bretele, spălându-și cu furtunul automobilul – ca să mă refer tot la o persoană cu volum. Era directorul ziarului „România”, purtător de cuvânt al Palatului, publicase, într-o colecție populară a Editurii Fundațiilor o carte slăvitoare a monarhiei, intitulată „Cei trei regi”. Pe coperta tomului se suprapuneau profilurile regilor Carol I, Ferdinand și Carol al II-lea. Fie că nu apreciasse peste măsură cartea, fie într-un moment de zgârcenie, Carol nu-l răsplătise pe autorul invitat pentru mulțumiri, decât cu o pereche de butoni de aur. Laudele vor fi fost, în schimb, călduroase. Cu modestie, Cezar Petrescu replicase că, în realitate, cartea sa are și anume lipsuri. Întrebat care anume, autorul răspunsese că însuși titlul e greșit, fiind de fapt vorba de patru regi. Într-adevăr, regele Mihai fusese lăsat deoparte...

Voi povesti, la loc convenit, noaptea petrecută în casa memorială Cezar Petrescu, pe mâna unui cerc de epigramiști și poeți zonali. Și cum descoperind între obiecte memorialistice o cutie de țigări de lux „România”, am deschis-o în stupida speranță de a afla țigări – sau măcar una – înăuntru. Și cum tot acolo, am comis singura epigramă din viață. Și cum matadorii genului aproape n-au luat-o în seamă. Cu o masă

compactă de cititori, dejuga la Bușteni Ionel Teodoreanu, insul de irezistibil farmec care asemeni lui Arghezi vorbea cum scria, iar spre deosebire de acesta, încă mai bine, poate. Cu atâția scriitori – cât pe ce să spun condeieri, scuze – era fatal ca și ei să ofere ceva urbei, să țină șezători. În anul acela bătălia s-a dat între Ion Minulescu și Ionel Teodoreanu, primul recitând „În orașu-n care plouă de trei ori pe săptămână”, în ropot de aplauze, al doilea povestind o excursie la Stambul în compania lui Mihail Sadoveanu – în delirul sălii. Versat în relația cu publicul, romancierul scotea ceasul și constata că a depășit cu mult timpul socotit, promițând să încheie numaidecât. La protestele sălii meduzate, mai vorbea un ceas. Avea suflet bun, încât întrebându-l eu, un puști, despre ce povestise, și-a pierdut un ceas repovestind, cu moldovenească dăruire.

În familiile scriitorilor de la vilă existau și alți copii – ani de-a rândul am fost singurul băiat între fete, încalcând, prin necesitate, dictonul vremii, băieții cu băieții, fetele cu fetele, prin a cărui mijlocire părinții – și nu doar ei, ci întreaga societate – își asigurau liniștea. Dintre fete pe Ussy o cunoșteam de acasă, considerând-o ca pe o rudă apropiată, pe Monica fata lui Radu Gyr o simpatizam, cu Voichița, copila scriitorului Lungeanu, mă găseam în raporturi tensionate, cele două fete ale lui Gemi Zamfirescu, mai mari, mă intimidau. O carte poștală de epocă mă arată la zidul vilei, între fete, ele pe jos, eu în picioare, grăsuț, bine dispus, cu aere de dresor. Grăsuț zic, deoarece cuvântul de ordine era să te întorci de la Bușteni, după toate minuterile în unt, cu cel puțin trei kilograme câștigate scurt, într-o lună. Din firav și uscățiv, verile la Bușteni mi-au schimbat constituția fizică.

Copil fiind, întrupare a inocenței, puteam, circula fără interdicție din odaie în odaie, revenind unde eram mai bine primit. Deci făceam vizite. Coca Farago locuia la etaj, o găseam desenând în tuș pe foi de calc figuri prelungite, aeriene, din linii paralele apropiate între ele, ca niște aburi în destrămare, ilustrații la poemele ei. Cu ochii mari, verzi și ovalul pur, înaltă, zveltă, îmi părea modelul de feminitate, îi admiram cocul, din cozi împletite pe ceafă, ea îmi prețuia acuarelele pe care le făceam pe foi ca de caiet marca „Urs”. Le luam de la closet – la parter erau două alipite – fabrica de hârtie fiind la doi pași, nu se simțea lipsa foilor. Pictam un fel de banchet cu domni în frac și doamne în rochii divers colorate. Pe

verticală, domnii păreau mai degrabă pinguini dansanți, Coca Farago socotea acuarelele promițătoare, mă îndemna să continui. Dar și aici firea mea, înclinată spre scepticism și ostilă dificultăților – și câte nu se pun în calea unui talent – mi-a jucat o festă...

La parter, mă primea cu afabilitate Camil Baltazar, exhibindu-mi un impozant stilou de marcă celebră, un dar pe care-l primise de la prietenul său Uhry Benador, ca să se reapuce de scris, ceea ce poetul tocmai făcea sau se pregătea să facă. Se întrema după o boală gravă, care-i lăsa urme pe trăsături obosite. Pofticios la stilouri, ceream de fiecare dată să mi-l arate, iar dânsul, cu copilărească bucurie, se executa. Cu bască pe cap, Radu Gyr era, de asemenea, o gazdă primitoare, poetul scria tocmai un serial în versuri pentru copii, al cărui erou era un motan năstrușnic. Chiar mi-amintesc, se numea Marcu-Cotoșmanu'! De sub ochelarii cu multe dioptrii ai poetului te priveau, cu blândețe, ochi temători de soare puternic. Cum și pielea obrazilor.

Și ce rare erau evenimentele! Să fii de față, de pildă, când medicul orașului, Cazzaro, lovind bariera gării cu motocicletă, se accidentase. Am văzut cum trecători speriați ridicau, din colb un bărbat corpulent, plin de sânge. Pe șosea goneau, cu viteza ce părea amețitoare de șaizeci de kilometri pe oră, limuzine nou nouțe, de fabricație americană, mașini sport germane, Steyer sau Adler, tineri sași coborau pe motociclete de ultimul tip, marca Puch, un june Marian gonea pe o splendidă bicicletă, tot de atelier nemțesc, marca Panther. Pe șosea ca să culce praful, vehicule ale primăriei deversau păcură. Însumi m-am trezit în șaua unui căluț de munte, închiriat cu ora. Putea fi șansa supremă de a relua o veche și întreruptă legătură. Numai că, de cum stăpânul animalului se făcu nevăzut, acesta refuză să o ia din loc. Toate rugămințile mele, insistențele, au fost în zadar. Fotografii orașului care ieșea la drum și executa instantanee pentru și cu vilegiaturiști a immortalizat momentul. Păstrez poza ca pe o dovadă că a fi în șa nu înseamnă neapărat a fi călare pe situație. Vezi cum se scrie istoria.

ÎN MUNȚI, PRINTRE NOBILE FRUNȚI

Motto:

Micuțe întâmplări dintr-o lume uitată

Să vă rostogolesc încă o dată

Căutându-vă rostul – adică

Plinul din golul vostru.

Pe când tata, amabil disponibil unei partide de table la măsuța din parcul vilei regale, unde-și avea locul cu spatele la colțosul șir al Bucegilor, ignora suveran decorul, nenea Nicu îndrăznește ieșiri mai îndepărtate în compania lui Ussy și a mea, îl văd aievea aplecat asupra unei împletiri de izvoare în valea ce le purta numele ori în valea Cerbului, cu pumnii căuș, sorbind cu lăcomie apa smulsă din bolbor. Într-o expediție cu Ussy numai, descoperisem, ascuns de o movilă, un iezer ce ar fi intrat într-o odaie, dar cu fața de acea extremă limpezime ce-ți îngăduie să vezi ultima pietricică de pe fund. Părea necercetat de nimeni, niciodată și așteptându-ne de la facerea lumii. Invitația mea de a ne scălda înăuntru fu net respinsă de Ussy, ocazia se pierdu, în acel lung șir de pierderi alcătuind ADN-ul spiritual al insului.

O excursie adevărată, după toate regulile drumeției, avu totuși loc la îndemnul și sub ocrotirea voluminosului domn cu pantaloni scurți, Alexandru Bădăuță. Porniră, dis-de-diminează, cu veteranul traseului în frunte, Vladimir Streinu, cu tanti Lola, Radu Gyr, mama, doamna Măinescu. poate încă și alții. De la raitele Bucurei Dumbravă – Papura Jilava, în optica divinului Mateiu – nu se cunoștea o altă cutureiere a Bucegilor de către scriitori, punctul de atins fiind Babele. Vremea era senină, soarele promițător, vântul ușurel, echipamentul redus la încălțări mai largi, se urcă fără grabă, cu adânci inspirații ale aerului înălțimilor, sporind cutezanța.

Se învedera ce frumos este să te avânți în natură – precum germanicul „es ist so schön um war zu sein” – când intrată pe strâmta bâră a Caraimanului, formația fu surprinsă de o bruscă, rece, coborâre de nori, întunecând cu totul văzduhul, de tunete și fulgere, însoțite de o potopitoare ploaie. Picături sălbatică închideau ochii care ar fi trebuit să fie larg deschiși, înnoroiu mușchii potecii, făcând-o lunecoasă, acolo unde, în timp, căzuseră în prăpastie nefericite ființe omenești, și ele surprinse de furtună sau doar victime ale unui unic pas greșit. Ultimul, de altfel. Acolo, atunci, se petrecură scene de groază, pe când excursioniștii înaintau, care într-un picior, care în patru labe, în repetatele lamenturi ale unei voci, printre lacrimi: „Așa Măineasco, ai vrut senzații tari, na acum, ai senzații tari”. De prisos a preciza că întreaga companie reveni la vilă, unde beneficia de toate condițiile unei depline refaceri.

În mai scurte deplasări, pe munticul din spatele vilei, îi însoțeam pe Dan Petrașincu și pe soția sa, bărbatul purta pe brațul stâng o joardă din spirale metalice, vibrând puternic la îndoire, armă redutabilă luată ca protecție în împrejurarea că ne-am fi întâlnit cu vreun urs. De talie mijlocie, vârtos, cu dinți albi răzători, Dan Petrașincu radia acea simpatie pe care am întâlnit-o și la alți italieni – te simțeai bine în compania lui. În anii când pregăteam ediția de Opere Mateiu I. Caragiale, căzând pe un text genealogic al scriitorului, am reținut afirmația sa privind excelenta împământenire a unor familii aristocratice italiene, pe tărâmurile străine, abundența lor puieră, darul de a face spontan cheag.

Același drum, pornind din spatele vilei și intrând direct în natură, îl făceam și singur, spre a mă întinde cu nasul în iarbă, cu ochii la salturile lăcustelor, în domoalele legănări ale macilor și în mirosul de chimen al unor plante necunoscute, alcătuind prin mixtură miresmele paradisului. A fi fericit fără să o știi e poate un păcat, dar nu și în copilărie. De pe atunci, parcă aș mai fi vrut ceva. Plaiul era la îndemână și a fetițelor de la vilă, le văzui într-o zi coborând în derută și cu adânci suspine, îmi relată că drept în vârful cățuiei zăriseră un drac stând în fund și scobind cu vârful cozii în pământ o gaură, pe care se jurau că puteau să mi-o arate. Nu le-am dat crezare, dar nici n-aș fi putut să jur că fabulau. Peste noapte, m-am trezit în pat, urlând, fără să-mi amintesc vreun vis.

Pe insulă, pacea, armonia domneau neștirbit, respectul între confrăți fiind de la sine înțeles, acordul între generații asigurat. Nemulțumiri se

nășteau când de pe lista de bucate a „Ursului din Carpați” dispăreau felurile preferate. Se întâmpla ca responsabilul la ambient, poetul George Gregorian să lipsească tocmai atunci din localitate, cu treburi în București. I se trimiteau atunci telegrame de felul: „Nu se mai găsesc sarmale/ Vale, dragul nostru, vale”. Apoi alta, mai mușcătoare: „Nici știțel nu ne mai face/ Odihnește-te în pace!” Se făceau și petreceri în aer liber, prin împrejurimi, libațiuni cu celebra bere de Azuga. La întoarcere, avocatul Slama ne aducea pe Ussy și pe mine, înapoi în Bușteni, singuri în mașină. În alte mașini soseau cei maturi, poate că avocatul ciocnise un pahar mai mult, fapt este că la întorsătura podului peste Prahova, la intrarea în Bușteni, cam la vreo zece metri deasupra firavului fir al apei, mașina părăsi, cu roțile din spate podul, rămânând atârnată de șosea cu roțile din față. Am fost în grabă scoși de pe locurile din spate, împrejurare în care Ussy nu pierdu din vedere să ia din mașină și pătura neagră de întins pe iarbă. Cu ajutoare, mașina fu repusă pe sosea, pasagerilor li se adăugă și poetul Teodor Scarlat, în costumul său de vizite. La un alt viraj, ușa din față a mașinii se deschise, poetul alunecă pe calea dată cu păcură. Se ridică, negru cu totul, fără ca nimeni să facă haz, căci alt costum poetul nu avea. În Capitală, s-ar fi bucurat de serviciile firmei Falk, cu reclama de la radio: „Nu e supărată fata/ Când îi curăță Falk pata”. Tata propusese un slogan mai cuprinzător: „Falk curăță toate petele/ Afară de cele de pe conștiință”. Domeniul reclamelor se afla într-un stadiu primar: oțetul se numea „Cocoș” sau „Urdăreanu”, untul purta numele reginei Maria. La Bușteni, firma de iaurturi, „La doi albanezi”, exhiba o pictură cu doi măgari față în față. Macroul în sos tomat al firmei Știrbei nu pomenea de gradul princiar al fabricantului. Și nu știa nimeni că șunca, pâinea, untul care se produceau la Bușteni erau cele mai bune din Europa. Doar Predealul făcea prăjituri mai bune, datorită unui domn Flagner.

Cu parcul ei, casa devenită a scriitorilor nu era, poate, cea mai impozantă din oraș, bogătașii dejugau la pensiunea „Rozmarin” impunătoare prin tăcerea care o înconjura, șezlongurile din parcul umbros, stricta selecție a celor ce o populau. În sacra formație de trei, o vizitam acolo pe tanti Lelia – care, în fapt, nu ne era rudă, dar așa îi spuneam eu – adică pe Lelia colonel Mihăilescu (născută Knobloch și de loc din Tâmba), veche și bună prietenă a familiei. În parcul care respira distincție zburda și câinele ei, Șichi pe nume, un spitz alb ca la poli, cu care m-am și

fotografiat, ținând lesa întinsă, cu un aer stingherit, de parcă aş fi fost îngrijitorul animalului. Olteancă, pe fondul ceh, tanti Lelia, înaltă, zveltă, cu fermecători ochi albaștri ce emanau și o oarecare severitate, reprezenta pentru mine genul de maximă noblete, zâna lângă care un cunoscător și-ar putea trăi viața. O admiram, din tot sufletul. Și nu numai din acesta: Tereza, bucătăreasa Leliei pregătea bucate alese, în casa bucureșteană de pe strada doctor Obedenaru. Se glumea copios la aceste mese, unde Șerban Cioculescu și tanti Lelia își mărturiseau apartenența la societatea discretă „Bârfa”, din Brașov. La una din aceste mese invitat fusese și Dl. Popescu Cetate, procuror, el ne povesti cum decurseseră interogatoriile pe care le luase luptătoarei comuniste Ana Pauker, fermitatea cu care aceasta se apăraseră, într-o atmosferă de respect a opiniilor lipsită de orice violență. Mă tem că în cazul în care, ulterior, rolurile se vor fi inversat, cel interogat nu va fi avut parte de un tratament asemănător.

Dacă Șerban Cioculescu, beneficiind de prezența prietenului său cel mai apropiat, Vladimir și la bună depărtare de sediul „Bârfei”, mai mult cu dânsul stătea de vorbă, junele Barbu însoțea în plimbări cuplul criticului Făgețel, perechea Drumeș, persoane subțiri ce-i arătau bunăvoință, asculta amintirile celui mai vârstnic dintre pensionari, Vasile Demetrius, lamentele văduvei dramaturgului A. de Herz, totdeauna însoțită de voluminoasa ei fiică dând prea puțină importanță fetițelor, drept care acestea îi întorceam maniera, sâcâindu-l fără încetare. „Vaco!”, îi strigase băiatul aceleia care îl șicana mai tare. Uluită, fetița se retrase după colțul casei, spre a reveni luminat, strigându-i în față: „Vacule!”.

Aveau să mai treacă veri și ierni până când feminitatea să-mi provoace bătăi de inimă, la întâlnirea, bunăoară dintre părinți și aceia ai Corneliei Teofana, ce-mi păru, spontan, încarnarea miraculoasă a Minervei, în decorul Bucegilor. Deocamdată priveam cu un pur interes fizionomic trecerea pe dulcele asfalt buștenenian a profesorului de clasicități N.I. Hereșeu, președinte al S.S.R.-ului, alături de fiica lui, de asemenea înăltușă, cu un cojocel pe umeri. Situat la dreapta eșichierului politic, bărbatul era contestat sub raportul meritelor științifice. Era, bunăoară obiectul următoarei epigrame: „Știe carte ori nu știe,/ E el universitar?/ Și când merge calcă rar,/ Calcă rar, așa cum scrie.”

Omul, ce nu-și cunoștea, desigur, destinul, avea, într-adevăr, pasul amplu și privea lumea de sus. Avea să fie, nu peste prea mulți ani, una

din valorile culturale ale exilului românesc, în Spania și Franța, unde, depășindu-și vocația de tălmăcitor, va scrie și un roman. Înaintea mandatului său, la conducerea societății scriitorilor fusese un general Condeescu, autor de scurte bucăți din proză, apropiat monarhului, dar altfel, după spusele scriitorilor, bărbat de suflet. Un rege care-i aprecia pe Arghezi, Blaga, Rebreanu și care urmărea presa literară. Când Vladimir Streinu criticase dur traducerea din Plutarh, apărută la Fundații, regele se mâniase, ceruse chiar înlăturarea din învățământ a îndrăznețului – sau, poate, doar de la Revista Fundațiilor –, fapt este că renunțase la represalii când un sfetnic avizat îi confirmase că Vladimir Streinu avea dreptate. Pe Alecu Paleologu, adolescent anticarlist, îl cucerise recitându-i din Samain. Dacă divinului Mateiu nu i-a acordat râvnita Stea a României, și nici măcar o treaptă mai sus, la Coroana României, vina a aparținut exclusiv celor care n-au făcut propunerile necesare – Mateiu nu i-a iertat.

Nu numai suveranul se cultiva în pauzele de joc de cărți: pe terasa vilei, în după-amiezile cu ploaie potolită, citeam din cărțile aduse de acasă, franțuzești, cum era cazul unui fiu de profesori de limbă și literatură franceză. Cu emoție parcurgeam romanul „Sans familie” de Hector Malot, povestea unui bătrân singur ce-și câștiga existența rătăcitoare în compania unei maimuțe dresate pentru mici spectacole. Singurătatea, amenințată, a bătrânului, îmi sfâșia inima, nu mai puțin pusă la încercare de romanul lui Alphonse Daudet „Le petit chose”. Tata îmi propusese să traduc cartea și tălmăcirea primei fraze, unde era vorba de un platan năpădit de gâze veni parcă de la sine, fapt ce mă încurajă să las baltă restul întreprinderii. Peste ani însă, destinul nu avea să mă cruțe. De la Edgar Wallace și Bram Stoker, la Jean Tardieu și Marcel Proust. Întocmai cum, cu neastâmpărată poftă aveam să devorez, peste ani, „Destinul Tessei Sanger”, de Margaret Kennedy, și nu cu mai puțină ardoare urmarea, „Nebunul familiei”. Sau, cam tot pe atunci, după „Revolta în deșert”, a colonelului Lawrence, „Cei șapte stâlpi ai înțelepciunii”, de același. Numai și doar spre a te convinge, cititorule, că am citit și iar am citit, până n-au mai vrut ochii și a-ți trezi un respect nu zic fără margini, ci numai pe aproape. Că, însă, am avut de timpuriu o mică bibliotecă, și apoi altele, vreo două-trei mai mărișoare, e un adevăr. Fără nici o relevanță, în epoca computerului.

„Le petit chose” se înfățișa ca o carte luxoasă, pe papier bible în colecția „Nelson”, „Les malheurs de Sophie”, în colecția „Bibliothèque

rose” se adresa fetelor dar putea sluji ca exerciții de familiarizare cu limba franceză. La inspirația contesei de Ségur, autoarea, zburdalnica, imprudenta Sophie, mânca la finele fiecărui capitol o strașnică bătaie – „elle prit une bonne fessée”, în text. Cum nu termina o poznă și pomea alta, fetița mai încasa una, peste fundul încă roșu, încât exhiba ca maimuțele un fund roșu. Cum unde dă mama crește, este de crezut că, la maturitate, Sophie va fi arborat un fund magnific, poate mai departe altoit, acum de alesul ei. Autoarea, rusoaică măritată cu un general de-al lui Bonaparte, mai avea, printre eroi și un general rus, pe numele de Durakin.

Câte o carte ce nu era de nasul meu mă găsea, totuși, pregătit, vezi „Robinson Crusoe”, sau volumele cu ilustrații ale profesorului Simionescu despre flora și fauna României. Lecturi mai vechi îmi apăreau acum în toată cruda lor naivitate. Imposibil să nu remarci, critic, recitind „Șerban și Uragan în avion”, Șerban fiind un băiețel isteț, iar Uragan câinele său fidel – falsitatea situației când, găsind într-o vâlcea, un avion nepăzit, cei doi se suie în carlingă, Șerban învârte un buton, avionul pomește, decolează și-i poartă pe cei doi viteji peste lacuri și munți, într-o plăcere. Pe când, cu câtă dibăcie, își ducea mai departe povestirea, Hector Malot, din „Sans famille” către „En famille”. Citind tot ce-mi pica sub mână, cu prisosință ziarele, începusem să am opinii și supărătoarea tendință de a-i completa pe vorbitori cu amănunte ce le scăpaseră. Când nu eram de acord cu tata în cine știe ce chestiune, spre a-mi exprima părerea contrarie, fără să-l contrazic, aveam vorba mea: „Da, dar...”

Cuibul de scriitori de la Bușteni o duse bine cât timp și monarhului soarta-i surâse. Rege, râvnea să ajungă dictator acoperind cu mantia un partid unic, ai cărui membri purtau uniforme. Imnul acestuia, de rău augur, sălta pe ritmuri de muzică ușoară: „România Mare e acum mai mare/ Căci avântul ei s-a mai mărit”. Cu refrenul „mai mărit”. În toamna anului 1940, Carol al II-lea fu silit să părăsească tronul, după triste ezitări. Agerul Victor Eftimiu nemuri momentul printr-o epigramă despre care nu știu dacă a fost cuprinsă undeva: „Făcuși România mică/ Ia-ți amanta și abdică./ Dacă nu vrei să abdici/ Ia-ne și pe noi complici.”

Nu i-a mai ars!

CHINURI GRELE

În tren, la întoarcerea acasă, munții se vedeau tot mai cocoșați, până la a deveni măguri, coline, pădurilor le lua locul șesul – Bucureștii. Dacă familia Cioculescu prefera muntele, în vacanțe familia Iovițoiu prefera marea. Spre a nu avea de îndurat inconvenientele caniculei, la invitația unchiului Costică, fratele mamei, Barbu petrecea finele verii la Carmen Sylva, împreună cu verii săi. Făcu, astfel cunoștință cu acel țărnam dobrogean atât de scump prietenului său Pavel Chihaia – și implicit cu talazul... Nu era singurul invitat, Jappi Kopes, intimul amic al verilor mei completa grupul, de la cel mai mic la cel mai înalt, el fiind acela. Tribul care ocupă vila cu nume de femeie se alcătua din Unchiul Costică, tanti Hilda, soția lui, Noli, Bodă, Edith, copiii, plus cei doi invitați – de onoare! Verii mei, Noli – în acte Noel Constantin – Bodă, în acte Iulian Stacey și Fetița, în acte Edith Victoria se înfățișau, în scară, cu patru, trei și doi ani mai în vârstă decât mine. Dualitatea onomastică se datora împrejurării că aparțineau uneia dintre foarte rarele familii româno-britanice.

Student la Politehnica din Birmingham, unchiul Costică, începător în ale limbii engleze fusese găzduit într-o onorabilă familie prin a cărei blondă și admirabilă fiică, Hilda, făcu rapide progrese în vorbirea unei limbi pe care se pare, totuși, a nu fi posedat-o pe deplin niciodată. Dar cei doi se înțeleseseră atât de bine, încât, la revenirea în țară, cu râvnita diplomă de inginerie, unchiul Costică cobora din tren cu o soție și doi băiețași pe proprii picioare. La mare – indiferent care – aunty Hilda reîntâlnea peisajul de acasă, pe care avea să-l revadă aieva peste șase decenii. Carmen Sylva, locul ales, putea fi eventual considerat un orașel, în naștere, cu pumnul lui de vile purtând, cele mai multe, numele de Elvira, Margareta, Diana, vile de închiriat puținilor vilegiaturiști care se aventurau către un confort foarte relativ. Spre a lua în piept marea cu care, după cum spunea Pavel, nici o înțelegere nu e cu putință. Unde însă,

cum zicea de astă dată Constant Tonegaru, dacă pui un picior în apă, apoi altul, pornești spre zări nesfârșite.

În odăi era umbră, războiul cu roiurile de muște se câștiga în parte prin întinderea sub lămpi a unor mosorele de hârtie îndulcită sau prin așternerea unor farfurioare de asemenea pline cu un lichid zaharat, pe cât de otrăvitor pentru acele singure vietăți de care Sfântul Francisc din Assisi se îndoia că ar fi și ele creația Domnului. Celor opăriți de prea îndelungata expunere la soare li se administra, pe locurile suferinde, iaurt. Probabil singura industrie a locului. Nu exista poluare, atmosfera era aceea din prozele lui Anton Holban și Camil Petrescu. Plimbându-mă pe țărm contemplam căscioarele celor mai săraci oameni din lume, pescarii locului. Minuscule, proaspăt văruiate aveau înăuntru pat, o masă scundă cu trei picioare, scaune – și icoane pe peretele dinspre răsărit. Bărbații plecau cu bărcile la pescuit în zori, reveneau în amurg cu câteva găleți de hamsi, guvizi, aterine. De înțeles din care motive își alesese Iisus apostolii dintre pescarii de la marea Galileei. În una din numeroasele lui cărți, Petre Pandrea povestea de impresia jalnică pe care o făceau pe plajă niște domni burtoși, de o albeață dezgustătoare, în comparație cu un grup de muncitori ai locului, arătând la ieșirea din valuri ca niște tineri zei, în admirabila lor constituție athletică. La îmbrăcare însă, situația se schimbase radical, domni în camăși de mătase și haine scumpe arătând ei acum ca niște zei, pe când muncitorii, cu ceea ce puseseră pe ei arătau ca vai de lume.

Astăzi, când toată lumea poartă blugi, geacă și adidași, problema s-a rezolvat în bine – în nu se poate mai bine.

Noli, Bodă – astfel numit încă din copilărie când pronunța greșit cuvântul brother, Fetița – mai târziu Baby, erau înotători cu state vechi, vedeai în fiecare clipă cum li se dezvoltă toracele, cum le creșteau mușchii. Slab și la fel de înalt rămânea tot atât de flegmaticul Jappi, pe care îl îndrăgisem pentru umbra de umor. Noi ceilalți practicam umorul autohton. Plăcerea pentru mare mi-a venit mai târziu când, conștient sau difuz, sesizându-i erotismul într-un moment de furtunos amor fără speranță, i-am dedicat cea mai pe față poezie a mea – Ovidiu se plimbă cu marea. O făceam, acolo, iubită rea și urâtă, poemul i-a plăcut într-atât Aninei Pogoneanu, încât l-a tradus în franțuzește. O femeie sclipitoare, nu și frumoasă.

Din primul modest contact cu marea, păstrez amintirea unei ieșiri în larg cu barca acompaniindu-mi verii. Țărmul nu se mai zărea, valurile creșteau,

deopotrivă, în mine, cu o groază surdă, pe când truda vâslaşilor părea a nu fi răsplătită cu nici un avantaj. Trebuie să fi fost principalul motiv pentru care mi-a rămas în memorie una din anecdotele preferate ale tatei. Cică învățatul Omega, în barcă, pe ocean, îl întreabă pe vâslaş: „L-ai citit pe Spinoza?” – „Nu”, răspunde a acesta. „– Ai pierdut jumătate din viață”, zicea filosoful. Apoi: „L-ai citit pe Kant?” din nou un răspuns negativ, și, iar, ai pierdut jumătate din viață. Pe marea liniștită se pornește vânt, nori negri acoperă cerul, valurile spumegă în jurul bărcii. „– Știi să înoți?” întreabă barcagiul. La răspunsul că nu: „Atunci ai pierdut toată viața!”

În aceeași companie am petrecut ultimele zile ale lui august, dar nu la mare, ci la Ploiești, în locuința unchiului Costică, pe strada Bucur Spirescu, la numărul 11 bis – cifră ce evita fatidicul 13. Se înfățișa ca o arcă impozantă, în perfecte linii, un parter înălțat, cu generoasă curte în față. Casă pe colț, aducând cumva cu liniștile locuința de țară britanice, fusese, poate aleasă pentru a spulbera nostalgiile seninei mătuși Hilda. Cu ampla scară din mijlocul fațadei, casa îmi câștigase sufletul de la prima vedere, păzită cum era de Ursei, un ciobănesc cu pieptul lat, pe picioare scurte și umbrită de un nuc în plină maturitate. O dispoziție egală domnea în casă, în căderea filelor de calendar.

Holul primitiv adăpostea un pian ale cărui clape nu le atingea nimeni, încăpere aproape niciodată străbătută de oaspeți – cu excepția marilor sărbători. Atunci unchiul Costică, tanti Hilda invitau, la rândul lor, colonia de ingineri prieteni, britanici, americani, olandezi, în petreceri de câte o noapte. Dnii Swift, Clark, Duqué, Koppes soseau cu soțiile, cu copiii.

Două dormitoare, o sufragerie împlineau acea secretă armonie ce dă personalitate, farmec unei case. În dormitorul copiilor dormeam și eu, schimbând patul. Fetița avea o saltea la sol și mă invita cu stăruință, ceva obscur mă împiedica să accept, dar nu puteam refuza pe față. Mai cu seamă că, dintre toți, cu Fetița mă înțelegeam mai bine. Între crengile de vârf ale nukului, Noli așezase fața de scânduri a unei uși, realizând un retiro pentru ceasurile lui de lectură. La fel de gelos pe libertatea lui, Bodă instalase în dulapul din sufragerie un bec de lanternă cu baterie, spre a citi acolo, netulburat cărțile interzise, romanele-foileton cu iz detectivistic, de uz popular, care se vindeau la chioșcurile de ziare. Pentru mine, după *Bibliothèque rose* și *Collection Nelson*, au fost o revelație. Mai întâi aventurile echipajului submarinului Dox, pitulat pe coastele Africii și la mare nevoie, dar mereu, salvat de viteazul negru Pongo.

Într-o altă serie, energicul, atleticul, generosul, pe cât de capabilul tânăr Percy Stuart râvnitor de a fi primit în cel mai închis club din lume – Excentric club – avea de trecut un mare număr de probe – 178, îmi reamintește prietenul Alexandru George – ducând la capăt câte una pe săptămână, în ritmul de apariție a fasciculelor. Îmi devenise familiar, cum primea în plic, tema aventurii ce urma, adesea o confruntare cu personaje dintre cele mai negative. Pornea îndată și, vezi bine, izbutea, după ce trecea prin primejdii ce-ți tăiau răsuflarea. Eșuase doar la ultima probă, ceea ce-l silise să ia treaba d'a capo. Avea, desigur, timp și mijloace... Oricum, înaintașul lui, elinul Hercule, se descurcase mai ușor...

Nu mai puțin înzestrat și tenace și tot atât de întreprinzător se afirma Bill Gazon. El urmărea să elibereze o fetiță răpită de niște bandiți japonezi, care n-o scăpau din mână cu niciun chip. În fiecare fasciculă neînfricatul Bill Gazon îi ajungea din urmă, învingând teribile dificultăți, cum ar fi străbaterea călare a Siberiei, dar chiar în ultima clipă rafinații ticăloși îi scăpau din mână, urmărirea trebuia reîncepută, pe alte și mai exotice meleaguri. O decepție adâncă punea stăpânire pe mine, la finele fasciculei, răbdarea mă părăsea, până când venea ziua buletinului nou.

Fiecare înfrângere îl încărca pe Bill cu noi forțe, îi urmam exemplul. Aventura finală, cuprinzând eliberarea captivei n-am mai apucat-o și nu știu dacă a mai apărut. Prin prisma anilor – și a miilor de romane între timp „lecturate”, nici nu cred că era necesară. Nick Carter, Tom Shark, detectivi în slujba binelui își făceau și ei datoria. Dar de nelăsat deoparte te obligau crimele campionului întru rău doctorul Fu-Man-Chu romanele lui Sax Rohmer. Diabolicul chinez își imola victimele prin cele mai neuzitate, și prin urmare mai greu de parat, mijloace. Dacă, bunăoară, îți pusese gând rău, îți trimitea la domiciliu o cutioară, eventual de catifea, cu conținut ce-ți era destinat. Deschizând-o, un păianjen păros din încrengătura Văduvei negre îți sărea pe nas, iar dacă te și mușca, se termina cu tine. Viața sau moartea depindeau de cât de repede azvârleai pe geam bestiola. Dacă se furișa sub pernă, te putea ciupi în cursul nopții. Colecția „Celor 15 lei” a editurii Ignat Herz lupta din răspuțeri cu „romanele captivante”. Și unele și altele se găseau, în vrafuri, cu filele rău tăiate, cam pe unde nu te așteptai, în casa de pe Bucur Spirescu numărul 11 bis.

Lovitura de grație mi-a dat-o însă Karl May cu capodopera sa „Winetou”. A fost cartea sfârșitului copilăriei mele, imaginea neînfricatului

luptător piele-roșie m-a cucerit, m-a copleșit epuizându-mi toate entuziasmele. „Old Shaterland” – dacă nu-i pocesc numele – mi-a devenit mai apropiată decât a oricărui alt străin matur, ce zic, mi-a intrat în familie... Făceam totul spre a-i intra în grații, admiram stirpea pieilor-roșii, eroica lor impasibilitate, curajul cu care îndurau torturile premergătoare execuției, mai rele decât moartea. Jupuiți de vii, bărbații aceștia nu scoteau nici un geamăt, înfruntându-și astfel călăii. Și orice chin născociau aceștia nu ducea la vreun rezultat. Mă întrebam, firește, dacă legat de stâlpul torturilor aș fi fost în stare să procedez la fel, îndoielile puneau stăpânire pe mine, mă compătimeam pentru slăbiciunea de care, mai mult ca sigur, aș fi dat dovadă, nutream speranța unei schimbări salvatoare. Apoi disperam.

Împrejurare în care inventasem un joc, pe care-l botezasem *Chinuri grele*, fără să realizez sursa râsetelor cu care întâmpinau verii mei noua denumire. În fapt, călare pe Bodă, îi astupam gura și nările cu mâna, împiedicându-l să respire, până când ceda. Roșu ca racul, Bodă rezista dincolo de orice măsură, după cunoștințele mele, câștigând detașat. În compensație, tot eu puseseam la punct o loterie, cu bancnote îngrijit desenate de Noli, cu tuș pe o hârtie lucioasă. Tot el desena și biletele de loterie, când întreaga familie nu pleca la Bod, în apropiere, ca să se răcorească sau nu mergea la cinematograful. Într-o sală de pe strada franceză am avut revelația acestuia. Revăd amfiteatrul domol, plin până la ultimul loc, publicul agitat, iar curând apoi în delir. Pe ecran, un trib de canibali în dans dezlănțuit dădea ocol unui mare cazan în care fuseseră introduși Stan și Bran, destinați a completa supa, în care se și aruncau felii de morcov, țelină, cartofi. Alți negrișori ațâtau focul sub cazan. În apa până la gât săltau Stan cu mutra plângărească, Bran stupefiat, de superioritate ofuscată. Cum să nu te prăpădești de râs?

În filmul ce succedase, un tânăr îndrăgostit și cam neajutorat scăpa pe fereastră papagalul fermecătoarei tinere căreia nu îndrăznea să-i mărturisească adâncile-i sentimente. Pe cât de curate. Într-un cu totul alt registru sentimental, fata îi învedera că, până nu-i va aduce înapoi pasărea îndrăgită, nu va avea dreptul a-i mai călca în casă. Filmul, cu litere mari pe frontonul cinematografului, „Prin mii de primejdii” mă puneă pe jar la fiecare scenă, căci în chiar fericitul, norocosul moment când pasărea era descoperită pe marginea unei ferestre, într-un etaj la mare înălțime, iar tânărul începea escaladarea scărilor, papagalul își lua zborul și se așeza

pe cea mai de sus ramură a unui cocotier, la bunicică distanță. Părea că înțelege că e urmărit, întinzându-i cele mai neprevăzute, și perverse, curse tânărului, care se descoperea cascador de nevoie. Când totul părea pierdut, fiindcă pe urma tânărului mai pornise și o ceată de cetățeni frustrați de prestațiile junelui, papagalul era, în fine, sau se dădea prins, frumoasa și nu chiar atât de severa tânără acorda eroului un sărut încărcat de toate promisiunile. Figurile, adânc mulțumite ale celor ce ieșeau din sală, bărbați și femei de toate vârstele, mărturiseau o lume la o grămadă de decenii de apariția globală a stresului.

Aunty Hilda, servind diminețile porțiile de ham and eggs, la prânz iahnia cu bob – pentru mine, o premieră –, iar la orele cinci după-amiaza, ceaiul urzea timpul fără hârtoape al unei solide burghezii mijlocii. Când își vestise părinții că-și va urma soțul în România, aceștia avuseseră dificultăți a o afla pe hartă. Dar veniseră în vizită după o vreme, în perioada culesului roadelor, al căror bucolic belșug îi uluise. Mama, prezentă acolo atunci, îmi povestea că nu le venea să mai plece. În fapt, în gospodăria din strada Bucur Spirescu își ducea traiul încă o ființă de obârșie scoțiană, pe numele de Jacky, tovarășul de singurătate al mătuși mele, unchiul Costică lipsind pe câmpii cu sonde. Jacky era un câine cu blană albă cârlionțată, cu mari pete portocalii pe spinare, amabilă făptură discretă, cu botul cărn lăsând la vedere dințișorii de sus. Știa și românește, făcea casă bună cu motanul roșcat numit Ursulache în amintirea unui vestit motan al lui Granpa, tot roșcovan dar provenind din încrucișarea cu o pisică sălbatică.

De-a lungul anilor alte două-trei generații de Jacky, clonați parcă, populaseră casa Iovițoiu la Ploiești sau aiurea. Aceste vesele făpturi, lipsite de răutate, căroră nici una din religiile lumii nu le mensește resurecția, viază încă, în condiții de nesiguranță în memoria claudicantă a unui nonagenar în stare medie de conservare. A și le trece, lectore, într-o plantație cu noi sorți de durată m-a ispitit. Cu toate că operația s-ar mai plutea numi și contaminare. Scuze.

În București, mă aștepta proptită de brâul casei o trotinetă cu scândura lăcuită și cauciucurile pufoase, încă purtând mirosul de chimicale al atelierului. Iar pe birouașul meu o carte pe hârtie de ziar, dar cu gravurile ediției princeps. Se intitula „Douăzeci de mii de leghe sub mări”.

ÎN ȘI LA CUIBUL CU BARZĂ

Pe strada Știrbei Vodă vis-à-vis de măreța ruină a palatului ce ar fi trebuit să fie o nouă Casă radio prosperă o pădurice matură de foioase, pe locul unde, în anii copilăriei mele străjuia tribuna Venus, gazda echipei campioane de fotbal a țării de sub protecția lui Gavrilă Marinescu, potentat carlist și iubitor al sportului cu balon rotund. Aici Bodola, înaintașul echipei Venus se confrunta cu Baratki, golgeter-ul echipei Rapid, aici evoluau echipe precum Juventus, Unirea Tricolor și chiar Macabi, echipa minorității evreiești. Se mai practica tot aici și alte sporturi precum boxul, în gale nocturne.

Călcasem o singură dată în arena Venus, acompaniindu-l pe tata la meciul de box al anului, partidă având în joc centura de campion european la categoria ușoară. S-au luptat românul, în plină formă, Toma Aurel și italianul Gino Cattaneo. Doi ași ai mobilității, părând în ring mai degrobă dansatori, decât pugiliști. Că loviturile erau totuși dure, o dovedeau arcadele deschise ale românului, din chiar primele reprize. Când italianul a mai dat și o lovitură de frunte, cu părul, în arcada sângerândă, arbitrii au oprit lupta, descalificându-l și făcând astfel din Toma Aurel, primul campion european român. După decizia arbitrilor, fiecare din luptători plângea nestăvilit, în colțul lui. Mai boxa încă, la o categorie superioară, Mielu Doculescu, iar la cea grea, Moți Spakov. La radio, Radu Vasilescu, ginerele lui Liviu Rebreanu, urmărea meciurile, confruntarea dintre mititeii Oană și Dunăreanu, de la echipa ploieșteană și greii Ripensiei Timișorene. Îi recunoșteam vocea, radiogenică, înainte de inventarea termenului. Puia Florica, tânăra lui soție, blondă, vioaie, șpicheriță la radio România, trecea pe bulevard cu glezna prinsă într-o brățară de aur.

Pe când Rebreanu îl lua de mână pe Camil Petrescu și nu pierdeau nici un meci, tata și cu mine le urmăream la postul de radio cu satisfacție

când, trecând de Sfera și de Albu, Baratki pasa balonul lui Șipoș, iar acesta, trecând de Bodola, înscria pentru Rapid. Tata cumpărase un mic aparat de radio americanesc în cutie de ebonită la care ascultam noutățile zilei și lumii. Nu lipseau conferințele culturale, acolo am ascultat vocea pițigăiată – tata o imita foarte bine – a profesorului Iorga, vorbind despre regina Maria. M-a mirat ușurința cu care vorbitorul trecea de la un subiect la altul, după o logică al cărei fir îmi scăpa. De pildă, cum sărise de la regina Maria la Tudor Vladimirescu. Vocea revenitoare era a muzicologului Manole Ciomac, neobosit povestitor al tematicii muzicale a concertului din program. Știam din timp că va avea loc o furtună, dacă nu o plimbare prin cimitir. Un demn înaintaș al Viorelei. Case bătrânești, cu lungi curți dosnice străjuiau Calea Știrbei Vodă, pe care am pornit către noua mea școală, situată pe la jumătatea ei. Pe frontonul impunătoarei clădiri stătea scris Șkola Comunale Nr. 4, Cuibul cu barză, și dacă memoria nu mă înșală, un an – nu 1804, cum îmi trece prin minte. Dar, oricum, intram pe poarta unei instituții venerabile, cu aspect prietenos. Am bănuț spontan că aici am s-o duc mai bine. Am luat loc într-o bancă din clasa a treia, spațioasă, cu tavan înalt, un perete de ferestre lungi și strâmte mai adesea închise, pompa lumină. Mi-am cunoscut îndată noii colegi, vecinul de bancă se numea Valentin Peterelli și radia tipica simpatie a italienilor, să zic așa din albul dinților. Aveam în fine, colegi zgomotoși, puși pe harță, în banca din față Piki Harnagea arunca cocoloașe de hârtie, în spatele lui Dionosie Craifăleanu, premiantul clasei, Volanschi, foarte stilat arăta a-și menține podiumul – era și el frumos, precum Chiraleu. Directorul școlii, domnul Radu Lefescu, bărbat în putere și chipeș, energic și parcă născut în funcție mă prezentă noilor colegi, deși nu mai era nevoie. Partizan al autorității, directorul nu glumea în privința disciplinei: se bătea, pe atunci, pe tot întinsul anilor de școală. Și încă nimic nu vestea vremea răsturnării lucrurilor, a profesorilor altoiți de elevi.

La un loc cu manualele, dl. Lefescu ne recomanda și un album istorie, de el scris, cu ilustrații – chipuri de voievozi, dintre care unii legendari, câmpuri de luptă, fotografii. Aceea care încheia albumul îl reprezenta pe țarul Nicolae, păzit de gărzi roșii, într-un parc, pe un butuc. Preotul școlii, Marin Ionescu, de la biserica Sfântul Ștefan de lângă școală, era și el autor de cărți, cea pe care am citit-o avea titlul biblic „Lumină lină”.

Printre bucățile moralizatoare, una zicea de un băiat care ieșind prea des serile să ia aer, cu timpul își luă aere. Aveam ore de religie și de istorie, ne înflăcăram de un trecut glorios, la o depărtare stelară de manualul lui Roller, după care, vezi gluma stupidă, voievozii patriei s-ar fi numit Mircea Altman, Mișa Braver, Fane Grosman. O compoziție de-a mea, despre Mihai Viteazul, cel care realizase prima unire a tuturor românilor, din păcate cu spada, făcuse senzație în clasă. Era și firesc, mi-o dictase tata. Era vremea când O.E.T.R-ul (Oficiul pentru Educația Tineretului Român) devenise mai cuprinzător în Străjerie, de sub conducerea fotogenicului maior Teofil Sidorovici.

La intrarea în clasă, când băntuia gripa, făceam gargară cu un lichid violet, care mai scăpa și pe gât, în perioada de iarnă ni se servea, tot la intrarea în clasă, câte o lingură de untură de pește, pe care mulți dintre colegi o vărsau. Nu și eu, care îi găseam un oarecare gust. Totuși, acasă, mi se dădea Pangaduin, un extract de aceeași proveniență, dar rafinat. Tocmai acesta îmi plăcea mai puțin. Cu vorba lui Manolescu-Strunga, ce-i era dragă tatei și anume, am spus-o, iar dacă n-am spus-o, o repet, voi aminti aici acea caracteristică a mea de a alege spontan soluția cea mai puțin bună. Dintr-un complex pe care mi-l voi lămurii, poate, cândva. Curios, această propensiune către alegerea să-i zic greșită, mi-a adus în viață mai multe beneficii decât pagube. Dacă nu cumva am fost mai șiret decât mă cunoșteam. Este însă o învinovățire care, într-o viață, o singură dată mi-a fost adusă pe o filă de manuscris. Suna așa: „Din partea unui om care n-a știut niciodată să fie șiret”. Semnat: Constant Tonegaru. Fila era ciorna unei poezii în care iubita era invitată pe un meridian unde nimeni nu i-ar mai fi tras de șiret. Persoana în cauză trăsesese însă spre mine, îngăduitor cu producția ei lirică.

Ceea ce trebuie să precizez este că, așa sau altfel, am avut parte de un înger păzitor deosebit de atent, de o nesfârșită prezență la datorie. Dar unde sunt oițele noastre, ca să putem reveni la ele? Cum ziceam, între colegi asemănători mie m-am simțit bine, am înaintat fără dificultate către premiul întâi, pe care fără supărare, Volanschi avea să-l împartă cu mine. Printre obligațiile premiantului revenea și aceea de a fi monitor în cancelarie, în răstimpuri regulate, măsură care trebuia să nască în elev simțul curățeniei și al ordinei. Era o cinste, dar și o datorie. În ziua când mi-a căzut mie sarcina fusese invitat tata la școală. Dl. Lefescu l-a poftit

În cancelaria unde tocmai făcusem curățenie și acolo ridică marginea covorului, ca să se vadă unde ascunsese praful. Cu asigurări că Volanschii nu făcea niciodată așa. Urma să împărțim premiul dar partea lui era ceva mai mare. La mijloc era și indicația că aș fi mai potrivit pentru profesia de mandarin, decât de pavator de șosele. Pentru delicatețea cu care a procedat i-am rămas recunoscător dlui profesor Lefescu, chiar dacă lecția nu mi-a folosit. Piki Harnagea l-a considerat totdeauna o brută pentru că bătea. Dar nu pentru ignoranță la ore. Ci din motive etice. Colegul Roșca avusese nefericita idee de a-i fura portofelul uitat pe catedră. I s-a administrat o bătaie soră cu moartea, cu o stinghie smulsă din gard, până ce tot trupul i se înroșise, sub privirile îngrozite ale clasei. N-ar avea acum rost să discut cum e mai bine, atunci ori acum. Și care ar fi modelul ideal. Într-o societate care nu cultiva violența, cum a fost a mea, se bătea în școli, într-o societate care cultivă violența, cum este cea de astăzi, bătaia este interzisă. Unde mai pui că în cazul de față nu există o cale de mijloc!

Generația mea a studiat într-un sistem de învățământ care de-a lungul a decenii nu a trecut prin nici un fel de reforme – până la sovietizarea țării. Elementul de bază a fost încrederea nezdruncinată în școală, respectul față de corpul didactic, absorbția continuă a elementului țărănesc, puterea diplomei. Iar dacă excepțiile de la regulă n-ar fi lipsit, noi, elevii, n-am mai fi fost elevi, ci novici de lamaserie.

Materia de studiu nu-mi ridica nici o problemă, aveam și destul timp pentru alte lecturi. Era anume momentul când editura „Cugetarea” a tipografului autodidact Georgescu-Delafras, suficient de întremată după succesele la public cu romanele lui Pitigrilli și Dekobra, trecuse la integrala romanelor lui Jules Verne. Volumele, pe hârtie ieftină și cu cotoarele date cu clei casant conțineau, totuși, gravurile originale – și textul corect tălmăcit. Tot atunci, colecția celor cincisprezece lei – cu toate felinele pe copertă – îmi dădea duhul. Liber să citesc pe îndelete epopeea lui Michel Strogoff, uluitoarea călătorie spre centrul pământului a unui pumn de viteji, aventurile unui căpitan de cincisprezece ani sau ce se petrecea în Insula Misterioasă, nu mă cruțam. Câte nu învățam, din bătaia tunurilor – vezi „Nord contra Sud”, din odiseea căpitanului Nemo, din supraomeneasca stăpânire de sine a lui Phileas Fogg. Te-ai fi mulțumit suflete, și cu rolul lui Passepartout, căci și el ocolise pământul

tot în optzeci de zile într-o lume clar împărțită în buni și răi, în ulii și porumbei, cum îi pare copilului literatura lui Jules Verne, în care binele triumfa cu panaș, făcând de rușine răul, după aventuri ce puneau la încercare forța caracterului, limitele răbdării, imaginația purificând o personalitate în formație, cu efectul unui elixir. Cunoștințele geografice, sporindu-le pe cele școlare, nășteau plăcerea pentru acea materie ce dezvoltă în cel mai înalt grad memoria locurilor. *Ocolul pământului în 80 de zile* ocupă vreme îndelungată pedestalul lecturii favorite. Iar în cazul în care voi fi fost mai dezvoltat decât îmi place să cred, atunci voi fi simțit și boarea balsamică a gratuității aventurii.

Incredibila diversitate a bibliotecii paterne, în care eram liber să citesc ce vroiam, cu condiția de a respecta corpul cărții – interdicția de a apuca o carte cu degete murdare de grăsime era absolută – îmi întindea ispititoare dar și labirintice capcane. Volume de istorie, cu altele de științe naturale, de medicină, filozofie coexistau pașnic în trei limbi. Și chiar patru, căci Șerban Cioculescu citea curent și în limba italiană. Desigur, cărțile de literatură dominau, un raft întreg, bunăoară, era ocupat de operele lui Paul Valéry, în vecinătatea altuia cu André Gide, un altul adăpostea cărțile lui Lucian Blaga. Pe când, dintr-o primă bibliotecă proprie citeam, cu un interes mâncat de teama că voi fi, în final, dezamăgit, Fram, de Cezar Petrescu, în una din bibliotecile de pe peretele vestic al biroului tatei zării, în copertă cartonată verde, volumul cu titlul „În slujba Satanei?”, de H. Sanielevici. Pierzând din vedere semnul întrebării care încheia titlul, l-am lăsat pe Fram între ghețurile regăsite și am deschis misteriosul op. Curiozitatea fu pedepsită, nimic ezoteric, nimic ocultistic, niciun paragraf care să-mi treacă fiori prin șira spinării. În text se propunea o altă înțelegere a formării raselor umane, clasificate după alimentația lor. Mâncătorii de tubercule alcătuiau o rasă, cei de pește – o alta.

Te puteai crede evreu, luându-te după acte și, în realitate, ca urmaș al unui trib consumator de fructe de mare și moluște, să aparții unei cu totul altei etnii. Probă la vedere stătea chiar poza autorului, cel care, alcătuiind teoria, descoperise că nu era evreu. Din fotografie te privea un bărbat brun, la jumătatea vieții, care ar fi putut fi și român și maghiar și sirian. Pe figură, un lector mai avizat decât mine, ar fi distins trăsăturile tipice ale insului cu certitudine. Însă pentru asta ar fi trebuit să-l fi aprofundat și

eu pe Lamark. Șaptezeci și cinci de ani mai târziu mă gândesc cu altă înțelegere la acel intelectual care, în plină primejdie, – iar primejdie e încă puțin spus – s-ar fi dezbrăcat de naționalitatea lui.

Cât privește fondul problemei, tata, colecționar de anecdote cu tâlc o avea și pe aceasta: „Într-o crăsmă de subsol, într-o seară cu burniță de noiembrie, se află la două mese depărtate doi consumatori, fiecare cu păhărelul său în față, un cocoșat, reputat antisemit și un evreu. Mâncat de plictis, cocoșatul îi face semn evreului să se așeze la masa lui. «– Eu vin, zice dânsul, dar trebuie să-ți spun un secret», «– Care?» întrebă celălalt. «– Sunt evreu» «– Secret contra secret: sunt cocoșat!»”. În arhiva de scrisuri a lui Șerban Cioculescu se află și testamentul lui H. Sanielevici, întocmit la o vârstă înaintată. Pe o singură foaie se înșirau științele de studiat, spre a ține cărarea adevărului. O simplă clasificare...

Lectura lui Fram fu reluată și încheiată, ursul alb nu rămase ținut pe bucata de gheață unde nimeni nu-i servea prânzul. A fost doar un aperitiv la cine știe ce altă lectură în care am plonjat. Acest du-te vino, printre cărți dintre care unele grabnic părăsite ar indica și o anume superficialitate. Fuga de ceea ce nu-mi trezea un interes imediat avea să-mi procure rebele necazuri și o pierdere treptată a încrederii în mine, în anii liceului. Precum și incapacitatea de a mă gândi la o facultate severă, medicina, politehnica. Cu corolarul fericit de a izbuti să trec ușor de la o profesie la alta – vezi anii când, pe măsură ce se întetea lupta de clasă, coboram spre cele din urmă trepte profesionale, cu dramă, dar fără tragedie.

În clasă, colegul Navrea colabora deja la „Mugurelul”, revista celor mai mici, scrisă până și de ei. Povestirea în chestiune relata viața tristă, sfârșitul apoi, al unui măgăruș năpăstuit de stăpâni. Personal, aveam pretenții mai mari, în clasa a patra citeam „Ziarul Științelor și Călătoriilor” și trăgeam cu coada ochilor, la chioșc, la revista Sănătatea, unde, pe copertă, apăreau modele anatomice. Un regim de largă înțelegere îmi îngăduia să frecventez și singur cinematograful din capătul șoselei Cotroceni, al cărei nume, de altfel îl și purta. Programul fiecărui spectacol, plin de greșeli tipografice, rezuma subiectele celor două filme ale săptămânii și costa un leu. Sala era aerisită, înaltă, cu balcoane, curată, primitoare. În timpul rulării filmelor se pompa, dintr-un aparat manual numit Flyt, destinat inițial nimicerii muștelor, un parfum înviorător, care răcorea cu infime picături rândurile de spectatori.

Ruperile de film dădeau răgaz spectatorilor să-și revină din emoții. Atunci sosea de la alt cinematograf rola următoare și pleca către un al treilea, cea rulată.

Primul film al după-amiezii se adresa spectatoarelor, urca în tren un bărbat de treabă, cu barbă și mustăți – actorul de caracter Akim Tamiroff – ducând cu sine o valijoară cu bani. Era casier, trebuia să depună, a doua zi, banii. Cu generozitate, primește în compartiment un cuplu de tineri simpatici și politicoși, care-l droghează și-i fură banii. Înainte să dispară, îi rad barba și mustățile. Este ce se poate întâmpla oricui, într-un ceas nenorocit. La trezire, omul se regăsește cu greu, singur în compartiment, trenul e în gară, spaima de a nu mai găsi valiza cu bani sporește la o privire în oglindă, din care-i întoarce privirea un chip buimac și smead, în care refuză să se recunoască. Înțelege că și-a pierdut nu numai slujba, dar și onoarea, că oprobriul va cădea asupra întregii lui familii. Alege, în consecință, cea mai aspră soluție, care e și o pedeapsă pentru clipa de neglijență: dispare din societate. Dat ca mort, va vagabonda, asemeni multor nefericiți. Și iată-l, încovoiat de ani, pe timp de iarnă troienită, înaintând cu greu printre nămeți, pe drumul spre casă. E noaptea de Anul Nou, ferestrele sunt luminate, bătrânul șterge un colț de geam, ca să poată privi înăuntru. În salon, cei doi fii ai săi, bărbați în toată firea, desfac sticla de șampanie, lăsând să curgă o picătură pentru cel de douăzeci de ani dispărut fără urmă. Bătrânul privește, apoi se întoarce pe cărare, pe drumul către nicăieri. Este chiar momentul în care în sală se aude clinchetul închizătorilor de genți din care doamnele au scos batistele, grăbite să-și ștergă lacrimile. Omul și-a dus crucea până la urmă...

Al doilea film, adresat bărbaților, aduce în prim-plan un cătun de coloniști din Vestul Sălbatic, clasică înjghebare de căsuțe din lemn, cârciumă, poliție, cu stâlpi de legat caii. Bărbații sunt plecați departe, în goană după aur, femeile alăptează pruncii, duc treburile gospodăriei, unde, alături de tingiri pe pereți se mai află atârnate și puști. Ale celor care nu le-au luat cu ei. Pare o după-amiază pașnică, numai că prin preajmă foiesc piei roșii ostile, pe atunci în filme – ca și în literatura lui Mark Twain – elementul răului, într-o lume alcătuită exclusiv din buni și răi. Iscoade ale indienilor au aflat că localnicele sunt fără apărare, luptători cu arcuri și săgeți înconjură, pe tăcute și mânați de o decizie fără apel, mica, inocenta comunitate. Cei dinăuntru sting lămpile, e ceasul

rugăciunii, încordarea devine insuportabilă, când țipete de luptă izbucnesc, indienii atacă, săgeți se înfig în uși și ferestre, săgețile au foc în vârfuri, cresc flăcările, la ferestre, femeile, adolescenții trag cu puștile în ținte fugare, totul pare pierdut, suplii indieni pătrund pe ulițe, măcelul va fi complet. Totul e pierdut, dar nu, apare cavaleria federală, tineri în uniforme impecabile, la trap, cu steagul în frunte. La vederea ticăloșiei trupul se transformă în iureș, ucigașii de copii se tolesc, colonia e salvată, în sală câte un rând de scaune se trânteste, bărbați în picioare aplaudă, pe toate fețele se citește mulțumire. Se va ieși, prin fund, pe ușa din stânga, ieșirea dă într-o grădină de vară cu fleicile pe grătar și cu vinul roșu în ulcele de la gheață. În toate filmele, la ultima scenă pe ecran apărea, cu litere mari: Happy End. Peste ani, la filmele sovietice, ultima inscripție suna: Koneț filma", ca să știe spectatorii...

Se terminau cu bine toate filmele americane? În Cruciadele, Richard Inimă de Leu, interpretat de un blond truș, uriaș în armură, se întâlnește în taină cu adversarul său neîmpăcat Saladin, un arab suplu într-un cojocel pe piele, ins cu ten mat și adânci ochi negri. Ei stau de vorbă fără amenințări, de parcă ar fi vechi prieteni. Actorul ce-l întrupează pe Richard – Wilcox, oare? – cere să i se aducă o capră de lemn, pe ea se întinde o bară de fier. Va avea loc o întrecere între campioni... Cruciatul ridică la cer spada grea și dintr-o bufnitură frânge în două drugul, ale cărui bucăți lunecă la sol. Saladin scoate din teacă o sabie lucie de Damasc, o întinde. Cineva aruncă în sus un voal, acesta cade pe tăișul sabiei.

Și se taie în două. Înțelegeți dumneavoastră cum devine de se întâmplă! În ultimele secvențe, cavaleria cruciată izbește furios rândurile cavaleriei sarazine, le risipește, gonește către capul câmpiei. Acolo e o râpă, rândurile de cavaleri se prăbușesc cu caii lor mari, până la unul. Koneț happy!

FII DE EROI

„Ziii te-ai duuus/ Spre apus/ De prin munți, de prin văi, din câmpii/ Doarme tot/ Dumnezeu e cu noi”, îi auzeam cântând, fără să avem acces la elanul lor, pe cercetașii conduși spre focul din tabără de însuși prințul Nicolae, fratele mai mic al regelui. Mofluzi însă n-aveam să rămânem noi. Cel care se gândea la toate, monarhul, făuri și pentru noi, școlarii, o mișcare adunătoare, străjeria. Un bărbat cu înfățișare tânără, zvelt și înalt, pe nume Teofil Sidorovici, și de profesie militar – maior – fu pus în fruntea organizației care luă locul Oficiului pentru Educarea Tineretului (O.E.T.R.), până atunci existent. Ideea nu-i venise regelui din senin. În state cu regim totalitar – Germania nazistă, Uniunea Sovietică, Italia fascistă –, cetățenii de mici vârste, dar în stare să meargă pe picioarele lor, deveneau fie hitlerjugendiști, fie Balila – după numele unui copil erou –, fie pionieri, în Rusia stalinistă.

Soluția locală m-a ornat cu o cravată verde – o legătură mai degrabă – cu un basc alb cu insignă în frunte și cu un costum în două ținute, de toamnă și de vară. De bluza de vară, cu eghileți galbeni atârna un fluier cu busolă. O centură groasă de piele ne ținea pantalonii... Aveam, la cataramă, însemnele drapelului. Pe Lipscani, la magazinul de textile Fundănescu, garderoba mi se îmbogăți cu cele două schimburi. Față de șorțul mic burghez de până atunci, era, desigur, un pas înainte. După lovitura de stat prin care regele devenise șef de partid – Frontul Renașterii Naționale, iar mai apoi, Frontul Națiunii –, îmbrăcarea o frumoasă uniformă albastră, din cea mai fină stofă, politicienii partidelor tocmai desființate, costum căruia i se adăugă și unul de vară, alb, firește și din aceeași stofă englezească. Un împrumut intern de zece miliarde lei avea să înzestreze oastea României Mari, cu echipamente care să o facă de neînfrânt, în cazul în care cineva ar fi îndrăznit să o atace.

Noul partid unic, în care se putea înscrie oricine, mai puțin evreii, dispunea și de un imn, pe muzică, dacă nu mă înșel, de Ion Vasilescu.

Conținea un adevăr care nu mi s-a mai șters din minte, pe cel mai săltăreț dintre ritmuri: „România Mare e acum mai mare/ Fiindcă avântul ei s-a mai mărit”. Cu refrenul: „Mai mărit”. Cântecul străjeresc îl celebrau pe Marele Străjer, regele în persoană, sfătuitoarea noastră și cel ce ne avea în grijă. Cântam, așadar: „Regele coboară printre noi/ Să ne-nsoție avânturi de eroi”, ori: „Toți străjerii, Maiestate/ Vă urează: Sănătate”. Acesta era, de altfel, și salutul străjeresc, cu brațul drept întins înainte, după tipicul strămoșilor romani, ale căror virtuți ne reveneau. Cântam cu foc: „Suntem străjeri, fii de eroi/ Ca și strămoșii viteji vom fi”. Cântam mărșăluind, în continua pregătire a zilei aniversare de opt iunie, aceea a revenirii regelui Carol în țară, când avea loc parada în al cărei freacă treceam în coloane strânse prin fața tribunei de unde ne saluta în excelentă formă, Marele Străjer însuși. Omagial, în cinstea acestei faste zile, se tipărea și o serie de timbre filatelice, într-un tiraj de cincizeci de mii de exemplare. Câte unele de buna reușită grafică – regele era un pasionat filatelist, cele mai multe dintre timbre îl înfățișau, un anume Bordenache, semnat sub imaginea de pe timbru își cunoștea meseria. Cincizeci de mii de filатели existau pe atunci, dispuși să achiziționeze timbrele patriei, în serii neobliterate, în zilele noastre numărul lor s-a dublat oare? În opt decenii... Dus de tata, de mână, pe Calea Victoriei, unde avea a alege între mai multe cafenele, Capșa nefiind întotdeauna preferată, aveam, timp de o clipă, ocazia să privesc, cu jind, vitrinele negustorilor de timbre – printre care trona dl. Natansohn. Sub geam, în plicuri transparente, erau expuse serii întregi, inima mi se opri la o serie aviatică din Tanu-Tuwa, cu late și lungi mărci reprezentând uriașe nave zburătoare sovietice, Tanu-Tuwa fiind o regiune sovietică ce-și tipărea propriile timbre, nu știu prin ce minune. Ideea de a-i pretinde tatei să-mi cumpere seria nu-mi trecea prin cap, bun prilej ca să intuiești, lectore, că am fost de timpuriu un mare timid. Când mi-a descoperit pofta de a deveni filatelist, tata m-a învățat cum să dezlipesc, cu apă caldă, timbrele de pe plicuri, uscându-le apoi între foi de sugativă, iar în semn de încurajare îmi dăruia mari și groase plicuri cu câte o mie de timbre, de la aceleași magazine pe lângă care treceam. Erau, cele mai multe, de cea mai mică valoare a seriei, din serii de infimă valoare, cele mai multe din defunctul imperiu austro-ungar, timbre neobliterate, înfățișându-l pe Franz-Iosef cu chelie militară. Cleiul de pe dosul mărcii, gros, tindea să

înfăşoare sul marca, din gunoiul filatelistic dacă reţineam un timbru-două demn de colecţie. Un album de proporţii, Schaubeck, îmi fusese, de asemenea, dăruit, spre a lipi, cu şarnieră, într-însul timbrele la locul potrivit. Câte un coleg mai înzestrat avea şi un catalog Michell, al valorilor timbrelor. Ale mele, cele mai multe, valorau, obliterate sau ba, în jur de un cent. Într-o apreciere, se ştia, mult exagerată. La schimb, amicii filатели refuzau cu îndârjire să se despartă de oricare dintre timbrele pe care puneam ochii, oferindu-mi aceleaşi ciurucuri de care nu ştiam cum să mă descotorosesc. Între a cumpăra cărţi şi măcar timbrele, cu coliţele lor, care tocmai apărau de sub teascul naţional, inima mea era sfâşiată, mijloacele modeste, apetitul în creştere, dependenţa se instala, timbrul tot de un cent, din insula Mauritius, cel mai scump din lume, întârzia să intre în colecţia mea. Dar aveam în schimb timbre din colonii – din cele franceze – mai ieftine decât cele britanice. Sugestionat de noua mea pasiune, tata începu şi el să colecţioneze timbre, anume cu scriitori şi filosofi celebri, Balzac, Tolstoi, prima achiziţie fiind o serie dedicată lui Descartes, de fapt un singur timbru, în două variante, cea de a doua corectând o eroare de inscripţie; în dreapta mărcii vedeai chipul filosofului, după cea mai cunoscută gravură, în stânga o carte deschisă, cu titlul, pe un timbru „Discours de la méthode”, iar pe celălalt „Discours sur la méthode”.

Amintirile mele suferă de o uşoară tasare privind perioada trecerii de la învăţământul elementar la cel liceal. Pe atunci, acesta, urmând celor patru prime clase, dura opt ani, împărţiţi în două cicluri. Dar mă văd, mai departe, ca străjer plinuţ, de subţire piele albă, mărşăluind în fruntea centuriei – lucru care s-a întâmplat o singură dată şi, probabil, în lipsa celui îndrituit. Compensativ, re trăiesc ceasul de glorie, urmat de Centurie, cu pas decis şi energice bătăi din talpă. Încât pricep voluptăţile de care se vor fi bucurat Mussolini, Hitler, dacă nu şi Stalin, conducând mase în delir. Stalin, de la tribună. Ceauşescu, şi el, zvâcnind din mânuţe. Cu ani destui în urmă vizionam un film americanesc – ba nu, englezesc –, „Billy mincinosul”, al cărui erou, un tânăr neisprăvit, se visa defilând pe largi magistrale, când călare pe alb armăsar, când pe jos, în magnifice uniforme, prinzându-l de minune. Am trăit momentul?

Datorez efemerei organizaţii a străjeriei câteva momente – cheie, primul la capătul unui asemenea marş, mai lung, afară din oraş. Am fost lăsaţi să ne odihnim într-o încăpătoare groapă de lut, din care părea că

fuseseră smulși copaci. Rămăsese vatra unor rădăcini vajnice, caldă, primitoare. Cuib de deplină și dulce siguranță iriza senzația de grație a hotarului dintre vis și realitate. O a doua excursie în afară din oraș ne-a condus, cu halte în cursul cărora ni se dădea câte o chiflă și o bucată de zahăr, la liziera unei pădurici de foioase. Am primit acolo, ordinul de a curăța arboretul de omizi. Ne-am pus pe treabă, colegii mei fără astuție, ca niște străjeri de formă ce erau. Eu însă, înțelegând sensul superior al ordinului, m-am pus pe treabă. Dar erau atât de multe omizi, dintr-un soi mărunț și iute în mișcări, rozând cu atâta feroce ritmicitate frunzele, încât inutilitatea intervenției noastre sărea în ochi. Operația fu tacit sabotată, cu excepția unui singur străjer, care nu se clinti de la datorie. Pieiră astfel multe, multe omizi cărora le luară numaidecât locul altele, în valuri. La frunzișul de jos, căci la cel de sus n-ajungeam.

Un al treilea episod s-a petrecut de un opt iunie – ziua de naștere a Corneliiei Teofana – și a revenirii pe tron a regelui Carol al II-lea. Aterizase undeva prin țară, iar raportul Siguranței către guvern vestea că „problema închisă se află în mijlocul mulțimii” – problema închisă fiind numele de cod al lui Carol, în rapoartele poliției secrete. După istovitoare repetiții, am trecut, la defilare, prin dreptul tribunei unde stătea monarhul. În așteptarea intrării la tribună ne-am aflat la douăzeci de pași de marele voievod de Alba Iulia, Mihai. Adăsta liniștit, cu un mare basc străjeresc pe frunte. Prietenul meu din anii comunismului, Stroe Slătineanu, se număra, tot atunci, printre străjerii călări, corp de elită format din copii care cunoșteau călăritul de acasă. Cum treceau, în rânduri strânse, ca să intre în stadion, cu lăncile pe verticală, a lui s-a prins de bolta porții, de sub care trebuiau să se înșire. Cu mișcări disperate, Stroe s-a eliberat în ultima clipă, evitând panica. Cum spuneam, nu toți colegii resimțeau mândria de a fi străjeri, socotind străjeria o corvoadă, între altele. Ca străjeri primeam de pildă, la Cuibul cu barză, corespondență de unde nu te așteptai, de la cercetașii din Noua Zeelandă, dornici să ne cunoască mai bine, să ne scriem, era de datoria noastră să le răspundem și nu oricum, ci fiecare străjer în parte, în gânduri bine simțite. Lui Piki Harnagea chestia i-a displăcut, încât a umplut foaia cu porcărioare, făcând-o apoi mototol și zvârlind-o sub bancă. Mi s-a părut gestul curios, am desfăcut hârtioara, al cărei conținut m-a umplut de o sacră mânie. Așa că am depus corpul delict în mâna domnului Lefescu. Nu știu cum s-a

descurcat Piki, dar numaidecât m-a copleșit o rușine fără margini sporită de remușcări, de regretul ireparabilului comis. De atunci ideea de turnătorie mi-a rămas odioasă. I-am înțeles mecanismele toxice, motivul pentru care cei dați pe față refuză cu încăpățănare să recunoască. Șase decenii mai târziu i-am cerut scuze lui Piki, la o cină între foști colegi de liceu. Nu mi-am putut da seama dacă mai ținea minte incidentul.

În adâncime, resortul e de căutat în natura acelor regimuri care cultivă turnătoria ca pe o virtute cetățenească – și o impun prin lege. În comunism, operând universal, a contribuit la acea maculare a persoanei umane a cărei eradicare pretinde timp istoric. Omul nou, în concepția totalitarismului sovietic era sortit unei singurătăți iremisibile. Tocmai lui, căruia i se promitea fericirea în colectivitate. Copie modestă după organisme mult mai bine puse la punct, străjeria n-a visat așa de departe, într-o existență mai scurtă, de altfel. N-a lăsat sechele, comandantul ei, maiorul Teofil Sidorovici s-a sinucis la venirea legionarilor. Pe linia reflexelor condiționate, Frățiile de cruce au fost mult mai eficiente. Cravatele roșii ale pionierilor au completat același carnaval de aprinsă coloratură. Pe cele mai multe dintre gâturi n-au lăsat semne. În România, comunismul a secerat prin cronicitate și a acționat asemenea maladiilor care istovesc, degenerativ, organisme cât de puternice.

Pe plan personal, străjeria a fost singura organizație a cărei uniformă am purtat-o, la vârsta trecerii de la învățământul elementar, la cel secundar. Școala primară numărul patru nedisponând de fonduri pentru achiziționarea de cărți pentru premii, părinții au fost rugați să aducă ei pachetele cu bine meritata răsplătă. În librării ochisem cea mai luxos tipărită carte a editurii Fundațiilor Regale, intitulată „Cei șapte stâlpi ai înțelepciunii”, operă a colonelului Lawrence, britanicul care fusese sufletul revoltei arabilor în Orientul mijlociu și din peninsula care le poartă numele, împotriva opresorului otoman, pe vremea când sultanul deținea și califatul. Două împlinite volume, cu titlul, „Revoltă în deșert” apăruseră în colecția „Energia” tot a Fundațiilor Regale, de același autor și pe aceeași temă, dar pe mine mă ispitise volumul gigant, pe care tata îl primise în ediție de lux, ce-l făcea încă mai gros și mai apetisant. Astfel am coborât de pe podium cu pachetul cel mai îmbelșugat pe brațe, de-abia ducându-l. Cu o asemenea pradă merita să-ți iei adio de la alte premii. Cartea care, cum am aflat când m-am împrietenit cu Pavel

Chihai, îi fascinasese anii tinereții, era, firește, peste posibilitățile mele de absorbție. Ceea ce nu înseamnă că nu am înotat vitejește în paginile ei – mi s-a întâmplat să pic peste pasajul în care, costumat în arab cum adesea, singur, spiona în taberele turcești, Lawrence este capturat de un pașă care, admirându-i albeața pielii, îi propune o relație uzuală la turci. La refuzul prizonierului, este bătut zdravăn, violat, apoi aruncat în stare de nesimțire pe o grămadă de gunoi. La trezire, se întoarce în propria tabără. Mai înainte, trebuiesc să se vaite tot timpul în arăbește – pe capul său era pusă o recompensă uriașă. Sâmburele filosofic, care-l cucerise pe Pavel, mi-a rămas, atunci, cu totul ascuns, dar aerul epopeic al întregii întreprinderi a răsculării triburilor arabe – Lawrence le vorbea toate dialectele, cum nici unul din șefii de triburi, l-am sesizat.

În ce chip a dispărut cartea mamut din bibliotecuța mea nu mai știu, bănuiesc că am vândut-o vreunui anticar, de la faimosul rond. Ca să cumpăr altele. Am procedat așa cu mai multe rânduri de cărți, de aceea nu mă aflu astăzi în posesia a douăzeci și cinci de mii de volume, cum teleafirma a posedat Romulus Vulpesu, întrebându-se ce are să se aleagă de ele, pe urmă. Din volumele periodic vândute, una singură mi s-a întors, voi povesti la timpul convenit ce și cum. Faptul de a nu fi ținut cu dinții de fiecare carte intrată în bibliotecă mă poate pune într-o lumină nefavorabilă. Ca să ascunzi, însă, varii ticăloșii este indicat să mărturisești unele păcate... Criminalul care n-a fumat și n-a băut speră la circumstanțe atenuante. Operele unui civil care, presupun, n-a avut nici un grad militar, David Herbert Lawrence – și în principal „Amantul doamnei Chatterley” – au intrat nu mult mai târziu în vizorul meu, descoperind volumul în biblioteca paternă, cu pasajele cele mai revelatoare subliniate. Mai târziu am achiziționat singur: „Șarpele cu pene” de același, roman stufos, cu interferențe lirice în pasaje de viu realism, celebrând o senzualitate sumbră, pe urmele legendarului Quetzalcoatl – șarpele cu pene aztec. Asta s-a întâmplat anume în perioada în care începusem să iau cunoștință de propriul eros. Pe la doisprezece ani. Nu jur că nu mai devreme.

Înscriș la examenul de admitere la liceul Gheorghe Lazăr din capitală, către care mă ducea o directă linie de tramvai cu stația la încrucișarea bulevardului Carol al II-lea cu Strada Carol Davilla am trecut prin toate emoțiile unei competiții de un fel cu care nu mai avusesem de a face.

La proba de limba română, decisivă, examinatorul i-a cerut candidatului din fața mea să-i indice verbele dintr-o frază. Victima le-a găsit, cu excepția unui gerunziu, care nu-i va fi părut a fi tocmai verb. Profesorul, care era directorul liceului, mi-a făcut semn să continui. Miza fiind exorbitantă am răspuns: „Pare a fi, și cred că este...” și am indicat verbul din ascunziș. – „Ești oltean? m-a întrebat examinatorul. Elevul Cioculescu Ș. Barbu, din clasa întâia B, cu numărul matricol 113 al venerabilului liceu, dispunea acum de o șapcă albastră cu cozoroc și, pe lângă echipamentul de străjer, de o uniformă, cu numărul în chestiune cusut pe mâneca stângă a vestonului. Vastitatea clădirii mi-a impus, ca și marea scară care ducea la etajul clasei mele. Construcție pătrată, liceul avea în miez o mare curte pavată, în care încăpeau integral cursanții săi... Aceștia depășeau cu puțin mia, cu toții în curte, în timpul recreației mari. A fost primul contact cu masele, văluitoarea lor legănare, cu încleștări și descărcări, dându-mi o primă și de neuitat imagine asupra a ceea ce înseamnă mulțimea. Când, la lecția de istorie, ni se vorbea de blocurile de câte zece mii de luptători ai oastei invadatoare persane, asupra elenilor, încercam să le opun măsura de o mie, ce-mi era cunoscută. Și amețeam.

În eseuul său despre „Masă și Putere”, Elias Canetti atribuie masei calitatea de a-l elibera pe om de fobia contactului: „Este singura situație în care această fobie se inversează în contrariul ei. Întru aceasta servește masa compactă, în care se presează corp contra corp, dar compactă de asemenea, în poziția sa psihică, adică astfel încât să nu realizezi cine te presează”. L-a interesat pe Canetti furia distructivă a maselor, dar mai cu seamă intimele mecanisme ale acesteia, motivația alăturării totale a individului, împrejurarea că, în mod paradoxal, acesta are senzația că în masă depășește limitele propriei persoane. Se simte ușurat, odată ce suprimă toate distanțele care-l retrimiteau la sine, închizându-l într-însul. Despovărat... Prin suprimarea sarcinilor de distanță, se simte liber, într-o libertate ce depășește toate limitele. Și nu-i scăpa gânditorului că printre cele mai frapante trăsături ale vieții maselor se numără un soi de sentiment al persecuției, o susceptibilitate și o iritabilitate particulară față de inamicii pe care și-i dezignează. Cu esențiala precizare că o organică tendință spre continuă creștere caracterizează masa. În fagurele masei te simți albină. Fie și producătoare de miere neagră.

Proaspăt licean, mai departe străjer, luam parte, dimpreună cu întregul colectiv, dimineața, înainte de începerea cursurilor, la ritualul ridicării drapelului, în numita curte pătrată a liceului. Directorul școlii, profesorul de limbă română Ion Crețu, comanda ceremonia, costumat în pantaloni scurți ce nu-l avantajau, dar care erau de rigoare.

Colegul de clasă Gicu Căltuț, cu puternică voce încă netulburată de pubertate, cânta din tot pieptul: „Iar când fraților m-oi duce, de la voi ș-o fi să mor/ Pe mormânt atunci să-mi puneți mândrul nostru tricolor”. Sărmanul meu coleg, fiu de cleric. N-a avut parte de acea înmormântare, decedat, curând după ce terminase studiile de medicină într-un accident de motocicletă. Prin cimitirul Bellu, am dat peste un stingher mormânt, în acele locuri unde voi locui, poate, mai mult decât în cursul vieții de deasupra pământului. Cam tot în perioada aceea – mi-e imposibil să precizez data –, tata m-a dus la dezvelirea monumentului lui Mihail Kogălniceanu, în rotonda pieței ce-i poartă numele.

Sunt, cu siguranță, ultimul martor în viață al momentului când vasta pânză albă care acoperea statuia a fost, cu fast, trasă jos, de sub dânsa făcându-și apariția un bărbat falnic, întinzând piciorul drept către un hotărât pas înainte – de antemergător, prin urmare. Faurul statuii, sculptorul Oscar Han, prieten al părintelui meu, mai făcuse o statuie – de voievod – cu același pas înainte mergător. De cum apăru în deplina-i splendoare statuia, un bărbat de asemenea bine clădit și cu o vibrată voce de stentor, luă cuvântul, lămurind publicul asupra meritelor celui acum statuificat. Am aflat, astfel, ce târziu s-a ținut primul curs de istorie a românilor, în propria lor țară. N-am pierdut un cuvânt, oratorul mi-a plăcut, se numea Victor Iamandi, fusese ministru liberal, am simțit în el demnitarul. De o cu totul altă opinie, legionarii l-au asasinat, laolaltă cu alți demnitari, la Jilava, cum justifica Horia Sima, comandantul Legiunii, precum că, într-un moment de copleșitoare emoție.

Trist adevăr, ucigașii nu stau pe gânduri! Și când te gândești că Descartes – dacă tot l-am pomenit – avea în oroare nehotărârea, cum ades s-a pronunțat, în Discurs, dar și într-o epistolă către Elisabeth – știți cine –: „Car il n'y a que la seule irresolution qui cause les regrets et les repentirs”. Deducem și de aici că făptașii nici n-au regretat, nici nu s-au căit. Cum o întorci, tot...

ȘI FII DE PROFESORI

Cu șapca de licean pe cap, cu numărul liceului pe brațul stâng cusut, am o identitate certă de care sunt poate nu atât de mândru, cât de conștient. Servitoarea ardeleană, respectuoasă la ranguri, zice, când vine vorba de mine, „domnișorul”. Denumirea mă satisface, o voi respinge când mă voi socoti un mic domn – peste câțiva ani. Poate după ce voi citi prea tristul sfârșit al domnișorului Vlad, tăiat sub un păr, după o bătălie pierdută. Și, desigur, când voi începe să fiu interesat de domnișoare cărora nu le plac domnișorii.

Este posibil să fi avut și opinii politice: copiii de pe strada dr. Leonte strigau după mine: „Barbei, comunizei”, unde nu exista îndoială că împărtășeam idealurile politice ale paternelului, în limbajul presei de extremă dreapta „iudeomason”, iar în cel al străzii „jidănit”. Porecla mă singularizează, de pe atunci resimțind o oarecare dificultate de a mă topi în ceata de juni care bat mingea, între bordurile trotuarelor. E, poate, și o lipsă de vitalitate, vecinul meu de bancă, Corneliu N. Combiescu intră în forță în joc, și nu neapărat în cel cu balonul rotund, pe un fond de puternic individualism, fiind și perfect integrat și trăgând totul spre sine, cu un firesc dezarmant. Ne disputăm și ne împăcăm într-un timp căruia știința îi contestă continuitatea, când nu-l confundă cu spațiul.

Programul de studii al primului an de liceu îmi vine ca o mănășă, cu toate că nu se mai pune problema premiului întâi, îi revine celui ce-l va deține până la terminarea liceului, Mihai I. Ghiga. Suntem sub oblăduirea unor dascăli respectabili, directorul liceului, profesorul Ion Crețu este titularul catedrei de limba română și ne induce cu energie elementele gramaticii, sintaxa. A remarcat că elevii citesc bâlbâit cu voce tare, pentru că nu digeră textul. Suntem poftiți să ne procurăm „România pitorească” a lui Alexandru Vlahuță – se găsea în colecția „Biblioteca pentru toți” și chiar într-o suprapertă albastră – și era scrisă pe înțeles.

După catalog, fiecărui elev îi vine rândul să citească cu voce tare, o pagină. Aștept cu nerăbdare să-mi vină rândul și să dau un recital-model, acolo unde, cred eu, n-am rival în clasă.

Acasă, la mine în odaie, citesc cu voce tare din schițele lui Mark Twain și râd în hohote, mama, neliniștită, auzindu-mă că vorbesc singur, deschide ușa să vadă ce se întâmplă. Mai cu seamă când, recitând din „Mortua est”, „Făclie de veghe pe umezi morminte...” tonul devine patetic. Până să-mi vină rândul la probă, un coleg încalță o palmă grea, să-i zicem părintească. Nu poate fi colegul meu. Citesc, ce zic, interpretez primul paragraf, profesorul mă oprește, trece la următorul. Sunt de acord că-l interesează cei ce au ceva de învățat din exercițiu, o dezamăgire, totuși, mă pândește. Încă nu știu că a fi prea bun e mai puțin decât a fi foarte bun.

La prima teză trimestrială, o compoziție: *Iarna*. Încep lucrarea ca la carte: „Iarna este cel de al patrulea anotimp al anului”, bazându-mă pe un adevăr de necontestat. Dacă nu cumva a fost începutul funcționării unui mecanism, la cel care va tot scrie, nu tocmai rar pe teme date, mai mult sau mai puțin indifferente. Teza s-a întors cu nota 10+, am păstrat-o ca pe un trofeu zeci de ani, dispus să o exhib la cerere. Acum, că subțirelul caiet a dispărut în neant, contez pe credibilitate. De altminteri, nu numai teza cu 10+ s-a pierdut, ci și o alta cu 2-, la limba latină – de mai târziu. La teza de limba română, un subiect identic picase elevului Teodoreanu Ionel, tema îi trezise o trombă de imagini privind fabulosul anotimp, timpul însuși se suspendase, teza pleca având scrise pe foaie cuvintele „cling, cling, cling”, vesela muzică a clopoțelilor saniei. Și revine autorului ei, cu nota 1, sub care semnătura profesorului: G. Ibăreanu. Moment imortalizat într-o excelentă schiță memorialistică. Vedeți cu ce fulgi de nea anula moldoveanul impecabilul inventar al frigurosului anotimp, întocmit de oltean.

La limba franceză aveam o profesoară, noutate absolută, pe doamna Damianovici, tânără, frumoasă, zâmbitoare, soțul ei, inspector general în învățământul secundar, mult mai în vârstă, deci cam țeapăn, avea alura unui lord britanic. Trecea să o ia de la cursuri. Învățam limba franceză cântând „Sur la pont d'Avignon on y danse, on y danse” și „Frère Jacques, frère Jacques, dormez vous, dormez vous?” – o plăcere. A nu ține pasul te-ar fi umilit, robit, fără să-ți dai seama, de farmecul

feminității în liberă acțiune. Am avut profesori de robustă formațiune, nici unul charismatic, cum de pildă a fost tata. Folosise o singură dată violența, acasă chiar, ca să utilizez un termen al forței, o interzicea. Când spiritele se încălzeau, recita un distih dintr-o piesă de teatru istoric a lui Mircea Dem Rădulescu, pe atunci dramaturg gustat de public, și anume: „Căci politica cea bună în asemenea momente / Este de a nu recurge la mijloace violente”.

De mijloace violente era supraîncărcată materia care mă atrăgea cel mai mult: istoria, obiectul primei clase de liceu, Antichitatea, ne era predată de dl. Andrei Nițulescu, om instruit, fire nervoasă, pretinzând o liniște desăvârșită în sală, la ore. De cum frăsuiam prin bancă, mai șoptind ceva colegului de suferință, mi se adresa, cu voce nazală: „– Barbule, cine sare mai întâi pe fereastră, eu sau tu?”. Nu eram destul de copt, să-i răspund: „După dumneavoastră, domnule profesor”. Materia era însă prodigioasă, mă transpunea în Pericle ducându-și ultimul copil la groapă, răpus de ciuma care pustia Atena și doar atunci izbucnind în lacrimi. Luptam printre spartanii neînfricați care țineau piept puhoiului de perși, la Termopile, zăceam, rănit de moarte, alături de Epaminonda, pe când acesta explica mulțumit că lăsase în urmă două fete nemuritoare: Leuctra și Mantinea. Dibuisem în biblioteca paternului „Viețile paralele”, de Plutach, în traducerea lui Jacoti, perechile pe care le potrivise anticul istoric nu-mi păreau a fi evoluat în tandemuri convingătoare, dar ce tragice destine, ce eroice urcușuri și ce dureroasă căderea lui Demetrios. Habar n-aveam că mă bălăceam într-o tălmăcire căreia Vladimir Streinu îi descoperise fatale erori. Articolul ajunsese la cunoștința monarhului, patronul spiritual și material al editurii la care apăruse volumul și care luase foc, cerând înlăturarea din învățământ a criticului. Sfetinici mai informați l-au potolit pe monarh, criticul n-a fost pedepsit, păstrându-și netulburat cronica la „Revista Fundațiilor Regale”. Dimpreună cu Șerban Cioculescu, preda, la termen fix, articolul, redactorului revistei, Radu Cioculescu. Într-o lună în care tata a întârziat cu o zi predarea, articolul n-a mai intrat în număr, ceea ce nu împiedica presa de extremă dreapta să deplângă prezența la publicația regală a „dinastiei Cioculeștilor”.

Luam cunoștință, tot atunci, dintr-o colecție de cărțulii-broșuri franțuzești, de înfruntarea Horaților cu Curiții, în versurile lui Corneille,

de piesa lui Molière în care burghezul zăpăcit la cap de soră și soția savantă, pomenea de singura carte din casă „Viețile paralele”, ideală spre a-și păstra între filele ei, spre a nu se șifona, cravatele. La geografie, eruditul domn Virgil Hilt, un gentleman, ne dezvăluia contururile unor continente, mări, oceane, pline de golfuri, strâmtori, insule, peninsule, cu nume exotice: Belt-ul mic, Belt-ul mare, Categrat, Guardafui, Finister – problema era că mai trebuiau și desenate pe un caiet anume, cu foaie mai groasă. Desenarea câte unei singure hărți, în culori, îmi lua ceasuri de concentrare istovitoare. Reproduceam după manual, rezultatul era nemulțumitor, cizma italiană apărea mai lată, Spania mai strâmtă, Anglia mai cocoșată. Scrisul urât pe hartă era nepermis, dar eu nu aveam altul. Nu trecuse vremea când mama îmi rupea din caiet foaia scrisă de sus până jos, spre a o rescrie lizibil.

Acasă, opinia era că aş putea învăța mai bine, doar să-mi adun voința, însă că nu sesizez avantajele majore ce mi-ar reveni, când n-aș mai fi atât de superficial. Învinuirea nu mă lăsa indiferent, pe încetul mi-a indus un sentiment de culpabilitate, convingerea că sunt un leneș, din categoria celor nerecuperabili. Iar în lumea școlii lenea e un păcat capital, cum în teologie, tristețea. Rămânea speranța unei resurecții, din care, renăscut pur și forte să trec în frunte. Curios, aveam îndoieli că mi-ar fi putut aduce un car de beneficii. Ceva îmi spunea, sotto voce, că prețul e pierderea libertății.

Tacit, aluziv apoi, iar mai la urmă prin viu grai mi se reproșa lipsa de disciplină, de continuitate în efort. A fi un școlar destul de bun, dar nu cel mai bun, însemna a pierde timp prețios, cu mai târziu, dar sigure efecte. Ceea ce vinovatul însuși realiza perfect. Cu înțepările de conștiință, pasiv îndurate, precum mușcăturile de țânțari, seara, în plaur.

Nu-mi rămânea decât să profit de avantajele lipsei de ambiție, nu cel mai neînsemnat fiind acela de a fi lăsat în pace. Presiunile privind prestația mea școlară erau rezonabile, cele relativ la relațiile extrașcolare nu-mi erau controlate. Noii prieteni din cartier dobândiseră vechime și aveau această particularitate de a fi, în majoritate poate nepoți și strănepoți de eroi, dar, cu siguranță, fii de profesori. Sergiu și mai juna Gabi erau copiii profesorului de limbă latină Gerota, Puiu (Radu-Sergiu în acte), fiul directorului liceului particular. „Profesorii asociați” din Capitală, Costache Teodorescu, Dinu și Marta fiii doctorului Horia

Dumitrescu, profesor de anatomie la facultatea de sport, Ică (Iuliu) și Corni Marinescu, fiii profesorului de istorie și subdirector la liceul unde învățam și căruia i se mai spunea și „Nas cârpit”, din cauza urmelor unei operații pe vârful organului mirosului. Cu asemenea companioni, riscul unor legături primejdioase se excludea de la sine. Frații Babi, Țuțu, Titin Drăgan, nepoți ai generalului Sion, vecinii de vis-à-vis, Țuțu Popovici, erau de vârstă mai mică decât mine, ca și discretul Dinu Rohr, fiu de profesor la politehnică. Sergiu Gerota, Puiu Teodorescu cu 3-4 ani mai mari, într-un moment al vieții când diferența contează. A fi admis în compania lor mai arăta o anume timpurie maturizare a mea. N-am citit „Copiii Arbatului”, am totuși convingerea că e de departe o operă mai reușită decât „Copiii Cotrocenilor”, pe care aş compune-o sfidând o dată mai mult răbdarea ta, cititorule, cât de îngăduitor ai fi.

În primul an liceal am debutat în presă, la „Universul copiilor”, condus de Moș Nae (Batzaria). Comiseseam o fabulă – mai degrabă o eulalie – cu versuri ce nu se uită de către autor precum: „În grădina cea bătrână / Unde toarce mâța lână / Unde calul, vaca, mânzul / Își iau totdeauna prânzul / Unde vulpea și găina împreună își iau cina” și unde mai departe nu se petreceau evenimentele conducând la diftongul moralei. Îngăduitor, Moș Nae mi-a publicat-o, după o îndelungă și înfrigurată așteptare, pe ultima coloană a ultimei pagini a revistei. Prilej pentru mine să frecventez redacția publicației și mai ales tipografia, unde asistam la fabricarea numărului revistei. Metamorfozele plumburilor, felul în care se reproduceau ilustrațiile, în roz-albastru, pe care le desenau trei talentate tinere, probabil studente la belle-arte îmi stârneau curiozitatea, într-un episod fără urmări. În ultimele clase primare, pe pateul de străzi dr. Turnescu – bulevardul Carol II, bulevardul dr. Gh. Marienscu, str. dr. Radovici gonisem pe o înaltă trotinetă, gustând, pe trotuar, bucuria vitezei. Licean, promisem în dar o magnifică bicicletă marca „Triumph” (T.W.N. – Triumph Werke Nürnberg), pe șeaua căreia goneam tot pe acolo. Musculatura gambelor se dezvoltase, ar fi putut ilustra un album anatomic. Stingherit, tata o socotea impudică. Spre a da o șansă și mușchilor brațelor cumpărasem un extensor, la care întindeam fără încredere. Și unde aceasta lipsește, nimic nu crește.

În scara de valori a tatei, care nu disprețuia sportul, cu condiția să-l facă alții, locul întâi îl ocupa arta poetică, poezia. A fi un poet autentic

însemna pentru Șerban Cioculescu a te situa în vârful piramidei umane. Citea versurile cu vibrație, dar în ton alb, perfect adecvat celor ce ele exprimau, cu o voce ușor guturală de o căldură ce făcea din ea, în vocabularul epocii, cea mai radiogenică voce a țării. Cel mai criptic vers i se oferea de îndată înțelegerii, în rațiunea specială a acestuia, poezii îi erau prieteni, în sufrageria tatei am dat mâna cu Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Ion Barbu și aproape cu toți ceilalți, încă din adolescență. La vârsta când modelul este unic – cel patern – această netă preferință a tatei a stârnit în mine lăcomia de a deveni poet, chinuitoare odată ce mă consideram lipsit de orice talent. Mă aflu în etapa de doi-trei ani a totalului abandon în undele retoricii eminesciene, recitam cu adâncă simțire „Mortua est” și chiar cu gestică: „Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă / Prin care trece albă regina nopții moartă”, ori „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată” – știam pe dinafară o duzină de poezii, învățate chiar din volumul îngrijit de Titu Maiorescu, în timpul nebuniei poetului. Prima ediție, cu medalionul fotografic al poetului în contrapagină era o raritate bibliofilă, tata și-o procurase într-un exemplar în legătură roșie impecabilă. Îl răsfoia cu neascunsă plăcere.

Mai deținea, într-o colecție în creștere, două scrisori ale poetului, dintre care una de un excepțional interes, întreaga arhivă Caragiale, dăruită de văduva scriitorului, la încheierea ediției de *Opere*. Pe geamul de cristal al biroului stăteau, în rame metalice, portretul de tinerețe al lui Ion Luca Caragiale și cel de la aceeași vârstă al lui Mihai Eminescu – vădind o curioasă asemănare. Sub geam, printre altele, o bancnotă de o mie de miliarde de mărci – dacă nu greșesc – din perioada maximului de inflație în Germania de după Primul Război Mondial.

Ce cale în viață aș fi luat când părintele meu, muzician, mi-ar fi pus în brațe la patru ani o vioară sau când paternelul, mare industriaș, ar fi privit, cu amuzament, cum puștiul său se sforța să ajungă cu talpa la acceleratorul automobilului marca Hispano-Suiza, cu motor de 12 cilindri în linie, din fața casei – n-aș ști spune. Dar mai am timp.

VREMURI

Momentul în care copilul devine adolescent, iar ca adolescent ia, cu uimire, act de transformările ce se produc în trupul și psihicul său nu poate fi calendaristic fixat. Cred că la elevul conștiincios Cioculescu Ș. Barbu, din clasa a doua a liceului bucureștean „Gheorghe Lazăr”, modificările în comportament au început să se facă simțite pe la jumătatea anului școlar. Când, de pildă, profesorul de istorie umplu tabla cu esențiale date privind evoluția Sfântului Imperiu Romano-Germanic, de felul: Otto cel Mare 912-973; Otto al II-lea 955-983; Otto al III-lea 980-1002; Otto al IV-lea 1175-1218, elevul până mai ieri avid de asemenea nutrimente se simțea cuprins de o irezistibilă dorință de a adormi și lupta să nu ațipească. Cu un trimestru înainte, alergase din librărie în librărie, în căutarea unei istorii a Germaniei, de la Hohenstaufeni la Hohenzollerni – avea s-o găsească un an mai târziu, în timpul guvernării legionare – acum privea cu detașare suferințele, de frig mai-cu seamă, ale împăratului german refugiat la Canossa, dezastruoasele urmări ale Războiului de Treizeci de ani, și pierdea din vedere importanța continentală a păcii westfalice.

Din care anume motive aceste fierbinți preocupări de mai an se răciseră, târziul său biograf nu știe, având doar bănuieli în privința altora noi și precoc, cu grijă ascunse, ca și schimbările în fiziologie. Cât privește raportul exact între istorie, așa cum o înșiruie manualele și adevărul gol-goluț, o pură întâmplare îi deschise ochii. În tramvaiul 14, care circula în centru, având o stație chiar în dreptul liceului „Gheorghe Lazăr”, revenind în circuit prin piața Cotroceni, pe un traseu ce cuprindea și lunga stradă dr. Carol Davilla, elevul întâlnea, și saluta în înghesuială, doamne tinere cu ochi prea albaștri, precum Dussa Czara, graficiană poloneză, cu albume de gravuri în lemn aflătoare în biblioteca paternă, doamne mai vârstnice, precum Hortensia Papadat-Bengescu, pe

profesorul de matematică Dan Barbilian, pe numele său literar Ion Barbu, pe profesorul de limbă germană Topciu, cel ce scrisese celebrul bilet unui amic: „Ca să-ți spun ceva obiectiv, diseară vin la tine sau nu vin”.

Lui Ion Barbu îi fusese prezentat în una din duminicile când îl întovărășisem pe tata la cafeneaua „Capșa”. Zărindu-l în tramvaiul ticsit ce mă aducea acasă de la școală, într-o amiază de lapoviță, l-am salutat cu respect. Știam că locuiește la două stații mai departe de mine, nu era, de altfel, prima oară când îl vedeam rotind ochii verzi în mulțimea foitoare. Tramvaiul intra tocmai în bucla străzii dr. Davilla când profesorul, proptit într-un toiag strămoșesc, mă pofti să vin lângă el. Voinicul bărbat cu căciulă peste plete în albire mă chestionă în ce clasă sunt și dacă-mi plac matematicile.

Pe atunci ruptura între sublima materie și mediocrul elev nu se produsese încă, dar cu teama că mi-ar putea pune cine știe ce întrebare, am dat un răspuns în doi peri. Deloc supărat, interlocutorul m-a întrebat, ca pe o piesă de schimb, care e piesa mea preferată. Ușurat, i-am răspuns că Istoria. Luminat, profesorul dori să afle ce perioadă anume din istorie studiam la școală. La răspunsul că Evul Mediu, veni și întrebarea așteptată: dacă-mi place. I-am răspuns că nu, provocându-i nedumerire. De ce nu mi-ar fi pe plac Evul Mediu? Pentru că, m-am lansat pe un teritoriu cunoscut, a fost o perioadă de invazii devastatoare, de măceluri, intoleranță religioasă, fanatism, obscurantism și ciumă, de claustrare și extremă nesiguranță, în fine, de destrucție a personalității umane, pe ruinele admirabilei Antichități.

Pe loc interlocutorul meu luă foc, mustața i se învârtoșă, pumnul apăsă pe ciomag. Începu să-mi țină o adevărată lecție de istorie, pe când tramvaiul, ce ajunsese la stația mea, închidea ușile, de plecare. Îmi vorbi de înalta spiritualitate a epocii, atât în creștinătate, cât și în Islam, de Boetius de Dacia, de Abelard – iar aici, la stația sa, dr. Lister, coborâram cumva în trombă. Lecția continuă pe trotuar, unde-mi pomeni de Thomas din Aquino, de Joachim de Flora, de maistorul Eckhart și de Instrucțiunile sale spirituale.

Încăpățânat, pe când fulgi de nea mi se topeau pe vârful nasului, am încercat să ripostez, la care profesorul, împingându-mă cu degetul strigă: „– Tatăl tău ți-a spus toate acestea!”. Culmea, nu era adevărat, tata nu-mi ținea prelegeri, nu mă ajuta nici chiar la temele de limbă franceză,

greutatea cu care înțelegeam lucruri care lui i se păreau de ordinea evidenței – pe când ele aparțineau particularităților unei ortografii belalii și unei gramatici afurisite. E drept că trăgeam cu urechea la lungile discuții, ce se preschimbau în dispute, cu Vladimir Streinu, unde, printre argumente, nume tot atât de celebre ca acelea pomenite de matematician erau aruncate în luptă – dar din strictul domeniu al literaturii. Uluit de câtă importanță îmi dăduse un personaj de certă erudiție, de câtă vreme consumase cu elevul din clasa a doua de liceu, nu aveam de unde ști că prin nevinovatele mele afirmații lovise un punct central al spiritualității omului și că acesta, susținându-și tezele, combătea o întreagă lume de adversari, din rândurile a ceea ce-i părea stearpa raționalitate. Nu este însă exclus ca tot atunci să fi început a mi se înfiripa o idee asupra dublei valențe a oricărei viziuni asupra Istoriei și a lumii, mai în genere. Uitucul a păstrat fărâme din memorabila întâlnire, literatorul a reconstituit-o, cu pretenția naturalistului ce reconstituie scheletul tiranozaurului dintr-un molar. Iar dacă un artist al împăierii pune pe scheletul cocoșat blană sau solzi, gheare, din ochii de sticlă fiara te va privi drept în ochi.

Jean Jacques Rousseau propunea, întru eficiența școlarizare a junelui Emile, un dascăl anume, care să-i predea nu numai toate materiile, ci, pe etape, și știința vieții, un dascăl bine înțeles savant și tot atât de curat sufletește. În ăst chip ucenicul ar fi beneficiat de șansa unică de a afla adevărul dintr-o sursă sigură și pură. Sau cele două fețe ale adevărului? Tata purta pe deget un inel gros de argint, având în montură o monedă dacică, tot de argint, un exemplar deosebit de izbutit, imitând monedele eline cu Zeus cel pletos. Șuvițele lunecau măreț pe ceafa impunătorului cap, vestitul numismat Grigore Moisil admirase moneda, printre altele de o impecabilă rotunjime, îi publicase fotografia în revista de numismatică pe care o dirija, pe o pagină întreagă. După ani de purtare, moneda se desprinsese din gheruțele monturii, căzând în neant.

O alta, reprezentându-l pe Ianus-Bifrons, aflătoare în colecția tatei, nu i-a mai luat locul în inel. Ceea ce, firește, nu-l împiedică pe Ianus să poarte mai departe două opuse chipuri. Se pare că întreaga artă a politicii constă în buna manipulare a respectivei, clasice și incontestabile polarități. Eram în cea de a doua clasă liceală, cele două capete unite prin ceafă, ale lui Ianus, încă nu se desprinseseră, spre a se ciocni frunte în frunte.

În familie nu se făcea politică, în societate nu domnea neliniștea cu zilnicu-i spor al zilelor noastre, nesiguranța zilei de mâine, nu bântuiau scenarii apocaliptice – cel puțin așa se vedea din dosul ferestrelor casei din dr. Turnescu 5.

Un aer proaspăt intra pe geam la deschiderea matinală a ferestrelor, dintr-o curte învecinată se auzea strigătul de zori al cocoșilor, din stradă pocnetul copitelor de cai pe caldarâmul de granit. O căruță înaltă aducea la poartă, și de acolo la ușa casei, blocurile de gheață în toiul verii, pe bogata plantație de cârciumărese din curte, copleșită de plante agățătoare, se întindea într-un colț o plasă uriașă a marelui păianjen cu cruce, din raiul de verdeață sălta câte un brotăcel – într-o zi, auzind curioase chițăituri, am înlăturat pisica din dreptul unui chițcan – vietate de câmp ce-și apăra viața tipând, în două labe, cu spatele la zid. Curent, pe poartă intrau oltenii cu cobiliță, oferind zarzavaturi și fructe, Mihai aducea pește.

Împrejurarea de a ni se distribui măști de gaze cu instrucțiunile de folosire tulbură puțin siguranța în robustețea păcii. Dacă totuși avea să izbucnească un al Doilea Război Mondial, România întregită își asigurase viitorul prin pacte regionale și o fermă alianță cu țara posedând cea mai puternică armată din lume: victorioasa Franță. Acesteia i s-ar fi alăturat statul cu cea mai tare flotă și care, printre altele, stăpâneau un sfert din globul pământesc. Cu excepții care nu jenau regula, Europa, centrul politic al omenirii, era condusă de guvernele democratice ale unor societăți pașnice. Eram, desigur, slab pregătiți pentru o confruntare armată, însă puteam conta pe pacte serioase. Și pentru mai multă siguranță, se institui un împrumut intern de zece miliarde pentru înzestrarea armatei. Pe malurile Nistrului se ridică o linie de foc și oțel, inexpugnabilă, la jurnalele cinematografice vedeai lanțul de cazemate-asigurătoare.

Oile negre ale Europei, Germania nazistă, cu o populație înfometată de pe urma unei nerezonabile campanii de înarmare, Uniunea Sovietică, în plin masacru al propriilor cadre de conducere și chiar al capilor armatei, reprezentau tot atâtea clare exemple de experimente sociale ratate. Se știa că Adolf Hitler fusese tolerat de către marile puteri garante ale tratatului de la Versailles să reînarmeze Germania, întrucât el era acela destinat să atace Uniunea Sovietică, înlăturând pentru totdeauna pericolul comunist. Dat fiind haosul intern din Rusia, sarcina sa nici n-ar fi fost așa de grea. Un observator sagace, dar mai degrabă un personaj

pitoresc, Victor Eftimiu, dramaturg și om de spirit, tipărise o carte de aforisme, cu titlul „Vorbe, vorbe, vorbe” luat dintr-o replică a lui Hamlet. Zicea, în unul din aceste aforisme: „Atitudinea noastră față de Uniunea Sovietică este admirabilă, sublimă, atâta doar că prea o confundăm cu republica de la Ploiești”.

Despre convulsiile interne ale politicii noastre, în casă se vorbea fără patimă, deplângându-se o oarecare ascensiune a extremei drepte. Transferat cu catedra la București, Șerban Cioculescu nu mai făcea politică din 1938, nici n-ar mai fi fost posibil, convingerile sale de stânga – în studenție fusese atras de comunism – se mărgineau în a asista la puținele filme sovietice ce se aduceau pe ecranele bucureștene. M-a dus să văd „Țigani”, „Gulliver”, „Alexandru Nevski” și un film sentimental de care pe urmă nu am mai auzit nimica: „Vladia Korsakov”, suferințele unui puști care învăța vioara. De la o expoziție de produse sovietice îmi dăruise un avion cu aripi de cauciuc, de aruncat în văzduh cu o praștie. La prima încercare jucăria tășni într-adevăr deasupra pomilor, făcu volte prin aer și dispăru, cine știe unde, spre a nu o mai găsi.

În timpul războiului civil spaniol suferisem de înfrângerea republicanilor, student, pe poziții anticomuniste declarate, ascultam, venind dinspre încăperea organizației de bază cântecul „Bandiera rossa va triumfa” și mi se strângea inima, cântarea îmi plăcuse și mie. Altfel, vremea era încă acolo unde comunistul Belu Zilber putea ciocni o halbă, la o masă de cârciumioară sau bea o cafea, la o cafenea, cu legionarul Mihai Polihroniade – discutând, firește, în contradictoriu. Dedesubt lucrurile stăteau altfel. Îmi amintesc cum îi povestea tatei Vladimir Streinu o scenă petrecută în tren, unde-i ținea companie lui Armand Călinescu, pe atunci încă în Partidul Național-Țărănesc. Nenea Nicu fusese deputat – cel mai tânăr din parlament – într-o anterioară legislație, Armand Călinescu era, de pe atunci, un lider. Trenul duduia lent prin șes, în paralel, pe șosea, mărșăluia cântând o formație legionară. Armand Călinescu îi privi cu un ochi rău: „– S-ajung eu la putere, zise, și-i termin!”, „– Adică cum, excelență?”, întrebase Vladimir Streinu, uluit, „– Îi împușc domnule, îi împușc!” fusese răspunsul. Rupându-se de țărâniști și trecând în tabăra monarhului, care tocmai schimba coroana pe o chivără de dictator, Armand Călinescu își satisfăcu un mai vechi impuls, cu asumarea riscului. Câte ceva înțelegeam și eu.

Adolescentul în care mijeza bărbatul, cu acele indelebile modificări organice de care nu se putea preface a nu lua cunoștință, știa dictonul latin „Beatus vir ille qui non ambulat in consilio improbum”, însă care erau acele căi care trebuiau evitate? Primise educația moderației în afecte și în dorințe, nu agreea, din fire, exhibiția eului, învățase, nu fără proteste, de la mamă, treptele răbdării – a nu primi niciodată, numaidecât, ceea ce râvnești – tot pe mamă o auzea adesea spunând: „Suntem săraci” – la cereri considerate exagerate. Familia avea de plătit datorii la casă, care costase peste sumele destinate construcției – cu dispariția ziarului „Adevărul” tata pierduse o cronică, urmând un trend de două mii de ani viața se scumpea. O parte din etajul casei nu fusese, de altminteri, încă mobilat. Când cineva m-ar întreba acum dacă atunci aparțineam micii sau mijlociei burghezii, n-aș ști ce să răspund. Bunăoară, la veniturile părintești – mama renunțase la catedră, se devotase casei – se achiziționa un răcitor cu gheață. Tot cam atunci familia Rebreanu inaugura un frigider electric de fabricație germană, o raritate a pieții, în epocă.

Împotriva sistemului de a pune frâu dorințelor, fiindcă ele nu sunt de nasul lui, adolescentul avea să protesteze, dar avea să i se supună. La maturitate, urmarea a fost lipsa de anvergură a unui nativ în zodia leului, în zona materialității. Tratatamentul renunțării, la sfatul rațiunii, al dobândirii cu pași mărunți, necesar firilor exaltate, inhibă un adolescent timid în fond – nativ, totodată, dar în zodiacul chinezesc, în zodia iepurelui. Un iepure de foc, dar, oricum, iepure. Sperios. Și fiindcă se știe sperios, gata de gesturi îndrăznețe. Prin care, totuși, situația se echilibrează. Îmbibat de date istorice, adolescentul Barbu nu avea idei proprii asupra marii politici, dormea liniștit îndeplinindu-și obligațiile și gustând farmecul timpului liber, înestulător pe măsură ce școala îl interesa tot mai puțin. Când, pe la o ureche distrată – vorba e a lui Arghezi – la radio cursul unei emisiuni curente se opri și o voce viu modulată vesti că o echipă de legionari tocmai îl executase pe primul ministru al țării, el rămase, ca și întreaga familie mai apoi, stupefiat. Înțelese că monarhul, regimul, primiseră o lovitură de răspuns de cea mai mare gravitate, prin dispariția unui om de neînlocuit. Situația regelui mai cu seamă devenise critică, la vedere.

De la asasinarea primului ministru I.G. Duca multe lucruri se schimbaseră, într-un arc de timp înlăuntrul căruia Carol al II-lea

dezmembrase cu aplicație partidele politice, uzându-le bărbații politici, demonetizându-i până la a-i găti – aproape pe toți – în uniforme asemănătoare celor ale șefilor de gară, numai că din stofe mai scumpe. Decis, energic, foarte capabil, neînfrânt, Armand Călinescu fusese întocmai omul necesar într-o etapă de trezire la aspre realități. Cea mai pe gustul familiei Cioculescu, revista franțuzească „Match” nu pierduse prilejul de a publica pe întreaga copertă a unui număr portretul premierului român, cu această prezentare: „Ce petit homme borgne conduit la Roumanie” (Chiorul acesta mititel conduce România).

Oficialitatea românească prezentase asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu și a căpeteniilor legionare ca pe o legală tentativă de recuperare a unor deținuți care, transferați cu duba de la o închisoare la alta, încercaseră să evadeze într-o pădure. Și căzuseră, sub gloanțe, printre copaci, după refuzul de a se preda. Într-un alt număr din „Match” împrejurarea se comenta așa: „Pas un n’a échapé. Decidemment, les gendarmes roumains sont d’excellents tireurs” (Nici unul n-a scăpat. Hotărât lucru, jandarmii români sunt trăgători de excepție). Versiunea autorității nu înșelase pe nimeni. Aceiași prieteni de la „Match” mai publicaseră, tot în format mare, momente de la o defilare a oastei noastre. Se vedea sfârșitul unei coloane, cu un rând în care nu mai defila decât un singur soldat. Cu tălpile goale. După ireparabila pierdere a lui Armand Călinescu, deruta monarhului, ce nu mai găsea amatori pentru un post legat de cele mai mari primejdii, deveni la vedere prin chemarea la postul de premier a însuși patriarhului țării, Miron Cristea.

Stupefacția care a pus stăpânire pe țară la asasinarea lui Armand Călinescu a fost întrecută numai de aceea pe care a provocat-o prăbușirea Franței în vara anului 1940. Fețele lungi ale bucureștenilor ciocnindu-se pe străzi, ar fi putut servi de model unui film de Hitchcock. Și cum firesc se așează lucrurile, slabul contingent al intelectualității românești germanofile pe care regele nu izbutise să-l extermină și căruia acum îi făcea avansuri, luă avânt. Cei zece ani de domnie ai regelui Carol al II-lea au fost leagănul polarizării societății românești, pentru care armonia va rămâne până astăzi un paradis pierdut – al perioadei interbelice.

În una din tulburatele zile când monarhul avusese reaua inspirație de a-l chema pe generalul Ion Antonescu la cârma țării, pe când mă întorceam de la școală, am zărit, pe gardul unei case de pe strada noastră,

un afiș cu conținut insultător la adresa regelui. Mi s-a părut de necrezut, l-am sfâșiat de sus până jos, ceea ce acasă mi-a atras muștrări și o lungă lecție de comportament, pe principiile de care am mai vorbit. Termenii, însă, deveniseră mult mai direcți.

Când, după asasinarea lui Armand Călinescu, trupurile ucigașilor săi, executați fără judecată, fuseseră aduse la locul faptei, întinse pe tăpșanul de iarbă spre a fi văzute de popor, la o bătaie de piatră de casa părintească, nu m-am apropiat de locul unde deja se strânsese un potop de lume. De la distanță, trăgeam cu urechea la comentarii: „– Ai văzut, zicea careva, aveau pantofi noi în picioare, cu tălpi nepurtate”.

Stiloul pe care îl avea în buzunarul de la piept Armand Călinescu, un Schaffer masiv, cu o peniță de aur cât unghia inelarului și cu corpul de sidef, verde cu vine albe, stilou purtând urme de gloanțe, ajunsese, prin nu știu ce tranzacții între colecționari, în proprietatea tatei. Gândeam că ar fi trebuit returnat fiului celui ucis, Barbu, care locuia la Londra, iar achiziția stiloului se petrecuse în anii comunismului închizător de granițe, ani în care Șerban Cioculescu și-a desfăcut colecțiile, spre a asigura coșnița. A păstrat stiloul lui Armand Călinescu, cu care scria din când în când, prețuindu-i traiectul subțire. Tocul odihnește mai departe în biroul tatei și dacă în U.E. lucrurile vor evolua normal, va aparține, în ordinea lucrurilor și la vremea convenită fiului meu, doctor în științe politice, Șerban.

O PĂLĂRIE

I

Memorialistul se așază la masa lui de lucru la ceasul bun al zilei la care lumina bate în ferestre – dar ale odăii lui sunt scunde, va aprinde, ca de obicei, lampa. Mișcare zadarnică, este pană de electricitate, nu prima din această iarnă, dar cea dintâi într-o dimineață. Nu se va mânia, trăiește într-o țară cu dificultăți economice de când se știe, va scrie orb, va reciti când lumina se va reaprinde. Cronicarul moldovean o spusese de mult, la flacăra opaițului, nu sunt vremurile sub om, ci bietul om sub ele – astăzi știu că în țările hipercivilizate așa ceva nu se întâmplă. Acolo, electricitatea nu cade decât pentru o jumătate de continent, și pentru trei zile. Ce bine e acasă la tine!

Omul nostru se va mângâia cu ideea că trăiește într-un stat cu risc mediu, nu va fi, prin urmare despuiat de tâlhari în deșert, nici în supermarket în prezent nu va fi, pe când întindea mâna spre produsul dorit, cu aceste motive de satisfacție, memorialistul trage sub el scaunul. Este vechi și uzat, totuși, dintr-o generație mai nouă decât cele ce tocmai se așezau în sufragerie, în casa nouă. Îi vin în minte momentele când acelea au fost duse, pe scări, în pivniță și dispuse de-a lungul pereților, într-o operație spontană. Era în puterea nopții și avea loc un bombardament aerian asupra Bucureștilor.

Armatele noastre dăduseră ascultare ordinului generalului Ion Antonescu, de a trece Prutul, curând apoi radio Moscova ne avertizase pe noi, bucureștenii, să fotografiem din timp orașul, dacă vrem să-i păstrăm imaginea, căci va fi foarte curând șters de pe fața pământului, spulberat de bombardamentele aeriene sovietice pedepsitoare. Or, tocmai cel dintâi dintre acestea avea loc, într-un nemaipomenit vacarm de lovituri de tun și explozii de bombe, într-un amestec nediferențiat. Cu toată emoția pe care orice noutate o stârnește se purtase o mică discuție dacă gemulețele de la

sol, spre stradă, ar trebui lăsate deschise sau ar fi mai bine să le închidem. În încăpere rămase familia – tată, mamă, fiu, fata în casă de asemeni, asimilată momentului. La unison, întreaga asistență simula calmul, nu chiar cu atâta ipocrizie încât să pară că nu-i pasă. Într-o situație asemănătoare, simpaticul memorialist francez Jules Renard se exprimase cuprinzător „nu mi-e frică, doar că îmi bate inima și sunt nervos”. Cu un an înainte, ai casei primiseră în dotare, de la un stat grijuliu de sănătatea și viața cetățenilor săi, măști de gaze, obiecte de cauciuc cu un bot metalic, de pus pe obraz într-un anumit fel, o tehnică pe care n-am izbutit să mi-o însușesc. Se aduse vorba de ele când scurt larma încetă. Orașul trecu cu bine examenul primului bombardament făcut de un adversar neexperimentat, cu puține avioane deasupra obiectivului, impresia lăsată a fost modestă. Lipsa de informații a unui adolescent în cea de a treia clasă liceală l-a împiedicat să-și facă o idee justă de ce ar fi însemnat un bombardament de felul celui văzut la jurnalele cinematografice, asupra Varșoviei. Ca și noi, nici sovieticii nu aveau nemți.

Să fi știut în adâncime ce te paște la un bombardament în forță și încă ai fi cedat omeneshii convingeri că, oricum, tu ai fi scăpat, în virtutea legii că sunt lucruri care se întâmplă numai altora. Este de presupus și de înaltă credibilitate că trăind cumpătat și ieșind din casă mai rar, cum o cerea Blaise Pascal, nu vei fi tras în țepă, spintecat, ars pe rug sau rupt în patru, la pornirea către cele patru puncte cardinale a cămilor de care ești legat, nu vei fi adus în fața plutonului de execuție și nici linșat de o mulțime dezlănțuită. Însă un țințur de gheață de la o streășină pe sub care treci va putea alege momentul să se desprindă, țințuindu-te. Cam tot pe atunci un trecător fusese ucis de către statuia unui înger desprins din firida catedralei Sf. Iosif.

„– Sunt prrrudent”, se lăuda adolescentul minune Luca Ion Caragiale, fiul poet al dramaturgului cu același nume, „sunt prrrudent” – dar cuminenția nu l-a salvat pe tânărul proaspăt căsătorit de virusul gripei spaniole care l-a secerat. Concomitent, imprudenți notorii și, mai știu eu, foarte certați cu igiena, au murit nonagenari, în patul lor, în somn. Conștiința liniștită îi va fi mântuit, cu siguranță, precum pe nonagenarul Molotov. Împăratul Barbarosa, plecat în cruciadă și tăietor de păgâni, nevenit seara în cort și nici în alte succesive seri, trăiește și acum,

adăpostit într-o peșteră, ne asigură balada pe care o învățasem la limba germană: „Er ist niemals gestorben, er lebt dahin noch jest!...”

Într-o familie al cărei șef – tata –, ai cărei membri, unchi, străunchi, veri, cumnați, nu clamau împotriva unui regim nefast, corupt până la măduvă, distructiv până a pretinde imperios înlăturarea lui prin orice mijloace și cu orice preț, inclusiv al sângelui (scopul face din sângele vărsat nectar), fiul, vlăstarul, urmașul nu va simți chemarea înregimentării în unica mișcare purificatoare, regeneratoare, capabilă să pună capăt dezământului moral, dezastrului material, decăderii moravurilor, sărăciei, insuportabilei inegalități umane. Actul de curaj al unui angajament total pune bazele unui mileniu de fericire universală. Vei rămâne pe dinafară mic burghez fără vindecare, pui de năpârcă. Delirul istoriei nu te va îmbăta. Nicăieri nu se va auzi de tine, niciodată...

Legionarismul nu m-a sedus, mai târziu nici succesorul lui roșu, la chiar ușa lor m-a alungat tonul mios cu care erai poftit să aderi, presentimentul că, odată intrat, nu vei mai putea ieși. Față de favoarea incalculabilă ce ți se făcuse prin primirea în formație, orice șovăieli în îndeplinirea sarcinilor ce-ți reveneau te dezgoleau în fața propriei conștiințe, numai zelul neprecupețit te menținea în cercul de grație, între camarazi / tovarăși al căror neînfricat model trebuia să te inspire. S-au jertfit ei? Ce mai aștepți?

Ceva mi-a lipsit sau ceva mi-a prisosit ca să cad în această capcană, în care, de altfel nu s-au prins nici cei mai mulți dintre colegi. Percheziții, însă, ni s-au făcut – eram încă la Liceul „Gheorghe Lazăr”, scoși din bănci, în picioare, în rânduri, am fost căutați prin buzunare de către energicul nostru profesor de istorie, Andrei Nițulescu. Tot dânsul izgonise din clasă, găsindu-l la catedră, într-o alocuțiune, pe „bădița” Sârbu, care ieși fără comentarii. După rebeliune, mica papetărie de la subsolul liceului, cu insigne, postere și cărți legionare, dispăru. Fusese un an de neșansă pentru notele mele, tata mă înscrise în cea de a patra clasă liceală la Colegiul Național „Sfântul Sava”, unde avea catedra de franceză. Dar mă înscrise la clasa unde nu predă el.

Dacă entuziasm n-a provocat intrarea în războiul împotriva Uniunii Sovietice, societatea românească a fost aproape în întregime de acord că pe această cale se spăla rușinea abandonării fără luptă a Basarabiei și Bucovinei de Nord. Miile de refugiați din toate punctele cardinale

umpluseră văzduhul cu lamentele lor. Primele rezultate ale luptelor erau promițătoare, sovieticii pierdură într-un sezon tot atâtea trupe câte cele care îi loveau, armate întregi intrau în încercuiri fatale, în aer, pe sol, în ape. Avioanele lor de modele învechite, biplane cu aripele îmbrăcate în pânză cauciucată – Agarici doborâse vreo trei, dintr-o primă ciocnire – cădeau grămadă două distrugătoare rusești intrate în apele noastre, voiau să bombardeze portul Constanța, fuseseră trimise la fund de către artileria de coastă. Delicatul poet Constantin Virgil Gheorghiu, autor al volumului de versuri „Caligrafii pe zăpadă”, publica acum cărți precum „Ard malurile Nistrului” și „Cu submarinul la Sevastopol”. Lirica patriotică umplu coloanele revistelor literare după două decenii de adormire.

În luna septembrie a anului 1941, generalul Sepp Dietrich, purtătorul de cuvânt al frontului, anunța intrarea în descompunere a armatei roșii. Basarabia, nordul Bucovinei reveniseră la Patrie, prin oțel și foc, cum spunea cântecul recruților, refugiații din Est se întorceau la caselor lor. În Capitală, în jurul statuii regelui Carol I se aduseseră trofee capturate, două avioane de tip biplan, tunuri, tancuri, în vitrina librăriei „Cartea Românească” de pe bulevardul Regina Elisabeta se expuseseră steagurile, costumele marinărești, piese de bord, ale navelor scufundate, marinarii salvați luaseră cu sine însemnele navelor. Veneau și știri despre mari pierderi omenesti din rândurile noastre, acolo unde sovieticii se apăreau cu disperare – la Dalnic, de pildă, dar acestea intrau în rațiunea războiului. Întrebarea care se punea, dacă odată realizate țelurile de reîntregire a hotarelor mai era cazul să trecem Nistrul, primi răspunsul mareșalului strateg: războiul nu se oprește într-un loc, se poartă până la victoria finală.

O PĂLĂRIE

II

O iarnă timpurie și geroasă aduse în presă fotografii cu subtitlul „coloanele românești tăind pârtii de glorie în zăpezile Ucrainei”. Se readucea în conștiința publică faptul că Ucraina ne aparținuse, sub domnia Ducăi-Vodă. Visul „Româniilor imperiale de mâine” prindea contur, nu atât ca împlinire a idealurilor generației 1927 – anul nașterii mele –, cât ca obiect de muncă a organelor de propagandă. În birourile de presă ale acesteia se lucra de zor, pentru uzul celor măcinați de îndoieli se lipeau pe ziduri afișe, vedeai în unul în prim-plan un uriaș fânțar, în plan secund un cal alb cabrat, cu scrisul: „Nu face din fânțar armăsar”. Era un sfat de bun simț, de urmat în varii situații personale, într-o completare pe un alt afiș citeai: „Cine limbă lungă are / Cinci ani va săpa la sare” – cu aducere la obiect.

La ora de geografie, partea economică, manualul dădea o cifră, spre a ne face o idee asupra rezervelor de sare ale patriei: sămburele unei singure saline putea satisface nevoile locuitorilor vechiului continent pe șapte sute de ani. Câte lucruri bune nu ne-ar fi dat în schimb, pe o atât de bunăsoară perioadă de timp. Să nu te-apuče pofta să pui mâna pe târnăcop și să tai la sare? Sigur, nu chiar pe loc!

Gurile rele pretindeau a cunoaște identitatea textierilor în persoana a doi famelici tineri poeți, aciuți pe lângă Ministerul Propagandei, cel cu inimi sub săbii și amicul său, Cicerone.

Un distih de tip folcloric, deci cu autor necunoscut, „Mai devreme, mai târziu / Toți vom fi la Târgu-Jiu”, orașul pe care poetul Gheorghe Grigurcu îl numește în versurile sale „Amarul Târg”, fiind locul de elecțiune al lagărului destinat opozanților regimului, laolaltă democrați și legionari, comuniști dar și tineri din formația de jazz a lui Sergiu Malagamba – era imoral să te băți pe ring, în ritmurile disonante ale

acelei muzici, când cei mai mulți tineri dădeau piept cu inamicul, într-o încheștare fără precedent în istorie. Când mari căderi de zăpadă acopereau năpristan pârtiile.

Om al rigurilor militare, conducătorul statului dăduse ordine ferme de comportament în societate: în localurile publice, pe oricâtă arșiță, bărbații nu aveau voie să-și scoată haina. Purtătorii de vestoane lungi și pantaloni deasupra gleznei, după cea mai nouă modă franco-italiană, descindeau și ei în lagăr unde, de altminteri, n-o duceau prea prost. Nici în acest domeniu nu izbuteam să fim la înălțimea competitorilor noștri naziști sau bolșevici. Curând după 23 august 1944, Zaharia Stancu avea să publice un masiv tom „Zile de lagăr”, singurul pe care nu avea să-l reediteze de-a lungul a decenii de reeditări. Nara acolo suferințele îndurate, atmosfera atât de pestriței societăți din lagăr, unde volubilul Victor Eftimiu câștiga inima lăcătușului comunist Gheorghe Gheorghiu, iar bogătașul Radu Xenopol împărțea pachetele primite cu cei ce luptau pentru răsturnarea clasei posedante. Iar Radu Cioculescu băga spaima în legionari, promițându-le aspre pedepse, la victoria puterilor democratice. Mulți ani mai târziu, pe când Radu Cioculescu se stingea în temniță comunistă, se petrecu într-o reuniune de intelectuali ciudatul fapt că, venind vorba despre opera lui Marcel Proust, conducătorul statului, Gheorghe Gheorghiu-Dej emise, spre stupefacția auditoriului, câteva reflecții în temă. Chestionat cu diplomatie, de unde până unde, liderul răspunse că, în lagăr la Târgu-Jiu, Radu Cioculescu le vorbise despre cel din care tocmai tălmăcea. Pesemne că printre calitățile omului de stat era și aceea de a ști să asculte.

Ăst timp, elevul Cioculescu Ș. Barbu, acum elev și din nou silitor, la Colegiul Național „Sfântul Sava”, cel dintâi din țară, cel puțin în conștiința celor ce-i purtau majusculele îmbârligate – CNSS, operă de ceaprazărie, pe numerele de pe brațul stâng și pe cravata albastră – cea verde străjerească, era ștergar mai degrabă, ținea de un trecut îndepărtat, își împărțea timpul între învățătură și lecturi. Se zbătea să fie la zi cu lecțiile constatând, cu melancolie, că anumite materii, și anume din zona celor de bază, se opuneau cu tot mai netă obstinație puterii sale de penetrație, până a le pierde firul. În contrast cu ușurința extremă cu care își însușea materiile ce-i stârneau interesul. Avea dificultăți la materii care nu ridicau nicio problemă mediei clasei, concomitent fiind cu trepte

deasupra acestora la materiile preferate. Riscul de a rămâne mut, cu creta în mână, în fața tablei negre, la matematici, chimie, fizică, de a trebui să prepare lecțiile la limba latină, fără să piardă o clipă din vedere juxtele profesorului Richter – o rușine didactică – necesitatea de a nota, sub textele latine, un punct, cu creionul, sub ablativul absolut și cu două puncte acuzativul cu infinitiv, îi inducea complexe de inferioritate – care nu-l vor părăsi toată viața. Și-i vor alimenta visele până la adânci bătrâneți.

Se face că-mi caut clasa, în vasta clădire a liceului, că deschid uși după uși, fără să-mi întâlnesc colegii. Când ajung în clasă, nicio figură nu-mi este cunoscută, loc în bancă pentru mine nu este, dacă găsesc un loc constat că n-am în geantă niciun manual, că, de fapt, nici n-am avut, dar că ceva ar trebui făcut. Atmosfera este de neliniște extremă, alimentată de o apropiată scoatere la lecție, la matematici, unde e momentul hotărâtor de a trece sau nu clasa. Fără să știu, firește, nimic. Într-un alt vis trebuie să mă înscriu în clasa a șasea liceală, cu interdicții necunoscute, care mă fac să mă revolt: de ce să insist a mă înscrie în clasa a șasea când sunt licențiat universitar?

Încă de pe când mai eram elev la Liceul Lazăr, în clasa a treia, dispăruseră colegii evrei, în lipsa lui Goldenthal, căruia îi ceream zilnic aproape, telefonic, rezolvarea exercițiilor de matematică, a lui Kaufman, a lui Iliescu Ionel, acesta cu nume curat românesc și arătând atare, vioi, cu ochi negri și mișcări rapide. Combativ, răspundea șicanelor unor colegi cu scurte și foarte usturătoare lovituri în fluierul piciorului, la o înghesuială în care inocent m-am aflat, am încasat și eu una, intuind că dacă nu e ușor să fii evreu pe lumea aceasta, nici a te pune rău cu ei nu e recomandabil.

Jumătate veac mai târziu, în autobuzul 331, pe la Romană, un bătrân cu aer suferind, care mă privea cu stăruință, îmi adresează cuvântul, întrebându-mă dacă sunt eu. „– Dumneata ești Kaufman”, l-am întrebat în replică. Nu, era alt coleg evreu, Kaufman era în Argentina, foarte bolnav. Dar Goldenthal? Tot undeva într-o țară din Lumea Nouă, tot bătrân și tot foarte bolnav.

A doua vară de război împrăștiă prestigiul de invincibilitate al armatei germane, rău încercată după o iarnă cumplită. Sub lovituri de berbec în pântecul Ucrainei, sovieticii se retrăgeau în adâncime și nu era o perfidă tactică, ci cruda realitate a vitalității mașinii germane de război.

Micul filatelist din strada dr. Turnescu nr. 5, ce depusese cu bucurie în clasor timbrele românești cu surșarj „Chișinău”, „Cernăuți”, adăuga acum altele, cu figura relaxată a mareșalului Antonescu, în medalion, o serie de mărci celebra frăția de arme germano-română, cu profilurile suprapuse ale soldatului român și german, diferind prin forma căștii de oțel. Un timbru singuratic îl înfățișa pe Duca, voievodul căruia Poarta îi dăduse trei și nu două tuiuri, cel de al treilea adevărind stăpânirea asupra Ucrainei. Trupele germane, românești ocupau Harkovul, Kievul, oraș după oraș, căderea Kievului fu sărbătorită cu șampanie de către E. Lovinescu, ciocnind cupa cu Ion Barbu, împăcați în același fior patriotic.

Prietenia româno-germană, mai strânsă ca oricând, nu zic până le sufocare, nu era de pus la îndoială, ceea ce nu împiedica un secret oficiu al statului să întreprindă cercetările sale, privind termometrul relației în cauză. Mobilizat pe loc, cu gradul de soldat neinstruit, Șerban Cioculescu fusese repartizat la acest serviciu, ca bun cunoscător al limbii germane. Sarcina sa era de a citi corespondența poștală a militarilor germani în trecere prin țară sau cu funcții aici. Așești ofițeri – mai cu seamă – totdeauna de impecabilă înfățișare (un roman de epocă purta titlul: „Ei mor cu cizmele lustruite”), de întâlnit prin parcuri și pe bulevarde, înfometați la ei acasă, unde la restaurant trebuia să dea bonuri din cartele de alimente, consumau în cofetăriile bucureștene prăjituri cu tava. Ceea ce nu-i împiedica să trimită acasă observații ironice asupra curățeniei localurilor, a străzilor, a incuriei administrative. Cele mai antologice dintre aceste epistole se copiau, înainte de a fi trimise la destinație, după viol – și puse la păstrare.

A fost vara unui eveniment deosebit în evoluția planetei, care, dacă aceste rânduri n-ar fi scrise, ar fi rămas necunoscut. A fost vara când am pus pe cap prima pălărie – de culoarea cafelei cu lapte, păroasă, înaltă, ochită la magazinul Fundănescu, de pe strada Lipscani. Astfel înzestrat, m-am dus de îndată la bunul meu amic și rival, Cornel. Izbit în plin de această lovitură joasă, Cornel făcu un asemenea tărăboi, încât blânda sa mamă plecă pe loc cu el către numitul magazin, de unde concurentul meu în toate, reveni cu o identică pălărie pe cap. Nu-i stătea bine, căci avea capul mare, dar a-i fi spus-o ar fi fost luat ca un semn de gelozie, într-o nefirească întoarcere de situație. Pe un cuier-pom de lângă actualul meu birou, zac, copleșite de colb, pălării de la toate vârstele, de toate

mărimile, formele și culorile, cu boruri mari și mici. A le purta prin urbea în care toți bărbații care când nu umblă cu capul descoperit exhibă cipilici, cu cozoroc și elastic la spate, ar însemna să par încă mai vechi decât sunt. Când, totuși, îndrăznesc și, scuturând-o, pun pe cap una din pălării, mă pregătesc de ieșire în oraș, gândul mă duce la străbunicul meu Ștefan Cioc, din satul Bălțații de Jos – astăzi Dumbrava – primul țăran din sat care a purtat pălărie.

Un fapt istoric, relatat de tata: profesorul Nicolae Iorga răspundea la salut apucând pălăria de la spate, cu gândul de a-i prelungi viața. Salutat din dreapta și din stânga la orice trecere pe stradă, răspundea în acest original chip. Pe atunci, în magazinul de pălării londoneze, li se oferea mușterilor pretențioși pălării fabricate la Timișoara. Punând capăt acestei frumoase reușite în comerțul nostru exterior, regimul nostru comunist importa pălării de cele mai nobile mărci Mossant, Habig, Borsalino. Scoteam la aer, în acei triști ani, o pălărioară Borsalino cu boruri minimale, încrucșându-l, în dreptul Chișmigiului pe miraculosul domn I.D. Suchianu, purtând tradiționala „găină” cu boruri enorme, acesta mă admonestă: „–Tinare, ce e cu restul acesta de pălărie pe capul dumitale?” Ce-ar mai fi de spus? A, da, în vara aceluiași an am scris prima poezie publicabilă – a apărut în revista „Claviaturi” din Brașov.

DAR UNDE? ȘI CUM?

Eleganta mea bicicletă, T.V.N – Triumph werke Nürnberg, cromată și dichisită, ca de vremuri bune, fiindu-mi răpită, în puterea nopții, din antreul casei, în acea primitivă epocă în care nu se încuiau ușile, și ducând dorul velocipedului, altă soluție nu se găsi decât a-mi înstrăina biblioteca, faptă pentru care am obținut acordul mamei, ce puse și ea la bătaie o scoarță oltenească. Mergând războiul așa cum mergea, în comerț nu se mai găseau biciclete, însă una se află, totuși, într-o agenție care vindea, de-a valma motorete, biciclete, aparate de radio. De cu altă generație decât precedentă, noua mea bicicletă, care costase o leafă, marca N.S.U – Nekansulm –, era neagră în întregime, cu suduri la vedere, la îmbucături, dar și cu două cadre orizontale, ce-i sporeau stabilitatea și-i dădeau o anumită, foarte plăcută, legănare – ne-am înțeles din prima clipă. Sărind în șea, porneam, în fiecare dimineață la școală, cu mari volute, pe Știrbei Vodă, în dosul Cișmigiului.

În cea de a șasea clasă, mă împăcasem cu școala, când Jenică Teodorescu, profesorul de latină, surd, dar cetind pe buze răspunsurile colegienilor, mă întreba de la distanță ce înseamnă „domos antra fuerunt” răspundeam răspicat: „și casele lor fură peșterile”. Scandam din Ovidius, din Ponticele lui: „Doar barbarii de-a valma cu noi își duc viața / Mai mult de jumătate din case le au ei / Chiar dacă nu te-ai teme te-ai îngrozi, văzându-i / Cu chica lor lungă și îmbrăcați în piei”. Probabil nu prea spălați și cam mirositori, acei strămoși ai noștri ce-și râdeau de graiul exilatului. Noroc că acesta le învățase limba: „Tot locu-i plin de barbari cu urlat ca de fiară / Tot locu-i plin de glasuri sălbătice de geți / Chiar limba mea de-acasă mi-e teamă c-am uitat-o / Căci astăzi ca sarmații și geții eu vorbesc”.

Îmi plăcea Naso mai mult decât Horatius, cu paradisiacele-i pajiști din Ode, turma de capre și izvoarele șuvoind, chiar mai mult și decât

Virgilius, cântând moartea Eurydicei și descăpățânarea lui Orfeu: „Ușoară, pe țarmuri de ape – o-nspăimântaseși tu – / Eurydice fugea; un șarpe se ascundea în iarbă / Ea trebuia să moară și nu-l zări”. Ce fior să găsești, atunci, în versurile celuiilalt: „Boul cel lent își cere jugul, calul ar vrea să are, / eu voi cere ca fiecare, de bună voie să-și facă meseria pe care știe s-o facă”. Plus bucuria de a-l slăvi pe radiosul – adică înconjurat de raze – Cezar! Peste mulți ani mi-au venit la stilizare, spre a rima, niște versuri de Maiakovski, anume: „Toate meseriile sunt bune / alege-o pe cea care-ți place!”. Cum am întors-o, nu le-am găsit leacul! Când nevoia îți joacă farse...

Cea mai nostimă farsă de întâi aprilie a fost încheierea la acea timpurie dată a anului școlar, împărțit, pentru circumstanță, în două semestre, și nu pe tradiționalele trimestre. Promovam în cea de a șaptea clasă liceală în acea îmbietoare primăvară, cu promisiunea celei mai lungi vacanțe. Ideea care mă stăpânea era de a da două clase într-un an, dimpreună cu alți doi-trei colegi, care doreau și ei să ajungă mai repede studenți. Înfățișarea mă avantaja, la plimbare între doi mai mari decât mine amici – de-adevăratelea studenți – și cu plăcerea mea pentru prieteni mai în vârstă decât mine – o duduie fu agățată, în acel exercițiu ce-mi era nesuferit, dar în care-și încercau forțele cei doi. Când fătura răspunse salutului lor, se prezentară ca studenți. – „El sigur este, zise ea, arătând spre mine, dar voi, voi sunteți liceeni”. Și se îndepărtă, cu demnitate.

Vremea de afară nu se potrivea, în spornica-i dulceață, cu titlul volumului de versuri, care-mi era cel mai drag, „Întunecatul april”, de neîntrecutul Emil Botta. Din care recitam, la nesfârșit, ca sub puterea unei vrăji: „Apoi, poezie / Să nu mai vii înapoi / Nu facem o nobilă pereche noi doi / Alianța noastră e sfărâmată / Și-aș vrea, poezie / Să nu te mai văd niciodată”. Ale mele produse lirice sufereau de teribilism prozaic: „Sunt Rimbo, regele strachină / Taie struț, rupe căruț / Umblă dup-o pațachină // Sunt Rimbo, Rimbo, tot Rimbo / Lumea-mi spune bine, da mai schimb-o / Pe când eu, furios și hapsân / Tot Rimbo rămân”. Rimbo = rimă bogată? De unde să știi? Se putea pune pe muzică, precum cânticelele goliardice ale copiilor străzii: „În Indii sunt cactuși / Ce cresc prin araci / Ce bine-i în Indii / Când vrei să te... plimbi, plimbi – și tot așa, cu Abdulah Efendi Bey, cel cu șaizeci de femei, ori Alfonso Don de Brebenel ce era dat în paza mă-sii. Căci de unde-și poate lua inspirație un

autentic poet, dacă nu din popor? Cel ce îngână: „Tunuleț pe două roate...”, bine că le-am uitat pe toate.

Ce frumos e la dl. XY la moșie, scria cândva un amărât de gazetar: „pe de o parte cerul albastru, pe de alta iarba verde”. Să-l continui. Era o dimineață înaltă, senină, aceea de 4 aprilie 1944, în parcul Facultății de Medicină înfloriseră cornii, prin curți, magnoliile. Luam pentru întâia oară la purtare un vindiac gri păros, o raritate, în strămtorarea vremilor, dar mama le învinsese, și mi-l dăruise, în acea tandră zi de libertate – avea mare grije să fiu totdeauna bine îmbrăcat – cu sfatul de a nu-l murdări prea curând. Împreună cu Dinu, fiul profesorului de anatomie artistică și medicului Horia Dumitrescu – în fapt toată familia lor era de medici – pășeam pe poarta Grădinii Botanice, la prea puțină depărtare de casă, poate motivul pentru care o vizitam rareori. Intenționeam să tragem în nări primele mirezme ale primăverii, de la violetele, viorelele, ghiocelii de la sine răsăriți lângă tăblițele unor plante ce aveau să încolțească mai târziu.

Băieți cumiți, rușinoși, de familie, după canoane, nu ne ducea gândul la norocoase întâlniri cu june de starea noastră, cunoscute la ceaiuri unde le dansasem o singură dată, necum la fericite conchiste cu disponibile Afrodite, misterul feminității fiindu-ne încă pe deplin neexplorat. Nu era, totuși, o raită obișnuită: se anunțase un exercițiu de apărare pasivă, erau de așteptat sunetele din mai multe părți ale sirenelor – într-o pregătirea spiritelor. Ce ne păsa nouă? Ne îndreptam, pe alea principală, spre fundul grădinii, cu hotarul într-o măgură, în comuna Militari. Scări largi, pietruite duceau, duc și acum, într-acolo. Pe alte măguri, la răsărit, vedeai baterii de tunuri antiaeriene, de mărimea, din depărtare, a unor creioane, îndreptate spre cer. Nici un servant, lângă ele. Se sună alarma, vizitatorii grăbeau, după îndemnul paznicilor, spre adăpost. Era numai un exercițiu, dar și să fi fost o alarmă adevărată, ce putea să însemne un bombardament? Știam, de la cele sovietice, că nu mare lucru – și că, oricum, a nu te pierde cu firea era regula. De ce să intrăm în adăpost, un șanț umed, o tranșee săpată în lut, când înșiși servanții tunurilor nu erau la datorie? Mai cuminte era să pornim către casă, câtă vreme polițiștii nu ne vor opri, în stradă.

Atunci am mărit pasul sau când, brusc, cu ruptură, pământul ne fugi de sub picioare, sub efectul unei explozii generale, ce ar fi putut fi și un

seism. O sumă de bufnituri, de o sonoritate incredibilă, trecând nu numai prin urechi, dar și prin fiecare fibră a trupului, ne scutură, într-un vacarm ce sporea, spărgând, la propriu, aerul. Erau bubuituri ce loveau solul în cutremurare, altele care, în grupuri, fărâmau văzduhul, se petrecea un bombardament, cu replici ale artileriei antiaeriene, unul fără nici o asemănare cu ceea ce știussem și care mă – și ne – panică scurt. Goneam, amândoi, spre ieșirea din grădină, fulgerător vederea ne fu atrasă de unul din cei mai bătrâni copaci ai pajiștilor, o plută pe care doar o horă l-ar fi putut cuprinde, zăcea, cu rădăcinile în sus, lângă o groapă din care încă mai sărea pământ, părea un elefant prăbușit într-o rână. Cădeau bombe, ca picături de ploaie – vreo patruzeci, s-a calculat mai târziu –, fuseseră destinate uzinei de apă a orașului, din Grozăvești, dar se greșise ținta – nu cu mult... Crucificat pe poartă, portarul grădinii părea că o păzește mai departe, în stradă leșul unui măgar începuse să se umfle. Pe bulevard, la numărul 13, casa avocatului Popovici fusese spulberată, în fața ei admirasem, la dus, o mașinuță sport, marca Steyr, argintie, ca o ascuțitoare de creioane la dimensiunea maximă, ne atrăsese atenția. Exista și acum, dar transferată la trei sute de metri.

Ne-am oprit în fața blocului Casei Corpului Didactic, unde locuiau familiile Minulescu și Rebreanu – și familia lui Dinu –, el urcă scările, eu am intrat în șanțul care fusese rondul de flori, înainte de a deveni adăpost, bombardamentul conținea o vreme, apoi reîncepu, cu același vuiet nepământesc. Era un adăpost neacoperit, privind în sus vedeam, în formații strânse, succedându-se, Liberatoarele, Fortărețele zburătoare, trecând ca la paradă, minuscule, în zenit. Era un spectacol și grandios și groaznic, odată ce ținta lor era să ne șteargă de pe fața pământului, iar riposta nu părea să le strice formația. Jos, între pereții șanțului, necunoscuți, făcându-ne fără încetare cruci, așteptam să treacă valul. Între ele, scurte perioade de liniște îngăduiau mișcarea. Într-o asemenea pauză am ieșit din adăpost și m-am dus acasă, foarte aproape, de altminteri, unde am găsit-o pe mama, nehotărâtă dacă e mai bine să închidă sau să deschidă ferestrele. Am luat-o de mână, ca să o duc la adăpost, în stradă urletul exploziilor reîncepuse – au fost cu totul cinci valuri de avioane –, în jur auzeam piuituri, zăream fire luminoase ce se pierdeau pe alături, erau schije, unele cât vârful de chibrit. O asemenea schijă lovise stâlpul electric din fața casei, metalic, făcându-i o gaură în

care încăpea un deget. De cum intrarăm în adăpost o căruță cu caii înnebuniți – vizitiul fusese mai dinainte ucis –, trecu cu roțile pe marginea adăpostului. O sută de metri mai încolo și caii fură doborâți de aceleași schije, în jerbe, ca artificiiile. Câte un nou venit ne înștiința: „A căzut casa generalului Anton”, din colțul bulevardului, a căzut casa lui cutare, lui cutare.

În grădina palatului Cotroceni se afla un adăpost acoperit, în care luaseră loc beneficiari mai înstăriți ai sorții. De la un moment dat acoperișul de scânduri al adăpostului se cocoșă, ca sub o povară, cei dinăuntru fură siliți să-l țină cu palmele. La ieșire, cunoscură cauza: pe adăpost căzuse o bombă care nu explodase. Și pe care, cu hărnicie, o sprijiniseră deasupra capetelor. Nouă, în adăpostul în aer liber, ne cădeau pe umeri firifoare argintii, din văzduh, lansate, cum am aflat mai târziu, din bombardiere, ca să zăpăcească aparatele de detectare ale antiaerienei, acelea și niște fișe albe, roșii, cu sursa la Institutul Cantacuzino, zburătoare de pe cheiul Dâmboviței.

Ce s-ar fi întâmplat dacă, la ceasuri după încetarea dezastrului, nu m-aș fi întors acasă? „– Barbu, unde e Barbu?” ar fi strigat mama. „– Dar unde se dusesse, doamnă?” ar fi întrebat-o o trecătoare. „– În Grădina botanică” „– Atunci duceți-vă acolo, peste adăpostul de lângă seră a căzut bomba. Sunt șaptezeci de morți”. Iată cum, cititorule, prostul, condamnabilul obicei de a trage chiulul, de a nu respecta ordinele și a nu face ceea ce toată lumea face, a dus acolo că ai în față aceste rânduri de care nu poți să te desprinzi.

La finele calvarului, familia se reuni prin sosirea tatei, ce petrecuse – vezi ce nepotrivit termen – timpul bombardamentului la poalele unui castan din fața Facultății de Medicină, se pare într-o dispoziție mult mai puțin dramatică. Ne așezarăm la masă, mama ne servi stufat cu miel, apărură și amicul Cornel, care voi să știe dacă mai existăm, fu poftit și el, de băut băurăm vin, căci apa nu mai curgea. Îmi spuse că printre victime se numără și Dorel, un băiat de vârsta noastră, blond, finuț, din afara cunoștințelor mele. În adăpostul din grădina botanică se prăpădisese fata cu ochi negri, pe care o dansasem o singură dată, la primul ceai, în casa de pe strada Paris a familiei Papacostea, era colegă cu Cornelia-Teofana. Locuia pe o stradă adiacentă grădinii, coborâse în adăpost cu mama ei. Așa se încheie soarta unei familii. Tatăl ei, maior, era, poate, pe front.

I-am păstrat fotografia din ferpar în portofel ani de-a rândul. Îmi amintesc doar faptul că, diminețile, în drum către școală – era elevă la Liceul Carmen Sylva, din apropiere de Colegiul Sfântul Sava –, întâlnindu-se în autobuz, o salutam fără să-i adresez cuvântul, iar dânsa îmi răspundea printr-un gest. În timp, i-am uitat amândouă numele...

În mod inexplicabil, carosabilul străzii noastre se umpluse de moloz, de colțuri de cărămizi, la fel pe toate străzile înconjurătoare, pe bulevarde, de parcă cineva le-ar fi cernut. Peste noul strat, frământându-l, începură să curgă șiruri, șiruri de mașini, camioane, dube și chiar autobuze, unele numai cu șoferul de la volan, se fugea din oraș, drumul lor trecea prin fața casei, am putut vedea și o mașină care înainta într-o rână, pe trei roți. Aducea a disperare. Pe atunci, Bucureștii nu dispuneau nici de a suta parte a parcului auto al secolului XXI, totuși, pe înserate, șirul nu se sfârșea. Fiecare norocos posesor de automobil își lua tălpășița.

Atunci mi-am amintit cum bombardamentelor de zi americane le succedau altele, de noapte, britanice. Mai economicoase, efectuate cu mai puține și mai ușoare avioane, răspândeau teroarea aruncând, pe rând, încărcături explozive și altele, incendiare, pentru mai sigura prăjire a celor peste care plouau. În jurnalele cinematografice văzusem, filmate din spațiu, în excelente montări, metropole făcute zob, cu zidiri fără nici un acoperiș. Belgradul sacrificat, Londra în flăcări, Varșovia nimicită, orașele rusești aruncate în aer, la retrageri, iar ca răspuns, radio Europa liberă ne ținea la curent cu nimicirea Drezdei, a Hamburgului, cu tocarea Berlinului. Nenorociri din marea grupă a lucrurilor care se întâmplă numai altora. Dar acum se schimbă ceva. Instinctul de conservare se revoltă, cerui cu înverșunare să plecăm numaidecât. Dar unde? Și cum?

VIAȚA LA ȚARĂ

I

Cum ziceam cândva, dacă nu a fost încă separată gena retragerii în codri și în munți a poporului român, nimeni, nici cei ce subscriu la miracolul prezentei acestuia pe un amplu teritoriu, și de aici la enigma ce rezultă, nu-i contestă existența, iar mai departe, unele beneficii. Spre a nu o dezminți, familia Cioculescu se afla, încă din seara zilei de 4 aprilie 1944 găzduită în cea dintâi căscioară pe mâna dreaptă, dinspre capitală venind, a comunei Ciorogârla. O bejanie la 12 kilometri de rezidență, cu atâtea lucrșoare câte să salveze un minimum de igienă, într-un mediu care nu dispunea de niciunul. Desigur, pentru o durată nedefinită, dar dorită cât mai scurtă.

Locul rușina secolul, singurul element compensator fiind aerul tare al câmpiei în zori, larga deschidere a zărilor. Și, în mijlocul curții un butuc pe care stând, asemeni poetului romantic cu fundul pe stei, la marginea lacului, primeam în urechi bâzâitul încă îndepărtat al flotei aeriene americane, apoi întreaga zarvă a celui de al doilea bombardament asupra Bucureștilor, o primeam mai calm, dar cu inima cât un purice. Umbra fortărețelor zburătoare trecuse peste Ciorogârla și avea să se întoarcă. La plecare, în văzduhul comunei se purtau, la mari înălțimi, scurte schimburi de focuri, în sporadice lupte. Era clar că nu ne puteam eterniza în comuna gârlei negre, dar nu mai puțin limpede că nu de noi atârna soluția.

În fapt, mareșalul Antonescu declarase război Statelor Unite ale Americii, rațiunea fiind că acestora le declarase război și aliatul german, care nu trebuia dezamăgit. În seara zilei de 4 aprilie, la reluarea emisiunii radio, mareșalul ceru iertare victimelor bombardamentului. Trebuie să-i fi venit tare greu unui om atât de mândru ca el – orgolios, dacă e să pronunțăm cuvântul – dar și pe victime, morți și vii, câtă mângâiere, câtă recunoștință! Pe când noi, cei rescăpați, reveneam la bucuriile vieții

simple, pretutindeni se produceau mari mutări de populație, valuri de refugiați din Moldova și Bucovina, din capitală se dispersau ministerele, principalele instituții ale statului, înviorând cotidianul unor orașele unde, până atunci obiceiul era să nu se întâmple nimic. Și peste care rar de mai cădea câte o bombă, la întoarcerea acasă a Liberatoarelor. Pe o carte poștală cu magnifica-i caligrafie de premiant absolut, Sergiu Gerota îmi comunica refrenul orașului unde familia lui avea o casă: Câmpulung, oraș frumos/mâine te întorc pe dos. Soartă de care nu scăpase orașul de obârșie a neamului meu, Turnu Severin.

După fiecare bombardament, dar și în zile fără prealarmă, încălecam bicicleta cu negru ghidon și porneam către oraș, cu cheile casei în buzunar și cu mâncare pentru pisică. Nu o putusem lua cu noi, într-o curte cu câini și gard la pământ. La întoarcere, aduceam vestea că totul fusese găsit în ordine pe dr. Turnescu 5, Miți făcuse pui care, necunoscători de oameni, mă stupeau din cais. Acceptat, cu eroism, în primele zile, inconfortul începuse să ne apese, pe măsură ce ploile îndelungate ale întunecatului april ne ținutau în mizerosul spațiu al unei căsuțe de țară, din rândul celor cu ferestrele bătute în cuie. Vești bune, de pe urma intrării în acțiune a noilor arme secrete germane încă nu soseau.

Într-o dimineață, pe când tata se pregătea să iasă pe poartă, dintr-o limuzină coborî un bărbat corpulent, smolit la chip și cu obraz puternic disimetric – avea un ochi închis sau mai jos – și-i dădu mâna părintelui meu. Era gazetarul Pamfil Șeicaru, proprietarul trustului de presă „Curentul”, de el înființat, persoană influentă. Șerban Cioculescu condusesese un timp „Curentul literar”, una din publicațiile de fudulie ale trustului și fusese plăcut impresionat de lipsa oricărei ingerințe din partea patronului. Despărțirea chiar fusese amicală, când un incident nesemnificativ forțase încetarea publicației. Tip de anvergură, de intuiție și de decizie, insul înțelese spontan impasul în care ne zbăteam și, magnanim, ne pofti să locuim la ferma lui, din capătul opus al comunei.

A fost o schimbare de soartă imediat simțită. Dispuneam, acum, de o încăpere curată, într-o căsuță de lângă aceea, cu două terase, și bazin de înot a pamfletarului, un puț american ne oferea apă rece (aqua recens) din sănătoase străfunduri ale solului, pădurea era la doi pași, o sfoară din ea aparținea noii noastre gazde. Un parc lung ducea către șosea, mărginit de o bucată de vie, cu toatele apărute de băștinași printr-un gard înalt de

sârmă. Electrificat o vreme, acesta ucisese un copil, vina și-o asumase paznicul, pe front, la venirea noastră. Ferma era mai cu seamă locul de odihnă și inspirație al gazetarului, raiul personal în care sosea în fiecare seară să-și scrie editorialul. Obținuse ferma în schimbul lotului de cavaler al Ordinului Mihai Viteazul, lărgind-o prin cumpărare de terenuri până la douăzeci de hectare. Exploatarea agricolă se afla în sarcina unui bătrân specialist, rus alb, pe nume Corninschi, cadru universitar, înainte de revoluția bolșevică, dar câștig nu aducea decât când lua frâiele soția proprietarului. Din luna mai și până în septembrie însă nu a apărut niciodată la fermă, nici Viorica, fiica pamfletarului, și muza lui, foarte tânăra directoare a „Curentului copiilor”.

De pe terasa vilei, îl auzeam pe Șeicaru țipând în receptorul telefonului. La celălalt capăt al firului se afla un colonel, tartorul cenzurii, ce-i rășluia textele referitoare la tot mai gingașa situație a frontului. Ideea lui Șeicaru era că în U.R.S.S. se petrecea, tocmai, o schimbare, perioadei revoluționare urmându-i una bonapartistă. Dar aceasta însemna și victorie militară – și cenzorul intervenea. Exasperat, Șeicaru își intitula, atunci, editorialul, „Despre pisică”, cu un conținut integral necenzurabil. Susținător al unui regim care se prăbușea, Șeicaru trebuia să se gândească și la sine. Își calma stările de furie, jucând table cu tata, jucător de întâia categorie. Ambii afirmau a fi învățat jocul la Brăila... capitala mondială a tablelor.

A privi cu studiată detașare trecerea printre nori a elegantelor unelte ale morții, în auzul câte unei explozii mai pe aproape și a unor descurcări de arme la bord – câte cinci răpăituri cu regularitate – a urmări beteala argintie, parcă fără pondere, descinzând din văzduh, a prinde în câmpul vizual, preț de trei secunde, un avion de-al nostru fășnind către adversar – în comună, se răspândise zvonul că vor sosi curând avioane de luptă japoneze, spre a ne proteja – asigura un cu totul alt statut decât al subiecților cocoșați sub bombe, cer să fiu crezut. Împingând dincolo de buna cuviință lucrurile, ai fi zis că o certă voluptate perversă te lua în stăpânire, de felul visului în care asști la un film ce te cucerește, pentru ca, de la un moment în sus, să te amesteci printre personaje, stricând sau ștergând totul. Ceva pentru uzul scriitorului.

Un bombardament cumplit, pe data de 8 mai, de zi, apoi de noapte, ridică atâtea incendii în oraș, încât, în beznă nocturnă, un zid de flăcări, deznădănuind hotarele urbei, se înălța brusc, ca ațâțat de vânt, căzând, apoi,

fără vreo noimă, și iar crescând, ca o respirație enormă. Câteva zile mai târziu am scris prima mea proză, descriind fenomenul, prin bunele oficii ale unui personaj numit Elizeu. A apărut în „Revista tineretului”, pe care o edita ministerul învățământului, probabil în ultimul ei număr. Dând-o spre lectură, în toamnă, fraților Tudorel și Magdalena Popa, vecini de cartier, am citit pe figura lor dezamăgirea. Ei se aflau sub vraja prozelor lui Petru Dumitriu, din Eurydice. Se pare că Elizeu nu se putea compara.

La fermă, lumea era filogermană, cu excepția noastră, ceea ce nu învenina deloc relațiile. Discuțiile se purtau cu gentilețe – noi, oricum, nu puteam modifica nimic. Linia frontului ajunsese în miezul Moldovei, se vorbea de redotarea triumghiului Focșani-Nămoloasa-Galați, ca loc de oprire a blindatelor sovietice. O divizie de tancuri germane, staționară în Moldova, fusese deplasată în Polonia, Mai bine să nu știi...

Noi, băieții refugiați în Ciorogârla nu eram nici măcar premilitari. Aveam și alte preocupări: un buchet de fete în floare își făcu apariția, cu pași discreți, în acea lume în care dăinuia preceptul băieții cu băieții și fetele cu fetele, până la bacalaureat. Acum, situația îngăduia o licență. Pașii lor discreți îi cuceriră pe rând pe Gicu Căltuț, fost coleg de liceu, pe Șerban Goiceanu, Lulu Tanoviceanu, pe Nelu Pavlescu. Încântătoarele fete Smaranda, Gabi, Elisa, Jeni intrară în horă și, desigur, Lala, cea cu negre sprâncene, așa cum o cântase Serghei Esenin, de mine cunoscut în traducerea lui Zaharia Stancu și a lui George Lesnea.

Se alcătui un cerc căruia i se alăturară Radu și Dinu Cocea, frații Albulescu, mai vechi cunoștințe de la fermă, o lume. Cineva aducea un patefon cu discuri de jaz marca Brunswick, de cum suna prealarma, în şuieratul sirenelor, ne strângeam în miezul comunei, într-o vale din adâncul căreia se înălțăm trei plopî frățini. În larma depărtată a exploziilor, a loviturilor de tun antiaerian din comuna apropiată Tântava și sub privirile reprobativale ale localnicilor dansam, pe ritmurile orchestrei afrocubane Lecuona, ale lui Duke Ellington, Count Basie și chiar ale pianistului neamț Peter Kreuder, dansam în legănarea unor bucăți precum Sing Sing Sing, Cubana can, Caravan, Tabu, Inca tango. La finele alarmei, porneam spre București, unde, prin bălăriile înalte ce coplesiseră straturile de cârciumărese, udam ghețișoarele în amurg și mai dădeam o raită prin casă, deschizând ferestrele, pe care bufnea un vânt fierbinte.

Nu totul era dans și petrecere în natură. Ca elevi cu sarcini în vacanță trebuia să depunem o muncă obștească. Pentru efectuarea acesteia și pentru o purtare corectă urma să ni se înmâneze adevăruri, fără de care nu ne-am mai fi putut înscrie în clasa următoare. Ni se indică să curățăm șanțurile comunei, ceea ce, băieți și fete făcurăm, sub privirile amuzate ale băștinașilor, care ne priveau din pridvoare, cu brațele încrucișate, Corpul didactic dorea ceva mai mult, organizarea unei serbări, cu piesă de teatru și cântări patriotice – întru înălțarea moralului. Piesa aleasă făcea parte din repertoriul acelor alegorii în care, în disprețul marelui Mateiu, își vorbesc personaje istorice din epoci diferite, în versuri, firește. Mi-a revenit rolul Geniului roman, pe care l-am jucat îngroșându-mi glasul, într-o costumație de ocazie în care m-am simțit bine, așa că am recitat cu patos: „Oricâtă furtună pe umerii tăi s-ar abate, O Românie...”. În rolul acesteia apărea, fragedă și durdulie, Smaranda. Într-un număr comic, Radu Aldulescu, viitorul mare violoncelist, mima, în forță, rolul țiganului la cinematograf, despicând semințe și sărind în sus la scenele tari. Mai departe în program: „Și-o să ne cânte la pian / domnișoara Damian” – o studentă, deasupra cercului nostru. Serbarea a fost un succes, Șeicar, care asistase, mă luă de o parte, rugându-mă să mă fac solul său pe lângă pianistă, pentru ca aceasta să-l cerceteze, contra unei bune răsplăți, la conac – misiune de la care m-am derobat, fără supărare. Așa e arta, fiecare ia ce-i place.

Neașteptată a fost vizita la Ciorogârla a doamnei mareșal Antonescu, prilej de a trece în revistă tineretul refugiat în comună. Firavă, elegantă, cu tradiționala pălărie, de pai negru în vârful capului, trecu prin fața noastră, oprindu-se în dreptul meu, cu intenția vădită de a-mi adresa o întrebare. Pe loc, un ofițer din delegație se interpuse între vizitatoare și mine, împingând-o mai departe, într-o scenă mută, de efect. N-am priceput niciodată noima întâmplării. Bănuieli târzii mă conduc spre ideea că ofițerului i se va fi părut că sunt evreu, că ilustra vizitatoare greșise ținta. Multă lume, multă vreme m-a dotat cu o vie asemănare cu fiii lui Israel, buna mea prietena Vera Socoleanu – strănepoata lui Mihail de Apșa – mă vedea ca pe un amestec de evreu cu negru – poate din cauza buzelor pofticioase, nu mai zic a nasului. Din acea prea scurtă întrevedere, doamna mareșal Maria Antonescu mi-a lăsat impresia unei victime. Dar relațiile mele cu familia conducătorului statului nu s-au oprit aici.

Peste ani, prin '46 iarna, în autobuz, în drum către Cella Delavrancea, între tata și mama, de pe scaunul de vis-à-vis, o femeie în vârstă, plinuță la față, cu obraji roșii și ochii foarte albaștri, care mă privea cu stăruință, începu să plângă. Pe când, stingheriți, o întrebam de ce, ea ne spuse: „Ce fericiți sunteți, dumneavoastră, împreună cu fiul. Pe-al meu l-au împușcat. Sunt mama mareșalului Antonescu”. Dar în vara anului 1944, mareșalul Antonescu își făcea timp să se ocupe și de ale școlii. În inspecție județeană întrebase dacă vin la datorie inspectorii școlari. I se răspunse că da, că trecuseră tocmai inspectorii Tănase, Cioculescu și Păcală. Tovărășie mult gustată de tata. În plină luptă de clasă, gazetarii comuniști îl atacau pe tata, colaborator la „Dreptatea”, nu pierdeau ocazia de a-l numi „inspectorul antonescian”. De parcă ar fi inspectat trupe și nu profesori, la catedră – și încă în vacanță școlară.

Prin iunie, când avu loc debarcarea din Normandia, Pamfil Șeicaru deveni tot mai nervos. Primea la fermă vizite, ministrul Elveției, René de Weck, ba chiar și primul ministru, Ică Antonescu. Pe Ică îl priveam cu fascinație, pentru felul în care-și dezlipea buzele uscate – părea bolnav. Circulau vorbe despre genul elocvenței sale. Se adresase studenților, în aulă, cu vorbele: „Puii mei pui...”, iar de neunde îi răspunsese o voce anonimă „zexe”. De cum se auzea, tot mai apropiat și mai îndesat zgomotul spărgător de aer ai bombardierelor și mai ales când se vedeau pe cerul comunei, în formație strânsă, Șeicaru ridica mâinile spre cer, proferând: „Amice Cioculescu, îi vezi? Știi cine sunt ăștia?”. Și răspundea tot el: „Poliția cerului. Dacă rușii au să vrea să ajungă la Atlantic, ele au să vină și au să cace peste ei, uite așa, uite așa...”. Prin iulie, când nu mai încăpea îndoială că debarcarea izbutise, tata îi demonstră că spărtura de la Avranches nu mai poate fi acoperită, iar Șeicaru mi-l contrazise. Tot pe atunci, când situația frontului din Moldova devenise dezastruoasă, Șeicaru îi comunică tatei că va pleca din țară, ca să nu cadă în mâinile rușilor.

„– Dar, domnule Șeicaru, încerca să-l liniștească, tata, de ce să pleci? Aici are să se instaleze un regim democratic, care nu va permite abuzuri, vindicte”. „– Ești naiv, amice Cioculescu”, îi răspundea Șeicaru. „Dacă pun ăștia, mâna pe mine, mă spânzură. De altfel, asta au vrut să facă și legionarii. Eu n-am avut noroc în politică!”. Și se întuneca la față. Din felul violent în care-i vorbea despre Nichifor Crainic, al cărui vârf politic

fusese o scurtă perioadă de ministeriat, Șerban Cioculescu trăsesse concluzia, pe care și alte confidențe ale interlocutorului i-o întăriseră, că regretul vieții marelui gazetar fusese de a nu fi ocupat un fotoliu ministerial. Stelian Popescu, rivalul său în presă, gustase bucuria, se pare că pe distanța de numai 24 de ore – după o tabletă a lui Argezei – dar rămăsese pentru restul vieții cu calitatea de „excelență”. În necazul său, Șeicaru condamna în bloc viața politică, politicianismul interbelic. Tata mai credea, în sinea lui, că, de fapt, Șeicaru visase rolul de dictator. Însă reaua reputație de rechin al presei, uriașa avere în marș constituită – îi mărturisise tatei că lăsa în urmă, în țară, o avere de două miliarde de lei – printre altele, câte o casă în fiecare din orașele României – îi marginalizaseră în stima publică.

Acum, îi rămânea să urmeze exemplul concurentului său din presă, Stelian Popescu, din timp refugiat în patria șvaițerului, cu bune mijloace de trai și în plenul familiei, care, ce e drept, avea să-i provoace prin cine s-ar fi așteptat mai puțin surprize la nivelul cel mai înalt. Dar asta e o altă poveste. Printre oaspeții fermei soseau și persoane mai departe încrezătoare în victoria forțelor Axei. Un cumsecade institutor își botezase tocmai fetița cu numele de Galia Petana – de la numele mareșalului francez colaboraționist. Un gazetar francez din aceeași tabără, musafir la fermă, îi spunea, cu indignare tatei: „– Dumneata știi că luptătorii din rezistență m-au condamnat la moarte?” „– Tant pis pour vous”, îi răspunsese tata.

Pregătirile de plecare ale gazdei noastre se apropiau de sfârșit, avea să se ducă, iar noi să pășim mai departe pe solul fermei. Un număr însemnat de lăzi de mărimea unui birou școlar se băteau în cuie, călătorul în perspectivă, viitorul exilant, puneă totul la punct ca la noua reședință să nu ducă lipsă de nimic, o îndelungată vreme. Una din lăzi conținea numai hârtie de cură, o alta, uitată în febra plecării și violată de fideli săi salariați, conținea feutruuri de pălărie. În exil, Pamfil Șeicaru avea să poarte numai basc. Trustul de presă „Curentul” fusese transformat în societate pe acțiuni și pus sub comanda unui inginer Petrescu, cu indicația secretă ca, în cazul unor evenimente excepționale, să fie pus la dispoziția Partidului Național Țărănesc. În treacăt, polemistul îi mai spusese tatei că în împrejurarea unei schimbări de regim, guvernul care va rezulta va fi condus de un general, pe

nume Sănătescu. Informația îl dispuse pe Șerban Cioculescu, mi-o comunică drept încă una de-a lui Șeicaru.

De zece august, ziua mea de naștere, am primit permisiunea de a mi-o serba printr-un ceai pe terasa vilei. Pamfil Șeicaru a plecat în seara aceleiași zile, prinzând cum s-ar spune, ultimul tren: pe 15 ale lunii, forțele germane invadau sudul neocupat al Franței, în drumul exilantului care ajunsese, cu etape poticnite, în Spania. Nu știu dacă luase cu ei și patefonul, discurile cu cântece flamengo, care-i plăceau cel mai mult, n-au fost găsite după plecarea lui. În schimb, credinciosul său personal rămas la datorie dădu peste vinurile preferate de fugar, din recolta micii vii, socotită fără egal, pe care le bău la repezeală. Când avea oaspeți, Șeicaru prefera să le dea șampanie. Fusese vinul său de viață lungă, ca în romanul lui N.D. Cocea.

SFÂRȘIT DE VARĂ ÎN EDEN

În cea de a doua jumătate a lunii august ni se înmânară adevărurile de efectuare a muncii de folos obștesc, corpul didactic, și el refugiat în comună, dar nevăzut de noi, elevii, ne eliberă acele hârtii fără de care nu ne-am fi putut înscrie în următorul an școlar. În josul adevărului meu, în două paragrafe se aducea la cunoștință că elevul Cioculescu Barbu nu avusese o comportare morală corespunzătoare. Era efectul plimbării, prin centrul comunei cu Lala pe dublul cadru al bicicletei și al unui fapt divers, de oarecare răsunet. Logodnicul fetei, student farmacist, aflând de la vreun binevoitor că juna pe care voia să o ia de soție se exhibă cu un altul, sosise la fața locului, să pună lucrurile în ordine. Mobilizat, se înfățișă în uniformă militară, cu pistol la centură. Se răspândi zvonul că venise să se răzbune, unii auziră focuri de armă.

Ne aflam, în acel moment, Lala și cu mine, pe pitorescul mal al râului Ciorogârla, cu vestita sa apă neagră –, așa că am luat pe brațe fata de care eram îndrăgostit, trecând-o gârla și ne-am refugiat la Mănăstirea Samurcășești, în chilia unei măicuțe care ne oferi adăpost, asigurându-ne că în chilia ei nu intră nici patriarhul, dacă ea nu vrea. – „Ești fată frumoasă, îi zise Lalei, și se bat băieții pe tine”. La fermă, la care am revenit pe seară, după ce, prin emisari aflasem că furiosul gelos plecase, am observat aerul curios cu care mă privea tata. Mama îmi făcu recomandări mai precise, pe un ton fără replică. Teza ei, că era prea devreme ca să-mi unesc soarta cu a alesei inimii mele, avea temeiuri de luat în seamă. În secret, mi-am propus o așteptare activă. Și a avut loc o discuție pe această temă cu Lala însăși, foarte mișcată.

Noaptea de 23 august, ce ne găsi strânși în jurul unui aparat de radio, așteptând un important mesaj al regelui, avu două însemnate consecințe, pe plan național: ieșirea țării din război, printr-un armistițiu,

cea dintâi. Cea de a doua, pentru întâia oară am fumat înaintea părinților. Actul nu a fost sancționat, tata fuma de la 12 ani, bunicul patern, nezdruncinat fumător, iar în ultima parte a vieții director peste casa tutunurilor, murise la 49 de ani, de inimă, de pe urma abuzului de tutun. Sticla de șampanie a fost băută numai de familia Cioculescu, ceilalți locatari ai fermei, germanofili declarați arătând ca sub efectul unei lovituri în ceafă. Asta, în timp ce pe șosea treceau în sus și în jos, cu maximă viteză, camioane cu trupe, atacând sau fugind, nu se știa. Limpede era numai că, de acum încolo, ocuparea întregii țări de către ruși devenea o certitudine.

A doua zi, din zori încă, Stukas-urile germane bombardau selectiv Bucureștii, în aceeași misiune de pedeapsă prin care distruseseră și alte capitale europene. Se lărgi, astfel, numărul statelor bombardatoare ale Capitalei. Dacă australieni, canadieni, neozeelandezi din forțele aliate își exercitară talentele asupra cetății lui Bucur, condusă de ageri politicieni, numai japonezii s-au abținut, din cauze ce n-au ținut de voința lor. În ziua de care vorbeam, în timp ce mă afluam în mijlocul comunei, pe podul de peste râu, un avion Stukas efectua un picaj, fără a lansa bombe. In suportabilul uruit al avionului îmi dădu senzația că aparatul se va opri în feasta mea, numaidecât, într-o interminabilă ieșire din timp de două-trei secunde. Sau poate doar de una!

Încă puține zile mai pe urmă, înalte și prăfuite camioane Internațional, cu botul turtit, descărcau în fermă primele eșaloane ale diviziei Tudor Vladimirescu. Socotindu-ne, probabil, proprietarii locului, conducătorii diviziei, coloneii Cambrea și Maltopol, cerură protocolarele scuze pentru ocuparea vilei. În aceeași zi, Iuliu Maniu cu un mic cerc de fideli, printre care unchiul Radu, proaspăt numit administrator delegat al Societății de Radiodifuziune, trecu prin comună, în drum către mănăstirea Samurcăsești. Neștiind, am pierdut astfel singurul prilej de a-l vedea pe ilustrul patriot. În uniforme rusești, dar cu tricolorul românesc cusut pe braț, soldații, ofițerii diviziei arătau destul de bine. Întâmplările cu totul ieșite din comun ale unei singure săptămâni, aluzia făcută de colonelul Maltopol că, alăturarea mea de forțele armate în drum spre eliberarea Ardealului de Nord, mi-ar prinde bine ca experiență de viață și aventură la capătul căreia m-aș putea întoarce acasă cu o stea pe epoleți, mă îmboldeau să-mi schimb cu totul

viața, pe lozinca *vivere pericolosamente*, care, până atunci, nu-mi spusese nimic. M-am spovedit unicului confident pe care mi-l făcusem, un căpitan pe nume Ciobanu. Bărbat matur, acesta mă privi drept în ochi, întrebându-mă dacă am înnebunit. El, ceilalți cu toții, se înrolaseră în divizia Tudor Vladimirescu din dor de țară, disperați că n-au s-o mai revadă. Plecară, deci, singuri.

Vara însăși dădea semne de sfârșit, se apropia momentul când fiecare refugiat avea să se întoarcă acasă, mai puțin aceia din Basarabia și Bucovina de Nord. Încă la un loc, băieți și fete hotărâram să ne reîntâlnim cu toții, într-o zi anume din vara anului 1949, deci cinci ani mai târziu. Locul ales a fost stația de tramvaie de la Universitate, pe partea chiar a instituției. O mare ușurare ne mângâie pe toți, o pală de măhnire ce ni se așternuse pe chip se șterse, rămâneam, băieți și fete, uniți pentru totdeauna. Data mi se înscrise în memorie cu litere de foc. Efortul pe care-l face un uituc, în asemenea clipe, hotărnicind o personalitate, dacă nu un destin, va fi fost uriaș. Să mă mai laud că ținerea de minte a unui uituc este câteodată surprinzătoare, ar fi să ergotizez pe tema bății orbului sau futaiului șchiopului. Și, oricum, nu contați pe uitarea cuiva, cât ar fi de uituc, în cazul în care l-ați jignit.

În primele zile din septembrie, locul diviziei Tudor Vladimirescu fu luat de un detașament al armatei roșii, alcătuit din ucraineni, sub comanda unui colonel, pe nume Novicov, militar țeapăn, cu ceafa rasă și roșcovan la chip, vorbitor de limbă germană, părând, prin ținută și tăcută autoritate, mai mult neamț, decât rus. Soldații, mărunței, arși de soare, rași în cap, mulți de vârsta mea, veneau de la țară, păreau, cu toții neamuri, greu de deosebit între ei, așa cum ne închipuiam noi despre chinezi și niponi. Se mirau că nu sunt în uniformă militară – și fiind sub ochii unui comandant așa de mare, păstrau o severă disciplină. După uniforme decolorate de soare, care-i mai despersonalizau cu un grad, femeile se distingeau, totuși, chiar dacă nu prin feminitate.

În prima zi, în fermă, după-amiază, bazinul de lângă vilă, înămolit, fu curățat, umplut cu apă și înconjurat cu cearceafuri puse pe sârmă, femeile soldat făcură, ferite de priviri străine, o baie, după săptămâni de ședere în tancuri și camioane. Timp în care soldații se duseră la brutărie, atrași de mirosul irezistibil al franzelelor coapte, din care, până atunci nu gustaseră. Dorința lor cea mai mare era, însă, băutura. Îi

supraveghea cu vie atenție un politruc, de altă rasă decât ei, deșirat, cu figură uscată și pomeții obrajilor împurpurați, stăpân pe un gigantic revolver, la șold. „Jid”, îmi șopti, în trecere unul dintre soldați, răsucind pumnii în sens invers, în alfabetul gesturilor universale. Îngrozit, în fața unei execuții în perspectivă imediată – doi cioloveci încălcase ră disciplina bătându-se bestial – încercasem să intervin. Mă potoli un soldat, care o rupea pe românește, care mă trase deoparte, zicându-mi: este rus mult!

Noaptea, în curtea fermei se instala un ecran și se rulau filme. De la primele scene am recunoscut personajul, pe măgarul său, era Nastratin Hoge, într-o producție a vreunui studio de filme din Asia Centrală. Și Rusia era multă, aveam să ne convingem în curând. Noaptea, pe aleea centrală a fermei, în drum către casă, mama văzu venind spre ea un soldat care se clătina de beat. Se stăpâni să nu intre în panică. Ajuns în dreptul mamei, namila scoase mâna din șorț și apucând mâna mamei îi puse în ea un pumn de biscuiți. Mult după anul două mii, Dinu Ianculescu îmi povestea cum, trecând în aceeași noapte prin sate, către Târgoviște, auzise numai urlete de groază, pe când ai săi, știindu-l pe drum, îl credeau mort, împușcat. Leagăn de comandamente, Ciorogârla fusese ferită de soarta comună. În fond, pierdusem un război și eram sub ocupație militară. Iar soldatescul este unul și același pe tot întinsul globului. În Primul Război Mondial, ocupația germană se caracterizase printr-un jaf fără seamăn. Oscar Lemnaru îi povestea tatei cum, copil fiind, privea fascinat soldați nemți care umpleau butoaie cu gălbenușuri de ou, spre a fi, pe Dunăre, trimise în patria flămândă. Tot pe atunci în nicio gospodărie nu mai rămăsese vreun obiect de aramă. Din păduri întinse, stivele de lemne tăiate fură ridicate și duse, bunicul meu matern primind pentru ele chitanțe nevalorificabile, ce-l amenințau cu falimentul. Ce ai alege, îndrăgite cititorule, între a fi jefuit sistematic, la sânge sau prădat sălbatic, aș vrea să știu.

Apoi, ca din întâmplare, Novicov îi comunică tatei că eșalonul său va dejuca foarte curând – către Berlin, firește – că în urmă sosesc formațiuni din Asia Centrală, poate mai puțin disciplinate. Militar cu suită în acțiune, ne puse la dispoziție un camion cu cai, cu un soldat pe capră. Ideală formație, spre a nu fi opriți pe drum. De fapt, mare lucru nu

luasem cu noi, iar unele obiecte nici nu fuseseră folosite. Când, la urmă, de sub pat au fost scoase vasele de bucătărie, de sub ultimul, marea cratiță, sări o broască, validă. Stătuse acolo din prima zi, dispăru apoi prin iarbă, cu tot firescul. Sper că nu ne-a blestemat.

Acasă, băiatul-vizitiu primi ca răsplată o monedă de argint cu chipul regelui Mihai. O învârtea în mână, minunându-se. Pe scara din dos a casei ne aștepta Miți – puii, deveniți pisici, se risipiseră – intră fără grabă în casă, arătându-ne calea. Revenit în camera mea, mă întrebam cum are să evolueze, de acum înainte, relația sentimentală cu Lala. Până în acea clipă nu ne sărutasem. Nici mai pe urmă. Dar, în sfârșit, ne iubeam.

Ferma de la Ciorogârla n-am mai văzut-o de atunci. Dar am auzit că printr-un schimb norocos, intrase în proprietatea marelui grof al literaturii române, Mihail Sadoveanu. Dacă ilustrul scriitor va fi găsit în dormitorul primului proprietar așternuturile, se va fi putut învârti cu voluptate într-însele: bănuiesc că au fost din cea mai fină poplină, cu monogram. Mi-l reamintesc pe prietenul tatei – toate dedicațiile pe cărți sunau „cu prietenie”. În articolul despre „Baltagul”, Șerban Cioculescu remarcase că fraza finală a romanului, „iartă-mă, femeie, zise mortul”, conține o greșală de exprimare, mortul fiind, întotdeauna tăcut. Îl revăd pe Mihail Sadoveanu, la Breaza, în dreptul crâșmei „Temperanța”, de la kilometrul 103, pe punctul de a pleca la pescuit, pe jos, nu prea departe. Arăta, la despărțire, cu bețele de pescuit pe umeri și cu tot felul de alte dichisuri pescaro-vânătoarești, întocmai ca Tartarin din Tarascon, la vânătoare de lei. Băiat respectuos, nu i-am urat succes la pescuit, știam că i-aș fi stricat ziua. L-am mai zărit o singură dată, peste decenii, în grădina unei case cu îngrădiri înalte, stătea pe bancă, într-o imobilitate ce viza eternitatea. Era după accidentul vascular care-i luase graiul. I se ștersese până și „aerul de imensă Cocuță botoasă”, cu vorbele lui Ionel Teodoreanu. Mare în toate, începând cu pofta de bucate, nu mai zic de aceea de arginți. Într-o altă relatare, curând după 23 august – anul se cunoaște –, urma să plece într-o delegație la Budapesta, împreună cu Victor Eftimiu. La Gara de Nord îi aștepta un vagon cu geamuri sparte, de final de război. Sadoveanu afirmă scurt că nu va pune piciorul în acel vagon, miraculos se găsi un altul, din trenul regal, cu tot confortul. Prin gări, erau întâmpinați de autorități, care-i

primeau, după obicei, cu pâine și cu sare. În una din gări li se dăruie pe deasupra, fiecăruia câte o pită cât roata carului, pe care Eftimiu o puse în plasa compartimentului. Sadoveanu îl privea încordat. – „Ascultă, Victore, îi zise, tu ai nevoie de pâinea aia? Dacă nu, dă-mi-o mie, eu am acasă de hrănit o seamă de copii”. Dorință ce fiindu-i pe loc satisfăcută, omul se însenină.

Ca și Arghezi, se vânduse scump noului regim comunist, dar spre deosebire de acela, din primul moment, de unde un spor de beneficii, mai ales că, prin statură și masivă tăcere impusese sovieticilor. Mihai Fridman, scriitor evreu fugit din România, traducea de zor din Sadoveanu, față de care, după cum mi-a spus, simțea adorație. Într-o scurtă perioadă, cât am lucrat corector zilier la revista „Viața Românească”, sub direcția lui Demostene Botez, am avut în grijă un număr dedicat nu mai știu cărei aniversări a geniului Ceahlăului. În pagini memorialistice, Mihai Sevastos, din vechea gardă a publicației, nara împrejurarea în care-l văzuse întâia oară pe Mihail Sadoveanu, copil rotunjour, la zidul unei case de chirpici, rupând bucățele de var, pe care le ronțăia. Pasajul a dispărut din textul publicat, ca și o altă informație, după care mama scriitorului ar fi fost izgonită din satul natal, din cauza purtărilor. Redacția era atât de străină, încât lăsase în ciornă închisoarea Galați, în loc de Galata.

Pintre hârtiile rămase de la Mateiu I. Caragiale, neluate în seamă de cercetători, se afla un maldăr de foi, sferturi de coală, purtând titlul de „Efemeride”. În ele și cu scrisu-i atât de asemănător celui părintesc, memorialistul trecuse datele de deces, începând cu anul 1895, ale protipendadei românești, bărbați și femei, cu precădere din familiile aristocratice, încă numeroase în epocă. Lista se încheia la ziua intrării țării în război, iulie 1916, ziua morții pictorului Luchian, sub care Mateiu scrisese „Fin de l’ancien régime”.

Este de crezut că nici lumea verii anului 1916, nici aceea a lunii august a anului 1944 nu a sesizat sfârșitul de epocă, amurgul unui regim, noaptea – dacă nu zorile – ce aveau să urmeze. Când aș alcătui propriile-mi Efemeride, începând cu anul 1927, al nașterii mele, primii cuprinși ar fi regele Ferdinand și I. C. Brătianu, sfetnicul său, cei doi fauri ai României Mari. Pe 23 august 1944 murea, în creierii Bucegilor, în palatul ei, Sabina Cantacuzino – și se pare că

împrejurările au fost atât de vitrege încât sărmana defunctă era să rămână fără înmormântare, în uitarea mai multor zile. Cât privește dispariția de pe scena politică a regelui Ferdinand și a lui Ionel Brătianu, răsunetul ei a fost mult mai lung decât ar putea să pară. Încheind lista la data de 23 august 1944, cel numit ar fi locotenentul Barbu Slătineanu, fiul cel mic al colonelului literat cu același nume. Tânărul a dispărut fără urmă, pe frontul din Moldova al acelei zile. Spulberat sau necules de pe câmpul de luptă. Până în ziua de astăzi, actul prin care statul schimba alianțele găsește societatea românească profund scindată. Iau în considerație vocile care afirmă că de la traci încoace, i-ar sta în obicei. Așa sau altfel, toamna aceluia an găsi România în plină reaşezare a instituțiilor democratice, cu elanul cu care furnicile își refac cuibul devastat. Se reînființară vechile partide țărănist și liberal – ambele naționale, un amănunt ce nu putea scăpa celor ce urzeau alte gânduri. Minusculul partid comunist se reorganiza într-o disperată grabă, ce părea multora de neînțeles. Oricine avea nerușinarea de a cere înscrierea în partidul muncii – denumirea de comunist era pusă la fereală – era numaidecât acceptat. Nimeni nu știe, în zilele noastre, de ce declasare era întovărășită înscrierea la comuniști. Rușinoșii care nu se puteau abține preferau partidulețele tovarășilor de drum, gen Frontul Plugarilor. Căci mulți erau cei ce trăiau coșmarul trecutului lor politic. Se vedea clar că cei până atunci năpăstuiți ardeau să schimbe rolurile. Ilie Pintilie, Chaia Lipschitz cereau răzbunare. Iar celor gata să o aplice li se cuvenea o bonificație...

Elev în clasa a șaptea a Colegiului Național Sfântul Sava intenționam, dimpreună cu alți câțiva colegi, să dăm două clase într-un singur an, spre a absolvi colegiul cu un an mai devreme. Scepticul nostru profesor de istorie Mișu Popescu, ne acroșă în treacăt, „Dacă vă fac eu să dați un an, în doi?”. În fapt, mă și vedeam student, situație care mi-ar fi favorizat multe planuri – nu le mai dezvălui. Prin mijlocirea unui amic mai mare de ani, Romeo Antonescu, obținusem cartea de membru în T.U.N.Ț – Tineretul Universitar Național Țărănesc –, dar ca elev orice activitate politică îmi era interzisă. Tata, cu idealuri politice de stânga, nu luase o decizie, cred că nu simțea nevoia unei angajări. Într-o zi, primi vizita unui agent, profesor, pe nume Neculce,

care-l sfătui să se înscrie în disidența țărănistă a lui Anton Alexandrescu, o făcătură a comuniștilor. Dacă ar fi așa, am zis, de ce n-ar fi mai direct să ne înscriem în partidul muncii? Și tata părea a fi de acord. Dar, zise el, am totuși, o îndoială. Care? îl întrebase interlocutorul. Mă tem să nu devenim republică sovietică, zisese tata. „Unde ar fi norocul acela!” exclamase musafirul. Problema aderării la acel partid rămase atunci fără obiect. Mihai Ralea, care avea motive să-și apere pielea, căci Iuliu Maniu se gândea să-l trimită în judecată, se înscrisese în Frontul Plugarilor, G. Călinescu, pentru început, într-un partid ce se recomanda al micii burghezii consimțitoare – Partidul Național Popular. De unde țâșni se știe unde, o lungă discuție cu Gheorghiu-Dej, al cărei conținut cunoscut dezvăluie suferințele și satisfacțiile omului, într-un raport care ne rămâne necunoscut.

Destine s-au surpat, altele s-au salvat, în cazuri rare chiar împotriva lor. Candidat la conducerea ziarului „Dreptatea”, organ al Partidului Național Țărănesc, Zaharia Stancu gustă amărăciunea de a-i fi preferat cronicarul dramatic Nicolae Carandino. Îmi povestea Dan (Anghel) Damian, fiul lui Mircea Damian, directorul ziarului „Fapta”, cum în puterea iernii, Zaharia Stancu, la ei în vizită, acoperea cu spatele soba înaltă, lamentându-se de grozăviile roșiilor, care, zicea, pun în pericol însăși ființa națiunii. După nici o săptămână, la cinematograful, la jurnal, îl vedea pe Zaharia Stancu în primul rând al unei manifestații a acelorași roșii – violatorii, ucigașii ș.a.m.d. Ca director al „Dreptății”, l-ar fi așteptat martiriul. Și am fi celebrat, astăzi, un caracter.

Pe iarba verii anului 1944 aveam să mai calc odată cinci ani mai târziu, la întâlnirea hotărâtă la Ciorogârla. M-am înfățișat mai devreme decât ora stabilită, ca nu cumva venind cineva mai din timp și negăsind pe nimeni, să plece. Mă consideram, oarecum, gazdă și pariam de unul singur cine va fi, din întregul grup, primul sosit. Băiat sau fată? Eliza, cea timidă, care nu fleurtase cu nimeni, câștigă rămasăgul, sărutând-o pe obraji, buzele ni se întâlniră. Tinerii apărură câte doi, la braț, veselie crescă, pe măsură ce numărul se împlinea. În șir indian, cu Smaranda, cea cu suflare înmirezmată în frunte, pornirăm spre Cișmigiu, unde, din bărci, pe sub podul în care povestitorul din Craii de Curtea Veche își întâlnește alter ego-ul, pe Pantazi, dădeam roată jerbelor de apă ale

uriașului jedou din centrul lacului, în lunga înserare a unei sâmbete de august. Un asemenea eveniment nu poate fi uitat, trecut cu vederea de către nonagenarul care se apleacă asupra trecutului său, chiar dacă, tocmai acum, nu-și găsește cuvintele. Sau dacă îi scapă un amănunt. Cum ar fi acela că, după o așteptare, la locul convenit, de două ceasuri, în răstimpul căreia generații după generații de călători se suiseră/coborâseră din tramvaie, plecă, singur, către casă. Nu atât de amărât, cât frânt de oboseală, sleit de arșiță și cu impresia copleșitoare că nu înțelege nimic.

Dar chiar era, oare, ceva de înțeles?

ÎNCHIDEREA VREMURILOR

Extrema ciudățenie a perioadei de timp cuprinsă între finele lunii august a anului 1944 și sfârșitul anului 1947 a rămas vie în memoria celor care au trăit-o și e aproape sigur că nu spune nimic generației actuale – la urma urmei, prin ce anume ar putea-o interesa? Desigur nu fiindcă istoria s-ar putea repeta, ci doar pentru aceea că între fenomene depărtate în timp, inconfundabile, deci cu un specific cât se poate de precizat, se petrec coincidențe, în care operează factori provocatori din aceeași familie. Mai cu seamă când în joc este însăși schimbarea de orânduire, răsturnarea stărilor, înlocuirea legilor, generala dezrădăcinare a societății.

După 23 august 1944, restaurarea instituțiilor democratice promitea României ieșirea dintr-un coșmar istoric, regăsirea chipului dintotdeauna, simplul fapt că armatele noastre luptau acum de partea aliaților năștea speranța restaurării tuturor libertăților, un viitor democratic asigurat, în ciuda împrejurării că teritoriul țării se afla sub ocupația unei puteri străine. Și a unor împovărătoare despăgubiri de război. Aveam de unde – o situație nefericită, căci ni se va pretinde din ce în ce mai mult. Părea că acesta este prețul revenirii la democrație, țara se întorcea la vechea ei Constituție, cea de după reîntregirea hotarelor. Dar tot atunci un vierme se instalase în miezul mărilor gășind nepregătită o lume ce se descoperi neapărată în fața celui mai sever jaf al libertăților civile, produs în acel scurt, istoricește vorbind, interval de timp. Adică, în termeni calendaristici, între septembrie 1944 și martie 1945, data instaurării guvernului Petru Groza. Răstimp în care o luptă inegală s-a purtat între invadatorul roșu, care a adus la putere formația politică a așezării sale pe lung timp și forțele politice democratice, cu mâinile legate, totul sub privirile indifferente ale celorlalți aliați.

A-ți înghiți repulsia, revolta, rușinea și a te pune bine cu comuniștii, cu puciștii câștigători, cu oamenii vrăjmașului, spre a-ți asigura un

minimum de securitate personală – inclusiv a familiei – sau a continua să te opui, asumându-ți un risc incomensurabil, iată sfârșitoarea alegere. Al celor cărora le mai era îngăduită alegerea. Ce-ți ofereau cei care te chemau sub steag? Un sprijin venit dinafară, ce nu putea să întârzie. Numai că atunci când lui Franklin Delano Roosevelt începu să i se limpezească privirea, ceața morții o șterse cu totul.

Sceptici n-au lipsit nici atunci. Dar e posibil să te dai pe mâna lor? Și cum să-ți accepți horoscopul care-ți obstrua douăzeci de ani, după primii douăzeci, până la reușită? Astrele au știut mai dinainte. Le era cunoscută și împrejurarea că nu voi pieri, cu câteva poezii publicate, în rândul tuberculoșilor din marile istorii ale literaturii române. În horoscop nu era atât de limpede că tot începând de la patruzeci de ani voi dobândi o sănătate statornică, dar mi-o sugera, totuși, vestindu-mi o viață lungă, de 82-83 ani, pe care, de altfel, am depășit-o cu lăcomie. E de presupus că moartea mă căuta prin dormitor, pe când eu scriam la birou. În mansardă, unde cei foarte bătrâni, ca dânsa, urcă cu greu...

Da, în anii de care vorbesc s-a jucat României o farsă sinistră, în absența unui singur prieten. Poporul român a primit o lecție istorică, din păcate din arealul acelora ce nu te învață niciodată nimic, în curgerea feroce/absurdă a epocilor. Lumea zilelor noastre nu știe cât datorează celor care s-au opus, cât de mulți au fost. Iar dintre aceștia, cât de numeroși anonimii. Nici câți și-au dat viața. Până acolo merge ignoranța publică, încât te întrebi dacă plămada românească astăzi existentă nu e cumva directă urmașă a celor care au fost, totuși, beneficiarii trecutului regim. Fantastica aroganță a comuniștilor, după căderea regimului lor, așa îmi răsună. Robia aduce avantaje unora – iar dintre aceștia, celor norocoși, nesperate.

Partea tragică a luptei anticomuniste a constatat în împrejurarea că cei care au dus-o n-au știut că ea era de la început pierdută. Încât chinul cel mare, în acei ani de foamete, de sărăcie, de persecuție, a fost violența speranței care nu voia să moară. Imaginea este a câinelui vagabond care moare de foame și sete, ocolit milimetric de pașii trecătorilor. Mila vine pe urmă. Câinii ceilalți mor prin alte părți. Cert este că ceva trebuie făcut. Înainte sau după. Spre a înlocui remușcările cu regrete.

Nu doar Barbu Ș. Cioculescu, din strada dr. Turnescu și Iosif Visarionovici Stalin, din Kremlin, latură necunoscută, credeau în

iminenta izbucnire a celui de al treilea război mondial, ci și cei mai mulți riverani. Eram, pe atunci, prin mijlocirea unei prietene măritată cu un demnitar, destul de des în compania unor nomenclaturiști cărora nici prin cap nu le trecea că au ca interlocutor un prăpădit de normator – de cuie, lighene și plase de sârmă. Cum, poate nu bănuiau nici natura exactă a relațiilor mele cu soția colegului lor din ministerul de externe. În prelungite discuții, obsesia lor era războiul atomic în perspectivă. Le explicam, în cea mai strânsă logică, din care motive un război nu va izbucni, de ce nu va pica peste dâșii bomba cu hidrogen, proaspăt inventată. Argumentele mele le mergeau la inimă. Le mai spuneam, în treacăt, că dacă totuși, un al treilea război mondial ar izbucni, s-ar sfârși cu spânzurători la fiecare colț de fostă stradă. De aceea și luptam cu toții pentru pace. Și ce am mai luptat – numărul de petiții cereri, hârtii oficiale, cu numele meu sub această sublimă lozincă depășește suma icrelor depuse de somoni, de toni și heringi, în mările și oceanele lumii. Am luptat, am dus greul luptei și am învins. Interlocutorii mă priveau cu neprefăcută simpatie. Aveau nevoie de încurajări, în sinea lor, odată cu războiul rece și cel de al treilea începuse. Unul dintre ei, ministru al podgoriilor pieri într-un accident de automobil. Era și cel mai vesel.

În aceste vremuri în închidere de care vorbesc, inițial, libertățile recâștigate începuseră să dea roade cel puțin în domeniul artelor, din belșug. Loja din care gustam priveliștea era chiar cercul poezilor de la „Kalende”. Mai marii mei prieteni, la propriu și la figurat, Constant Tonegaru și Pavel Chihaia, care înfruntaseră cenzura antonesciană, primiră, odată cu răsplata curajului, pe aceea a talentului. Constant primi premiul Fundațiilor Regale pentru debutanți, fundație la a cărei editură i se publică volumul premiat, intitulat „Plantații”. Pavel Chihaia publică la faimoasa editură Cultura Națională, renăscută, masivul roman „Blocada”, după ce fusese onorat cu același premiu al Fundațiilor, pentru piesa de teatru, cu subiect dobrogean, „La farmecul nopții”. Recolta generală a fost chiar mai bogată, cu debuturile în roman ale lui Dinu Pillat, Mihai Villara, Sorana Gurian, cu apariția prozelor lui Petru Dumitriu, din „Eurydice”.

Studentul în medicină Alexandru Lungu primea premiul recent înființat „Ion Minulescu”, pentru volumul de versuri „Ora 25”. O întreagă generație se pregătea să ia cu asalt reduta celebrității. Își făcuseră

reapariția și suprarealiștii, în climatul libertății redobândite. Va înțelege oricine cât de puțin îmi convenea situația de licean și încă în umbra amenințătoare a bacalaureatului. Cu fizicul meu matur, cu bun simț, în companie, eram acceptat în lumea acestor viitori giganți. Îi urmam, în trecherile lor prin urbe, când, de pildă Constant Tonegaru mă luă cu el în vizită la pictorița Magdalena Rădulescu, frumoasă foc, în genul brunelor cu sprâncenele îmbinate, încântarea mea era deplină, pe când Tonel îmi atrăgea atenția asupra picioarelor artistei, murdare de vopsele. Cu o zi mai înainte o vizitase Vladimir Streinu, care, plin de amenitate, se pierduse de admirație în fața pânzelor expuse. „– De unde ai luat culorile acestea?”, o întrebase, inspirat. „– De la Fondul plastic”, îi răspunsese pictorița.

Nu cea mai dulce armonie domnea în lumea literaturii. Tonel își râdea de versurile lui George Dan, matelotul, afirmând că marinar fusese, într-adevăr, și anume pe yachtul de la Snagov, al mareșalului Antonescu. Nu o înghițea nici pe Monica Dan, soția poetului, născută Valter, prozatoare plină de spirit și gură rea, ca și Tonel. Cu aluzii, Tonel glumea pe seama amicitiei acesteia cu Ion Caraion, pe atunci secretar de redacție la Scânteia tineretului – la aceeași masă cu tânărul Nicolae Ceaușescu –, râdea de experiențele de spiritism, dacă nu de alte încercări ocultistice ale Monicăi în compania lui Caraion, efectuate pe întuneric, departe de soțul îngăduitor. Adevărat sau nu, Monica Dan, într-o nuveletă privind ședințele cenaclului Lovinescu, îl enumera pe Tonegaru printre poeții care, nemaiaivând loc în salon, stăteau în baie, unde Tonel ar fi mâncat pasta de dinți. Era costeliv, ceea ce, la marea lui înălțime îl făcea să pară și mai slab. În audiență la ministrul culturii, Mihai Ralea, care dădea ajutoare scriitorilor în nevoie, aștepta decizia ministrului, care-i citea petiția – obișnuit banii se cereau pentru efectuarea unei operații de apendicită – cu stiloul deschis, spre a pune apostila salvatoare, ridicând capul de pe hârtie, Ralea îl întrebase: „– Dumneata, din ce formație faci parte?” „– Din formația foamei, domnule ministru”, răspunsese Tonel, ieșind în trombă. Ralea îl trimisese pe portar să-l aducă înapoi, dar poetul luase distanță. Dintru început ruptura dintre cele două tabere fusese clară și definitivă. Între arta angajată – tocmită, îi zicea Vladimir Streinu – și cea pe criterii estetice, tonul de violență întrecea măsura, până la grosolana injurie – și amenințare. „Vom avea o artă socialistă sau nu vom mai avea nici una” – citeai în oficiosul partidului, Scânteia, căreia i se

mai zicea și Scrânteala. Arestările în rândurile foștilor publiciști ai extremei drepte se apropiau de rândurile publiciștilor neangajați, directorul ziarului „Fapta”, în care publicau mulți începători, Mircea Damian, arestat, muri în închisoare, ziarul lui dispăru, cum pe încetul cam toate celelalte.

Nerușinarea în paginile presei comuniste întrecea orice închipuire, citind un articol din „Scânteia”, al lui Gheorghe Apostol, lider sindical, unul din cei șapte tipi ale căror portrete se vedeau pretutindeni, câte trei de-a stânga și de-a dreapta lui Gheorghiu Dej, o sacră mânie puse stăpânire pe mine, redactai un lung și argumentat răspuns, îl trecui pe curat, pe două mari coli de hârtie, pe care le făcui sul și cu care m-am transportat la redacția ziarului „Dreptatea”, oficiosul Partidului Național Țărănesc. Ajuns la poarta clădirii, și astăzi existentă, dar numai cu fațada încastrată într-un bloc, am dat să intru în curte. De la primii pași, din fundul curții tipografii ieșiți din clădire au început să dea cu pietre în mine. O vreme am încercat să mă apăr, cu sulul de hârtie din mână, apoi am plecat uluit cum un partid de talia celui Național Țărănesc nu găsisese tipografi cu același ideal politic – și cum de-și avea dușmani în propria casă. Împrejurarea m-a pus pe gânduri. Cum ziarul, condus de gazetarul Nicolae Carandino nu avea un nivel prea ridicat, Iuliu Maniu îi ceru acestuia să-și îmbogățească semnăturile, cei invitați au fost Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu. Prezența tatei la „Dreptatea” consterna pe mulți colaboraționiști, care, știindu-l pe Șerban Cioculescu om de stânga, nu puteau crede că nu trecuse pe linie, cum mulți și făcuseră dintre intelectualii de frunte ai țării. De unde până mai ieri presa roșie îi făcea curte, acum îl ataca cu furie pe... inspectorul antonescian Șerban Cioculescu. Chemat de către senatul universității din Iași să ocupe catedra lăsată liberă, prin plecarea la București a lui G. Călinescu, noul profesor universitar își pierdu catedra după primul an de cursuri odată cu desființarea autonomiei universitare. Respectul de sine devenise costisitor, bunele sfaturi ale lui Baltazar Gracian inoperante. Și totuși i le-am urmat: „Urmează-ți pornirile inimii”. Asta pe când ziua, dar mai ales noaptea, se auzeau focuri de armă pe la colțuri de stradă.

Încă din anul începutului războiului, care afectase bugetul familiei Cioculescu, aceasta închiriasse etajul casei, unei familii compusă din două persoane, bărbatul, pe nume Andrei Bonyhadi, falnic, energic, radiind

simpatie, evreu maghiar, om de afaceri, soția, româncă, nepoată, după spusele ei, de episcop, au devenit chiriași statornici. În anii care au urmat, de puternică inflație, tata nu a vrut să le sporească chiria, ca să nu pară că profită de situația unul evreu, care nu i-ar fi putut refuza cererea. Dl. Bonyhadi călătorea, deși evreii n-aveau voie să părăsească orașul. De sigur, noi nu vedeam nimic. După 23 august 1944, cu afaceri de import-export, călătorea la Budapesta, de unde adusesese, o scurtă vreme, o rudă, pe juna Buba, a cărei ținută sumară când trecea spre baie îmi producea amețeli. Pe urmă-l aduse pe lângă sine pe Șoni, un băiat de vreo 12-13 ani, salvat de la moarte, dacă îmi amintesc bine, de călugări catolici. Din întreaga familie, lui Șoni îi rămăsese în viață unchiul Andrei. Acesta se înscrisese în partidul comunist, mă întreba, confuz „– Ce vrea Maniu acesta?” Și-mi venea greu să-i spun: „– Basarabia”. Oricum, n-ar fi înțeles, pe cât era de inteligent.

Bolnav de plămâni, într-o cămăruță a casei, ar fi fost cazul să-mi redobândesc odaia luminoasă, de la etaj. „– Și ce ar trebui să facem noi?” întrebase, cu ușoară notă de ironie, dl. Bonyhadi. La ingerința mamei, că ar fi cazul să se mute, chiriașul îi arătă spre finele străzii, unde pe strada perpendiculară tocmai se construise un bloc. Acolo, soții Bonyhadi cumpăraseră un apartament, în care urmau să se instaleze de cum s-ar fi uscat zugrăveala pereților.

Era iarnă, bolean cu febră mare, dormeam peste zi și peste noapte, cu căderi în adâncime, când pe scări se auziră zgomote, neobișnuite, pașii subțiri ai lui Șoni, urcând și coborând în trombă, alți pași apoi, voci străine. Apăru mama care-mi comunică, găsindu-mă treaz: domnul Bonyhadi fusese împușcat în cap, de un ofițer sovietic, în poarta casei. Rusul îi ceruse ceasul, soția țipase, văzând arma îndreptată înspre fruntea soțului, rusul trăsese, împrăștiindu-i creierii. Pe brațe, muribundul fu dus pe scări în apartament, sosi Salvarea, îl luă, i se făcu o operație de urgență, murind sub cuțit. „– Rușii tăi te-au omorât”, se văita văduva, iar apoi: „Și era frumos banditul, mai înalt decât Andrei” – acesta avea un metru nouăzeci. „Rușii tăi, la care țineai atât de mult”. Încă din dimineața zilei de văduvie, i se atrase atenția să nu mai aducă vorba de ruși. În presă apăru informația că legionari, în uniforme ale trupelor aliate, îl asasinaseră pe luptătorul comunist Andrei Bonyhadi. Acesta fu înmormântat înfășurat într-un steag roșu, cu onoruri militare. Văduvei i se asigură un post însemnat în

Ministerul de Externe. Din nou, Șoni rămase singur pe lume. Iar omului căruia toate-i mergeau din plin i-a fost fatal ceasul rău...

În intervalul august 1944 – decembrie 1947 făceau primii pași în literatură, sau se pregăteau să-i facă, tineri înzestrați, precum Alexandru George, Tudor Țopa, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Marcel Gafton, Alexandru Vona, Nicolae Steinhard, Radu Căplescu – ei au trebuit să aștepte zece, douăzeci de ani, până să publice, și atunci cu o cât mai redusă cotă de stat, dar de sub același clopot de vid. Mulți alții n-au mai apucat, au pierit pe drum, într-un nesfârșit convoi. Formula de rezistență prin cultură, mult vehiculată, de care se face tot mai mult caz îmi pare o diversiune, o capcană în care cad inocenți și interesați în egal număr. Câți sunt cei care cunosc în ce măsură știa să fie elastic regimul comunist, când interesele i-o cereau. Și cum întorcea foaia, de cum socotea.

Când m-am ridicat din boală, am găsit societatea în cătușe. Slăvitorii regimului stăpâneau în totalitate media. Puteam să scriu acum oricât, primejdia celebrității dispăruse.

Cred că am început să scriu versuri, într-o casă în care poezia era considerată axa artelor, din mimetism, pe fondul inconștient al căutării unei identități. Poemul cu care se deschidea volumul intitulat inițial „Bună dimineața la Steaua Păstorului”, conținea un portret: „M-am născut în Casa Soarelui / Sub semnul lui Venus / Într-o lungă după amiază / Soarele mi-a dat pecetea leului / Și ochi în miezul lor galbeni. / Flacăra trează”. Cu încă mai precise trăsături: „Leul m-a însemnat cu nări lungi, / Cu nări largi și frunte înaltă / Aproape pleșuvă, părul mai coamă / Fâlfâie, tresaltă și cade pe frunte / Leul mi-a dat majestate”. Nu doar el: „Venus mi-a dat buze groase, adânci, răsfrânte, arcuite și grele, / Pieptul fierbinte, păr mătăsos / Sprâncene ca aripi și late / Și-o galeșă moliciune în oase”. Nu mai modest decât eroul baladei lui Radu Stanca: „Sunt cel mai frumos din orașul acesta...”. Însă portretul pe care mi-l făceam pe la optsprezece ani se încheia melancolic – în Weltschmerz. Cunoșteam spleen-ul: „Fiecare zi e luni, marți, joi / Și din bielă nu ieși nici înainte nici înapoi / Nici sub vânt, nici sub nori, nici sub ploi / Nici visând, nici dormind, nici bând...”, cu dictonul: „Suntem născuți sub Steaua Setei”. Foarte lung, poemul fusese citit în cenaclul Lovinescu – cel de după decesul criticului – și-i plăcuse Monicăi Lovinescu; ea tocmai își lua licența, în litere, ca și colega ei, Sanda, care avea să-mi fie mulți ani

prietenă. Poetă, lucra la teza de licență, pe tema naturii în lirica lui Victor Hugo. Această legătură între un viitor bacalaureat și o licențiată universitară masca vârstele, fără violență. Cele mai multe din versurile acelei perioade sunt tradiționale: „Fiindcă noaptea zăpada are un miros atât de proaspăt / Un cântec neritimic am vrut să-ți scriu. / Ceasul tăcuse dintr-odată / Parcă niciodată n-ar fi fost viu / Timpul însă-nvinsese climăte și firi / Întins peste lume pe spate / Îl trăgeai în piept când ai fi vrut să respiri / Scăpat din lanțurile eleate / Cerul părea de cerneală, / Acoperișurile aveau ceva dezolat, / Pământul plutea în spații-nghetate, / De grea zăpadă purificat // Doar câinii mai lătrau, aburos, harnic, / Zăpada de cer abia se ghicea, / Câinii lătrau departe, zadarnic, / În ere pure pământul se recupera”. Iar peste strofe: „Din zăpadă urși albi stăteau gata să sară, / Umbra lor ce lungă sub steaua polară / Din umezeală zăpada un suflet suav ridica, / Din ceruri înalte o singură stea guverna”.

Iubita era pomenită: „Când te-am văzut întâia dată / Ți-am spus că Regulus e steaua preferată / Și te-am mințit, iubită, fără îndoială, / Căci Regulus e-o stea de mâna-ntâi, regală”. Apoi: „Ți-am arătat: Aldebaran era roșie, / Sirius, o stea albă, / Arcturus galbenă. // Ți-am povestit de Jupiter, un patriarh / Urmat de nouă sateliți, / Nouă cuconi auriți, / Când aș fi vrut să spun / Că stelele și tu, de vă iviți / În inima mea pâlpați. // Ți-am vorbit de Steaua Amurgului, a noastră, / Venus caldă, clipind albastră, / Luceafărul greu de seară, / Insidios în noaptea clară de vară / Pe suitoarea scară a viitorului”. Cu final simfonic: „Începuse noaptea să fie de moale cenușă / Ceața de lapte vibra jucăuș, / Atunci ai auzit, tare, vocea călătorului: / Bună dimineața la Steaua Păstorului!”.

Poeme de noapte, ale unui adolescent care credea în ele: „Era o noapte de peruză și durere, / Cu pace, cu umbre, amintiri și unghere / Cu grădini pentru inima noastră prea iute, / Cu nesomn, cer sticlos / Și duhuri nevrute.” Dar mai cu seamă, beție de astre: „Din toate, rotundele spații / Ne înconjoară, ne strâng, constelații. // Peste frunte și sub tălpii avem stele, / Stele grele stele reci, stele moi, stele rele / În vârful fiecărui deget o stea se află / La câteva milioane de kilometri lumină”. Trebuia să le cunoști: „O stea de treflă conduce gura, / Un Jupiter sferic se imprimă pe frunte / O stea cu nouă colțuri te apasă pe burtă, / Una mai scurtă îți despică bărbia / Cum steaua venind din unghi / Te împunge-n genunchi / (Era o noapte).

Elegiac: „M-aș înfunda-n tristețe ca într-un bazin / Cu capu-n jos, cu brațele întinse, / În apele tristeții stinse m-aș înfunda tăcut, târziu”. Vocal: „Mi-e amintirea vie ca un joc de iezi / Și după fiecare clipă tu urmezi. / Vezi, suav, cucernic stăruie-n mine / Un duh de livezi // E-n toate o boare ce doare / Septembrie ca un măr domnesc / O aura mistuitoare, / Și aerul chiar e-o licoare / În care lin mă chinuiesc”. (*Elegie III*). Precum și stihuri de cea mai spontană inspirație, precum această „*Africa neagră*”, pe care am și citit-o la cenaclul Lovinescu: „Sunt Rimbo / Regele strachină / Taie struț / Rupe căruț / Umblă dup-o pațachină. / Dimineață mă scol / Beau ceașca mea de nămol / În bătaie de tobe / Intru în rol / Sunt Rimboo, Rimbo, tot Rinbo, / Lumea-mi spune bine, da' mai schimb-o / Vine Marta Mirska, zefir, / Marta Mirska are-n buric un safir. // Sunt Rimbo, regele prăpăd / În Soare scui, oriunde-l văd / Și-n Lună-mi las cipicii seara, / Mai ales joia și vara. / Mai tulbure ca-n luna ploii Warta, / Fiindcă, vedeți, îmi place Marta. / Marta Mirski când jumule găște / Nici nu vrea să știe / Ce iscă să riște. // Sunt Rimbo, regele trestie, / Ziua-i o bestie, / Îmi face cu mâna de sub un prun / Aceea / Iar numele ei nu vi-l spun”.

Ultimele file ale caietului, cu coperti cartonate, roșu-vișiniu, în care, cu scrisu-i frumos, mama îmi transcrisese operele, lipsesc, ele conțineau un poem cu mesaj politic. Era vorba de întoarcerea Liberatoarelor, de această dată, spre a ne salva. Cu încheierea: „Pe aripi, ca semn al speranței, / Alb, pur și involt / Crinul Franței”. Cel monarhist, vasăzică. Tot întârziind ele și tot zicând eu of!, am dat în boala cu același nume în popor: oftica.

Mă revăd, în cumplita vară de secetă a anului 1945, la Câmpina, venind de la Telega, pe vasta masă de zinc a unui sanatoriu, sub brațul făcător de radiografie, întins pe spate sub monstru, pe când, pe margini, tata discută cu un tânăr medic foarte cultivat despre Nicolae Roșu, filosof de extremă dreaptă, probabil din Câmpina, medicul tocmai spunea cum insul poate la fel de bine scrie despre Kant sau despre papucii lui Mahmud, dar știrea zilei a fost alta, peste orașul Hiroșima, din Japonia căzuse o bombă de un tip necunoscut, dar de putere fantastică: întregul oraș fusese șters de pe fața pământului. Pacientul avea o dublă pleurezie, i se recomandau punctii. E tânăr, nu se pune problema. Oare?

La Telega dejugasem după ce „efectul primar”, adică prima fază a morbului lui Koch, fusese depășită și mai rămânea să mă fortific. În

convalescență, era recomandabilă o localitate nu prea frecventată, dar cu aer curat. O singură distracție: lacul, acoperind fosta salină romană, atât de sărat, într-adevăr, încât te ținea la suprafața apei chiar dacă nu știai să înoți. Ajungea să faci „bicicleta”. La o masă de brad a scris aici tata: „Introducere în poezia lui Tudor Arghezi”, carte pe care, ca încurajare, mi-o și dedică. Intră chiar și în undele lacului circular. O revăd pe Sorana Țopa, actriță și poetă, localnică, înotând vitejește către critic, gata să-i treacă brațele pe sub piept, spre a-l învăța să înoate. Deși nu era nevoie. Vedeai, câte un bărbat obez bătând cu delicii apa, în mijlocul lacului. „– Când te gândești că ai dedesubt patru sute de metri”, îi șopti un suflet bun, iar omul începu să se zbată.

Îmi amintesc o noapte tropicală, în orașul unde totul mirosea a sare și chiar perele culese din pom aveau o zeamă sărată. Stăteam sub un nuc milionar în frunze, lângă o fată – fiică/nepoată a unui scriitor pe linie cunoscut în epocă. Cu respirația, sub bluză i se ridicau cei mai plastici sâni în formă deplină și țipând parcă să vină o mână să-i susțină. Am simțit acest imbold cum urca irezistibil în mine, într-o secundă am măsurat scandalul – sau poate miracolul – și m-am abținut.

În acea noapte, învârtindu-mă în patul cu tăblie metalică ornată cu îngerași albăstrii-roz, am răcit, cu ferestrele deschise, cum mi se recomandase. Doctorul care descinse din șaretă, figură de medic eroic de țară, ca din Flaubert, iar pe nume tot Țopa, îmi ciocăni coastele, puse urechea pe spatele meu și grăi: dublă pleurezie. Din geanta cu ustensile scoase o siringă cu un ac cum nu mai văzusem ca grosime, spre a-mi scoate apa. L-am pomenit în romanul pe care nu l-am terminat și care se intitula „Cadentele omului claustrat”. Și nici pentru bacalaureat n-am învățat, într-o stare de istovire, de indiferență față de propria persoană, de pesimism cu obiect risipit. Cum zice scepticul: „Nu se poate mai rău”, dar optimistul: „Ba se poate”.

Bătălia care se dădea în afară se pierdea pas cu pas.

Dar numai pentru patru decenii și jumătate.

AJUNGE, VA STRIGA VOCEA

Anul 1947 de ridicare de pe patul de suferință, de trecere, cu pașii cuveniți, a pragului lojei Meșterul Manole, de obținerea diplomei de bacalaureat – al doilea dintre candidați – de intrare, prin examen, la facultățile de drept și de litere, de încheiere a primului volum de versuri și de premiere a acestuia cu unicul premiu de poezie al anului, de consacrare a virilității – totul promitea un fabulos salt înainte – și încă de pe la jumătatea lui dădea de crezut. Mai precis, până prin miezul verii. Prin iulie-august ne aflam, tata și cu mine la Predeal, pe șerpuita pantă ducătoare spre „Trei brazi”, la vila Kremer – cândva locuința unui compozitor local de origine germană, devenită casă de odihnă. Ministrul culturii, Ion Pas, soluționase pozitiv cererea tatei, în ciuda diferenței de apartenență politică.

În holul vilei se afla un pian, nu tocmai dezacordat, pe care făcea game un alt compozitor, vacanțier și el, Mendelsohn, supranumit Burtoldi, din motive la vedere. Mă poftea să-i dau un refren, fie și „Hai leliță-n’deal la vie”, pe care el să-l dezvolte în maniera de mine dorită, a lui Bach, Beethoven, Brahms, Bruckner sau Bartok – și puteam luneca pe tot eșichierul alfabetului componistic.

– „Nu știu ce premoniție a avut tata, peste noapte, i-am spus: este neliniștit”.

– „Să-ți zic eu: S-a ordonat desființarea Partidului Național-Țărănesc”.

La această jumătate de an s-a sunat goarna semnalului: „Scapă cine poate”. Comparația cu un cataclism nu e forțată, ci doar banală. Cei ce se găseau în poziția încă a neangajării trebuiau acum să ia o decizie. Vârtejul polarizării nu lăsa pe nimeni pe dinafară, pulsul accelerat al evenimentelor prevestea o sincopă.

Ultima noapte a anului am petrecut-o la Ticu Arhip, profesoară de matematici și română, autoarea romanului „Soarele negru” în care

istorisea legătura de dragoste cu Vasile Pârvan, în preajma premergătoare dispariției acestuia – o septicemie, în urma unei operații, fără probleme, de apendicită. Am fost poftiți, dar nu la etajul casei de pe strada Sfântul Constantin, unde locuia scriitoarea, ci la parter, în apartamentul sorei sale, măritată cu un francez, care trăise multă vreme în Indochina, mobilierul înconjurător stătea dovadă. Mai era o invitată, Sorana Gurian, de asemenea romancieră, prețuită în cenaclul Lovinescu. Publicase de curând un roman amplu, esențialmente erotic, cu posibil caracter autobiografic – avea reputația de a fi sedus mulți bărbați, în ciuda unui defect fizic și el amplu, un picior cu mult mai scurt decât celălalt. Șchiopăta, cu un mers de umeri agățați, de parcă ar fi făcut un continuu efort de a zbura, emana un fluid, care putea să nu fie rodul reputației ei. Retras într-un ungher al salonului, contemplam o statueta de marmură, un nud după anticul model elen, copie desigur, reducere la scară a magnificei Afrodite. Musafira mă chiti, veni lângă mine, băgându-mi-se cumva sub nas – era scundă – și întrebându-mă, ca într-un oftat: „- Îți plac femeile?”. Cu numai știu ce semicomplitate i-am răspuns că da.

La miezul nopții se anunță la radio abdicarea regelui Mihai, abolirea monarhiei, înființarea republicii populare. Petrecerea căzu. În memoriile sale, Sorana Gurian istorisește tragismul momentului, dar într-o altă companie. Poate că a plecat și a mai dejugat în alt loc. Această ultimă noapte a anului 1947 încheia un ev, însemna moartea speranțelor, dar, în ciuda loviturii primite, instinctul de conservare nu ne-a avertizat asupra pericolului iminent. Era, de altfel, neverosimil, bunul simț te îndemna să-l consideri un episod dintr-o bătălie în curs, în care nu eram singuri. Nu mult mai târziu, pe când Iuliu Maniu era încă în libertate, iar trimisul său în S.U.A., Augustin Popp, îi alcătuia rapoarte epistolare, unchiul Radu, unul dintre puținii țărâniști regăteni din cercul lui Iuliu Maniu, află astfel că, în opinia emitentului scrisorii, americanii nu erau moralmente pregătiți pentru un nou război, că opiniei publice din Statele Unite îi mai trebuiau patru ani, pentru a accepta războiul cu fostul aliat principal – U.R.S.S.-ul. Un frison ne străbătu: cum vom izbuti noi, rămași fără nici un mijloc de trai, să trecem prin acest interval de timp?

Șerban Cioculescu deschise un mic anticariat, pe străduța coborătoare din spatele Palatului Telefoanelor, în tovărășie cu un amabil domn Ioniță – „Monsieur de la Jannotière” îl botezase Vladimir Streinu. Primea, în

noua postură și în noul local care luase locul cafenelei, vizite dese – mai puțini cumpărători. Treaba mergea târâș-grăpiș, până în ziua în care anticariatele au fost naționalizate. Tata fu silit să aducă acasă maldăre de cărți cu copertile sfâșiate și cotoare dezlipite, invandabile, cele mai multe romane franțuzești gustate de mai vechi generații, cu autori de genul lui Ohnet, Claude Farrère sau Pierre Benoit. Găsi, cu multă alergătură, un post la Patriarhie, cu modicul salariu de 600 de lei lunar. Ministrul Cultelor, Vlădescu-Răcoasa, se opusese, o întristată față bisericească îi aduse la cunoștință vestea „– Vlădescu-Răcoasa e un prost”, afirmase atunci tata. „– Cum puteți spune asta despre tovarășul ministru?”, replicase, fără revoltă, clericul. „– Păi să nu facă 600 de lei pe lună, capul ăsta?”, zisese tata. Mama, dimpreună cu tanti Lola Streinu lucrau la o cooperativă cutioare farmaceutice din foi subțiri de lemn, pentru alifii și unguente, la finele lunii angajatorul le scădea din numărul de cutii lucrate echivalentul a câte o sută de lei pe care și-i însușea fără rușine. Era prețul rămânerii la bancul de lucru. Taxa mea de student, de 12.000 de lei pe an, echivalând cu un salariu peste medie, sări, în anul al treilea de studiu, la 180.000 de lei – ca dușman de clasă. Neplata ducea la repetenție, reînscrierea în vechiul an dubla taxa, depășind de pildă valoarea casei, în cazul în care în care ar fi găsit cumpărător. Modul de lucru al dresorilor de tigri, prin înfometare. În munți se strânseseră formațiunile de luptă ale celor ce se deciserseră și răspundă terorii cu arma în mână. Opțiune imposibilă pentru un intelectual – în noaptea arestării, când i s-a cerut compozitorului Cucilin să predea armele, acesta întinse invadatorilor stiloul.

Lumea noastră fu pisată mărunț, cu urmările cunoscute. Când triumful așa-zisei clase muncitoare a devenit evident, presiunea a slăbit, s-au produs acele caraghios numite perioade de liberalizare, pe care le-au sugrumat revoluția din Ungaria și acele din anii 1964-1968. Ceaușescu, dând pe față crimele bestialului Dej, știa că stăpânește peste o masă de supuși bine dresați. Problemele lui de dominație priveau numai jocul de cadre din lăuntrul partidului, eliminarea oricărui potențial concurent. Nu numai bătrânii credeau că vor muri în comunism, ci pe încetul întreaga societate. Când, în 1968, în plin conflict cu Rusia invadatoare a Cehoslovaciei, Ceaușescu ne-a chemat la arme, deveni credibil. M-am înscris în gărzile populare, cu intenția de a-mi apăra casa. Mă vedeam

instalat pe burtă, pe acoperiș, cu pușca cu lunetă în față, așteptând apariția la colțul străzii a primilor cioloveci. Mă inspirase, probabil, o fotografie din timpul războiului civil din Spania: un ins matur, instalând, în mijlocul străzii un fel de capră, pe care să sprijine arma.

Entuziasmul meu fu apreciat, uimi chiar, într-un institut ca acela de literatură, cuprins din pașnici teoreticieni. Mi se propuse chiar să semnez o cerere de intrare în partid, ceea ce, pus pe toate jertfele, am și făcut. Destinul a vrut să nu mă prăbușesc din dosul hornului, de pe acoperiș, ciuruit de gloanțe, iar cererea mea se rătăci, în circumstanțe la care n-am avut acces, până la a uita de ea. Când de această dată împreună cu întreg personalul Institutului și al Universității eram chemați periodic la un poligon de trageri și ni se înmânau puști gata încărcate, explicându-ni-se și cum să le sprijinim de umăr, nimeni nu ne spunea deci, trăgând cele patru focuri, dacă nimeream, întâmplător, ținta. Graba era mare, alți viteji așteptau la rând. Cu excepția Monicăi Pillat care refuza cu absolută hotărâre să pună mâna pe armă.

În anul 1977, cererea mea de înscriere în partid a fost în chip miraculos găsită – și favorabil soluționată. În 1947, când, student, refuzam să mă înscriu în U.N.S.R., premergătorul U.T.C.-ului, aveam 20 de ani. În 1977, cincizeci. Că înscrierea în P.C.R. a fost un gest de oportunism sau de oportunități – iată o întrebare, o problemă pe care nu o închid.

Cert este că această concesie s-a produs după ce îndelungatele discuții purtate în familie, între amici, referitoare la a rămâne în țară sau a pleca definitiv, pe o cale sau alta, pierdeau din actualitate, cel puțin pentru un bucureștean. Cât de fierbinți au putut fi aceste discuții, la toate nivelurile de cultură și în toate straturile sociale, nimeni nu-și poate face astăzi o idee. De pe urma deciziei pozitive, mulți și-au pierdut viața în apele Dunării, alții libertatea. Familii întregi s-au rupt, nu puține s-au stins. În dosar, o rudă, cât de îndepărtată în Occident fugită, prăpădea totul. Pentru mine, partea cea mai rea a fost, pierderea, în etape, a celor mai buni prieteni, plecați: Sandu, Dan cu Gabi, Andrei, Adrian, Francesco.

Dintre mijloacele de fugă, cel mai atractiv mi se părea cel propus de bunul meu prieten, Stroe Slătineanu, compozitor, poet, dar de profesie inginer constructor aviatic. Ieșit din pușcărie nu avea acces la profesia pentru care era pregătit, lucra într-o întreprindere care producea pompe de udat – se exportau în China, pe atunci importatoare din România.

Stroe propunea construirea în două-trei ceasuri, undeva la nu mai mult de 100 de kilometri de Dunăre, noaptea firește, a unui balon, din foi de ziar, lipite între ele. Era dispus să-l construiască personal – în aceeași noapte, care trebuia să fie noroasă și cu oarece vânt, am fi trecut, nevăzuți, în Iugoslavia. Trebuia, firește, mult pap, pentru lipit.

În primăvara anului 1969, când am primit prima autorizație pentru a călători în Vest, în speță în Franța, la Paris, în ceasul plecării, mama îmi zise: „– Iar tu, Barbule, să faci cum ai să crezi că e mai bine pentru tine”. „– Cum adică?” întrebă tata. „– Să se întoarcă sau să rămână acolo!” – spuse mama. „– Nu se poate”, replică tata. „– Locul lui este aici!”. Aveam patruzeci și doi de ani, nicio profesiune liberală de executat la Paris, afară de un posibil angajament la postul de radio Europa liberă, ce-și avea o filială în capitala Franței și unde lucra Monica Lovinescu, vajnică prietenă. Parisul îmi plăcu – revederea cu cei mai buni prieteni – Cornel, cel puțin îmi propuse să mă susțină materialmente fie și timp îndelungat, până la găsirea unui serviciu. Încântătoare, întâlnirea cu Christine, doctorandă franceză cunoscută, cu ani înainte la București, luă o turnură neașteptată, când la vreo trei săptămâni de la sosire, primii o cartoletă de la Simona, în care mă vestea că la București înfloriseră cornii, am simțit ceea ce până atunci socotisem că e o expresie de uz comun: dorul de țară. Simona și cu mine eram ca și logodiți, înfrângând o severă diferență de vârstă, pe care n-au tocit-o apoi decât 44 de ani de conviețuire. Fapt este că am scurtat cu o săptămână sejurul, și am revenit acasă. Am revenit fără teamă, cu toate că, la Paris, în vizită la O.R.T.F. – Societatea franceză de radio, dădusem un interviu, pentru Europa liberă. Vor trece apoi două decenii până când acest post să-mi redea, nu vocea, ci gândurile, în reproducerile după articolele mele din Dreptatea, al cărui editorialist am fost doi-trei ani. Curios lucru, de acel prim interviu nu m-a întrebat nimeni, nimic, la întoarcere. La coborârea din avion, la Băneasa, văzând un gradat, am spus, de parcă aș fi fost cine știe cine: „– Bine v-am găsit”. Și numaidecât acela mi-a răspuns: „– Bine ați venit”.

În după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, aflător în edificiul Radiodifuziunii Române, la chemarea lui Alecu Paleologu, care pleca de acolo la Televiziune, acolo, deci, și cu impresia că fusesem invitat, am pretins un microfon, ca să vorbesc obștei, și după tocmeli mi se puse la dispoziție o boxă, cu microfonul ei. În alte odăițe, alți patrioți de cea mai

vie elocvență blestemau regimul ce tocmai se ducea pe copcă, un ins recita o interminabilă baladă în stil folcloric, chiar atunci scrisă. Eu m-am mulțumit a aduce un omagiu postului de radio Europa liberă. Asemenea tuturor vorbitorilor, în acel zgomot general de amestec al tuturor vocilor, de venit-plecat, am avut la îndemână un microfon mut. Cele ce le-am spus atunci n-au intrat deci în patrimoniul revoluției, n-a fost singurul cusur al acesteia. Atunci, și mai pe urmă, țepuitorilor mei le-a mers mai bine, mă consolez cu gândul că în lanțul trofic social naivul își are locul necesar, un răuvoitor mi-ar zice că, la fel, și prostul – și chiar când, pentru mai mult efect, este și fudul. Dacă regretatul meu prieten Mihai Gramatopol a văzut în cele ce s-au urmat revoluției, o tragedie, eu am văzut numai o dramă. De pe urma ei am trăit o a doua tinerețe publicistică – în trio-ul pe care l-am alcătuit la Dreptatea, Petre Stoica – Gheorghe Grigurcu și cu mine. Era nevoie de curaj? Întâmplarea a făcut ca seara, după încheierea orei de scris să deschid televizorul și să-l revăd pe Octavian Paler, cel căruia la o reuniune scriitoricească îi spusese că-l consider cel mai optimist dintre pesimiști – și-mi pare că-i plăcuse – depănând, la emisiunea Eugeniei Vodă, episoade din viața-i. Se mărturisea, acolo fără nicio opreliște asupra a tot ceea ce, privindu-te, obișnuit recurgi la eufemisme. Spunea limpede că, în viață, a avut momente de lașitate. Pentru a-i fi ascuns lectorului meu acele numite momente în care mi-a fost rușine de mine, ar trebui să-i cer iertare.

Dar chiar i-ar fi convenit? Să fi narat, pe larg, luminoasa dimineață a copilăriei/adolescenței, la Eforie, când, singur, în drum spre plajă, am călcat pe marginea unei băltoace acoperită de lintiță, lângă un șanț. Iar acolo, am văzut, cu groază, ridicându-se, plat, către fața apei, leșul unui înecat. Îl vor fi găsit, poate, mai târziu, alții. Eu am fugit.

În perioada suferințelor mele de plămâni, ce se complicau cu câte o gălbinare, circulând prin spitalul Filantropia, unde mi se dăduse un pat, în cel de lângă mine am văzut un om fără mâini și fără picioare. Plângea. M-am dus la patul lui să-l alin măcar cu o vorbă bună? Am fugit.

Bărbat în toată firea, în holul casei, cu ferestre la două străzi – casa e pe colț – am auzit urletele unei femei ce se sprijinea de zid. Cu o forță de nedescris țipa: „– Nu mai pot! Nu mai pot! Nu mai pot!”. Țipătul dintr-un vestit tablou danez, era un fleac pe lângă acela, ce părea că nu are să se mai termine, al femeii. N-am deschis geamul – am așteptat să plece, ceea

ce, fatal trebuia să se întâmple. Și să mai spun, iubite cititorule că, în clipele de dinainte de adormire, mă pomenesc istorisind întâmplări în care, sfidând primejdia, dau dovada unei generozități incredibile, a unui maximal simț al sacrificiului, cum ar fi salvarea unui prunc, dintr-un imobil în flăcări? Să mă liniștesc, în ideea în care nu cred, că păcatul mărturisit e pe jumătate iertat? Să mai adaug că asemenea tuturor marilor egoiști, care nu știu ce să mai facă spre a le fi și mai bine, sunt milos? Până a nu aduce acasă un pui de câine, care aleargă, zăpăcit, după trecători, după un stăpân voluntar?

Dacă vei observa, în aceste amintiri, lipsa prietenilor, a rudelor, lipsa mai cu seamă a unui capitol dedicat celei ce mi-a fost cea mai apropiată – mama? Că afară de Lala, iubita de la 17 ani, niciun alt nume feminin nu apare în amintirile unui bărbat căruia i-au plăcut femeile și a fost iubit de ele? „– Cum ai putut uita cu totul de mine?”, va întreba Lidia „– Dar n-ai vrut să-mi pomenesci măcar numele? Mă mai întreabă Ileana – sau Sanda, sau Lizi sau Oana, sau – într-o posibilă reîntâlnire într-o posibilă viață de dincolo. Cinci mii de femei afirmă Ion Barbu, n-au putut rezista, cedând farmecului său masculin. O căpetenie politică a amarnicelor noastre zile afirma că avusese, și asta deocamdată, zece mii – eu mă mulțumesc să afirm că am avut întreaga feminitate, înțelegând prin aceasta nu atât lanțul de legături, cât plăcuta atmosferă a prezenței, buna înțelegere cu Eva. Așa cum a făcut-o Dumnezeu.

Dacă, Dincolo, mi se va lua un interviu, în vederea unei eventuale cazări, mai sus, pe la mijloc sau jos – am practica interviurilor – și mi se vor pune întrebările: „– În definitiv...?” Aș răspunde: „– Am trecut apele, ale Dunării, la Giurgiu, Belgrad, Budapesta, Bratislava, ale Daugavei, la Riga, ale Sprei, la Berlin, ale Savei și Dravei, în Serbia, ale Moscovei, în Moscova, ale Vâltavei, la Praga, ale Senei, la Paris, ale Iordanului, în Israel, ale Padului, în Padania, am văzut Dunărea vărsându-se în Neagra noastră Mare și Daugava în Marea Baltică. M-am scăldat în marea Mediterană.

Am trecut Styx-ul, la vărsarea în Empireu.

„– Ajunge”, va striga Vocea. „Ai absolvit”.

ȘI AȘA MAI DEPARTE...

„Cadentele omului claustrat” romanul replică la faimosul voiaj în jurul camerei cândva efectuat de Joseph de Maistre, rămase în stare de proiect – Max Blecher îl scrisese mai bine. Momentul alegerii unei Facultăți se apropia viforos și cu această alegere odată, a unui drum în viață. Fiul de profesor nu putea aduce părinților ofensa de a se mulțimi cu diploma de bacalaureat. În fundul sufletului nu mă atrăgea nicio facultate, cele mai multe fiindu-mi, de altfel, inabordabile prin înseși cerințele examenului de admitere. Harnicii mei colegi de clasă, la liceu aleseseră din timp calea spre Facultatea de Medicină sau spre Politehnică, cei mai modești, către Agronomie, apți, prin urmare să se prezinte la o confruntare pentru care eu nu aveam nici o pregătire,

Rămâneau disponibile Literele și Dreptul, întrebat de tata ce facultate intenționez, i-am răspuns că Academia Comercială. Surprins, tata mă întrebase din care motiv. I-am răspuns că, pe această cale, sper să câștig bani mulți. Dorința de a-l surprinde nu avu succes, tata mă sfătui să urmez Dreptul. La replica mea că nu mă interesează nici magistratura, nici avocatura, îmi dădu neașteptatul răspuns că prevede pentru mine o carieră diplomatică.

În pura gratuitate a conversației i-am atras atenția că demersul depășește condiția mea socială, că diplomația nu este pentru cei cu „escu” în coadă. A insistat, totuși, să mă îndrept către diplomație, promițându-mi că mă va sprijini. A fost o noutate extraordinară în relațiile dintre tata și mine. De felul său, tata punea cu îngăduință pile unuia și altuia, cum era chiar asaltat, adesea, dar niciodată pentru cineva din familie. Sigur, nu era vorba, aici, de o simplă pilă, ci de o acțiune urmărită – ideea de a ocupa fotoliul stil al lui Metternich și al lui Talleyrand îmi surâse.

Pentru orice eventualitate, m-am prezentat la examenul de admitere și la Facultatea de Litere, unde, când împrejurările generale ar fi îngăduit-o,

viața mea ar fi fost cea mai ușoară. De faptul că trăiam în plin comunism, cu respectiva criză asupra universităților umanistice n-am ținut seama, într-atât era de clar că noul regim nu avea șanse de durată. Altfel, ca unul ce urmasem cursurile a două școli elementare, a două licee, căruia horoscopul îi menea două căsătorii, eram perfect îndreptățit să urmez două facultăți – două licențe prind mai bine decât una singură – gândeam.

Cele două materne facultăți mă primiră în sânul lor, în noua calitate ce-mi revenea cercetai, locașul fiecăreia. La doi pași de casă, Facultatea de Drept, clădire relativ recentă, cu înfățișare luminoasă, magnifică intrare, pe scări vaste, fronton decorat cu statuile marilor legiuitori ai antichității – îndepărtați o vreme din nișele lor, apoi repuși – părea mai primitoare decât bătrâna Facultate de Litere și Filosofie, cu amplul ei hol de marmură, dar și cu nesfârșita scară către mohorâte săli, pe care nu le găseam niciodată la timp – cu excepția amfiteatrului Odobescu. Mă bizuiam pe împrejurarea că materiile de la Litere îmi erau dinainte familiare, numai că, în elanul de politizare a cursurilor, ceea ce cunoșteam alimenta mai degrabă o rea conștiință – a dedublării continue. Apărea, de altfel, tot atunci, o carte voluminoasă cuprinzând titlurile cărților interzise – cam 90% din literatura țării – slalomul pe care-l făceau profesorii, încercând să salveze câte ceva din cineva era penibil. Când, la seminare, la examene, aș fi dat răspunsul din curs, mi s-ar fi putut pune întrebarea: Tatăl dumitale, tot așa gândește? Mai scrisese Mihai Eminescu vreo altă poezie decât „Proletarul”? Ion Creangă, decât „Capra cu trei iezi”, nu era altceva Ion Luca Caragiale decât un amarnic biciuitor al burgheziei, în necruțătoarele lui satire? Există o excepție și către ea m-am îndreptat: cursurile profesorului G. Călinescu. George, cum îi zicea toată lumea, și cum niciodată n-a semnat. Îi citisem romanele, chiar și studiile din „Jurnalul literar”.

La Iași, tata ocupase, prin concurs, catedra pe care G. Călinescu o părăsise, venind la București. Și la îndemnul acestuia. Îl sfătuisese pe tata să fie foarte circumspect față de promisiunile viitorilor colegi, pusilanimitatea acestora fiind notorie – dădea exemplul tristei întâmplări la propria alegere, unde acela dintre profesori din senatul universitar care-l încurajase să candideze, mai stăruitor, lipsise de la vot. Și cum explicase absența? Scuzându-se că fusese la înmormântarea tatălui său! Fără comentarii... În „Bietul Ioanide”, fiecare din colegii universitari ai romancierului s-a regăsit într-un portret viu colorat – pe ultima pagină a cărții Șerban Cioculescu

întocmise lista cu numele din realitate ale eroilor. N-a fost cruțat nici cel se socotea un bun prieten – îi comandase și tipărise „Istoria literaturii...” și erau, de mulți ani, în tandră corespondență – Alexandru Rosetti, în roman Gaitany. La un ceai, aducând vorba de Bietul Ioanide, fiul ilustrului lingvist – e drept, consumasem câteva pahare de vin – începu să plângă. Mult mai târziu, și poate nu neapărat în replică, Alexandru Rosetti dăduse publicității vasta corespondență dintre G. Călinescu și dânsul. Cum zic, nu o reglare de conturi, ci o punere la punct.

Eram nerăbdător să audiez orele profesorului – ocazia ivindu-se, am urcat treptele către amfiteatrul Odobescu, din timp, spre a-mi asigura un loc convenabil. La sosire, rumoarea din sală, dindărătul ușii, mă lămurii că soseam, totuși, târziu: sala era plină ochi, un coleg binevoitor îmi făcu loc lângă el, sub o fereastră.

Cei mai mulți dintre ocupanții locurilor nu erau studenți, ci persoane din lumea bună a metropolei, cu majoritate feminină. Mi se atrase atenția că profesorul nu îngăduie luarea de note. Dejugasem, oricum, ca în visele de mai târziu, cu mâinile goale. Profesorul pătrunse cu vie mișcare în amfiteatru, urcă vijelios la catedră, urmat de asistenți săi, în primul ropot de aplauze al sălii. Văzui un bărbat de vârstă mijlocie, mai degrabă scund, ventripotent, măsliniu la față și, în general, de factură meridională în mișcări, cu chica-i căzând pe frunte. Cu glas subțire, ce lua tonalități de soprano la capăt de fraze, animate, acestea în crescendo, și cumva în falset, profesorul începu să ne vorbească despre proza unui clasic iluminist, german, dacă nu svițer, Gessler sau Gessner, autor al unei drame despre Wilhem Tell – narațiune sau poem, nu știu. Ceva, oricum legendar. Într-un acces de furie, Wilhem Tell scutură pomul din care avea să fie luat mărul ce se constituie în miezul legendei. Și-l scutură atât de tare, încât de pe crengi căzură toate păsăricile. La auzul cărui cuvânt un răs homeric cuprinse sala, spre încântarea conferențiarului, care nu înțelegea, totuși, sursa uriașei izbucniri de veselie. La plecare, un alt val de aplauze îl însoți pe vorbitor.

Bineînțeles, la examenul de fine de an, profesorul pretindea materia de curs – dar o făcea cu blândețe. Se înfățișa candidatul spășit, trăgea un bilet, a cărui lectură îl lăsa fără grai. Examinatorul nu-și pierdea firea: „– Care e autorul dumitale preferat?” îl chestiona pe candidat. „– Alecsandri”, răspundea acesta. „– Iată o bună alegere, Vasile Alecsandri e un clasic de

seamnă, ce nu trebuie uitat. Și ce anume din opera scriitorului îți place?” „– Teatrul” șoptea studentul. „– Excelentă alegere, teatrul e într-adevăr partea cea mai valabilă a clasicului nostru. Și care piesă a sa ți-a plăcut mai mult?” „– Fântâna Blanduziei, domnule profesor.” „– Este și cea mai izbutită piesă a dramaturgului. Ia spune, în actul al doilea scena întâi, unde se întâlnesc – cine cu cine?” „– Domnule profesor, eu am citit piesa în rezumat”. Candidatul următor: „– Domnule student, dă-mi, te rog, o definiție a frumosului, așa cum o înțelegi dumneata...” Tăcere. „– Domnule student, Croce spunea că frumos este ceea ce ne place...” „– Da, domnule profesor, așa este” „– Dar doresc o definiție după gândirea dumitale odată ce știm că frumosul este ceea ce cu toții știm că este.” „– Da, domnule profesor”.

Mă gândeam să urmez cursurile măcar până la sfârșitul primului an, iar în cazul în care, la examen, profesorul m-ar fi întrebat: „– Ce este frumosul, domnule student?”, să răspund: „– O formă derivată a urâtului, domnule profesor”. Din păcate, pe la jumătatea anului, G. Călinescu lunecă de la catedră către un Institut de Literatură și Folclor ce avea să-i poarte numele. Și între pereții succesivelor sedii aveam să petrec aproape un sfert de secol. Acasă, l-am vizitat o singură dată, însoțindu-l pe tata. Fusese o gazdă fermecătoare.

Apărea și o revistă a filologilor, se intitula „Cum vorbim”, Tonegaru zicea „Cum orbim”. Dacă, în amfiteatrele Facultății de Litere numele mi-ar fi creat dificultăți, pe largile culoare ale Facultății de Drept mă puteam pierde în mulțime. Depindea numai de mine. Aproape toți studenții erau anticomuniști, dar își păstrau opiniile pentru sine. A lua loc în primul rând de bănci exprima deja o opțiune. Atracția era, însă, alta: tot acolo ședeau și cele două frumuseți ale anului, Clemanța și Mia. Bruna și blonda. Între ele trăgând într-o nară parfumul uneia, iar în cealaltă, parfumul celeilalte. Ora trecea dacă nu mai repede, mai plăcut. De pe catedră, profesorul, Gheorghe Vântu, titularul de drept constituțional, mă privea cu oarecare încordare. Până într-o zi, când mi se adresă: „Hotărăștă-te, domnule odată”. Și ca întotdeauna, alegerea căzu pe a treia.

Pietroiul ce atârna de gâtul celor mai mulți cursanți era, din toate timpurile, dreptul roman. Pretindea buna cunoaștere a limbii latine și o încăpătoare memorie în care să nu se rătăcească feluritele așezări ale unor magistraturi de o mie de ani, de la tablele de aramă, la Pandectele lui Iustinian. Profesorul, poreclit Stihus, ultimul care mai purta toga

profesiei, frecvența și ringul de box din subsolul facultății, păzit de maestrul antrenor Nour.

Aveam acum toate motivele să regret a fi dat, în liceu, limbii strămoșilor noștri tot atâta importanță cât muzicii și desenului. Studenții care, tot în liceu, nu urmaseră secția umanistică, și deci nu învățaseră materia la curs, urmau, acum, la facultate, meditații și vedeam, prin ușa întredeschisă a câte unei săli, tabla pe care stătea scris *silva-silvae* – prima lecție de limba latină de la liceu. Cei mai mulți părăseau facultatea. Cum să nu mi-l reamintesc pe profesorul de limbă latină, surd, dar citind pe buze răspunsurile elevilor, scandând, de pe catedră „Domos antra fuerunt”, și adresându-se elevului care părea pe altă lume: „Cioculescu?”. Iar acesta răspundea, cu spontaneitate: „Casele lor fură peșterile”. Cu cât sunt mai rare performanțele, cu atât mai bine le ții minte. Nota doi la teză rămânea un accident. Colegul de bancă, Buzescu, tradusese textul ce-i revenise așa: „Corabia scoase un cap și începu să plângă.” Totuși el lua nota 4...

La lecția de deschidere, Stihus ne vorbise despre specificul religiozității latinilor, lipsită de misticism și bine înțepenită în superstiții. De recunoscut și la poporul nostru, o marcă mai mult a latinității. La prima oră de curs, adunat de pe stradă, comisese eroarea de a veni în pantaloni scurți. Din primul colț al primului rând, mă jucam cu un monoclu, pe care tocmai îl moștenisem de la străunchiul meu Mișu Milloteanu, înfingându-mi-l în orbita ochiului stâng, lăsându-l apoi să atârne de firul său de mătase neagră. „– Domnule Cioculescu, mi se adresa profesorul, dovedind o neașteptată cunoaștere a numelui meu, te poftesc să ieși afară. Voi avea grijă de dumneata, la examen”. Narând, acasă, acest mic incident, cu atât de profitabile promisiuni, mama mă lămuri că era vară de gradul doi cu Fetița, soția profesorului. Dar că nu se frecventau. Prin mine, relațiile se fructificau. Nefericita întâmplare nu mă împiedică să mă înscriu la lecțiile de seminar ale profesorului, aceia care luau parte până la sfârșitul anului, la temele de seminar, erau scutiți de examen. Curată capcană, la seminar extemporalele se ținea lanț și constituiau optimul instrument prin care profesorul lua cunoștința de nivelul cursantului. Bunăoară, la curs ni se vorbea de interpolări în textul unor articole de lege, astfel modificat în mod tacit. Erau de mai multe feluri, studentul trebuia să le dibuie de pildă, după forme gramaticale mai noi, folosite într-un text vechi de secole, timp în

care limba latină evoluase. O joacă, pentru un as. Nu mă puteam substitui acestuia, nu mă lăsa inima.

Programa universitară încă nu fusese radical modificată în cursul anului 1947, dar tendința de politizare era clară, facultatea era sortită să dea patriei – pe punctul de a deveni socialistă – magistrați pregătiți să-i apere orânduirea, să aplice „regulile” luptei de clasă, întru marea operă de creare a unui om nou. Vechiul Drept apăra omul de societate, cel nou societatea împotriva omului. Vechiul Drept își făcea o onoare din apărarea proprietății, cel nou din îngrădirea ei. Unii, puțini, dar contând totuși, cum spunea poetul Dimov, „și anume enorm”, puteau avea îndoieli. Remediul fusese găsit în farmacia ideologică sovietică: introducerea unui grad de vinovăție în conștiința fiecărui muritor, prin pata din dosar. Dacă teoreticianul nazist pretindea petentului șapte generații de puritate rasială, prin acte dovedite, spre a dormi liniștit, în comunism îți trebuia un dosar de cadre curat. În care să nu hălăduiască un bunic popă, un văr la pușcărie, sora plecată în străinătate, un cumnat fost proprietar de livadă cu pruni și caiși, mama fiică de negustor, fratele magistrat epurat, dacă nu fost luptător pe frontul de Est – unde luptaseră cinci sute de mii de români. Dacă povara păcatului originar chinuia prea puține suflete, aceea a dosarului de cadre devenea universală.

Pentru un spirit liber, detestând încolonarea sau măcar dornic de a fi lăsat în pace, nu exista soluție mai rea, decât aceea de a urma cursurile unei facultăți fabrică de veghetori ai ordinii nou instalate. Căzusem din lac în puț. Mai exista o cale de salvare, aceea a asumării unui anonim absolut, în magma mulțimii. Mai mulți colegi din clasa mea socială o și practicau, în disprețul unei mulțimi care, altfel, proceda la fel ca ei. Cu exemplară modestie, asemeni puricelui verde care se prefacă a fi frunză, m-aș fi putut deghiza într-un nimeni convenind tuturor. Pentru aceasta mi-ar fi trebuit mai multă minte decât aceea de care dispuneam, și mai puțin caracter. Și nu știi, cititorule, ce greu este să fii și fricos, dar să ai și caracter. Să fii născut în zodia leului, în horoscopul albilor, și în aceea a iepurelui, în horoscopul galbenilor – iepure de foc și leu vajnic, dar oricum... Într-o serie de nouă sute de studenți, care promovaseră examenul de admitere și care, deocamdată figurau în cataloage, circa nouă erau comuniști practicanți, dintre care o treime cu nume neaoșe. Totuși, situația era înșelătoare. Mingea era la fileul celorlați.

Pentru început, studentul în primul an Cioculescu Barbu, cu numărul matricol 124 bis și care întârzia să se înscrie în U.N.S.R. – Uniunea Națională a Studenților Români, organism precedând U.T.C.-ul, lupta vitejește nu numai cu partea procedurală a dreptului roman, dar și cu complicatele fețe ale cambiei, la dreptul bancar, cu problemele comorienților, la dreptul civil, la complicațiile pe care le ridica, la penal situația infracțiunii în timp și spațiu. Urmărea cu atenție lecțiile de criminalistică ale profesorului Valentin Sava și pe cele ale profesorului Rosetti Solescu, de enciclopedia dreptului, luând act de acel spirit al legilor care, la un subiect lipsit de spirit matematic începea să fie o armătură. Cu atât mai mult cu cât pe când luam note la orele unor materii gata politizate, mai găsisem o fâță de supt. Unchiul Radu mă puse, astfel, în legătură cu un apropiat al său, evreu jurist, care dorea să plece numaidecât din țară – era, îmi pare, în cercul de relații al lui Lucrețiu Pătrășcanu – și nu accepta să-și vadă aruncată în stradă biblioteca de cărți juridice. Am intrat astfel în posesia unei comori, masiva „De la cause”; a lui Henri Capitant, cursul de drept constituțional al lui Esmein, al lui I.V. Gruia, cursuri litografiate de drept comercial, de vechi drept românesc – materie care dispăruse din programă –, lucrări de drept internațional, pe care nu le-aș fi putut cerceta la biblioteca facultății. O serioasă aprofundare a acestei comori m-ar fi cufundat în sfera de amant al lecturii pe mai mulți ani. Nu eram apt pentru ieșirea din lume. Iar această lume exista.

Juna Zoica, de care am mai pomenit, ființă isteasă, trupeșă, de caracter și sufletește nemaculată, mă plăcea. În seri când întârziam prin cotloane ale facultății, prin labirinticele subsoluri, pe unde se afla și garderoba, plimbându-ne alături, îmi mărturisea că, atunci când îi place cineva, se simte mică, întocmai ca pe când avea cinci anișori. Ar fi trebuit s-o iau îndată de talie. Faptul că am întârziat se înscrie în seria banalelor eșecuri, acelea de pe urma cărora nu te alegi mai târziu, cândva sau măcar în cuget, cu o compensație. Membră a U.N.S.R.-ului, Zoica fu certată pentru culpa de a se afișa cu un reacționar – precum Cioculescu. Am aflat acest amănunt douăzeci de ani mai târziu, de la un bătrân care a acostându-mă, îmi spuse că fusese caloriferistul facultății și martor la acea ședință de certare, care-l scandalizase: „Auzi, domule, să nu poată fata să se plimbe cu cine-i place”.

Curând apoi, am început să compătimesc lângă o altă fiică a Evei, aceasta cu adevărate rezidii din copilărie în înfățișare, căci părea mai degrabă un bibelou decât o ființă omenească. O păpușă fragilă, palidă – suferea de inimă – pe fondul romanului care-mi marcaseră adolescența, „The constant Nymphe”, de Margaret Kennedy, în românește „Destinul Tessei Sanger”, din multitudinea de romane englezești/ americane traduse în timpul războiului. În roman, o fată suferindă de inimă, fragilă, numai suflet, și îndrăgostită fără speranță de un bărbat matur, moare, încercând să deschidă o fereastră în momentul cheie în care bărbatul iubit se îndreptase spre dânsa. Gironoux făcuse o piesă de succes pe canavaua romanului, de altfel ecranizat cu actori celebri, printre care, cred, Leslie Howard.

Pe micuța nimfă ce semăna atât de bine cu Tessa, o întovărășeam la concertele filarmonicii, unde avea bilete, în plimbări în care n-aș fi vrut să fim văzuți împreună. Căzusem totuși în vizorul lui Pavel și Tonel. Acesta mă cheamă și la telefon: „Te-am văzut cu șosetuțele roz”. Pavel, tot la telefon, imitând vocea tatălui fetei, mă amenință cu poliția – ca ademenitor de minore – îi recunoscusem vocea. O colegă, mai rea de gură, trecând pe lângă mine șuierase: „Vine acuma și găgălicea dumitale”. Dar ce-mi păsa mie, plecat pe drumul cavaleresc al protejării unei ființe fără apărare? Ghiceam o nestăvilită poftă de viață la această potențială victimă a destinului. Compasiunea mea era cu atât mai vie. Un pas, și aș fi fost pierdut. L-am făcut. Devenisem secretul confident al problemelor ei de viață, fără ca, în același timp geniul speței să opereze imperios asupra noastră.

Părăsisem rândul întâi de bănci, eliberând locul dintre cele două frumuseți ale anului, pentru unul pe la mijlocul sălii, lângă protejata mea, pe când Lucrețiu Pătrășcanu, recent căzut din toate posturile de partid, dar mai departe profesor la catedra de economie politică, ne introducea în alfabetul marxismului, enunțându-ne esența Capitalului. Lecția se poticnea la momentul schimbului dintre sacul ca cartofi și perechea de ciubote. Vorbea, cu capul dat pe spate, imensul măr al lui Adam i se zbuciuma. Într-un tricou roșu fără mâneci, insul părea gracil, ne ruga să nu-l aplaudăm la sfârșitul lecției. Pe frunte, un clarvăzător i-ar fi citit moartea, de altminteri a fost ridicat chiar din facultate, între două cursuri. Un alt profesor, Viforeanu, se sinucise, se spunea, în urma decavării la jocul de cărți. După alte versiuni, fusese sinucis, din politice, necunoscute motive.

În amfiteatru era lipsă de aer, Tessa se împalida și mai tare, în pauză, pe o bancă în curtea facultății afluam că are o yolă pe lacul Herăstru, în a cărei vecinătate și locuia, că era sportivă. N-a fost singura surpriza pe care avea să mi-o rezerve. Nu mă mai îndrăgostisem de mult, prilejul fu apucat cu amândouă mâinile – așa că am respectat betșugul din născare al amorului, de a fi orb și nu am dat nici o însemnătate faptului că fata pe care o iubeam vindea „Scânteia” pe culoarele facultății. Am pus-o pe seama factorului de necesitate. Saint Simon, ducele memorialist, povestea cum, la o petrecere în aer liber a curții, cu îmbelșugată masă și cofeturi, o tânără contesă, apucată de o imperioasă nevoie, fără niciun cabinet de ușurare prin preajmă, fusese condusă de un binevoitor într-un paraclis părăsit, comentariul fiind: „Tant il est vrai que nécessité fait loi”.

Partea nostimă era că nu realizam că eram îndrăgostit, juram pe prietenie, simțeam, ca pe o datorie, imboldul de a fi permanent în preajma ei, răsplătit cu priviri de umedă recunoștință, măgulit pentru fiecare vorbă de spirit. În marele hol al facultății, oblic pe căderea luminii, trona jurnalul de perete al instituției, alimentat cu texte mobilizatoare, cu informații și nu numai cu ele. Una din studentele fine ale anului, Catrinel Oproiu, scrisese și afișase pe acest jurnal un poem sentimental în care era clamat omul negru al albelor ei dimineți. Chestia mă stârnise, scrisei și eu un tot atât de lung poem, decât că alcătuit din cuvinte de invenție, cu intruzii în fraze fără sens, însă într-o legănătoare rimare. Un destul de reușit recital de eulalii care se încheia cu versurile: „O, riambin micedo cref./ Subtil eu sunt,/ Dar n-am pepef”. În partea a doua, urma să supun spre publicare poemul redacției jurnalului de perete. Din motive greu de înțeles, această acțiune n-a mai avut loc. În schimb, muza mea tălmăci poemul în limbile germană și engleză – era poliglotă, vorbea și franceza, înmânându-mi-l, scris de mână, cu elegantă grafie, cu o cerneală roșie de cea mai bună calitate. Cea indigenă bătea în vișiniu. „O fericire amețitoare./ Nimic n-aveam de spus”, versurile aparțineau bunului prieten al tatei, Vania Gherghinescu, tata le cita, adesea, fără răutate.

CE MAI ZICEA TOVARĂȘUL STALIN

Student în primul an, faci pe încetul cunoștință cu materiile de studiu și mai repede cu noii colegi și colege – cu acestea mai întâi – motivele nu pretind explicații. Încă din primul trimestru prezentasem o lucrare de seminar vizând „Acțiunea civilă și acțiunea penală”. Dodel Eliescu o calificase ca plină de calități și de defecte pe aceeași măsură. Exagerase în ambele direcții, dar încă de pe atunci o surdă luptă politică se purta și părea a se ști dinainte cărei partide aparții. Un coleg foarte înalt și decis în gesturi, Valentin Berbecaru, declarase lucrarea mea, comparativ cu cele până atunci prezentate, ca Everestul față de Măgura Odobeștilor. Avea să-l coste foarte curând. Personal eram mai degrabă intenționat să stau în banca mea. Voi soarta însă, ca în una din zile, trecând pe lângă un amfiteatru de pe a cărui ușă întredeschisă auzai foiala mulțimii, să bag capul pe ușă, în loc să trec mai departe.

Acolo și atunci, se alegea comitetul de an al UNSR-ului, Uniunea Națională a Studenților Români, cămașa de miresă a UTC-ului. Organizația de bază a facultății propusese o listă, care tocmai se dezbătea. Figurau într-însa comuniști notorii, din sală cineva propusese lărgirea listei cu alte noi candidaturi, propunerea, pusă la vot, fusese acceptată și tocmai alți candidați erau cu aplauze aleși. Președintele noului comitet se numea Niculae Țone – șeful tineretului liberal. Unul câte unul, locurile reveniră altor tineri, cu toții cunoscuți pentru apartenența lor la Partidul Liberal. Mai trebuia ales un membru, din sală, Dan (Anghel) Damian, un coleg de recentă cunoștință, propuse numele meu.

Pentru prima oară în viață am fost întâmpinat cu urale. Dar deliciul provenea din completa înfrângere a comuniștilor, în cea dintâi încercare de a ne viola conștiința. Legal, făceam acum parte din conducerea UNSR-ului, fără a-i fi însă și membru. Deci iată-mă-s, singurul țărănist în distinsul cerc național-liberal, primit cu brațele deschise. Noii mei prieteni

se numeau Sandu Missirliu, Dinu Zamfirescu, Aurel Sergiu Marinescu, Dan Damian. Că plecam pe un drum fără întoarcere, chiar n-aveam cum ști.

În fericita necunoștință de cauză pregăteam examenele de sfârșit de an, în tot atât de dulci pe cât de platonice relații cu noua mea favorită, căreia îi făgăduisem să-i scriu de la Breaza, unde plecam pentru schimbare de aer. În acest loc, reputat a avea cel mai pur aer din țară, în singurătate și reculegere, am înțeles, în sfârșit, cum se numea sentimentul față de noua Tessa.

Nu i l-am mărturisit în scrisoarea pe care i-am trimis-o, dar tonul înflăcărat spunea ceea ce nu mai trebuia citit între rânduri. Cea rămasă în canicula capitalei îmi răspunse cu promptitudine – program obișnuit, fusese la cinematograful, urmărise cu plictiseală un film anost. Grafia, ca de note muzicale, cerneala roșie de cea mai fină calitate, bunele gânduri pe care mi le transmitea, păreau un semnal încurajator. Iar sentimentul în chestiune are această caracteristică de a da pe dinafară.

În una din zile, cercetând deschisele zări ale locului, privirea mi se opri pe o înălțime, nu la prea mare depărtare, în vârful căreia străjuia o cruce, nu de înălțimea celei de pe Caraiman, dar vizibilă în toate cele patru puncte cardinale. Mi-am zis că dacă ajung să o ating, voi obține iubirea celei de care mă îndrăgostisem. Și am pornit, pe un drum de colb, cu brăie și coturi, punând-mi la încercare răbdarea, crucea înfățișându-mi-se când la stânga, când la dreapta – amintind de zicerea lui Ion Creangă că, de acum, nu mai e mult până departe. Am mers, ieșind din timp, tot mai dâr, către obiectivul ce părea că se îndepărtează, iar în realitate nu venea spre mine. Dar am ajuns, crucea se găsea într-o mică îngrăditură, lesne de trecut, se afla la o întindere de mână, în asfințitul de soare. Și, în chip inexplicabil, fără să efectuez ultimul punct al rămășagului, m-am întors, plecând înapoi. Până astăzi nu-mi explic ce inhibiție a operat. Tot până azi nu pricep noima întâmplării.

Vești proaste aveam să aflu la întoarcere acasă. Relu îmi povesti cum, ducându-se la cinematograful, intrând pe întuneric, după începerea filmului, în sala plină, ochise, totuși, un loc liber, către care se îndreptase. Ajuns aproape, se dumirise: locul era ocupat de o mică domnișoară, trecută aproape cu totul în brațele unui bărbat, care o cuprinsese cu degetele-i lungi. Am realizat spontan că sunt mai multe feluri în care un

film poate să nu-ți trezească interesul. Anost, la o adică. Dar în virtutea căreia înțelegeri să-i ceri socoteală?

Cum se descurcă, într-o atât de inconfortabilă situație sufletească un viitor scriitor? Scrie un dialog între cele două voci ale sinelui, pro și contra dânsei, într-un context conflictual, acuzare și apărare, îl trece pe curat și-l înmânează, pe zece foi, unde nimic nu este lăsat pe dinafară, celei în cauză. În puterea nopții primește, apoi, un telefon, cu cea mai stinsă dintre voci i se comunică: nu mă crezuse atât de crud. Când știi că ai procedat bine, iar îndoielile te macină în continuare, ceva nu e în regulă. Voiam tihnă – și n-aveam.

Nici în noul comitet de an, din care făceam parte, nu era loc de odihnă: sosea în România Iosef Tito, marele prieten, trebuia primit cu entuziasmul de rigoare. Se preparase o mare manifestație populară, cu steaguri și pancarte, Facultatea de Drept nu putea lipsi de la eveniment, defilă cu anul întâi în frunte, iar în primul rând al acesteia noul comitet, purtând efigiile. Marșal Tito apărură, pe un falnic armăsar alb, strigăte de da-jii-ve-ve-li-ki-ti-to îl întâmpinară pe tot parcursul. Din portrete, Marx, Engels, Lenin, Stalin și cei șapte tipi, câte trei la stânga și la dreapta lui Georghiu-Dej se ciocneau în pancarde. Duceam una dintre ele. Se cânta în forță: „pân' la unu au să piară dușmanii poporului”, câte o voce, din timp strunită, striga: „Ana, Luca și cu Dej bagă spaima în burgheji”. Scurtă vreme apoi comitetul de an fu demis, pe gazeta de perete a facultății apărură scris cu cerneală roșie într-o scriere elegantă un articol – cel de fond – mie dedicat, în vecinătatea unei caricaturi în care tot eu apăream, cu înfățișarea lui Frankenstein în clipa crimei. Poate ceva mai adus din umeri – cum mergeam câteodată. În articol eram demascat: un înrăit reacționar, trăsesem cu mitraliera în muncitori, la Grivița și la Lupeni. La vârsta de 4-5 ani nu cred! Să protestezi, ca să recazi în anonim?

Vacanța oferea un soi de armistițiu. Luasem toate examenele, până și dreptul roman. Mă prezentase, în aceeași serie, a literei „C” cu Zoica, la orele trei după-amiaza. Orele trecură, amurgii, examinarea mergea încet, căzu noaptea, în încăperea în care ne așteptam rândul, dormitam cu capul pe bancă, cu privirea mijită pe încheietura mâinii Joichii, prinsă într-o lată și groasă brățară de aur. Multă vreme pe urmă, întâlnind-o pe cea care devenise o veche prietenă, i-am amintit de acea noapte de pomină, de marea ei brățară de pe încheietura mâinii. „– Care, întrebuse ea,

uimită? N-o am decât pe asta pe care o port întruna.” Și-mi arată un fir de brățară de aur, pe aceeași încheietură bronzată.

Nu eram singurul suflet tulburat din înverzitul Cotroceni. Pe strada Dr. Capșa, la o aruncătură de piatră, locuia familia unui distins profesor de chimie, amic al tatei, cu care schimbam plăcute vizite. Aveau o fată fină, frumoasă și un câine mops urât de o extraordinară inteligență. Juna, de vârsta mea, trăia cu unul din cei mai buni prieteni ai mei, care întârzia s-o ceară în căsătorie. Dorea, prin urmare, să meargă la cea mai vestită ghicitoare a urbei, spre a ieși într-un fel sau altul din starea de nesiguranță în care se zbătea. Mă rugă să o acompaniez la consultația la care se înscrisese, cu bonificația că Laila mi-ar putea ghici și mie, pentru orice împrejurare ar fi fost bine să iau cu mine un pachet de țigări americane. Ceea ce am și făcut.

Laila locuia într-o nobilă, delabrată casă boierească din vecinătatea Tribunalului, tot acolo și compozitorul Tavernier. Ghicitoarea trecea drept măritată cu un cunoscut chirurg bucureștean. Scundă, cu tegumente de culoare închisă, cu lungi ochi de culoare verde-cenușie, Laila se dădea drept indiancă și cu toate probabilitățile nu mințea, ținând seama de originea hindusă a etniei rome. Ne deschise ușa într-un halat pus pe piele, eu am luat loc pe un scaun în hol, pe când juna intră – spre a ieși după zece minute. După care mi-a venit rândul. Principala mobilă a încăperii era un pat cuprinzător, în spatele căruia, pe un raft superior se înșiruiau mici idoli de lemn, cu ochi de sticlă, iar pe raftul inferior sticlute cu lichide transparente. Laila se întinse în pat, poftindu-mă să fac la fel. După care îmi apucă mâna și începu să mi-o palpeze. Îmi spuse, în treacăt, că persoana cu care venisem nu are nici o șansă de a-și păstra iubitul, care de pe acum se gândește la o alta, apoi trecu la mine, cu primă observație vizând o anumită timiditate de care dădeam dovadă în abordarea legăturii sexuale la legarea de noi cunoștințe. Nu era vorba chiar de un cusur: și ea suferea de o inhibiție, din ceasul în care zărise soțul disecând o broască – uterul acesteia, mai precis – nu se mai putea culca cu el. Și mai avea un cusur, păr în jurul sânilor. Era ceva ce nu mai văzusem, însă, din pricina timidității ce tocmai fusese scoasă la lumină, nu cerui probe, din tonul cald al conversației rezulta că am putea avea relații și dincolo de ședința în curs. Venindu-i și acesteia rândul îmi ghici că iubesc o femeie cu părul roșu, dar că nu mă voi căsători cu ea, ci cu o

femeie pe care încă nu o cunosc. La mirarea mea, reveni: pe care o cunosc. Îmi mai zice că mai avusesem un frate. Am contrazis-o, dar ea insistă. Când, acasă, am întrebat-o pe mama, mi-a confirmat. Avusesem un frate, care nu trăise. Venind vorba de aflulul de fete care o asaltau, cu toatele în impas sentimental și cerându-i ajutorul, prin vrăji și farmece, unele, după insistențe, căzându-i în genunchi, îmi arată sticlulele cu lichid de pe raft, lămurindu-mă că sunt umplute cu apă și că numai astfel scapă de clienle fără speranță, fiindcă farmecele sunt foarte greu de făcut, epuizante, la extrem.

Pe când continua să-mi palpeze mâna, explicându-mi că nu poate ghici îmbrăcată și că, prin urmare, nu are nimic sub halat îmi mai propuse să fac un ceai acasă, unde să-mi invit prietenele – și pe ea. Mă asigură că vom petrece bine. Se creau, minut cu minut, premisele unei relații de durată. Mi se acorda o mai mult decât mulțumitoare atenție, într-o ambianță tot mai intimă. Scurt, ușa se deschise larg, o namilă de bărbat pătrunse furtunos, îndreptându-se către Laila, care-l întâmpină cu mici țipete de bucurie. Insul se năpusti asupra-i, o cuprinse în brațe, o învârti, ridicând-o în aer, în piruete de balet, pe când Laila cerea să fie depusă la sol, căci nu avea nimic pe dedesubt. Ocazie ideală pentru mine de a trece de partea cealaltă a ușii. Pe drum de întoarcere, juna, amăgită cu vorbe în doi peri, parcă mai neliniștită, mă întrebă dacă mă voi împăca – sau nu – cu feea cu păr roșu.

Ultima întrevedere avusese loc chiar în fața gazetei de perete, căreia i se schimba conținutul. Pura lucrare a întâmplării. „– Ești supărat?, mă întrebă. N-ai motive. Ce-are să se întâmple? Vei fi dat afară din facultate – și arestat.” I-am dat răspunsul meritat, nimicitor, cu acest detaliu că-mi veni în minte la un minut după ce ea se îndepărtase. Franțujii numesc această meteahnă a cugetului *esprit de l'escalier*. Operează de preferință la activul celor care tună: „Atunci eu i-am zis...”

Pe lungile și luminoasele coridoare ale facultății se încrucișau, către diferite amfiteatre Traian Ionașcu, fost rezident regal, civilist, Mihai Ghelmegeanu, fost înalt demnitar, deținătorul catedrei de drept internațional. Ambii recuperați de regim. L-am rugat pe primul să-mi dea o lămurire într-o chestiune, el se întoarse spre Ghelmegeanu: „– Întreabă-l pe dânsul, că dânsul era ministru pe vremea lui Carol al II-lea”. Deloc stingherit, acesta răspunse: „– Te voi servi cu o vorbă de-a tovarășului

Stalin: cui îți vorbește de trecut, să-i scoți un ochi”. Și trecură mai departe, ca doi elefanți înțelepți.

Fatal, Comitetul de an, ales peste voința forurilor, avu viață scurtă, un alt comitet întârzia să fie numit, odată ce, în miezul anului, de alte alegeri nu putea fi vorba. Prin mijlocitori, mi se oferă conducerea unui nou comitet în pregătire, propunerea mă scandaliză, însemna că tovarășii își închipuiau că aș putea fi factorul destabilizator al rezistenței, trădătorul, adică. A fost una din acele ocazii pierdute, dar de tot folosul, de care am mai pomenit. Dacă mă încerca o oarecare mândrie, că totuși s-ar fi avut în vedere și propriile-mi virtuți studențești, aveam să încerc dezamăgirea să aflu că asemenea propuneri mai fuseseră făcute și altor componenți ai restrânsului nostru grup. Când aș fi adus un „escu” într-un mediu care avea mare nevoie de acest ingredient, cel care și-ar scrie memoriile ar fi un vechi procuror, un bătrân vulpoi, abil în a-și susține nu numai nevinovăția pentru cele făcute în patru decenii, dar și mirabilele fapte, tot lui datorate, ca să reiasă că, iată, a făcut numai bine, într-o lume nespus de rea.

Anul 1948 – la o sută de ani de când colonelul Locusteanu nota revolta dascăleților și tabacilor, pe care soarta nu-i îngăduise s-o ia în vârf de baionete – veni cu acea reforma a învățământului ce înlătură cu totul orice vestigiu al dreptului burghez. Scăpasem de umiliința de a merge în fruntea manifestațiilor strigând „Ana, Luca și cu Dej bagă spaima în burghejii”, spre a prelua în cor marșul „Pân’ la unu au să piară dușmanii poporului”. Acum, dacă-l întâmpinam pe Gheorghe Dimitrov, duceam într-un bețișor un portret de mărimea unei coli de hârtie, care se mai și rupea, în mers. Și puteam rămâne la teigheaua cu crenvurști, când convoiul urca spre bulevardul Ana Ipătescu. În puhoiul de reforme UNSR-ul dispăru, înlocuit de UTC. Excluz din această organizație, din care nu făcusem parte, la protestele mele că nu fusesem membru al UNDR-ului spre a putea fi exclus din UTC, mi se răspunse, nu fără oarecare adevăr că, desigur, nu avusesem calitatea de membru al numitei Uniuni, dar că deținusem un loc în conducerea organismului. Totodată, colegul Lică Avram îmi aduse înapoi și cei cinci lei dați pentru înscrierea în sindicat. Părea destul de stingherit, l-am înțeles, nu i-am îngreunat misiunea.

Foarte activ grupul liberal al anului decise o ieșire în forță. Alexandru Missirliu luă ca temă la seminarul catedrei de drept penal special, omorul. La catedră se afla I.D. Moruzi, șef de lucrări. M-am înscris cu un referat,

contând pe inspirația momentului. Dinu Zamfirescu avea să se refere la omorul politic.

Știam că anul este în totalitate de partea noastră, contam pe acest element. Nou înființatul UTC avea să sufere prima lui înfrângere. Urmată – de ce nu? – de altele. În zorii zilei m-am deșteptat cu mari fierbințeli, ducând mâna la obraz m-am descoperit plin de bubițe roșii: pojar! Un sentiment de neputință mă copleși mai rău decât bolejnița. În aulă, triumful a fost total – peste prevederi. Întregul an se dezlănțuise, într-un elan de defulare ce dădu peste cap orice tentativă de obstruare a comuniștilor. Reacția decanatului nu s-a lăsat așteptată, întregul colectiv al oratorilor fu exclus din facultate. Documentele atunci întocmite fotografiază evenimentul, ultima țâșnire de libertate la Facultatea de Drept din Capitală până la explozia de la finele lunii decembrie 1989. Un potop de venea...

PĂȚANIILE UNEI CASE

La finele celui de al doilea an universitar rămăsesem singurul element urgent indezirabil, dar nu realizam situația, mai cu seamă că unii dintre comilitoni se retrăseseră singuri, reîncepând viața studențească la câte o altă facultate, cu mai puțină încărcătură politică. Câțiva băieți, câteva fete din lumea mea își continuau studiile cu grijă să atragă cât mai puțină atenție asupra lor, după ce, de la bun început se feriseră de orice gest care să le dezvăluie păcatul original. Examenele erau blocate, trebuiau trecute cu toatele, în număr de șapte, prin adaosul de materii cu conținut strict ideologic. După epuizanta cursa, m-am dus să aflu afișarea rezultatelor. Erau două liste, de promovați și de căzuți.

Nu figuram în nici una, contrazicând regula *tertium non datur*, înaintea unor fizici înnoitoare. Însă, pe un fișier dintr-un loc mai ascuns, mi-am găsit numele pe o listă cu alți cinci colegi, chemați în fața unei comisii. Am bănuir că urmează o târguială, m-am înfățișat fără emoții. Comisia era alcătuită dintr-un unic profesor, pe recentul său nume Dima, omul cu cei mai verzi ochi pe care i-am văzut vreodată. Și pe care nici n-aveam să-i mai reîntâlnesc vreodată. El ne spuse că, întrucât nu ne-am prezentat la examene, nu le-am promovat. La protestele noastre, cum să nu ne fi prezentat?, ni se comunică scurt că ne lipsea frecvența. Dar o avusesem, pe baza ei ne și prezentasem – și fusesem admiși la examen. Ce folos, însă, ni se replică, odată ce acea frecvență ne fusese luată înapoi? Da, frecvența ne fusese anulată. După ce, cu ștampila ei pe carnet, fusesem admiși în sala de examene. Înțelegeți, că nu v-ați prezentat la examene?! repeta profesorul. La intervenția mea, că mă voi plânge autorității, insul îmi răspunse sec: calea petiționarii este deschisă oricărui cetățean al patriei socialiste. Ca să nu plec cu mâinile goale, l-am întrebat pe ins dacă ne poate comunica rezultatele obținute, pentru că, după regulament, căderea la unul singur antrena repetenția, iar în cazul acela, orice recurs din partea mea, ar fi fost lipsit de obiect. Comisia mirosi nada: nu putea să-mi dea rezultatul la examene la care nu mă prezentasem. Moment în

care, colegul Mărășescu – nu strălucea – îl interpelă: dar dacă d-voastră ne modificați rezultatele? Clipa așteptată de onorata comisie spre a scoate un puternic: Afară reacționarilor!

Am plecat de acolo cumva ușurat, considerând că viața mea de student în drept luase sfârșit. Trecând peste câteva zile pe la facultate și cercetând afișierul am dat peste o listă cu cei cinci – cu toții promovați. Ulterior aveam să aflu că tot Mărășescu ajunsese, printr-o nouă și fericită cunoștință, la Popescu Doreanu, ministrul învățământului. Acesta dăduse un ordin: treceți-i anul acesta, dați-i afară, la anul. Și astfel, prin necunoscutele căi ale sorții am promovat în cel de al treilea an de studii. Oboseala merita o răsplată, o vacanță pe măsură, familia nu poseda, din păcate, mijloace – în lipsa oricărui venit salarial. Ca mai adesea, îngerașul interveni. Pe neașteptate, la tata se înfățișară două bătrânici, cu o traistă de cărți. Erau rude apropiate ale defunctei Maica Smara, figură cunoscută în epocă, popularizată de gazetele umoristice ale vremii și de teatrele de revistă. Bătrânicile îi solicitau lui Șerban Cioculescu o ediție completă a operelor acesteia, la un nivel profesional. Se adresaseră persoanei celei mai indicate. O comandă pentru mai târziu, date fiind vremurile. Cineva li-l recomandase pe tata, ca fiind cel mai în măsură să ducă lucrul la capăt.

Cu politețe, tata le explică starea delicată prin care trece familia noastră, cum n-are ea măcar mijloace de a oferi o vacanță la munte juniorului, surmenat de examene. Cum nici unul din membrii ei nu are cum ieși din oraș, pe arșița care nu te îndeamnă la muncă intelectuală. „– Nici o grijă, replicară băbuțele, maica Smara poseda, foarte aproape de Predeal, o casă, numită prin preajmă „Cuibul Vulturoaicei”. Locuită, în parte, de o familie de localnici care o păzeau, ne putea fi pusă la dispoziție, pe un termen nedefinit. Argument în fața căruia tata cedă, luând în primire traista cu volumele maicii Smara, cea cu statuie în Cișmigiu. Se hotărî ca tata să rămână în Capitală, mama și cu mine să călătorim mintenaș către „Cuibul Vulturoaicei”.

Acesta adăsta, într-adevăr, pe un grui din susul Predealului, o căsuță de țară cu două odăi despărțite printr-o cuhnie, într-o curte neîngrădită, departe de orice alte construcții. Una din odăi era locuită de familia care îngrijea casa, cealaltă ne reveni, fără nicio discuție. Cei doi mai dinainte locatari, nici țărani, nici muncitori, de mijlocie vârstă, fură binevoitori, prezența noastră nu-i stânjeni. În plină natură, în miez de tăpșan

înconjurat de câpițe de fân, sub nori apropiați, în bătaia vântului crud, care ridica ierburi cu muchii tăioase, casa promitea cea mai deplină liniște, o tihnă absolută, abolirea timpului – iar mai jos, la un sfert de ceas, Predealul, traversat de buni prieteni și june perechi, perechi. Vai, nimic din toate acestea, într-un oraș ce părea părăsit de locuitori, deșert, cu vile încuiate, restaurante închise, hoteluri cetluite – și cu câte un cămin în care parcă parcă s-ar fi foit cineva, în mulțimea de încăperi. Deci, înapoi, la Cuibul Vulturoaicei! La aerul cel mai pur de pe planetă, la apa cea mai curată. Cu adevărat un deliciu să te așezi la poalele unei clăi de fân proaspăt, întinzându-ți oasele și cabrându-ți mușchii. Dar și extraordinar de plictisitor! Și nici siesta la poalele clăii nu-mi pria, mă încerca spaima că o viperă, cuibând prin fân, mi s-ar fi putut arunca din moșul clăii direct pe nas. Într-o doară mi se spusese că ar fi pe acolo, câteva.

Programul era cât se poate de liber, nicio obligație nu ne răpea cel mai mic fragment de timp, spațiul era deschis, zile gemelare se succedau unor zile gemelare – oare nu asta ne dorisem? Pe mama nu o întrebase nimeni, ea se afla în serviciul sacrei sale misiuni de mamă, nu voia altceva decât să mă vadă mulțumit.

Rămânea să gust fabuloasa lucrare a soarelui, după ploaia cotidiană, primirea în auz a câte unui șuierat de tren, la intervale, gazdele înseși erau taciturne, raitele prin oraș, păguboase. Jos, începea drumul de asfalt, de-a curmezișul căruia sta scris cu var „Trăiască Dr. Petru Groza, care a adus bumbac din URSS”. „– Ce scrie acolo?, l-am întrebat pe un baci, care trecea cu oile?” „– Trăiască Petru Bumbac, care a adus groaza din Rusia”, îmi răspunse îndepărtându-se baciul. Apoi, într-o dimineață i-am spus mamei că trebuie să plecăm numaidecât. Fără discuție. Pe seară, trenul ne depuse pe un peron încă fierbinte, după vipia zilei, tata ne primi bucuros, se alcătuî o cină, în jurul căreia familia imita, involuntar, scena dintr-o faimoasă pictură olandeză. La căderea nopții, gustai din nou dulcea primire a patului meu, căruia îi dusesem lipsa. Morfeu ciupi din degete deasupra-mi, un somn lin mă cuprinse între pereții recâștigați ai camerei mele. Un somn adânc. Dar nu pentru multă vreme. O larmă turbată mă trezi, în ambele uși de intrare ale casei se bătea cu furie, o droaie de necunoscuți năvăli în casă urlând, zvâcnind din mâini și din picioare, mânați ca de o ură oarbă. Am înțeles că ne venise rândul. Haidamicii începură să răscolească, de sus până jos, casa, cereau armele ascunse, dovezi de trădare, căutau sub

amenințarea că vor scoate și parchetul, în cazul în care vom continua să nu mărturisim unde sunt obiectele incriminatoare. Pentru care nu prezentau nicio hârtie care să îndrituiască percheziția, haosul pe care-l lărgeau cu fiecare minut. Un găligan lung de doi metri, care conducea trupa, compusă și din doi milițieni, mă împinse în perete, pe când, ajuns la scările către etaj, începu să le sară câte trei. „Mărlanule!” i-am strigat, indignat, unul dintre milițieni mă trase de mână, spunându-mi, în șoaptă: „Taci din gură”, ceea ce mă făcu să înțeleg că trecusem printr-un mare pericol de mine creat. Se pare că, în descinderea pe care o făcuseră mai înainte, în casa Lugoianu – fost înalt demnitar –, șeful familiei fusese bătut îngrozitor, poate în urma unei reacții asemănătoare.

Cu insistență i se ceru tatei corespondența cu străinătatea –nu exista, cu excepția unui lot de cărți poștale trimise din India tatei de către Mircea Eliade – cu toatele din deceniul al treilea. Au fost ridicate – spre a nu ne mai fi restituite vreodată –, șeful haitei ceru o geantă în care să pună teancul de scrisori, i se dădu geanta din piele de vițel, în bună stare, pe care o și înhață, singurul obiect din casă care-i trezise un interes.

I se ceru apoi tatei să se îmbrace, spre a fi dus la o mică anchetă, i se permise să treacă mai întâi pe la toaletă. După care păși în întunericul curții, între securiști, din colțul casei îmi mai strigă: „Qui perd gagne!”. „– Ce spune. ce spune?” mă întrebară securiștii rămași în casa. Căci nu plecaseră toți, și nici milițienii.

Înțiși pe canapele, pe fotolii, dormeau duși, cu armele în brațe. Și cu covoarele făcute sul, la picioare. Într-un film horror, un răz bunător i-ar fi gătu it pe rând. Dar le era scris să facă mai departe mult rău. Instruiți întru aceasta, își sporeau agilitatea pe teren. Un scop înalt de trei stânjeni lua asupra-i ticăloșia lor. Puteau dormi liniștiți. Anonimi, fără chip, întâlnindu-i cândva pe stradă nu i-aș mai fi recunoscut. Și, oricum, aveau să plece. Se cărăbăniră, într-adevăr, dar nu toți. Rămaseră milițienii, iar dintre securiști un sergent mai vârstnic. Cei ai casei ne constituirăm mai departe prizonieri, cu interdicție de a ne apropia de telefon și a ieși în curte. Casa deveni o capcană, un instalator, chemat cu o zi înainte să repare un robinet, fu ridicat, după el Tanti Paula, ziua se scurse mai încet decât noaptea. La prânz, la cină, ocupanții primiră hrană rece, după două-trei zile ne-am trezit fără nimic de mâncare în casă. Un vecin de pe strada dr. Radovici ne aruncă pe geam o pungă cu cârnați. Nu l-am identificat, oricum, lipsa de

spirit cetățenesc ne-ar fi împiedicat să-l turnăm. Ne meritam soarta. Când unul dintre milițieni intra la toaletă, celălalt mai schimba o vorbă cu mine. Îmi povesti cum, ascunzând o pușcă de vânătoare în ușorul ușii, fusese denunțat, cum trecuse printr-o percheziție, ca aceea de la noi. Când asaltatorii căutau prin casă, i se făcea inima cât un purice, când ieșeau în grădină, căutând prin fân, inima îi creștea la loc, până când unul dintre anchetatori vârî baioneta în ușorul ușii, iar pușca sări din ascunziș.

„- Ai fost închis?”, îl întreabă celălalt milițian, care intrase pe ușă în chiar acel moment. „- Nu, ziceam de o întâmplare din sat.”

După încă trei zile au fost retrași și milițienii, în casă rămase un singur securist, sergentul major, țigan, i-am uitat numele, să-i zic aici Tache. Acestuia, sejurul în dr. Turnescu 5, nu-i pria, era iritat, ceva îl nemulțumea, dădea mereu telefoane, îl auzeam: „- Maior Ene, maior Ene?” – și i se răspundea mereu: „Greșeală”. Credeam că era la mijloc un nume de cod, în realitate era o adresă – de local al Securității. Dezlegându-și limba – și ușurându-și conștiința – Tache care remarcase că suntem persoane inofensive, se mărturisii: „Nu știi de ce v-au luat, d-voastră sunteți oameni săraci, cea mai frumoasă cameră din casa voastră nu se compară cu cea mai modestă, unde am fost mai întâi”. Și continuă, spășit cum din casa familiei Lugoianu, bogat mobilată, înzestrată și cu un pian alb, luase și el un șirag de perle – sau terle? – nu știa prea bine, și un aparat mare de radio, pe care-l dusesse la sediu, ca să-l transporte pe șest acasă. Nu mai avusese timp, lăsase prada acolo, dacă ar fi fost găsită, mari neajunsuri l-ar fi așteptat, fiecare zi petrecută în casa noastră marea primejdia.

Stătea de vorbă cu mine fără pic de ură, neliniștea îl făcea să se învârtă prin casă, urcând și coborând scările celor două caturi. Scormonind prin pod se întoarse cu un jurnal în mână, în care era împachetată o carte. Mult citită, se desprinsese în coli. Îmi fusese împrumutată, o citisem și o ascunsesem sub un vraf de ziare. Se intitula „J'ai choisi la liberté”, autorul Viktor Kravcenko, fusese primul înalt demnitar sovietic care, ajuns în Occident, ceruse azil. Scrisese acolo o carte dând pe față crimele regimului. Se crease un imens scandal, exacerbând P.C.-ul francez, foarte puternic la vremea aceea. I se intentase și un proces de calomnie. La percheziție, cartea, care m-ar fi băgat în bucluc, nu fusese găsită. Acum, Tache mă întreba de ce o ascunsesem. I-am spus că era o carte deochiată și n-aș fi vrut să știe mama. Nu numai

că Tache acceptă explicația, dar duse și cartea înapoi, sub maldărul de ziare. Mai complicată era situația cu alt maldăr de reviste aflătoare la toaletă, americane, „Collier's” în speță, reviste pe care Cornel le lua de la Institutul Cultural al SUA, le răsfoia – nu știa engleza – pe urmă mi le aducea mie, descotorosindu-se astfel de ele. Purtau eticheta poștei: Ambasada SUA, dovadă certă a legăturilor noastre cu imperialismii americani – tineretul studios care vizitase Institutul American se afla în lagăr, alături de cei care frecventaseră institute ale altor state din Vest. Nici acest element nu trezise vigilența securiștilor, pentru o mai bună siguranță am început să rup revistele, aruncându-le ghemotoace în closet.

„– Domnu' Barbu, mi se adresează Tache, s-a înfundat closetul. De ce oare?”

De vină, i-am zis, nu putea fi decât marea vechime a instalației. Tache mă crezu – sau se făcu a mă crede. Nu manifesta nicio ostilitate, nu voia decât să plece cât mai repede din cursa de șoareci în care se afla și el prins.

Ca să nu mai fie ridicate și alte nevinovate victime, convenisem cu Tache să spună celor ce ar fi sunat la ușă că acasă nu e nimeni. Și să închidă ușa întredeschisă. Primul beneficiar al acestei înțelegeri a fost bunul meu amic și rival Cornel, pe care-l știam văcănțuind prin Câmpulung-Muscel. El sună îndelung și energic, îl văzusem de la fereastră. Scoțând capul pe geam i-am strigat: „– Pleacă, Nae (amândoi aveam ca al doilea nume Nicolae). Du-te, du-te!” În loc de care, sună și mai vârtos. Atunci Tache îi deschise, poftindu-l înăuntru. De cum îl văzu, cu Kalașnicovul pe piept, lui Cornel i se înmuieră picioarele. Ceru să i se dea drumul, să plece imediat. Dar acum lucrurile se complicaseră.

„– De ce, de ce n-ai plecat, când ți-am strigat să pleci?”, l-am întrebat.

„– Credeam că ești cu o femeie”, a fost răspunsul.

Cu mult elan, Cornel îi explică lui Tache, care-l plăcu din prima clipă, că tocmai sosise de la Câmpulung, cu cheile casei asupra-i, ceea ce, dacă va întârzia, se va preschimba într-o catastrofă. La spusele mele că la înălțimea de un metru nouăzeci, Cornel are un părinte cu un cap mai înalt – și violent – Tache găsi o cale de compromis: la căderea serii, Cornel să sară pe fereastra dinspre Dr. Radovici, deci în afara vederii agenților din celelalte puncte cardinale – se aflau, deci, acolo de mai bine de o săptămână – și să se piardă în noapte. Numai că, foarte afectat, Cornel voia să plece numaidecât. Pentru acest caz exista soluția anunțării centrului, de unde cineva putea apărea foarte curând, eliberându-l după identificare.

Cornel adoptă soluția, se dădu telefon și, într-adevăr, în zece minute Tatra cea neagră stopă în fața porții, din ea sări pahonțul cel înfășurat în haina lungă de piele, care-l luă de îndată pe vizitator la întrebări, zbierând la el, când află că acesta nu are asupra-i buletinul de populație. Drept care, în loc să se ducă fiecare la treaba lui, cei doi suiră împreună în încăpătoarea Tatră. Cornel reveni la domiciliu după două luni, petrecute parte la Ministerul de Interne, parte la Jilava. Eliberat, împalidat, în schimb înzestrat cu o frumoasă mustață căzăcească, lunecând în josul buzelor, îmi zicea: „– N-ai habar, Ciocule, o vorbă să fi spus, veneai după mine!”. În cea de a zecea zi asediul fu ridicat, Tache își luă rămas bun, fără ca destinele să ni se mai încrucișeze de atunci vreodată, puturăm gusta libertatea de a merge la chioșcul de ziare, de unde să ne cumpărăm țigări, furăm liberi să ne udăm florile, seara, să dăm telefoane. Nenea Nicu veni de îndată și, din toată sărăcia lucie a lui și a alor săi, îmi strecură în mână o hârtioară de mărimea unei etichete – bancnota de o sută de lei, cea de dinaintea aceleia cu Tudor Vladimirescu în colțul stâng. Trecătorii întâmplători din dreptul Facultății de Drept avură ocazia să vadă cea mai frumoasă fată din lume căzând în brațele unui tânăr, în hohote de plâns – mă refer la întâlnirea dintre Ussy și mine, despre tata nu aflu nimic, până în ziua când, eliberat, se întoarce acasă – fusese arestat și reținut într-un lot de fruntași țărâniști din care nu făcuse parte, operase faptul că unchiul Radu figura în acel lot. Primul care veni să-l vadă a fost Vladimir Streinu. Îi revăd, la câte un capăt al mesei din sufragerie, la distanță dar față în față, nemișcați, în deplină tăcere, vreme îndelungată. Peste ani de zile, când în același loc reveni Vladimir Streinu, slăbit, palid și tuns scurt, scena s-a repetat întocmai, despărțirea fusese mult mai lungă, tăcerea cu care se întâmpinară dăinui mai mult, cei doi se regăseau neschimbați. Când Vladimir Streinu s-a stins din viață, am trăit spaima că tata nu va trece cu bine impasul, m-am temut de o prăbușire.

O a doua descindere a Securității în Dr. Turnescu 5 avu loc nu după mult timp. Interval în care casa fusese năpădită de chiriași cu forța, introduși de Sfatul Popular, din șapte camere mai ocupam numai două, fuseseră repartizate și uscătoria, podul, odaie, însă fără încălzire, locui acolo dl. Mârza, profesor de matematică, om singuratic în vagi relații cu noi, după ce îl deziluzionasem. Cerase acces la biblioteca ezoterică a tatei și, cum aceasta nu exista, întâmpinase un refuz, pe care, cred, îl

considerase o marcă de superioritate. Trăia de unul singur, în pod, ca un huhurez. Foarte abătut ne spuse, totuși, într-o zi, că va fi, cu toată probabilitatea, foarte curând arestat. La un consiliu profesoral, unde se discutase reforma învățământului, criticase noile norme de studiu, în termeni răspicați. I se pretinsese să-și facă autocritica și refuzase. Cum, pe atunci, toată lumea trăia cu povara ideii că va fi închisă, n-am dat o importanță temerilor chiriașului nostru.

Bănuiala i se adevăra înăsa, într-o noapte fu ridicat cu aceeași zarvă. Era perioada când lucram ca normator în atelier. Rupt de oboseală, în acea noapte am dormit la parter, în odaia mea, fără să mă trezesc, fără să aud nimic. Deranjat, haidamacul care conducea haita, acum bun cunosător al casei, deschise ușa, mă văzu dormind, o trânti, apoi bătu și cu pumnul în ea. Nici așa nu m-am trezit. Profesorul Mârza n-a mai revenit în Dr. Turnescu 5, nu știu ce s-a întâmplat cu dansul, puținele lui lucruri l-au așteptat o vreme numai. Pentru cameră, alt amator nu se ivi.

Cea de a treia descindere în Dr. Turnescu 5 a avut o istorie nai complicată, cu începuturile în minicenaclul din biroul paternelului, unde citeau pagini memorialistice oaspeți ocazionali și alții mai vechi, dormici a lasă lumii venitoare tabloul celei care tocmai se prăbușea sub loviturile de târnăcop ale noii orânduiri. Un lector frecvent era Petre Ghiață, profesor, liberal cu trecere în organizația de Ilfov, înainte de dizolvarea partidelor politice. Era autor de cărți, pe care mi le înmâna cu dedicații măgulitoare, curtenitor, volubil asemeni multor ventripotenți ai epocii, posedând arta de a se face plăcut, ascultat. Nu toți ceilalți prezenți îmi acordau aceeași importanță. Venind odată un vestit chiromant, îi ghicise tatei timp de un ceas destinul după liniile palmei, fără să-i treacă prin minte să-mi cerceteze și mie dreapta, măcar pentru cinci minute.

Petre Ghiață era un domn cu toate că purta șapcă, tocmai când mai marii partidului unic trecuseră în *corpore* la pălărie. De fetru. În acea zi memorabilă de vară, caisul din fundul curții dormita în plinul frunzelor neatinse de niciun pui de vânt, când o persoană foarte grăbită rupse o mare creangă dintr-însul, cu care începu să bată violent în ușă – cea din dosul casei. Ai casei alergară repede, deschiseră, Petre Ghiață le căzu în brațe, atât reușind să spună că e urmărit de Securitate. Mama îi servi o linguriță de valeriană, când omul își reveni din starea ca de leșin, ne lămuri că lăsase Securitatea la poarta casei. Aproape că întinseseră mâna

să-l înhațe. Dinăuntru, cel puțin până la căderea nopții, n-ar fi cutezat să-l răpească. Nefericită întâmplare care ne transforma în complici – sau turnători, în cazul în care l-am fi poftit afară, să-și urmeze karma, pe care nu admiteam să o amestecăm cu a noastră. Am ales calea onoarei, ca să verific situația, am ieșit în strada, cu șapca sa pe cap. În poarta casei, o pereche de tineri se sărutau, ca în romanele cu ilegaliști ale lui Francisc Munteanu – dacă ați auzit de el. La vederea mea, au tresărit puternic pentru ca apoi să-și reia partida de sărut. La colțurile străzii, mai sus, pe bulevard, un individ care staționa pașnic, învârtindu-se pe vârfuri, tresări și el, pentru a-și relua poziția inițială, ca-ntr-un balet. Revenit acasă, pentru mai multă siguranță, am deschis chepengul podului și de pe acoperiș am cercetat împrejurimile, admirând excelenta dispunere a următorilor – oriunde ar fi apucat-o victima, dădea piept cu un pion. Deci Petre Ghiață nu putea cultiva speranța că următorii, descoperiți, se vor retrage. Pornit, mai ieșeam când și când la stradă, unde, vai, cei doi nu se mai săturau de pupat. Trecu și doctorul Horia Dumitrescu – era ora de plimbare a cățelului – acesta îmi spuse, în șoaptă, să intru în casă, căci în cartier operează poliția de moravuri. N-am găsit cu cale să-l contrazic, am intrat în casă. Se însera, ceva trebuia făcut. Tata propuse o soluție: să iasă, să caute un taxi, Petre Ghiață să aștepte cu ușa din fața casei întredeschisă, iar când automobilul ar ajunge în dreptul casei, micșorând viteza, să sară iute înăuntru. Planul fu acceptat, tata plecă – pe atunci taxiurile erau încă particulare – trecu o vreme, mașina sosi, prizonierul țâșni pe portiera care îl aștepta deschisă, mașina porni, în casă se așternu o liniște apăsata. Se întunecase de-a binelea, când tata, revenit la domiciliu, vorbi pe ton calm, netulburat. Ne spuse că fugarul dăduse instrucțiuni șoferului, când la dreapta, când la stânga, după multe cotituri ceru să coboare, făcu câțiva pași, în aceeași clipă o Pobedă apăru de neunde, pietonul fu săltat și suit înăuntru, fără să se opună. De tata nu se ocupară deloc.

Urmă o noapte albă, de așteptare a ripostei. Știam că va fi promptă și crudă. Aveam bagajele făcute, asemeni multor altora pe atunci. Dar nu veni nimeni. Și nici mai pe urmă. Doctorul Horia Dumitrescu văzuse mai bine. Din care motive ajunsese amicul nostru în vizorul brigăzii de moravuri, n-am aflat niciodată. Cu instituția în cauză, cu bravii ei slujitori. Sunt taine...

SECOLUL, LA JUMĂTATE

Anul 1950 vestea iminența izbucnirii celui de al treilea război mondial, de unde, pe tot întinsul țării pregătiri de rigoare în ambele tabere încheștate într-o vrăjmășie ce nu mai admitea nici un soi de armistițiu: societatea democratică și noua orânduire instalată se confruntau deschis. Lipsa oricărui dialog – și chiar a unei posibilități de dialog – între adversari care se execrau simplifica într-atât competiția, încât un singur lucru întârzia să se întâmple: trânta. În munți se ducea această luptă armată, care avea să dureze un deceniu, timp în care organele de partid întocmeau listele cu categoriile de cetățeni ce urmau să fie arestați, înțemnițați. Pe profesii, de la foștii mari demnitari la membrii consiliilor comunale. Indiferent de vârstă. Nonagenar, generalul Văitoianu, arestat, ar fi declarat: „Mă voi plânge personal Majestății Sale regelui Ferdinand!”

Pe liste speciale, strict puse în aplicare, figurau și urmașii celor închiși, fii și fiice, adulți sau minori. Au fost închiși tineri/tinere care frecventaseră Institutele Culturale ale statelor Occidentale, care, altfel, funcționaseră legal. De-a lungul a doi-trei ani de reclusiune, studentele arestate primeau săpun o dată pe lună.

Dintre cei foarte apropiați, primul arestat a fost unchiul Radu, condamnat pentru uneltire, complot și alte vini grave la cincisprezece ani de temniță. Vina sa constase în faptul că păstrase legătura cu alți fruntași național țărăniști din organizația capitalei, în ideea unei grabnice reorganizări, la momentul oportun. Într-o broșură a actorului Kiril Economu este descrisă partea senzațională a nopții arestării unchiului meu. Care a crezut în venirea americanilor până în ultima zi a vieții, zece ani mai târziu.

L-a urmat Constant Tonegaru. Mă tem că aş comite o nedreptate la adresa parcelor, când aş afirma că îi sortiseră să ajungă pe mâinile Securității. După cum dacă este să apelăm la mama dreptății, era și cel din urmă pe care aceasta ar fi trebuit să pună ochii. Ce ar fi putut reproșa securitatea ultimului de la 1200, cavalerului lănciei lui Don Quijote?

Câteva articole scrise la „Dreptatea”? Poate. Profesorul Ion Lolu, semnat în „Dreptatea”, sub pseudonimul *Profilo*, luase pușcărie pentru niște mușcătoare, e drept, note polemice. În una din ele se întreba din ce anume trăiește Ana Pauker, pe atunci încă fără nici o funcție în stat. Totuși, motive pentru arestarea, judecarea, condamnarea lui Tonel au existat. Șomer, după ce, odată cu îndepărtarea ministrului Petrovici de la Ministerul Educației, unde avusese o slujbuliță – o sinecură, mai de grabă, Tonel avu să facă față și neînțelegerilor cu tatăl său, fire tiranică, pe care-l evita locuind la familia unor prieteni, inginerul Fratoșțițeanu. Foarte credincioși, catolici fervenți, soții Fratoșțițeanu primeau asistența spirituală de la mai mulți clerici, printre care mai ales abatele Marie Alype Barral.

Încă din anul 1945, Vladimir Streinu, Pavel Chihăia, Constant Tonegaru și Iordan Chimet înființaseră o asociație secretă, pe care o botezaseră cu numele lui Mihai Eminescu. În numele acesteia, abatele Barral obținu din Occident un ajutor consistent, alcătuit din medicamente, îmbrăcăminte și alimente. Sosit în București, transportul și-a găsit adăpost în unul din subsolurile Facultății de Medicină, prin bunăvoința fraților Tudorel și Marlena Popa, fiii decanului facultății. Locul, în apropierea sălii de autopsiere, era puțin sau deloc frecventat, ajutoarele au putut fi împărțite fără vreun amestec al oficialității și fără nici o înstrăinare în afara carității.

Chemată să-și aleagă ce-și dorea, Ussy se găsi în fața peșterii lui Ali Baba, neștiind ce să aleagă mai întâi. Mie mi-a revenit o pereche de pantofi negri de lac, puțin mucegați, dar pe a căror talpă scria „El calzo que mas camina”, formulă care, prin strania facultate a memoriei de a reține ce-i place, într-o logică de care nu dă socoteală, nu mi-a mai ieșit din minte. Fascinat de acești pantofi, bunul meu amic de vis-a-vis, Babi Drăgan mai ceru o pereche, dorință ce-i fu primită. Dansatorul emerit care era pe atunci, exhiba, în piruete, tălpile cu magica inscripție. Am mai fost cadorisit cu o cutie metalică rotundă, de doi litri, conținând, pe lângă un lichid ușor abțiguit cu rom, boabe de porumb – o premieră absolută în epocă. Tonel se alese cu un costum pe potriva înălțimii lui, haine de culoare închisă, de seară, cu care, de altfel, a și fost înmormântat. Nici un singur obiect nu fu comercializat, Securitatea bucureșteană rămase mofluză.

În trecere prin capitală, Teohar Mihadaș luă cunoștință de acest noroc, între bunurile căruia se aflau și doze de penicilină la mare căutare, pe

atunci. Îi sugeră lui Tonei că, având legături cu luptătorii din munți, le-ar putea transfera asemenea medicamente salvatoare de vieți. Plecă, așadar, la Timișoara, mai întâi, unde comise eroarea de a scoate din porție câteva doze, la cererea, probabil insistentă, a unui farmacist. Securitatea timișoreană se sesiză de apariția pe piață a dozelor, atât de rare, și-l arestă pe Mihadaș. După care veni rândul lui Tonel, nu exista nici o probă a infracțiunii, care nici nu fusese comisă, alta decât mărturisirea celor anchetați. Refuzând să mărturisească, poetul Tonegaru suferi consecințele care aveau să-i provoace decesul la 90 de zile de la eliberare. A fost, după câte citesc în literatura detenției, cel mai slab deținut din republică, până acolo încât părea că nu are umeri. În cele 90 de zile a scris mănunchiul de poeme care ar fi trebuit să alcătuiască volumul *Steaua singurătății*. Le-am putut publica abia după revoluția din 1989, în ediția de la editura „Ion Vinea”. Pentru ființe ca el, cu viață nefericită, există în creierul omenesc senzorii Paradisului. Puși de Dumnezeu.

Cât mă privește, destul de singur, mă preumblam pe luminoasele coridoare ale Facultății de Drept, evitat de partea masculină a colegilor, admis în cercul fetelor cuminți, lângă care, oricum, nu făceam purici. Materia de curs era împărțită pe două sesiuni, de iarnă și de vară, examenele trebuiau luate în bloc. Le-am trecut pe cele din prima sesiune, la cea de a doua nu mi s-a acordat frecvența la o materie și am rămas automat repetent. Caz care nu mai admitea nici o tocmeală. La reînscrisiere, studentul repetitor plătea o taxă anuală dublă. În cel de al doilea an de studii taxa stabilită mie de 12.000 de lei, reprezenta salariul mijlociu pe un an. N-o plătisem. Taxa pe anul trei urcare la 180.000 de mii – aceea pentru dușmanul de clasă, și evident că n-aș fi putut-o plăti. Ca repetent, suma se ridica la 360.000, dimpreună cu celelalte, neplătite, suma depășea valoarea casei părintești. În cazul în care ar fi găsit un cumpărător. Evident, universitatea nu urmărea să se îmbogățească pe seama mea, ci numai și doar să mă scoată din decor. Ceea ce s-a și întâmplat. Alții au primit lovituri încă mai joase. Bunul meu prieten, Costel Mareș, a fost expulzat din facultate după ce absolvise ultimul examen al ultimului an.

Acasă, mă aștepta o hârtioară, chemarea de a-mi face datoria față de patrie, în cadrul serviciului militar. De care m-ar fi scutit situația de student, tocmai pierdută. Recrutasem, amintirea acelei zile îmi rămăsese în minte, mai întâi dezbrăcarea la piele, într-o școală elementară – fetele se

săltau pe vârfurile degetelor de la picioare, ca să ne vadă pe geam. Cu cretă albastră, un gradat ne scrise pe umăr înălțimea și greutatea. Îl mai întrebasese pe un țigan în detrimentul cui crește așa de mare mädularul, apoi, arătând spre mine: „Omul cu ochii albaștri, la Miliție”. N-ar fi fost chiar așa de rău, numai că în noua mea situație de exclus de la cursuri mă aștepta un serviciu special, de trei și nu doi ani, și nu de instrucție militară, ci de muncă, la sapă și lopată. Ca student, serviciul se limita la șase luni.

Mai exista o soluție, aceea de a mă înscrie la examenul de admitere la o altă facultate, spre a-mi lua de la început viața studențească. Și trimite la kalendele grecești serviciul militar. Zis și făcut, m-am înscris la examenul de admitere la Facultatea de Istorie. Teza dată, răspunsurile la oral au mulțumit comisia de examinare, prestația fiindu-mi răsplătită cu nota maximă: zece. Înmulțită cu coeficientul 0,70, revenitor candidaților bestii moșierești, nu am trecut pragul. Indignat, tata s-a dus la decanul facultății, Gheorghe Ștefan, pe care-l cunoștea mai dinainte, să se plângă. „– Cum a putut băiatul dumitale să dea dovadă de o asemenea naivitate, să se prezinte la acest examen?” a fost răspunsul fostului său coleg de breaslă. Rămăsese însă timp să mă prezint la examen la Sorbona din deal, cum mai era denumit Institutul Pedagogic din Șoseaua Panduri. A deveni institutor, dacă nu învățător, ce putea fi mai înduioșător, mai nobil, mai atrăgător pentru un tânăr datat idealului. Aici, de altminteri, norocul părea să-mi suradă, erau 110 locuri la 100 de candidați înscriși.

Ce-a putut însemna pentru mine, cu trei ani de studii juridice o banală chestionare asupra Constituției? O teză despre Războiul de Independență? Colega de bancă, înzestrată cu toc și cerneală, ca în clasele primare, mă întreba cu disperaie: „– Cine cu cine s-a bătut?” Iar la ce-i suflam: „Românii cu rușii?” Am primit felicitări stante pedes, de la comisie, cu excepția unui singur profesor care a vrut să știe ce anume mă îndrumase spre profesiunea de dascăl de școală generală. Dintre toți candidații, am fost singurul care am căzut. Din nou indignat, tata s-a prezentat la directoarea Institutului, Lenormanda Benari – o iapă bătrână –, cerându-i notele mele de la examene. Primi răspunsul că erau secrete de stat. Mai rămânea uitată de Dumnezeu, Facultatea de Arhivistică – oferea puține locuri pentru încă și mai puțini candidați, aici șansa părea să-mi suradă. În dimineața examenului, ne-am prezentat la intrarea în stabiliment, Sandra Hillerin, Pierrot Năsturel și cu mine, luptând pentru cele cinci

locuri disponibile. După o așteptare încordată ușa se deschise, dar nu spre a fi invitați să intrăm înăuntru: ni se aduse la cunoștință că facultatea se desființase tocmai, dar că materiile ei vor fi preluate de o altă facultate. Aveam să fim informați din vreme.

Toamna înainta, nu mai era loc decât de o singură tentativă, institutul cu cea mai târzie dată de examen, cel de artă dramatic? Nu mă gândisem niciodată că aş putea deveni actor, culegând ropote de aplauze, cea mai apropiată interdicție vizând învățarea pe din afară a mii de versuri, nu mai zic a fiecărui rol în parte. Burghez înrăit, însăși ideea de a mă face saltimbanc mi-ar fi dispăcut, în cazul în care gândul mi-ar fi trecut prin cap. Dar până în acea clipă, nu-mi trecuse. În ziua examinării, m-am trezit într-o încăpere vastă, într-o foială de băieți și fete, cele mai urâte adunate vreodată la un loc. Băieți cu coșuri pe obraji și mătreață pe haine, așteptau la rând cu fetele, ușa se deschidea, o jună, probabil respinsă, se prăbușea în brațe primitoare, preluată de ceilalți, terorizați, din sala de examinare se auzeau versurile dintr-o poezioară de Mihai Beniuc, pe care o alesesem, ca mai ușor de memorat. Alternativa celor trei ani de sapă și lopată mi se păru mai convingătoare, am părăsit locul, văduvind scena românească de un geniu de care, poate, ar fi avut nevoie, între atâtea altele. Vocea mea de aur avea să devină publică abia peste două decenii – și mai bine.

Înaintam rapid în toamnă, pe când colegii mei de facultate studiau de zor dreptul de stat sovietic, al țărilor socialiste și chiar al Republicii, încă, Populare Române, cele mai noi modificări ale codului penal, civil, cu procedurile lor cu tot, eu rătăceam pe străzi, sub burniță și neguri, incapabil să mă bucur de neașteptata libertate căpătată. Pe întuneric, m-am izbit de cineva, înainte să-i cer scuze, am auzit: „– Ce mai faci, Bărbuțule?”

Chiar și în plină zi nu l-aș fi recunoscut, nu mi se întâmpla prea rar, întotdeauna ieșeam la liman mimând o plăcută revedere. Mă cunoștea el, și era de ajuns. Mă întrebă ce mai fac și-i răspunsei că rău. Din care motiv? se miră acela. Pentru că voi fi luat la armată, la sapă și lopată. Dar cum, că doar ești student? Nu mai sunt, i-am zis – explicându-i dificila situație în care mă aflam. „Cum stai cu plămâni? mă întreabă, scurt, necunoscutul. I-am răspuns că avusesem o dublă pleurezie. „Atunci, vino mâine dimineață la mine, să-ți dau un certificat”, „– Adică, unde?” „– Cum unde, la clinica noastră! La subsol”. În fine, știam cu cine mă ciocnisem: cu medicul facultății.

Cu acel certificat, adeverind că sufăr de tuberculoză, m-am prezentat a doua zi chiar în fața comisiei militare. Gol pușcă, din nou, dar înarmat cu o hârtioară făcută sul în pumnul drept, am înaintat către masa în jurul căreia stăteau mai mulți ofițeri, depunând documentul în mâini sigure. Adeverința fu trecută din mână în mână, după care un gradat îndreptându-și privirile către mine, zise: „– Pare grăsuț!” „– La maladia aceasta, am răspuns, cu cât arăți mai bine, cu atât sfârșitul e mai apropiat”. Pe fețele tuturor trecu o undă de milă. „– Cine a eliberat certificatul?” mai întrebă cineva din comisie. „– Puiuțu!” i se răspunse. „– E băiat serios.”

Mi se făcu semn să ies, fusesem amânat cu un an. În stradă, mă aștepta Ligioara, prietena mea din an, care nu-mi împărtăși bucuria: la ei, în Banat, fetele nu se măritau cu flăcăi care nu făcuseră serviciul militar. Îmi oferi compensația de a ne face frați de cruce. Era mai mult decât o legătură amoroasă, dar tocmai pe aceasta o excludea. Am pus la loc sigur și posed mai departe, livretul militar de soldat neinstruit. Mare Ofițer aveam să devin mult mai târziu. Celor ce vor pune episodul salvator din acea înserare de noiembrie pe seama întâmplării, și nu în sarcina îngerului meu păzitor, le plâng de milă. Înseamnă că în viața lor Providența nu a intervenit niciodată. În existența mea, Providența a operat – și nu o singură dată. În ce măsură am și meritat-o, nu sunt eu cel care să dau răspunsul. Se spune că pentru aceasta trebuie să aștepti ultima clipă a vieții. Adică momentul care nu-ți mai aparține. Și în care toți ceilalți sunt, dintr-o dată, tot mai departe.

„Curând ne-om cufunda în recile tenebre”, suna versul din Baudelaire, nemângâiat de scurtimea verilor franceze. În grădină, vântoasa nopților de noiembrie, zguduind straturile de regina nopții în vuiet, un parfum deznădăjduit se ridica din ele, sub ferestre. Despovărat, mai liber ca oricând, visam în acele nopți că-mi luam zborul, cu largi bătaii de brațe, că pluteam se unul singur, tot mai surprins cum trecătorii de dedesubt nu realizau însemnătatea performanței mele. Într-un singur vis, mai mulți milițieni, în albastrele lor uniforme, se ridicaseră după mine. Le stătea în caracter până și în logica visului.

UN OM SE APLEACĂ

asupra trecutului său era titlul uneia dintre cărțile din colecția „Energia” a Fundațiilor Regale, de sub îndrumarea unchiului Radu. Întrucât la revista aceleiași for conlucrau frații Radu și Șerban – tata avea o rubrică permanentă –, adversarii de extremă dreapta denunțau prezența la Fundațiile Regale a „dinastiei Cioculeștilor”. Cu și mai mare vâlvă când, plecând Radu Cioculescu în concediu, îl lăsase în loc pe Mihail Sebastian – și nu pe un băștinaș arian. Junele Barbu Cioculescu n-a apucat să se adauge dinastiei, lotul de versuri prezentat Caietului Fundațiilor, în unul din ultimele numere ale acestuia neprimind viza lui Camil Petrescu, nemulțumit de refrenul uneia dintre poeziile înfățișate: „Lie, blândă Lie...” care-i amintea de o altă „Lie, blondă Lie...”

Cartea insului aplecat asupra trecutului său n-a îmbătrânit în biblioteca mea, pe atunci procedam cu cruzime, vânzând cărți, ca să cumpăr altele. În acei ani nimeni și nimic nu mi-ar fi dat de înțeles că va veni vremea când mă voi apleca la rându-mi asupra propriului trecut.

Pe atunci, liber ca pasărea cerului, în plinătatea puterilor și încărcat de speranțe, izgoneam până și din gând ideea oricărei înregimentări, gustând, în schimb, toate orele zilei. Numai că o slujbă, o slujbușoară, o slujbuliță trebuia găsită. Oaia neagră avea să behăie pe la porți. Deviza defunctului nostru chiriaș Andrei Bonyhady, cum că oriunde e o necesitate apare o posibilitate se verifica, însă cu amendamente. Privind trecerea de la posibilitate la probabilitate. Totuși, bunul meu prieten Alexandru Missirliu află în lungul zid al paradisului o spărtură, pentru el și prietenii lui: „Școala de norme”, direcția poduri și șosele a Sovromconstrucții nr. 6, din Capitală. Care primea candidați fără cine știe ce afundare în dosarul de cadre. Fără nici una, chiar.

Ca elev normator se chema că sunt în câmpul muncii – obsesia acelor vremuri – aveam o indemnizație de o sută cincizeci de lei pe lună,

concurând „renumerăția” lui Pristanda – și luam cu osârdie note după explicațiile profesorului, Vintilă Cocâlțeu pe nume – fără nici o legătură cu omonimul său poet. Lumea din bănci aduna ambuscați din categoriile sociale pe care le-ar fi respins oricare șef de cadre responsabil, tineri și mai bătrâni, bărbați și femei, un fost secretar general în Ministerul de Externe, grupul de excluși de la Facultatea de Drept – și poate de la încă altă instituții de învățământ, dar și o fugară de acasă – Ifigenia – Figi, între amici. De acasă, în caz că avusese așa ceva. Dudui cu unghii fine, totdeauna ojate, partenere la masa de bridge, și, poate chiar și vreun personaj bizar, cu vocație de constructor de drumuri și șosele. Odrasle ale vechii elite se întruneau într-un pod de locuință, trecând printr-un coridor unde atârneau ciozvărte de osânză, puternic mirositoare, păstrate pentru vreo cantină. Sosit acasă, după orele de curs, scoteam cojocelul pe care mi-l făcuse mama dintr-o vestă mai largă de stofă, și-l puneam pe balcon, să piardă mirosul de mascur, peste noapte. Unui normator i se cereau cunoștințe de matematici, spre a calcula cantitățile de pământ scoase, cele de asfalt așternute, volume, aceleași cunoștințe care-mi torturaseră zilele în liceu. Nici aici nu mi le-am însușit și dacă tema de examen final nu ne-ar fi ajuns cu o noapte înainte în fața ochilor, printr-un exces de bunăvoință al secretarei școlii – fiica profesorului de drept administrativ, la facultate, nu știu ce s-ar mai fi întâmplat. O foaie de hârtie, care împăturită intra în buzunar, a fost Diploma. Cea de la bacalaureat avea în efigie chipul regelui Mihai. Nu numai că mi s-a înmănat diploma – o adevărință, de fapt, dar mi s-a suflat că aş putea să mă angajez și în altă parte. Sovromul n-avea nevoie chiar de toți absolvenții. Și deloc de poeți.

A fi normator era mai mult decât a fi pontator, foști popi, inspecitori financiari, diplomați, magistrați, militari deblocați, de la infanterie, mateloți, mai tineri, mai copticei pătrundeau în paradisul acestei bresle, unii, precum admirabilul meu amic și strălucit genealogist Jean-Nicolas Mănescu, pe întreaga perioadă a vieții. Așa cum, în posesia unei diplome juridice, n-aș fi fost un judecător pe măsură, procuror, grefier și nici măcar arhivar, nici în meseria de normator n-am pus suflet. Deși noua calificare de referent tehnic II asigura un salariu de opt sute cincizeci de lei pe lună, cu prime trimestriale de câte alte trei sute – pe o scară unde alți lefegii se mulțumeau cu trei sute cincizeci de lei, iar un salariu de șase sute nu era de refuzat.

Profesiunea oferea avantaje aproape notabile: nu-mi puneam la încercare onestitatea, nu mă silea la compromisuri politice, nu mă osândeam la epuizante eforturi. Mai presus de toate, ieșeam din bolgia celor socotiți iremediabil pierduți pentru inserția socială. Așa că voi trece ușor peste micuța mașină de calculat, din staniu, care se încălzea repede, blocându-se, prin a cărei mijlocire normatorul oficia cele două operații matematice necesare profesiei sale, adunarea și scăderea. Când apărea nevoia de regula de trei simplă, o dată o nimeream, o dată socoteam băbește. Era problema mea. A plăti unui colectiv muncitoresc de mai multe sute de suflete salariile după fiecare produs realizat de fiecare în parte poate părea o muncă herculeană, pe când, în realitate se apropia mai de grabă de aceea a muștii la arat. Toată atenția se concentra asupra capacității de a nu transfera pe propriii umeri eventuala tensiune din cadrul întreprinderii. Aceasta, pe nume „Presajul”, bunăoară, producea cuițe, sârmă, perii, lighene și alte obiecte de uz general din tablă și fier, tovarășul Răchită, președintele ei, era și membru al Marii Adunări Naționale. De meserie tâmplar. Scurte, nefericite confruntări cu acest energic bărbat, care accepta comenzi peste comenzi extraplan, dar nu accesa și fonduri pentru ele, m-au dus la o cooperativă auto, savantele mele cunoștințe în materie de automobile au operat cu succes aici, o vreme. De pe bulevardul Titulescu, unde-și avea sediul cooperativa, undeva în spatele Casei Scânteii, un câmp de zăpadă mi se deschidea în fața ochilor – cel care i-a fost fatal scriitorului Nicolae Velea într-o iarnă cu zăpezi peste zăpezi.

Cu toate că am avut motive, nu m-am gândit să scriu „Peripețiile pe uscat, în văzduh și pe ape ale normatorului Nemo”, și nici „Cum să devii – și cum să faci ca să rămâi normator”. Sau, măcar, „Manualul perfectului normator – cu ilustrații, tabele și anexe”. Cu o prefață de profesor, doctor inginer, Xucteu Ygrecan, membru cor. al Academiei RSR. Epoca nu era favorabilă apariției unui asemenea best-seller. Și, de altfel, lucrurile au fost ceva mai complicate. Drept vorbind, simpatice lector, simt un fel de rușine consumându-ți timpul cu poticnirile trecutului meu, neinteresante, în realitate, într-un grad suprem, ca să nu zic absolut. Scuză că ele zugrăvesc o epocă nu stă în picioare. Dacă mă gândesc mai bine, scumpe lector, cazul tău e disperat și oricum, dacă ne vom încrucișa pe stradă, nu ne vom recunoaște.

Normator, zic, – iar dacă n-am spus-o, o repet, cum bine zicea Manolescu-Strunga –, normator, neapartinând nomenclurii, ci sistemului, cu sarcina de a obține cât mai multă și mai eficientă muncă de la puternica și conducătoare clasă muncitoare, însă cu cât mai puține cheltuieli. Profesiune întru care se obțin derogări de la Dosar. Normator, stilizator, corector, cercetător, scriitor, toate profesiunile pe care le-am exersat – cu o singură excepție – s-au terminat în „or”, mai puțin delator, dictator, conducător, dirijor. Iar deasupra tuturor, aceea de literator. Un destin, o vocație, ce să spun. Și puțin „ist”: editorialist. Iar la final, într-o restrânsă grupare de spirite ale fraternității: Excelență.

Începuturile au fost promițătoare, însă modeste, auzeam: „Îți trimit un corector” sau „Are să vie un normator”. Excelența sa nu se pretează la asemenea trimiteri. Altfel, trăind departe de Spania, cu care nici nu existau relații diplomatice, n-aș fi putut fi toreador, trăind în RSR, nu am acceptat să devin turnător. Pot susține că mă înfățișez binișor, după ce am azvârlit de pe mine rânduri rânduri de piei. Or, după ce miriade de neuroni m-au părăsit, conform strictei conformații a Cosmosului, iar ultimii își fac bagajele – parcă n-aș ști, în clipele când îmi caut ochelarii de pe nas.

Un om se apleacă asupra trecutului său, momentul de flexiune pretinde o anumită solemnitate, ocazie de a butona televizorul la „Mezzo”. Un bas intonează cu patos susținut „Volga-Volga”. E înveșmântat în haine negre de gală, cum și cele trei rânduri de coriști din spatele lui, care se și clatină, rândul unu și trei invers primului, spre a da senzația legănării mărețului fluviu pe care tocmai vâslesc luntrașii. E mare diferența de la discul cu 78 de turații, cu Șaliapin, din copilăria mea. Prin câte așternuturi a mai trecut Volga-Volga, până să ajungă iar la urechea mea – ar fi de socotit când mi-aș lua curajul de a desface aceleași așternuturi, de care mă tot feresc să vorbesc. Unde afurisita epocă a luptei de clasă, aceea care se ascutea pe măsură ce dușmanul slăbea, și-a avut compensațiile ei. „– Ce vremuri frumoase am trăit!”, ofta micuțul scriitor Petru Vintilă, în plăcuta grădină-restaurant a Uniunii Scriitorilor. „– Va fi fost plăcută pentru dumneata!”, i-am ripostat. „– Ba nu, pentru toți: eram tineri”.

Tudor Arghezi atrăgea atenția că afirmația „am fost tânăr” nu e valabilă în gura oricui. În „Anii de ucenicie”, Mihail Sadoveanu povestește cum, în timp ce el, adolescent, grăbea către o baltă la care voia

să pescuiască, pe strada principală trecea, la patru ace, către cofetărie, un alt adolescent, Eugen Lovinescu. Incompatibilitate.

Am fost tânăr, pot aduce mărturii, foarte tânăr, prea tânăr – iar câteodată neașteptat de matur. Lipsa oricărei tentații suicidare, capacitatea de a reîncepe de la zero, ar fi merite, dar și dovada unei sensibilități medii, cu lapsusuri existențiale trăgând după ele lașități, cusururi – Octavian Paler și le mărturisea dintru început, cu această rezervă că se ferea să exemplifice. Când îi aduceau alții exemple, era excedat – ca unul care nu le ascunsese, cum zic, de la început. Dar le lăsa în lumea categoriilor. Cât mă privește, cum destinul nu mi-a scos în față ticăloșii, fapte/nefapte descalificatoare, mă simt jefuit de meritul de a le fi respins. Bunăoară, oferta de a deveni informator, prin 1966, a căzut într-un moment de fermă stabilitate pe post, aș fi fost nu numai lipsit de caracter s-o accept, dar și tâmpit. Că refuzând mâna întinsă n-am avut parte de un fotoliu în față, și asta e adevărat.

Ca adeverința de normator în buzunar, Sovromconstrucții 6 mi-a lăsat alternativa de a mă prezenta la post, unde ar fi fost nevoie de mine, sau a-mi căuta de lucru în altă parte. Un gest generos – sau poate manevra practică de a scăpa de un nepriceput. Dudui cu mijloc de viespe, tot cercul de amici, ambușcați ai învățământului universitar, și-au lua în primire posturile, fără să se mire deloc că nu i-am urmat. Degeaba n-am stat: m-am prezentat la un concurs pentru locul de stilizator, anunțat în presă de către Editura pentru Cultură Fizică și Sport. M-am înfățișat la concurs, înarmat cu diploma de arbitru de baschet. Testul a constatat în stilizarea unor texte-capcană de genul: „Prima bicicletă cu două roți a fost inventată de maestrul iobag Ivanov, din satul Verhoturie din Ural.” O joacă.

Am câștigat concursul și mi-am luat, cu onor, primul meu post în primire. Sediul editurii, într-un cartier rezidențial cu liniște asigurată, într-o epocă cu circulație mică, colegii, de o extremă cordialitate, textele de stilizat care nu-mi ridicau nicio problemă, programul confortabil, cu toatele îmi prevesteau un viitor fericit. Cele mai multe probe ce-mi veneau în lucru erau traduse din limba rusă de către persoane care poate cunoșteau bine limba matcă, dar nu și pe cea română. Și care, cum zicea Mark Twain, avuseseră cele mai multe prilejuri în viață de a nu afla nimic despre cultură. Mi se încredința traducerea unui manual de gimnastică, unde se punea întrebarea la ce vârstă pot adolescenții să

practice sportul de performanță. Ținând seama de modificările care tocmai se produc în organismul lor. În tălmăcirea brută: „La acea vârstă fetelor li se umflă țâțele și le cresc flocii”, sub creionul meu: „Fetelor li se dezvoltă mamelele și le cresc perii pubieni”. Directorul editurii, cam de același nivel intelectual cu traducătorul, ceru să vadă corectura mea și făcu o strâmbătură. Lipsa de experiență profesională mă împiedica să intuiesc că nu e întotdeauna profitabil să ai dreptate.

Estimp, redacția lupta eroic cu un obstacol ce părea de neînvins: la un manual de fotbal venea vorba de lovitura în minge, numită cu ristolul. Cele două cuvinte alăturate dădeau un altul, de rușine. Dar oricum ai fi spus altfel trădai sensul loviturii – pe rist, din rist. A nu veni cu soluția salvatoare începu a pune sub semnul îndoielii familiaritatea mea cu lumea sporturilor, în uriașa ei varietate. Bunăoară, într-o zi mare forfotă: ne vizitează campionii! Chiar eram curios. Ei sosiră, i-am zărit urcând cu greu scara de stejar, către etaj, a vilei burgheze. Unul șchiopăta, altul dezvelea brațe scheletice. Erau maeștrii șahiști. Șahul era trecut printre sporturi. Dacă nu cumva și astăzi. Manualul de tenis puse pe jar întreaga redacție, pușinul ajutor pe care i l-am putut da în privința loviturii de rever, lămuri și care era limita mea, în lumea sporturilor. Necazuri mi-a adus și un manual de vânatoare a lupilor din avion. Era vorba de haite atacând copiii sovietici care, în drum către școală, aveau de parcurs mari distanțe pe căi de zăpadă. Acolo unde scria „lupi, mâncând copii sovietici” am lăsat „atacând copii”, cuvântul șters fiind „sovietici”. Am fost chemat să mă explic. Argumentele mele l-au convins numai pe jumătate pe directorul editurii. Îmi lipsea încă minima experiență într-o lume a suspiciunii de care nu aveam habar.

În redacție mai sosi, fără concurs de astă dată, un căpitan deblocat, căruia i se încredința și lui munca de stilizare a textelor. Chemat din nou la direcție mi se comunică noutatea: nu exista loc pe schemă pentru doi stilizatori, unul trebuia sacrificat. Dar nu de tot: tovarășul Barbu făcuse o școală de normatori? Gospodăria Economică Sportivă, de care ținea editura avea în subordine și o fabrică de aparate de gimnastică. Și ce să vezi? Aveau nevoie de un normator. Se pune, prin urmare, problema doar a unei detașări. Și iată-mă la poarta atelierului – căci de un atelier era vorba – din strada Ceres numărul 8, din cartierul Uranus, adevărind strămoșescul proverb că de ce ți-e frică nu scapi...

În fapt, normatorul în funcție se mutase la o subsecție, de prelucrat frânhii – sportive, bineînțeles. În grabă, fostul preot îmi încredință frontul, atrăgându-mi atenția că la secția de fierărie lucrează numai țigani, cărora să le dau douăzeci de procente, pentru depășiri de normă. Am înțeles că era fericit că luându-și tălpășița, se descotorosea de o belea. Poate că la secția de frânhii lucrau lipoveni...

Un tânăr energic, curat în cuget, în ciuda originii lui sociale, – nu toată, dar, în fine – apasă clanța porții și pătrunde, cu pași măsurați, dar siguri, pe aleea de pietriș a fabricii de aparate de gimnastică, dintr-un oraș de câmpie. Va găsi în halele de lucru oameni puși pe muncă și pe alții demobilizați, apatici, pe punctul de a nu se mai recunoaște în rolul de clasă conducătoare, rezultate în muncă mediocre, lipsuri – destule – rutină. Și asta în ciuda faptului că societatea pretinde tot mai multe aparate de gimnastică, prăjini de sărit, capre, sulite de tot mai înaltă calitate și, bineînțeles, la prețuri de cost cât mai scăzute.

Focosul tânăr se pune numaidecât pe treabă, înlătură mulțumirea de sine a colectivului, setea de abandon, interesată a câtorva, necinstea unor hoți, nepăsarea, incuria, adversitatea chiar și a unora, cinstiți altfel, dar care nu-i înțeleg măsurile, strângerea de norme, cam umflate, câte altele, – unde, nu-i așa, nu se strecoară dușmanul? Ei bine, pe acesta îl pune cu botul pe labe, îl înlătură. Producția sporește, crește bunăstarea muncitorilor, frumoasa gitană Cocoș numită, se îndrăgostește de el. El îi întinde o floare. „Eu însăși sunt o floare”, îi răspunde ea.

Un roman ce s-ar fi putut scrie și, desigur, tipări în acei ani glorioși. Cum nu s-a întâmplat așa, trei luni mai pe urmă eram din nou un om liber, stăpân pe întregul meu timp. De ce așa și nu altfel, mă tot întreb. Piesa de succes a vremii se numea „Iarbă rea!”

„EU ȘI STATUIA MEA”

se intitula un mic și savuros roman, apărut în anii războiului, la editura bucureșteană „Cugetarea”, a lui Georgescu-Delafras, unde tata lucrase o vreme în calitate de consilier. Manuscrisul, adus de un tânăr debutant, Corneliu Popp, îi plăcuse, sprinten scris, nu fără o anumită adâncime. Ulterior, tânărul a mai scris o piesă de teatru, „Maria”, rămasă în manuscris, spre a pieri doborât de un cancer. Coperta romanului, în albastru și negru, reprezenta un tânăr în fața unei statui ce-l înfățișa, în picioare. Iar pe banderola romanului, Șerban Cioculescu scrisese: „Un scriitor lucid și amar, care nu camuflează adevărul”.

Nu atât cartea m-a interesat, cât titlul ei, care mi se părea că bate mai departe. Ideea unei statui proprii nu mă bântuise, nici măcar a unui bust. Îi pozasem, ore îndelungi, sculptorului Han, pentru buzunarele redingotei lui Bălcescu. Un coleg de facultate aproape necunoscut, întâlnindu-mă, întovărășit de jună, ne invită acasă la el, ca să-mi facă un bust. Închipuindu-mi că, în realitate vrea să-mi facă figura, am acceptat. În cămăruța lui, avea în adevăr cele trebuitoare și, în câteva minute, amestecând lutul, îmi și făcuse o neașteptat de asemănătoare față. Urma să ne întâlnim din nou, ca să-și termine opera, lucru care nu s-a mai întâmplat – nu-mi amintesc din care motive. Sigur este că nu l-am mai căutat...

În Grădina Botanică, în spatele vechii sere, se afla un postament de beton, de utilitate necunoscută, pe care ar fi putut sta o statuie. postament pe care m-aș fi putut sui fără vreun efort deosebit. Plimbându-mă pe acolo cu minunatul meu prieten Dan (Anghel) Damian, mi-a venit ideea. El m-a fotografiat, într-o postură marțială, dar puțin crăcănat – voit –, în mână cu un sul de hârtie, ce putea fi o Proclamație, o Constituție sau manuscrisul unei nemuritoare balade. Peste decenii, fotografia a apărut în revista *Contrapunct*, condusă de poetul Ion Vieru.

Poftit să se suie și el pe postament, Dan a refuzat. Avea umor, sarcastic chiar, dar nu agrea frivolitățile. Într-o seară de iarnă, de pildă, sunasem la ușa lui, având pe cap un joben de tipul cel ce se deschide prin apăsare – chapeau clack. N-a gustat salutul meu, de la înălțimea jobenului de mătase. Era o moștenire de la străunchiul meu, Mișu Milloteanu. A fi mereu vesel nu poate fi o deviză. Dar îmi stătea în caracter.

Chestia asta cu statuia nu e chiar atât de simplă: răspundea unei ciclice stări de supraevaluare, scurte, dar violente. În zorii tinereții, în ceasuri de meditație, începeam să mă mir cât de inteligent sunt, ce imensă capacitate de comprehensiune ascunde modestia mea, cu care, nu-i așa, mă puteam mândri? Atenție însă: fără exagerări. O inteligență strălucită, dar nu mai mult! Citisem „Un uommo finito” de Papini, unde, după ce-și asuma toate dezastrele, la ultima frază însul izbucnea într-un țipăt de triumf. Intuiam că, tot astfel, stării de extaz îi poate urma una deosebit de penibilă. A contactului cu realitatea. Cu ani în urmă, cu diploma de bacalaureat pe birou, mă plimbam, la braț, cu vara mea, Baby, confidenta stărilor mele de auto-mulțumire și o întrebam: „– Ai cunoscut pe cineva mai inteligent ca mine?”. Exact atunci mă oprea pe stradă vecinul de vis-à-vis, profesorul Bura, și mă întreba dacă nu cumva cutare se însoară. De ce? Fiindcă, cu vorbele sale, îl văzuse, pe stradă, „angajând de braț” o duduie. Deci nu se mai putea merge pe stradă, cu Baby, la braț, necum luată după mijloc. Cum tocmai o țineam de mijloc, i-am zis: „– Așa merg bunii prieteni”. „– Nu, mi-a răspuns ea, ci îndrăgostiții...”. Înalta părere despre sine, iminent amenințată de acea adâncă depresie când te socoți, ultimul dintre muritori. Stările se succedau. Dimineața puteam fredona șlagărul zilei „Nu te pot uita”, cu ușoara modificare: „Nu mă pot uita./ Mi-e gândul iar la mine./ M-am păstrat în inima mea/ Și nu mă pot uita”, seara recitând din Stelaru „Până când suflete, trupul acesta gol și flămând”. În volumul meu de debuta, „Cerc deschis”, afli textul cel mai semnificativ al stărilor mele sufletești, în preajma împlinirii vârstei de treizeci de ani, în celelalte domină melancolia. Împrejurarea că spre a mă dumiri în ce măsură părerea pe care mi-o făcusem despre mine este justă – Marin Sorescu, despre sine: „În genere foarte, foarte bună, cu excepția unor momente, când apare ca excepțională” – mă adresasem persoanei ce-mi era mai apropiate în acel moment, nu te va pune, lectore, pe gânduri. Mai apoi, regimul de urcușuri

și de căderi privitor la propria opinie despre sine se stabilizează și anume la o medie fără niciun haz.

Înțelesesem, într-un târziu, că pierzând oportunitatea de a mă fi înscris în P.C. – și pe deasupra sfidându-l, orice speranță de promovare socială, de împlinire profesională, de viață confortabilă, se spulberase. Că mă instalasem în foarte populata categorie a celor tolerați, și chiar și aici nu neconștientat, în marele anonim și pentru o perioadă indeterminabilă. Ceea ce n-aș fi putut înțelege la 17 ani era limpede la 27. Îmi rămânea să aflu de ce satisfacții m-aș putea bucura în regimul asumat, de dizabilitat politic. De ins căruia trebuie, totuși, să i se găsească un loc de muncă. Nu-mi puteau oferi soluții nici cei în aceeași situație cu mine, foarte numeroși, de altfel. Nu pot să nu-mi reamintesc, bunăoară, o scenă. Primesc un telefon de la un tânăr cu vreo cinci mai în vârstă ca mine, distins salariat al Ministerului de Externe. Ne întâlnim în Cișmigiu, ca să fiu în ton pusesem pe cap pălăria tare numită în epocă Eden – după numele ministrului de externe britanic care o arbora. Persoana apărui, și ea cu un Eden pe cap. Fusesse dat afară din post, căuta un serviciu, conta pe cunoștințele mele. Dimineața în Cișmigiu, fiindcă și eu eram șomer. Ca într-o piesă de teatru ce se juca în timpul copilăriei mele și care se intitula „Cerșetori în haine negre”. În toiul verii, fără posibilitatea de a ieși din oraș, scriam „Cântece de pe malul apei”, iar în târziul toamnei „Ovidiu se plimbă cu marea”. Holdele de timp liber, cum nesărat le-ar fi numit un tradiționalist, îmi îngăduiau libera practicare a viciului favorit, lectura. Conștient de lipsa majoră în construcția spirituală a datelor filosofiei, am reluat da capo lecturile. I-am lăsat deoparte pe Anaxagoras, pe Anaximandru, Anaximene, pe Aristotel Stagyritul chiar, pe Carneade, Democrit, Diogene, Epictet, și pe Gorgias, pe Heraclit și pe Isocrate, pe Parmenide cel Mare, spre a mă opri la autorul dialogurilor numite socratice, Platon.

Cândva tata citind un roman de Octav Dessila, se amuzase pe seama eroului care, într-un moment de cumpănă luase din bibliotecă volumul scrierilor lui Socrate. „Fericitul!, exclamase părintele meu, nu știe că se află în posesia unui unicat de o inestimabilă valoare”. L-am recitit, prin urmare pe Platon, în cea mai bună tălmăcire a vremii, în amintirea ceasurilor primei lecturi, de pe la 15 ani, când, dintr-o încăpere alăturată sosea mama, după ce auzise, din odaia mea, țipete de bucurie. Pe atunci,

cu fiecare dialog mă cufundam într-o lume a supremelor conexiuni. Curând apoi, o alegere între idealismul platonice și materialismul marxist-leninist s-a făcut de la sine, așa cum nimeni nu alege să fie dement în loc de sănătos la minte. Proaspăta lectură s-a consumat între nostalgii și admirația pentru modul în care Socrate știa să întoarcă vorba, ca să ajungă acolo unde voia, între interlocutori ce nu se puteau măsura cu el. Poate un semn că ceva se stricase, totuși, în mine. „A zis Aristotel și a răs tot el”, râdea tata, bătându-mă pe umăr, văzând cum, în loc să citesc operele Stagyrului, mâncam cartea unui medic psihiatru francez, cu titlul „Aristotel sau complexul trădării”. Pe Lao-Tze aveam să-l citesc în cadrul lefii. Și iată cum: în timpul alergăturilor pentru găsirea unui serviciu, alergături ce țineau locul actualului jogging, ajungând pe strada Sărindar, pe latura fostului trust al ziarului Adevărul, intrând, mai mult de curiozitate, în clădirea atât de familiară tatei, la serviciul de cadre, șefa, o evreică bătrână, îmi comunică, precum mă și așteptam, că nu au posturi libere. Dar, după o clipă de gândire mai zise că ar fi auzit că Editura Științifică ar avea. Și, nesilită de nimeni, ridică telefonul și întreabă acolo. Da, Editura Științifică avea nevoie de un corector. „– Îți trimit”, conchisese bătrâna, dându-și sau nu seama că făcuse, în același timp, o recomandare. Ceea ce, între șefe de cadre, conta.

Tovarășa Negescu, șefa de cadre a Editurii Științifice, și ea în vârstă, dar subțirică, urcată, ageră, vioaie chiar, mă angajă fără probleme. Primul mare avantaj al noii slujbe era apropierea de casă: palatul Universul. Al doilea și cel mai important, aici n-am mai fost poftit afară după trei luni, ci am stat, ca să spun așa, trei ani și aș fi rămas și mai departe, dacă n-aș fi făcut prostia să accept un transfer la Editura pentru Literatură. A te lăfăi la sânul unei edituri – și pe deasupra cu profil umanistic – după repetate ejectări din întreprinderi care ar fi trebuit să se mândrească cu prezența mea în nomenclatorul lor, ce formidabil succes! Se petrecea după cea mai scurtă trecere printr-o slujbă: serviciul brațelor de muncă primise o cerere de normator la o unitate militară farmaceutică din capital. Spre a cărei păzită poartă, plin de speranțe, pătrunsesem.

Pe undeva, prin apropierea mănăstirii Cașin, se întindea un vast teren încercuit cu gard de sârmă, iar înăuntru-i aranjamentele unei cazarme, cu teren de volei și mai multe pateuri de locuințe. Printre care o fabricuță/atelier unde se pastila când chinină, când cicoare, pentru masa

de dimineață a bravilor recruți ai patriei, iubitori de cafea cu lapte. Într-o locație prin vecinătate se reparau seringi, înlocuindu-se cu sticle noi cioburile celor pleznite. Lungi tubușoare dintr-o sticlă vulgară se secționau pe măsură, se fierbeau, erau gradate, apoi ambalate. Cele mai multe crăpau în timpul seriei de operații, întrucât stricta normare a procesului de fabricare nu spune în sine nimic. Se plăteau în manufactură seringile împachetate, care se întorceau curând înapoi, spre reînveșmântare în învelișul de sticlă. Pe masa colonelului farmacist, care conducea unitatea, se mai găsea o butelcă albastră, conținând 250 de grame de stricnina, din care s-ar fi putut prepara întăritoare pentru mai multe batalioane. Dar o asemenea secție de încărcat fiole încă nu exista. Cu toatele pretindeau un normator, iar fericitul ales fusesem tocmai eu. Leafa nu era mare, dar i se adăugau beneficiile Ordinului 50, conform căruia militarii primeau carne și pâine. Într-un moment istoric favorabil dietelor severe.

Aveam de normat o micuță mașină de pastilat, din aramă, foarte veche, probabil de pe timpul primului rege al românilor. Aici, praful de chinină – ori de cicoare –, turnat într-un recipient, pica, printr-un șanțuleț, sub formă de pastile, una câte una, fără vreo deosebită grabă, deci nu cu oarecare muzicalitate. La mese, femei – printre care și mai multe doamne din înalta societate – o Caragiale, de pildă – ambalau pastilele cu mască la nas – inhalarea de chinină producea hemoragii nazale. Pe acea doamnă Caragiale o întrebasem dacă aparține ilustrei familii, iar la răspunsul afirmativ, ajunseseam la o nouă întrebare, dacă deține documente de familie. Și mă invitase să mi le arate. Pentru mai multă eficacitate, l-am luat cu mine pe caragialeologul numărul unu al țării, altfel sceptic. Surpriza din ochii gazdei, în clipa în care deschizând ușa s-a trezit în fața a doi membri ai familiei Cioculescu, aerul stingherit cu care ne pofti înăuntru, m-au lămurit în privința gafei făcute.

Conducerea unității ceruse un normator în speranța unei vizibile creșteri a productivității, a randamentelor. Cu mijloacele existente, desigur, dar având în plus, acum, și un normator. Instrucțiuni speciale nu mi se dădura, formularistica era a casei, pe care lucram cu un scris citeț. La sfârșitul săptămânii aduceam acasă butucul de carne cu satisfacția vânătorului, întinzând pe masă fazanul de aur.

În vastul perimetru al unității, pe mari porțiuni acoperită de iarbă, recruți făceau instrucție, în pauze jucau volei, în răstimpuri avea loc câte o ședință de învățământ politic, la una care urma să aibă un caracter deosebit am fost poftit și eu. Tema lecției – căci de o lecție era vorba – ținea de filosofie. Majurul primise sarcina de a le explica învățăceilor ce este și de ce trebuie combătută metafizica. Se vedea de cât colo că instructorul nu găsea nici primele cuvinte, o clipă m-am gândit să-i vin în ajutor. Simultan am înțeles primejdia de a mă arăta prea școlit. Instructorul își lămurii auditoriul că de fapt, lecția ar fi trebuit condusă de o tovarășe de la centru, care, din motive necunoscute, nu putuse veni. Cum, de altfel, și în alte rânduri. Sosi într-o ședință la care n-am mai fost de față, dar care mi se relatează. Agitatoarea, maghiară de origine, își făcuse autocritica pentru prezența neregulată: „– Criticăată am fost, zisese, că vin la ședințe neregulată. Acest lucru nu se va mai întâmpla. De acum voi veni întotdeauna regulată”. Aplauze, firește.

La finele celei de a doua luni de serviciu mi se anunță concedierea. Fusesse punctul cel mai de jos – sau așa am crezut atunci. Acum angajarea într-o editură echivala cu un pat în Arca lui Noe. Pe bune.

ZILE CONTRA ANI

Zece ani de comunism acoperă aproape integral o perioadă de regenerare celulară a organismului uman, socotită de 11 ani. Schimbări semnificative se petrec într-un asemenea interval nu numai în trupul insului, ci și în viața lui sufletească – pe vârste și circumstanțe. Mai cu seamă când se trece pragul de la tinerețe către maturitate. Zece ani de libertate mutilată modifică modul în care individul percepe lumea/viața, prin prisma succeselor/insucceselor existențiale înregistrate în acest larg arc de timp.

În linii mari, în acest interval marile momente ale vieții par a se fixa – obișnuit omul are o profesiune, își întemeiază o familie, are un domiciliu stabil, într-un mediu care-i devine familiar, se bucură de compania unor prieteni care-l apreciază, câteodată și de dușmănia unor vrășmași care nu-l suferă. Și, mai adesea, are urmași. Lucrurile nu stau așa într-o societate totalitară, unde autoritatea de peste tine, oriunde ai fi și oricine, pretinde o adevărată necondiționată, permanent controlată – refuzul căreia schimbând cu totul cursul existenței individului în cauză. Iată un tabel sumar al destinului, la alegerea sau nu a persoanei umane în România recent comunizată. De către o mare putere care tocmai trecuse la o politică de hegemonie mondială, e drept că ocolind calea celui de al Treilea Război Mondial.

În siajul lui Gingis-Han, pe numele său Temugin, Iosif Visarionovici Stalin, pe numele său adevărat Djugașvili, conducea operația cu extremă autoritate. Într-o banală oră de curs, profesorul Ion Crețu – editorul operei politice a lui Mihai Eminescu – dezvăluise elevilor numele de buletin al lui Stalin. Se alesese cu ani de închisoare. Preotul Marin Ionescu, fostul meu profesor de religie, spusese în biserică, la moartea lui Stalin: „Dumnezeu să-l ierte, că mare păcătos a fost!” și-l urmărise pe fostul meu profesor. Și, oricum, în comunism, omului vechi i se pregătea o mai

scurtă trecere pe cărările Pământului. Prin cele mai convingătoare mijloace. Partea proastă este că puteai fi om vechi la orice vârstă. Cine nu întreprindea din vreme efortul de a deveni om nou își asuma un risc a cărui urmare era anume întreruperea acelei succesiuni de stări fizico-sociale în viață, după vârstă, de care am vorbit.

S-a murit des și îndesat în acea perioadă de coagulare a comunismului în România – re trăiesc acei zori de zi când, telefonic ni s-a comunicat decesul lui Constant Tonegaru, poetul „Plantațiilor” și, printre altele, al poemului „Debemur mortis”. Nu știu din care motiv am ținut să nu mă duc singur la capătăiul mortului, am trecut pe la Măriuca Vulcănescu și ne-am dus împreună. Îl cunoscuse pe Tonel în cursul celor trei luni cât a mai trăit acesta după ani de detenție, îmi păruse că Tonel avea o simpatie pentru ea, ce-mi părea împărțită. Împreună am găsit și am intrat în cășcioara de pe strada Ioan Alexandru Cuza, nr. 13, într-o odăiță unde stătea întins pe pat, într-un impecabil costum de culoare închisă, cel trecut în neființă, cu acel surâs ce pare a se așterne pe buzele multor morți – cumva ironic? Pe o mescioară alăturată se aflau măștile chipului și ale mâinii poetului – care acum odihneau încrucișate pe piept, mai din timp trecuse pe acolo sculptorul Vlad, care făcuse măștile.

Zece ani de la înșurubarea comunismului, căci să nu ne înșelăm, el s-a înfipt în chiar ultimele luni ale anului 1944, o alegere se punea în fața celor care, mai greu de urnit, nu-și clarificaseră poziția față de noua orânduire. Familia Șerban Cioculescu, din București, Str. Dr. Turnescu, mai avea încă acces la această opțiune, familia Radu Cioculescu, din același oraș, strada Atena, o pierduse, pentru cel puțin 15 ani. Așadar, familia Șerban Cioculescu, pasiv rezistentă, după ce mijloacele active îi fuseseră retezate, constatând că „așa nu mai merge”, – la capătul unor repetate și variate tentative de a găsi modalități de trai – avea de ales între trei mari și late opțiuni: a se expatria, a se sinucide, a colabora. Momentul era ultim, dar nu cel mai rău: asigurată pe plan intern, Puterea s-ar fi putut arăta generoasă chiar și în staza unei târzii convertiri. În artă, cel puțin luase sfârșit infernul proletcultului, cu care colaborare posibilă nu era. Se tindea către o reevaluare a valorilor culturale ale trecutului, în bloc revocat mai înainte.

Ideea exilului – nu se știe pe ce cale, căci nu aveam nicio legătură – în Occident – se excludea de la sine. Eram al acestui pământ, în el voiam să

ne întoarcem, din casa lui tata nu era dispus să plece decât cu picioarele înainte, cu vorbele sale. O sinucidere colectivă, refuzată de convingerile noastre religioase, de burghezi cu oarecum recentă origine țărănească, ar fi fost și greu de pus în practică, din lipsa celei mai vagi experiențe. Cât mă privea, preferam să-i văd pe ei, alungați din țară sau măcar cu ștreangul după gât. Pe cei ce ne năpăstuiseră. Rămânea colaborarea, pentru care, trecând de la noi, tot nu izbuteam a ne găsi copti.

În termeni elevați, asta se cheamă a fi în ghearele unei dileme, aceea din care, cu vorbele lui Nenea Iancu, nu puteam ieși, probabil că balaurul cu șapte capete, căruia cu o forfecuță încercasem să-i tăiem mustața, simți ceva, o schimbare în surâsul ce-i venea dinspre noi. Nu se grăbi. Iar noi nu ne prăsirăm țara, nu ne sinuciserăm și nu colaborarăm – în plină strânsoare a timpului. Însă când medicul îți spune că aici și acum trebuie să intri în operație, ce ai să faci?

Consider angajarea mea, pentru un post de corector la Editura Științifică, în acea fierbinte perioadă, ca pe un dar al Proniei, în mișcătorul gol al dilemei cu care ne zbăteam. Nu departe de casă, stație în stație la tramvaiele 13 și 14, pe strada Brezoianu, în clădirea trustului „Universul”, pe mai multe etaje, funcționa, cu redacțiile sale de istorie, drept, filozofie, politică, medicină, editura alcătuită dintr-un masiv personal profesional, între care și o duzină de corectori, bărbați și femei, de mai multe nivele intelectuale și diferite vârste. În acea organizare a timpului ce făcea dintr-o editură o corabie de tip Noe – ca să evit banala comparație cu un stup.

Cel dintâi element de farmec venea chiar din locul de muncă, pălășelul fostului ziar „Universul”, condus mulți ani de gazetarul, fost magistrat, Stelian Popescu. „Universul”, cu paginile sale de articole patriotice, dar mai cu seamă cu monopolul micii publicități și al rubricii morților, era ziarul cel mai popular din țară, fără rival după desființarea, prin lege, a trustului ziarului „Adevărul”, în 1938. Cu un trecut opac, gazetar mediocru, căruia-i mergea vorba că un scrib evreu îi scria editorialele, conducea un trust și pe deasupra, o patriotică organizație, din afara partidelor, intitulată „Nicio brazdă”, cu țel național. Într-o publicație anume îndreptată împotriva lui, un gazetar de scandal, Zaharia Stancu, îl hărțuia în pamfletele însoțite de ilustrații. Distinsa victimă apărea sub forma unui crap, pe toată foaia, gras și solzos. Să ne aducem

aminte: Pirgu îi ura, povestitorului – vezi „Craii...” să ajungă crap îmblănit. Realizat, adică: Se spunea că la baza imensei averi a lui Stelian Popescu stătea căsătoria cu văduva lui Luigi Cazzavilan, fondatorul „Universului”. Gurile rele mergeau mai departe, punând moartea femeii, cauzată de căderea balconului pe care ședea, pe seama soțului, adică a lui Stelian. Care ar fi tăiat unul din cei doi stâlpi ce țineau balconul. Cel de al doilea, de altfel, poate și astăzi fi văzut, în capătul amplexelor scări de intrare ale imobilului, prins în Z – un cerc de fier, la bază. În „Memoriile” sale, scrise în exilul de după 1944, învinuitul lămurește a nu fi fost niciodată căsătorit cu văduva lui Cazzavilan, înstărit fiind și înainte de căsătorie. Iar dacă nu este așa, este altfel, cu formula preferată a dlui Lucian Boia.

Știam lucrurile acestea de acasă, din conversațiile cu tata, colaborator, cu cronica literară, la ziarul „Adevărul”. În „Adevărul literar” o deținea G. Călinescu. Dar și în direct. Cititor, în copilărie, al revistei „Dimineața copiilor”, editată de Moș Nae (Batzaria), îl urmasem, atunci când trecuse la „Universul copiilor”, la noua sursă de lectură. A fost, de altminteri, publicația la care am și debutat în presă, în cea de a patra clasă primară, dacă nu mă înșel, cu o fabulă a cărei originalitate o constituia lipsa finalului ce se cheamă Morala. Binevoitor, Moș Nae mi-o publicase în ultima pagină, pe ultima coloană a revistei. Țin minte începutul fabulei: „În grădina cea bătrână / Unde toarce mâța lână, / Unde calul, vaca, mânzul / Iau întotdeauna prânzul, / Unde vulpea și găina / Împreună gustă cina / Astăzi veste a venit / Împăratul cel vestit / Leul, și-a frânt laba / Și-a murit” ș.a.m.d.

Odată colaborator, reveneam în redacție, în tipografie chiar, urmărind procesul de preparare a unui număr de la A la Z. Niște domnișoare foarte amabile se ocupau de ilustrații, pe care le făceau pe loc, în roz-albastru. (Cele din „Dimineața copiilor”, în ultima serie, în negru și roșu). Mult, mult mai târziu, pe când editorialist al ziarului „Dreptatea” – după o scurtă ședere pe scaunul de redactor-șef –, în una din acele interminabile aplecări asupra paginii în formare, mă dădeau de o parte zicând că nu mă pricep în chestiune, linotipistul a exclamat: „Nu te pricepi? Ai stat douăzeci de ani în tipografie și nu te pricepi!”

Moș Nae a pierit, octogenar, suferind de cancer la coloană, în temniță, în lotul foștilor consilieri comunali. Patriotii care l-au ucis au murit și ei

cred, de bătrânețe, cu sufletul împăcat, de a-și fi îndeplinit datoria. Împrejurarea că în acest an 2013, un asemenea torționar a fost descoperit, sub amenințarea de a fi trimis în judecată, cu destulă larmă, mi se pare obscenă. Când niciunui torționar, în decursul a două decenii și mai bine nu i s-a mișcat un fir de păr din cap. Mi-a fost dat să trăiesc și, cu siguranță, să mor între oameni nemaipomenit de miloși.

Urcând marea scară a palatului am pătruns la primul etaj, în sala secției de corectură a editurii, uriașă, tăiată în lungime, la mijloc, de cea mai întinsă masă de lemn pe care o vedeam. Era fosta sală de consiliu a defunctului ziar. De pe scaunele ce-o împrejmuiiau, douăsprezece perechi de ochi se ridicară de pe hârtiile ale căror rânduri le urmăreau, spre a mă privi. Vârstnicul Pârlea, fost tipograf, Willy Berceanu, șeful secției, Prunesco, fost militar cavalerist, poate subofițer, Virginia Georgescu, Viorica Constantinescu, Any Pleșa, Băiescu, Tampa... o lume în a căreia companie urma să trăiesc șase zile pe săptămână, orele de muncă ale zilei. Din prima clipă am realizat că în secție domnea o atmosferă destinsă, semn că întregul colectiv trăia în armonie. Un singur corector, de matură vârstă era corector de meserie, toți ceilalți, chiar veniți din tipografie, aruncați de vântul istoriei. De pe fereastră zăream unul din atelierele tipografiei, în plină activitate.

Primit cu simpatie, am fost asimilat numaidecât, mi s-a dat un partener – se lucra în perechi – și mi s-au arătat semnele de corectură. Le cunoșteam de cu seară, în vederea prezentării la post tata îmi dăduse o cărțuție cu toate semnele în chestiune, o mică bijuterie a începutului de secol XX tipografic, când am exhibat-o în secție, noul coleg Pârlea n-a rezistat tentației și mi-a cerut-o.

Meseria era socotită, mai ales de către cei care o practicau, ca dificilă și dăunătoare sănătății, atât celei fizice, cât și spirituale. Nu doar pentru că o parte din timp lucrul se petrecea în tipografie, într-un spațiu poluat, ci mai cu seamă pentru uzura nervoasă presupusă. Se cerea un anumit nivel intelectual, dar aproape niciodată un corector nu citește textul de corectat la sens, ci numai la acuratețea redării tipografice. De unde o pretinsă alienare – se vorbea de corectori ce-și pierduseră mințile. Boxeurul care a primit mii de pumni în cap se tâmpește, corectorul care a citit biblioteci, fără să rețină nimic, cade în abulie. Fiecare profesie își are victimele ei, de la cerșetor la șef de stat.

Predecesori iluștri în profesiune – Petre Stoica, Gabriel Dimisianu și-au scris amintirile fără să pomenească de acest aspect. O sută de pagini dactilo normă zilnică, cincizeci la textele de mare dificultate, constituiau o normă redutabilă. N-ar fi ridicat nicio problemă lui Nicolae Iorga, însă epuiza forțele unui anonim nepregătit pentru o viață de lectură continuă. Pentru mine, atlet al lecturii și curios de toate cele ce într-o carte se pot cuprinde, era un fleac.

Scriindu-mi amintirile de corector, după predecesori magnifici, mă simt nițeluș răsuflat. Noroc că, în imensa-i bunătate și nesfârșita lui răbdare, cititorul nu-și dă seama!

PIESĂ ÎN SISTEM

Când ai vorbi de ani buni petrecuți în comunism, ți-ai asuma riscul de a încreți frunți îndrăgite al căror respect îl prețuiești. Vei lua, atunci, măsuri reparatorii, circumscriind fenomenul: ani buni, însă nu de elevație spirituală, nici măcar de adăugare de straturi ale personalității. Vei preciza că te-ai referit la acea ușoară desfacere a cercurilor, la un aer de normalitate a existenței, pe o anumită mai lungă durată, o normalitate în limite ajustate, totuși o normalitate.

Cam ce ar fi simțit un evreu în Parisul ocupat de nemți, când s-ar fi putut deplasa încotro ar fi vrut – ura de rasă răspunzând în atât de multe privințe urii de clasă –, încât suprapunând nazismul comunismului, foile se lipesc.

Și mă revăd, purtător de stea galbenă pe braț, hălăduind cu tot dinadinsul prin orașul din care se zvonea că voi fi izgonit. Trecând în sus și în jos la slujbă, la bibliotecă, spre chioșcul de țigări, fără teamă și rețineri. Căci exista această libertate de a te duce nestingherit la chioșcul de țigări și a cumpăra cele patru țigări Virginia, dinainte împachetate de chioșcar într-o hârtioară, la bază. Neprețuită libertate când ai pierdut-o și trecută cu vederea, când o ai. Dintre toate soiurile de libertate, aceasta este cea mai modestă, mai la îndemână, însă chiar la minimul barem pe care-l asigura nu se oferea oricui și nici pe gratis.

Îți pretindea puțin, pentru că puțin preț pune pe tine. Și ți-l putea ridica oricând. În generala planificare se prevedea o cantitate de alimente, îmbrăcăminte, spațiu locativ pentru anonimii convenienți ai Sistemului, interșanjabile piese într-o lume unde nimeni nu era de neînlocuit. Acum, identificat prin locul de muncă, eram liber să cumpăr ceea ce până atunci se distribuia pe cartelă. Noutate absolută în comerț, un metru de stofă de lână costa 200 de lei, la o leafă minimă de 300. Pe gigantica vitrină de sticlă groasă a magazinului Romarta, de pe Calea Victoriei, într-un colț,

se exhiba universală lozincă „Proletari din toată lumea, uniți-vă!” Un binevoitor completase cu creta: „ca să cumpărați un metru de stofă”.

A fost momentul de cotitură în care mama izbuti să adune suma necesară cumpărării a trei metri de stofă și să găsească resurse pentru croitor. Înzestrat cu un costum, lucrat la un maestru, acum cooperatizat, dl. Penescu, puteam ieși în lume. Câtă și cum mai era. Cu un car de ani în urmă, când îmi dădusem în lucru ultimul costum, pe un scaun din atelier odihnea haina militară a regelui Mihai, adusă pentru ajustări. O îmbrăcasem, îmi era prea mare în lung și în lățime. În anii târzii ai regimului, amici plecați din țară și revenitori ocazional nu pierdeau prilejul de a da la cusut un costum la dl. Penescu. Îi trăsesem cu piciorul. La muncă veneam într-o haină pe care pusese ochii Willy Berceanu. Altfel, a veni jerpelit la birou căpăta tradiție.

Dacă în RPR o carte dobândea dreptul de a vedea lumina tiparului, ca una ce răspunde din fiecare literă cerințelor liniei – deloc puține și câteodată aberante – atunci mai trebuia să apară și fără nicio greșală de tipar. Eroare care ar fi putut modifica scandalos/inadmisibil textul sacru de sub ștampilă. De unde eterna grijă pentru acuratețea tipografică. Despărțind, la capăt de rând formula întovărășitoare a numelui lui Stalin, „marele călău”, iar la începutul rândului „zitor” aruncai în aer publicația, editura. A schimba, din crasă neglijență „visul milenar al poporului chinez” cu „visul milionar al...” punea în acțiune Securitatea. Pentru mai multă siguranță, fiecare volum conținea, pe ultima filă, un cartuș cu numele redactorului de carte și al corectorului. O piesă defectă blochează Sistemul.

O încântătoare variație a temelor editoriale, pe sectoarele de istorie, filosofie, drept, economie, medicină, ce-mi veneau pe bandă rulantă îmi satisfăcea apetitul de insolit, de la „Principatul lui Augustus”, savantă operă a lui Alpatov, cu note de subsol în cinci limbi, la „Talleyrand”, a lui Tarlé, către „Discursuri judiciare” ale lui Andrei Ianuarevici Vâsinski – în fapt fioroasele sale rechizitorii în procesele lichidatorii ale anilor '36-'38 – zeci, sute de cărți mi-au datorat puritatea grafiei, inclusiv „Învățăturile lui Lao-Tze”, însoțite, pe fragmente, de hieroglifa originală. Citeam de unul singur sau cuplat, perechea fiindu-mi o vreme bătrânul linotipist trecut la corectură, Nae, zis Mincinosu', veteran exilat acolo în așteptarea pensionării. Vârstnicul, inocentul bărbat ațipea la sunetul vocii cu care parcurgeam rândurile, pe care el ar fi trebuit să le urmărească. Îl trezeam,

se prefăcea că mă urmărește cu sporită atenție, readormea. Ileana Ș., Greierele, cum i se spunea, subțirică, hipersensibilă, cu tegumentele negre ale rasei sale, participativă, chinuită de toate suferințele lumii – ea însăși refugiată din Bucovina de Nord, era perechea ideală. Lucrând în doi, la un pasaj cu spunerea vulgară a celei mai comune necesități omenești, pasaj ce se apropia lecturii, o vedeam albindu-se. Sărind pasajul i-am citit în ochi recunoștința.

„– Fata asta s-a îndrăgostit de dumneata”, mă avertiză Nae, înduioșat, punându-mi în palmă o grămăjoară de semințe de lufă, un fel de tigve, însă fibroase, folosite ca bureți, la baie, în locul celor scoși de pe fundul mărilor.

Imensul avantaj al acestui post, de pasaj pentru cei mai mulți, era inexistența condițiilor luptei pentru putere, într-un colectiv în care fiecare mădular – intrepidul Prunescu, frumoasa Viorica, energica Virginia, Any, Băieșu aveau câte un schelet în dulap. Astfel, orice contact cu fericirii sortii din nomenclatură era de la sine exclus – prin nu știu ce hazard, având ceva de discutat cu Albu, directorul editurii, Constanța Crăciun, sunase la numărul de telefon al corecturii. „– Numai decât, tovarășico”, i-am spus, „vă facem legătura cu...”. La celălalt capăt al firului n-a urmat nici o replică. Viața în secție era veselă. Spășit, Willy cerea un mic împrumut, ca să cumpere o portocală. Ai fi zis că pentru fetiță – în fapt, ieșea din clădire, vis-à-vis era o cârciumioară, unde se servea lichidul portocaliu de care Willy nu se putea lipsi.

Mi-l reamintesc, în fine, citind, recitind la nesfârșit cu stupoare, pagina compactă din „Scânteia” în care Ana Pauker, învinuită de deviație de dreapta, și de multe alte păcate – era despovărată de toate funcțiile de stat și din partid. Mintea lui Willy refuza să înțeleagă, pe tipicul „ceea ce vezi tu nu e adevărat” îi dictau toate simțurile. Când și când autoritatea ne lua în vizor, cu grija de a nu ne îmburghezi, detașa secția în tipografie, toți corectorii deveneau salariați ai Unității Poligrafice nr. 2 – având a lucra pe șpalturile umede, în mediul de plumb dar fără sporul de lapte. Din la fel de necunoscute motive reveneau în editură, pe fostele locuri.

Editura avea și o bibliotecă, într-o încăpere a cărei cheie se găsea în buzunarul lui Prunescu. Aici se întâlnea cu o falnică jună, încuind ușa pe dinăuntru. Întrucât nimeni nu frecventa biblioteca se luă hotărârea de a fi casată. Îmi păru rău de cărți, cele mai multe de literatură. Tot Prunescu veni cu soluția: să o vindem la anticariatul de stat. Ceea ce am și făcut în

successive expediții... Spre a fi apoi chemat la tovarășa Negescu: „Vânduși biblioteca editurii?” Fără alte comentarii: știa că fusese casată. Iar eu eram binevăzut. Și introdus în secretele de familie. Într-atât, încât mi se propuse să țin eu comunicarea la comemorarea nașterii (sau morții) voievodului Ștefan cel Mare, într-un cadru festiv, o noutate absolută, până atunci în corpore, toți voievozii fuseseră supuși oprobiului public. Redactorul secției de istorie a editurii refuzase cu îndârjire să ia această sarcină asuprași, să-și facă datoria, într-un climat cu cine știe ce capcane – până atunci integrala domnitorilor fusese demonizată. Cu diplomatie, am ocolit orice risc, întocmind un text inatacabil pe care conducerea editurii, cercetându-l cu cea mai mare vigilență ardoare revoluționară, îl acceptă. Pentru mai multă siguranță, sărbătorirea a fost anulată.

Atât de apreciat, am atras atenția și mai aproape, în secția de precorectură, unde lucra tovarășul Lespezeanu, vechi gazetar – se spunea despre dânsul că înainte ca reputatul analist Ștefan Antim să-și dea ultima suflare ar fi spus aceste trei cuvinte: „Prost e Lespezeanu”. Distinsul bărbat – mai învârstă – îmi propusese să alcătuim, unindu-ne forțele, o istorie a poporului nostru, din zorile istoriei până la zi, o lucrare de popularizare, ale cărei prime capitole le și elaborase. Îmi înmână un caiet în care erau toate etapele preistoriei patriei din ceasurile cele mai vechi ale pietrei. Cum făceau strămoșii noștri focul, cum șlefuiau piatra – înduioșător. Cu delicatețe l-am refuzat. De altfel, în horoscop mi se indica să evit lucrările în colaborare, sortite a fi păgubitoare – lucru ce mai târziu s-a și verificat.

Manualul de istorie a românilor al lui Roller evită și el, la mustață, o acerbă concurență, lui Barbu Cămpina nu-i precedă un Barbu Strehaia – curios lucru, ba chiar de necrezut, nimeni nu avu nimic de suferit de pe urma acestei lipse.

Însă nervul secției nu eram eu, ci Prunescu – tânăr, întrepid, ager, de o cât se poate de sănătoasă proveniență socială – și, minune, necontaminată – matcă de umor și de bun simț. Cu trecut militar – fost subofițer, cavalerist. A aflat curând că scriam versuri, considerându-mă un veleitar sau, mai degrabă, amator, odată ce nu încercam să-mi valorific producția. Explicația mea – că așa vroiam, nu-l convingea. Sfidat, i-am propus un rămășag: să scriu sub nasul lui o poezie, el să o expedieze unei publicații literare pe numele lui – și să vedem ce rezultă.

Am deschis ziarul, noutatea zilei era că în China se produsese primul avion. Pe acea temă am început să scriu: „E prima pasăre născută/ în cuib chinezesc...” șcl. Pusă în plic, opera fu expediată redacției revistei „Flacăra”. Peste puțină vreme, Prunescu, nedormit: „– Ce mi-ai făcut! Ce mi-ai făcut?!?” Se trezise acasă cu redactori ai revistei, dornici să cunoască îndeaproape un atât de matur talent poetic, la un tânăr de cea mai bună condiție socială. Făcuse față, cu strâmtorare, nouvenii îi cereau și alte poezii, intrase într-un impas. Asigurarea mea, că-i pot procura oricâte poezii ar dori, pe care să le semneze mai departe, îl îngrozi. Nu era lacom de bani, avea un suflet cinstit.

Nici eu n-o duceam tocmai rău: de la ARLUS, prin mijlocirea lui Doru Cosma și poate a Cristinei Petrescu-Ercea, prietenii mei pe aripile întâmplării, primeam stilizări de texte culturale – cunoșteam mimetic vocabularul speței și unde trebuie să înlocuiesc un termen, indecis, ca „fițuică = publicație”, „oficină = instituție”. Mătușa mea, Eugenia Babad-Cioculescu, traducea texte muzicale. Cu toate binisor plătite, cu pagina dactilo.

Sănătatea morală a colectivului editorial fiind indiscutabilă, cea fizică putea ridica întrebări – se vorbea de redactori, corectori smintiți de munca lor, incurabili. Organizația de partid nu lenevea: în comuna Militari se găsi – și ni se puse la dispoziție – un teren agricol pe care noi, lucrătorii din editură, să-l cultivăm, bucurându-ne mai pe urmă de roadele culese. Din fondurile editurii se achiziționară sape, lopeți și alte unelte, locul fu arat cu un tractor plătit, noi, beneficiarii, însămânțarăm locul cu ceapă și cu cartofi – pe când puneam în sol aceste legume – un localnic, cu brațele pe gard, ne atrase atenția că locul nu e favorabil culturii cartofului. Secretarul de organizație, care conducea muncile agricole, conchise că trebuie să fie vorba de un sabotor, care vrea să ne demobilizeze. Ceapa răsări și crescú năvalnic – trebuia apărată de hoți, ca și chioșcul cu unelte agricole aferent plantației. Făceam, pe rând, de gardă, era vară, stăteam pe un scăunel de campanie, cu spatele sprijinit de peretele chioșcului, fumând cu nesaț, din depărtare se vedea sosind Greierele, iar de aproape călcând cu dificultate, cu pantofi cu tocuri înalte, peste bolovani.

La cules, mi-au revenit 20 de kg de ceapă – un sac, și atâți cartofi cât voi culege. Am plecat la cules în zori, devreme, era duminică, Dan

Damian se dusesese și el la baltă, să pescuiască, urma să ne întâlnim și Gabi, soția lui, să ne gătească pește fript cu cartofi prăjiți, din cei aduși de mine de pe câmp.

Vai, spusele vecinului se adevărară: din pământ scoteam cartofi de mărimea unei aspirine – cu silă am strâns o punguță, acasă la Damian, acesta sosise și el de la pescuit cu trei fâțe – la vederea a ceea ce adusesem noi, spre a ne răsplăti eforturile cu o cină de basm, Gabi izbucni într-un râs homeric. În schimb, mirosul de ceapă, din sacul depus în pivniță, pătrunse la parter, stăruitor, până în miezul iernii și mai pe urmă.

Magnifica iarnă a anului 1954 m-a situat printre beneficiarii unei amintiri de neuitat. Trecând, de acasă către centru, pe jos, căci niciun vechiul nu circula, neavând cum, luând în lung bulevardul străjuit de falnici castani, strivind sub tălpi omătul înghețat, am observat că pășeam peste vârfurile copacilor, până la cea mai înaltă creangă, deci pe coroana castanilor. Precum acel erou al unui roman italianesc de avangardă, care se simțea atât de bine în pom, încât petrecuse tot restul vieții acolo.

Dacă, mai apoi, la căderea nopții, în iatacul acelei frumoase domnițe cu care împărțeai perna, vedeai patul lat mutat în peretele opus, ca să vii cu tălpile către gura sobii în care buștenii ardeau cu trosnet, iar așternutul mai alb decât zăpada te aștepta desfăcut, mai apucaai să vezi pe noptieră două păhăruțe cu țuică fiartă. Sigur, n-ai fi dat pentru nimic pe lume ceasul ce urma. Și vocea șoptind: „– Dulce Barbule, dulce!”

ET IN ARCADIA EGO...

Șir de vorbe care, din clipa ieșirii de pe buzele unui lăudăros elin, au trecut din gură în gură de-a lungul generațiilor. Într-o traducere liberă: „am cunoscut și eu fericirea!”. În context, cuvintele au aparținut morții care pretutindeni bântuind, trecuse și prin locurile fericirii. Acolo unde mai binele împinge afară binele.

Așadar, o duceam bine, corector în colectivul Editurii Științifice, ocrotit de acele anuale restrângeri de scheme prin a căror lucrare instituții de mai vârtoasă sau mai slabă implicare politică culturală, se descotoroseau de mine, în toi de prurit al vigilenței.

Aș fi petrecut în luminoasele încăperi, fie și în subsolul palatului „Universul”, la secția de corectură, liniștit, toți anii mei de muncă și aș fi ieșit cumișel la pensie corector – cap limpede. În anul 1987, în litera legii. Numai că într-o bună zi – oare din ce anotimp? – tovarășa Negescu intră pe ușă secției de corectură și mi se adresează, comunicându-mi că Editura pentru Literatură ar dori să facă un schimb de corector cu Editura pe care ea o păstorea. Mă întrebă dacă m-ar interesa. Înțelept ar fi fost să zic că nu, că Editura Științifică e casa mea în care m-am născut și aș vrea să mor. Complexul trădării învinse în mine, am părăsit Sparta pentru Atena.

Dacă Editura Științifică își ducea existența în sediul unui ziar, cea de Literatură se lăfăia în fosta locuință a Fundațiilor Regale, pe ale cărei trepte am și pășit în dimineața zilei următoare, spre a admira pereții îmbrăcați în mătase roșie și ocrotiți de lambriuri, înălțimea tavanelor, de care atârnav lampadare. Pe toată întinderea domnea liniștea cea mai deplină, tăcerea, tihna, umpleau golurile coridoarelor, marea scară ce ducea la etaj era de lemn, mângâind pasul.

Aici lucrase profesorul Alexandru Rosetti, ca director, în biroul său Paul Zarifopol îi trecuse tatei sarcina de a duce mai departe ediția Caragiale, aici se pregăteau, sub atenta supraveghere a unchiului Radu, numerele din Revista Fundațiilor Regale, trecând din încăpere în

încăpere, mă simţeam recuperând. În fine, pătrundeam acolo unde, dintru început ar fi trebuit să fiu. În uzina de cărţi de literatură a Patriei. Între semenii cunoscuţi ai literaturii şi nu într-o bolgie de ambuscaţi ai soartei. Iubitori ai literelor, cărora am şi fost grabnic prezentat. Cu rezerva fotografierii unei scene la foarte mulţi ani de la fapt, îmi voi fi rotit privirea asupra ocupanţilor scaunelor din jurul tot al unei imense mese, o uzină de locatari ai Arcadiei, bărbaţi şi femei, de mai toate vârstele, cei mai mulţi cam de a mea. Nici o figură de origine sănătoasă, era clar că dacă între corectori vreunul ar fi fost membru de partid, tot din burghezie ar fi provenit. Nu m-am gândit deloc cum se va fi simţit cel de aici plecat în colectivul Berceanu. Era, oricum, problema lui. Priveam, fără să le fixeze, figurile noi, de ambele sexe – mai multe june frumusele, foarte îngrijite, un domn, Ionel Marinescu, traducător din Boileau, o doamnă, soţia fostului diplomat Igiroşanu, un tânăr timid, care se prezentă Petre Stoica, apoi Cici, Antoaneta, Irina, Mia, Neli, un bărbat rezervat, Taddeu, o doamnă care începea să adune ani, fostă soţie a lui Fory Etterlé, o lume ce mă primi cu bunăvoinţă – mi se arată un scaun liber.

Nu mi s-a dat de lucru prima zi de transfer, mi s-a dat răgaz să mă familiarizez cu mediul, vreme îndelungată am cătat, din spatele uriaşelor geamuri, arborele secular din mijlocul curţii. Aveam să aflu, a doua zi, că, din secţie, cineva mă pârâse directorului că, în loc să lucrez, privisem toată ziua pe geam. Asta mi-a comunicat-o chiar directorul tehnic Marian, cu adaosul că de câte ori voi avea vreo nedumerire, vreun necaz, orice problemă, să vin la el, neapărat. Cu o asemenea nedumerire că, în loc să mă reped la lucru, privesc pe geam, trebuie că venise la el persoana care mă pârâse şi, a cărui nume a avut eleganţa de a nu mi-l destănuia.

Într-o atmosferă catifelată se muncea şi aici ca şi în locul din care plecasem: cu spor. Dimineţile/după-amiezile, cu schimbul, mari calupuri de literatură ne aşteptau, în diferite faze de tipărire. În compania, la început, a lui Petru Stoica, am „lecturat” cu osârdie romanul de multe-multe sute de pagini, „Oameni şi lanţuri”, al lui Ion Pas, apoi altul, tot de zel revoluţionar, şi tot atât de gros, al lui Ion Călugăru – preludii la tomurile lui Zaharia Stancu şi reeditările trilogiei lui Petru Dumitriu. Ca să nu mai vorbesc de interminabila „Întunecare” a lui Cezar Petrescu. Şi, ca o delicatesă, semestrialul volum de versuri al lui Mihai Beniuc. Leana, femeia de serviciu, cu vechi state de fidelitate, sosea, la miezul zilei, cu

tava de cafele. Tot atunci se lua o gustare, adusă de acasă. Se fuma, pe rupte, desigur țigări Kent.

Dacă și pe această covetă se aflau eșuați ai soartei, nu erau la vedere nemulțumiri de vor fi fost, ușa directorului Marian era în permanență deschisă. E adevărat că, spre finele zilei de lucru, mirosul de ruj de buze, amestecul de ape de colonie, farduri, suflări, stârneau un anume cocktail – mă străduiam să-mi amintesc unde anume îl mai întâlnisem, tot într-un mediu de catifele – cineva avea grijă să deschidă larg ferestrele. O anume intimitate se crease într-un colectiv de multă vreme statornicit, partea feminină părea a-și fi împărtășit toate secretele. Al lui Petre Stoica era că se îndrăgostise de lirica lui Georg Trakl, prohibită. Era mai vechi de-al casei, el mă trăgea de mânecă să nu pierd o scenă nouă, și atunci îl zăream pe Argezi urcând, dificultate scara cea mare a instituției, bocănind cu bastonul, treptele. Se întâmpla să se încrucișeze cu Leana, purtându-și tava cu ceștile de cafea aburindă. „– O cafea, cumetre?” întreba, ca o veche cunoștință, Leana. „– O cafea, cumătră!” în răspundea bătrânul.

Într-o asemenea nevisată companie, făceam tot ce-mi stătea în putință ca să nu dezamăgesc. Într-o zi, directorul general al editurii, Al. Ștefănescu, mă chemă la el, unde mă întrebă, cu blândețe – era, din fire, amabil – dacă intenționez să rămân toată viața corector. Când existau căi de firească promovare. Bunăoară, nu luasem niciodată cuvântul în ședințele politice. Și ce ocazie: Republica Populară Română tocmai fusese admisă în Organizația Națiunilor. O ședință urma să aibă loc, în editură, ca în oricare alt loc de muncă de pe întinsul țării. N-ar fi cazul să iau și eu cuvântul? I-am urmat sfatul, pe moment patria mi-a fost recunoscătoare.

Răsfățați cu dărnicie pentru nestrămutata lor decizie de a reflecta noua, excelenta viață a poporului nostru muncitor, poeți, romancieri, dramaturgi nu-și îngăduiau ceasuri de tihnă, rodul admirabilei lor hărnicii, cu o mică șampilă pe fiecare din filele de manuscris, descindea sub ochii noștri, de corectori care citeam la sens! Extrema voluptate a profesiei era să aduci la cunoștință redacției o hibă în textul de bază. Mică-mare nu era cu putință. De exemplu, în paragraf, un cuplu, la sfârșit de săptămână, lua masa – respectiv: se regala în iarbă. Tânăra corectoare îndrepta pe loc eroarea de verb. Mulți ani mai târziu, am reîntâlnit-o, vânzătoare într-o consignație de mobilă. Bunul corector trecea un examen

cu fiecare pagină pe al cărei colț de sus, dreapta, își punea semnătura. De la Dimitrie Cantemir la Marin Preda, tot autorul își avea tacâmul lui,

Romanul lui Marin Preda „Risipitorii” curățat de orice greșală de tipar, pe multe sale sute de pagini, suferi un curios accident, înainte de a i se încheia cotoarele. I se pretinse autorului să-l rescrie, cu același recunoscut talent, cu aceeași angajare, dar cu niște esențiale modificări, mergând până la scoaterea de personaje. Entuziasmat de sprijinul primit, în ultimul moment, dar cu atât mai prețios, Marin Preda refăcu romanul, personajul negativ, o femeie cu sarcini mari politice, fu înlocuit cu un medic malefic. Maldărul de șpalturi ne aduse sub nas un roman nou, gata să primească botezul de foc al cititorului. Durere! Și acestei a doua versiuni i se găsi un cusur fundamental, scriitorul primi prețioase indicații de rescriere.

Pentru a-și aduna mai serios mințile, departe de lumea dezlănțuită, romancierul se internă într-un azil de sănătate, unde primi îngrijirile necesare celei de a treia rescrieri. Pe care, cuvânt cu cuvânt, am citit-o, bătând cu creionul în masă virgulele, conform meseriei. În mod straniu nu-mi amintesc nimic, dar nimic, nimic, din această valoroasă narațiune, căreia autorul a avut puterea să-i supraviețuiască.

Vechea casă boierească, la tinerețile ei gazda Editurii pe Literatură, pe care în timp aveau s-o lovească necazuri încă mai mari, devenind ambasada Libiei lui Gadafi, mai păstra cotloane secrete. Într-o după-amiază, spre sfârșitul zilei de muncă, pe când ne aflam singuri în clădire, Petre mă conduse în subsolul casei – un depozit de obiecte ieșite din uz, din chiar inventarul clădirii. Zăcea acolo, în stocuri, tirajul ultimei enciclopedii naționale, la care lucrase și Mircea Vulcănescu, neatins, în bună grupare cu cel de-al treilea volum din „Istoria românilor” a lui C.C. Giurescu, ambele retrase din circulație, probabil înainte de difuzare. Le țineau de urât suluri format ziar de hârtie chamois, de lux, cu filigran, folosite la tipărirea celor 30 de exemplare numerotate, din publicațiile Fundațiilor. Petre m-a îndemnat să mă îndestulez din toate, ceea ce am și făcut. Erau, de altminteri, cu toatele destinate pierii prin foc. Exemplare din Enciclopedie am dus profesorului meu de relații internaționale, Ștefan Pascal Luca – se întâmpla în anul reînscrierii la facultate, la cursurile fără frecvență de această dată – înaintam pe valuri de înălțimi diferite către examenul de stat. Nici zece ani nu mi-au trebuit ca să absolv cursurile

Facultății de Drept din Capitală. Zice bine franțuzul „patience et longueur du temps font plus que force ni que rage”. În răstimpuri, mai coboram în pivniță și mai extrăgeam câte un braț de cărți – îmi datorează existența, la adânci bătrâneți, în biblioteci onorabile. Procedam la acest exercițiu și diminețile, ascunzând prada sub masa cea lungă pe a cărei tăblie se frământa coca volumelor. În una din zile, când Petre răbdă fără un cuvânt, ocările lui Taddeu – acest mare bolnav avea ieșiri violente, la întrebările mele din ce motive n-a reacționat, mi-a răspuns simplu: „Ai uitat că aveai sub masă teancul de cărți?” Cu ochii pe prietenia dintre Petre și mine, Lidia Igiroșanu tăie scurt vorba cuiva care rostise cuvântul „prietenii”. Ei i se părea că-l subjugasem. Curios, în cartea sa de amintiri ale unui corector, Petre nu mă pomenește în niciun loc. Iar între timp ne reîntâlnisem în redacția ziarului „Dreptatea” unde salahoream din răspuseri. Cel din urmă semn de viață, un telefon din Jimbolia, unde se exilase, cu mulțumiri pentru cronică pe care o dedicasem volumului de versuri – ultimul scris – a avut loc cu câteva zile înaintea decesului.

Noutatea absolută a anului a fost revoluția anticomunistă din Ungaria – contrarevoluția în limbajul autorității. Nu găsesc cuvinte – scuzați clișeul – spre a reconstitui fantastica emoție a întregii societăți, a maselor de asupriți ce-și cususeră până și limba, ba încă a mulți adepți ai comunismului care, în timp, gustaseră strânsa nelegătură – formula aparținea lui Vladimir Streinu – între ce ar fi trebuit să fie și ce era comunismul. O lume până atunci căzută în letargie recuperează capacități uitate. Paradoxal, lipsa de speranță se poate întovărăși cu un anume confort – deșeptarea speranței se produce cu dureri. Știam, ca tot omul, că, rare fiind excepțiile (sic!), partidul nu poate greși – zeii retrăgându-i această opțiune omenească. Dar acum PC-ul bunilor noștri vecini maghiari tocmai dădea cu curul în baltă. Intuiam stuporarea conducătorilor de la Moscova-București-Paris față de îndrăzneala vieții de a nu urma cursul firesc al istoriei, întorcând lumea pe dos. Ei stăpâneau pe deplin tactica de a clama că ceea ce se vede nu e adevărat, posedau, chiar, în domeniu, un simț ce lipsea celorlalți muritori, dar acum acesta nu le era de niciun folos.

Primeam în nări o mireasmă necunoscută, cum zise temporarul împărat roman Vitellius, că leșurile dușmanilor miros bine, îmi ascundeam cu decență, în primul rând mie însumi, tainicele voluptăți ce

mă furnicau, la auzul tratamentelor la care era supus, la Budapesta, activul de partid. Activista pe care, recunoscând-o, trecătorii au despuiat-o – o femeie din grup țipase: „Dați-i jos chiloții” fugise în pielea goală pe bulevard; ajunsă la un sanatoriu, i se găsisese pulsul 240. Ori bătrânul agitator, dus pe umerii aplecați, de către grăbiții însoțitori, spre a fi împușcat. În tânăra gardă de recruți, la sediul securității, executați. Fotografia lor înainte și după.

În scurte momente de trezie, politologul din mine se arăta sceptic cât privea definitivă ieșire a Ungariei de sub oblăduirea Uniunii Sovietice. Miza era prea mare pentru ca ursul să scape din gheare prada. Întregul eșichier s-ar fi putut prăbuși. Nemâncători de mămăligă, maghiarii puteau ridica în proșap aparatul de partid, institui guverne, ieși din pactul de la Varșovia ș.a.m.d., cuvântul ultim îl aveau tancurile sovietice. Deocamdată, acestea părăsiseră Budapesta.

La căderea serii, în trecere pe la Dan Damian, mă alăturam micului colectiv din Șoseaua Cotroceni, numărul 13 – etaj stânga, deci generalului Mălinescu, tatăl lui Gabi, Gabi, Dan, strânși la acea gură de sobă ce se numea Radio Europa Liberă. Știrea retragerii blindatelor sovietice din capitala Ungariei stârni entuziasmul lui Dan care proclamă: „Ungaria s-a eliberat!” Am comis atunci eroarea de a-l contrazice, considerând retragerea tancurilor doar ca o temporară manevră de oportunitate. Replica mea îl exasperă pe Dan, roșu ca focul, mă acuză de sentimente ostile revoluției maghiare, scoțând în lumină inadmisibila mea duplicitate. Văzându-l tot mai aprins, am simțit nevoia să repet gestul tancurilor sovietice. M-am retras înainte de a fi dat afară.

Asemeni carelor de luptă sovietice aveam să revin și ca și acelea, mult mai devreme decât s-ar fi așteptat. În zorii zilei cineva îmi bătea în oblonul ferestrei dormitorului. Era Dan, își cerea scuze pentru cele de mai cu seară întâmplare. Scuze pe care i le-am acordat. Mă mai rugă ceva, înainte de a pleca la serviciu. Să o vestesc și pe Gabi cum că ne împăcasem. Am înțeles din care motive ținuse să fie atât de prompt. Revoluția maghiară fu jugulată, viața își relua cursul obișnuit, nu credeam că evenimentul putea să aibă reverberații în propria-mi existență.

ZILELE ÎNVOLBURATE ALE UNUI STUDENT ÎNTÂRZIAT

Mă simțeam realizat în postul de corector la Editura pentru Literatură, bucuros de lucrul în două ture care îmi dădea posibilitate, trei dimineți pe săptămână, să frecventez biblioteca Facultății de Drept, la ale cărei cursuri mă înscriesem, la secția fără frecvență. O făcusem la sfatul, la îndemnul, mai bine zis, al bunului meu prieten Costel Mareș. Era calea prin care puteam să adaug, în autobiografie, calitatea de diplomat universitar a părintelui și bunicului meu. Într-un fel, ieșeam din bolgia celor condamnați la modestie, pe viață. Îngerul păzitor a aflat de decizia mea de a reîncepe studiile universitare, astfel încât, la 10 ani de la începerea lor, să le duc la bun sfârșit. Îl așteptau zile de activitate intense.

Trebuia, întâi de toate, să depun o cerere la registratura Ministerului Învățământului, de pe strada Spiru Haret, de o mie de ori suită și coborâtă în viața de elev la Colegiul Național „Sf. Sava” (ca vechi absolvent, mi s-a cerut și mie părerea – nu zic autorizația – pentru schimbarea numelui în Colegiul Regal „Sf. Sava”). Ca impenitent promonarhist, am achiesat. Pus la fix, cum se spunea, adică îmbrăcat în cel mai bun costum și purtând sub braț o servietă de piele tip diplomat, m-am îndreptat către registratura ministerului. O mulțime de petiționari, exhibând hârtii, se înghesuiau forfotind – mi-am zis că, în maldărul de hârtie ce așteaptă numere de primire, cererea mea pierde orice prospețime. Și că, deci, ar fi mult mai indicat să o depun direct în minister, în clădirea de pe strada adiacentă. Dar cum să pătrunzi înăuntru, pe uși păzite de cerberi?

Stăteam la poartă, dislocat. În fața porții opri o mașină, din ea descinseră doi tipi, impecabil costumați și ținând sub braț câte o servietă de piele, ca a mea. Precum în filmele lui Charlie Chaplin, m-am alăturat lor, dând naștere unui mic șir indian și, în pas alert, am pătruns în minister, cu deferență salutați de portari. Nu călcasem niciodată în clădire, dar am

urcat scările împreună cu ceilalți doi, fără să intru în încăperea în care intraseră ei. Pe coridoare, curajul mă părăsi. Atunci, dintr-una din săli mă încrucișă un tânăr a cărui figură se luminează când mă văzu: „– Ce faci aici, Bărbuțule?”, mă întrebă și înțelesei spontan că ne cunoșteam de undeva, că eram prieteni. Buni prieteni. „– Am o cerere de înscriere la o facultate”, am răspuns, așa ca să nu fie tocmai limpede că mă privea personal – odată ce era tot atât de posibil să o fac pentru altcineva. „– Vino cu mine”, zise salvatorul, luându-mă de braț și introducându-mă într-un birou cu mulți funcționari cu mânecute. „– Tovarășe Popescu, se adresează unuia, domnul Cioculescu are de lăsat o cerere!” Insul cu mânecute îmi luă din mână cererea. Prietenul îmi strânse mâna, ne despărțirăm, ieșirea din minister nu ridică probleme, în mai puțin de o săptămână am primit prin poștă aprobarea ministerială a reînscrierii la cursuri.

Încântat, m-am înfățișat cu decizia la secretariatul facultății – secretara o citi, pufnind: „– Este ilegală, Dumneata ai fost exmatriculat, cei exmatriculați nu au dreptul la reînscriere.” „– N-am fost exmatriculat!”, am ripostat. „– Cum să nu? Odată ce nu te-ai înscris timp de 2 ani de la întreruperea cursurilor. Ai primit acasă, prin poștă, avizul de exmatriculare.” „– N-am primit nimic!”, zisei cu încăpățânarea înecatului. „– Am să v-o arăt numaidecât, căci copia se găsește în dosarul dumatule. Ce număr ai avut?”. „– 124 bis”.

Zădărnă, secretarea trase un scaun, se sui cu picioarele pe el, iar din raftul cel mai de sus al unui dulap scoase dosarul cu nr. 124 bis, îl deschise, îl cercetă, apoi coborî, subit potolită. „– În dosar nu există avizul în chestiune. Probabil că au uitat să-l emită”. Și pe loc am redevenit student în anul III al Facultății de Științe Juridice din București, cu obligația de a mă prezenta și la acele materii care nu existaseră în programă la vremea primei studenții. Și iată-mă-s din nou în biblioteca facultății, căutând fascicule ale cursului de drept muncitoresc, iată-mă-s trimițându-mi cu regularitate temele la catedre și, desigur, trecând melancolic pe coridoare unde se încrucișau alți băieți, alte fete, dar și câte o figură din cele mai de mult cunoscute. Legate de unele, de neuitat, momente existențiale din prima mea viață studențească.

În acea epocă în care, în marele amfiteatru, aveau loc ședințe plenare în al căror miez stătea eliminarea unor studenți reacționari, sancționarea altora, demascări, în fine, intrasem în sală, nu singur, ci împreună cu

Gabriela Melinescu și cu Dan Damian, proaspăt logodiți, căsătoria avea să aibă loc la mine în casă. De la tribună se vorbea de morala proletară, de marea ei însemnătate în raporturile sociale și se dădea un exemplu negativ: „– Iată, tovarăși, perora colegul de an Lulu Zaharovici, ce bilete schimbau între ei, la orele de curs, doi colegi – Melinescu Gabriela și Cioculescu Barbu”: Dânsa: „– Cutărică zice despre mine că nu merit nici două sute de lei!”: (Adică taxa curentă a unui prostituate.). Răspuns: „Cutărică e un dobitoc. Două sute e tocmai bine plătit. Eu atâta ofer!” Zarvă în sală, râsete. Dan ferindu-se, roșu foc, Gabi uluită.

Textul în cauză era perfect autentic. Replicile fuseseră schimbate în cursul unei infinit de plicticoase ore de drept administrativ și era, evident, de pură forfanterie, între Gabi și mine existând calde relații de o viață și nimic în plus ori în minus.

Am ieșit din amfiteatru destul de plouat, pe când, din spate, un anonim mă întreba: „– Chiar ai pârlit-o?” La vestiar, mânios, am dat de Lulu Zaharovici: „– Ce-ți închipuiai, m-a interpellat. Noi nu ne jucăm cu morala proletară”. „– O să te jupoi”, i-am șoptit pe cel mai răgușit ton. După șapte ani, încrucișându-ne în fața aceluiași amfiteatru, Lulu Zaharovici: „– Ți-am citit tema. E foarte bună. Ți-am pus nota zece!” Devenise, între timp, asistent. Momentul de a-mi transpune în fapt făgăduiala pe care i-o făcusem se înfățișa în fine, găsindu-mă fără instrumentele necesare operei și lipsit de o minimă practică în materie. Prilejul a fost pierdut în eternitate, n-a fost singura promisiune pe care n-am ținut-o. Din toată întâmplarea petrecută, Gabi a învățat să nu-și mai lase poșeta în bancă, în pauzele dintre ore. În al căror scurt răgaz mâini dibace să-i scotocească înăuntru, fie și întru cea mai nobilă cauză. Cât mă privește, de atunci nu am mai încălcat regulile moralei în locuri publice. Singura lecție: vezi cum, din motive diferite și chiar contradictorii se țin potriviri de pe urma cărora toată lumea manifestă mulțumire. Dacă nu veselie, dans și cântec, ca-ntr-un celebru film sovietic din anii celei mai crunte terori.

Nu parcurgeam singur fasciculele materiilor de curs – la bibliotecă lipsea, de regulă, aceea pe care o cereai, fuseseră tocmai împrumutate cele de care aveai nevoie. Tanți, colegă de an, avea notițe, aparținea aceleiași etnii ca și Greierele, ca și aceasta moștenind exclusiv calitățile. Schimbam texte, de-a lungul unor fructuoase după-amiezi, întinși pe

canapeaua din dormitor, fără nici o atingere. Era măritată și trecând la confidențe mi se plânse de insistențele amoroase ale decanului facultății, de care nu știa cum să scape. Și-mi arată bilețelele de la dânsul primite, scrise cu creionul, naiv semnate „profesor Georgescu” și cu dese, grave greșeli gramaticale/ ortografice. Era nu numai decan dar și deținător al catedrei de drept administrativ, materie cu cel mai subțiere curs – în fapt o descriere a organizării Sfaturilor populare.

Eram grăbit, voiam să absolv într-o singură sesiune anii patru și cinci – am adresat în acest sens o petiție decanatului. Pe când secretara facultății parcurgea cererea depusă, sprâncenele i se ridicau spre punctul de întâlnire cu părul: „– Cum îți închipui dumneata, mă admonestă ea, că așa ceva ar putea fi cu puțință?”. „– Doamnă, eu am făcut o cerere!”. „– Iar eu o voi prezenta numaidecât tovarășului decan!”, zise, sculându-se, dreaptă ca o riglă, și fluturând cererea. Reveni mai curând de cât mă așteptam, orice urmă de furie îi dispăruse de pe trăsături. „– Tovarășul decan dorește numărul de telefon al duduii Tanți”, îmi spuse, fără să mai aducă vorba de subiectul exact al prezenței mele acolo. M-ar fi înțeles mai bine când ar fi știut că, la capătul a zece ani de studenție, răbdarea începea să mă părăsească.

Ultima etapă, examenul de stat, nu părea să ridice nicio problemă. Pentru mai multă siguranță – și cât mai puțin efort – decisesem să-mi aleg lucrarea la dreptul administrativ. Citeam, pe tabela de afișaj teme, în spatele meu se opri profesorul de istoria relațiilor internaționale, Ștefan Pascal Luca. Era o veche cunoștință, încă din prima studenție, când buna mea amică Ligia trecuse din îngrijirile mele într-ale sale, ne reîntâlnisem în sala de examene. Se ocupa de soarta mea și când auzi că intenționez să aleg materia de diplomă în modestul drept administrativ, se întunecă: „– Credeam că vrei să faci o lucrare de prestigiu”, îmi zise și înțelesei la ce anume făcea aluzie. La disciplina sa, chiar de netrecut pentru 99% din cunoscuți la fără frecvență, nu se înscriesese nimeni cu teză de diplomă: „– Domnule profesor, i-am replicat, ca să mă scuz, am citit temele afișate – ele nu m-au atras”. „– Propune-mi una care să-ți convină”, conchise profesorul.

La el acasă – ne aflam de multă vreme în vizită – îmi pune în mâini o cărțuie referitoare la problemele de suveranitate națională în dreptul aerian, probleme care se nasc din aceea că suveranitatea presupunea

teritoriul, iar văzduhul nu este unul. Era chiar teza de doctorat – una din ele, ținută la o universitate din Geneva – se construia plecând de la o definiție a suveranității de stat pe care știința sovietică a dreptului o respingea în obișnuinții ei termeni de zahana. Avea și cusurul de a fi, față de cea sovietică, logică și foarte ușor de susținut. Vechi comunist, Ștefan Pascal Luca, multă vreme funcționar al Societății Națiunilor la Geneva, revenise în patrie, prea puțin pus la curent cu realitățile noastre. Dobândise o conferință la catedra de drept internațional, la început avea dificultăți cu însăși limba maternă – și mai cu seamă la întocmirea cursului. Mâna de ajutor pe care un veteran al stilizărilor i-a dat-o a fost, firește, răsplătită, bănește. Fără ca acest element să devină predominant. Era celibatar, locuia într-un apartament la etajul al optulea, într-un bloc din Piața Romană, practica și avocatura, umbla zvonul că se întorsese în România exilat din Elveția, în cazul obscur, al diplomatului Vițianu, învinovățit a fi încercat să spargă secretul conturilor bancare ale unor eventuali deponenți români. Nu am ajuns atât de intimi încât să-i cer lămuriri într-un caz atât de delicat, de care nu vorbea niciodată. Lipsise un sfert de secol din țară, ce vedea la întoarcere, vechiului combatant comunist nu-i plăcea deloc. Ironic față de colegii de catedră, nici ei nu-l îmbrățișau.

De cum am luat tema examenului de stat la disciplina sa, pe sălile facultății m-a acostat asistentul profesorului Schreiber, deținătorul catedrei de drept de stat, atrăgându-mi atenția că am comis o gravă eroare alegând materia profesorului Luca, la teză, sfătuindu-mă să renunț de îndată la alegerea făcută – înscriindu-mă la catedra de drept de stat. Ceea ce nefăcând, mi-am asumat un risc.

Subiectul gingaș al tezei, atmosfera întrucâtva încărcată din jurul ei se risipi după ce, în fața unei comisii, mi-am susținut-o oral. Comisia deliberă, ieșind triumfător din camera de deliberări profesorul mă întrebă dacă mă mulțumesc cu nota zece, deoarece comisia nu acceptase nota de el propusă: excepțional. Așteptam, cu emoție, confruntarea cu Schreiber, la oral – cu siguranță că nu numai eu, odată ce în dimineața zilei în care m-am prezentat la examen, la catedră în locul său ședea asistentul.

La ora șase dimineața, profesorul Schreiber primise un ordin ministerial, însoțit de un bilet de avion prin care era înștiințat că fusese numit conducătorul examenelor la Iași. Și se conformase. Candidați tot

atât de interesați ca și mine de a nu da ochii cu el, dar mult, mult mai influenți, izbutiseră să-l trimită pachet la câteva sute de km. Ultimul obstacol odată înlăturat, m-am dus la fișier, să-mi citesc rezultatele. La teză luasem nota cinci plus. Din nota de bază, organizația de partid scăzuse patru puncte și jumătate. Astfel ciuntit la examenul la care mă prezentasem cel mai bine, am intrat în posesia diplomei de absolvent universitar, un simplu carnet albastru, iar între copertile acestuia un certificat cu toate notele tuturor anilor. La intrarea în facultate, erau douăzeci și patru de materii de studiu. La absolvire – patruzeci și opt. *Patience et longueur du temps...* și unde mai veni vorba de virtuțile trecerii de vreme: mulți ani mai târziu, într-unul din anii directoratului tatei la Biblioteca Academiei, profesorul Schreiber se înfățișă cu o cerere. Un amic de-al său își lăsase prin testament biblioteca Bibliotecii Academiei, într-un nefast moment în care aceasta nu mai primea donații, din lipsă de spații de depozitare. Totuși, tata i-a făcut hatârul. „– Știu de dumneata, i-a spus lui Schreiber. Mi-a povestit băiatul meu”. „– Domnule profesor, oftă petentul, au fost vremuri grele.” Dușmănia dintre el și Ștefan Pascal Luca avea și un punct central. Mi-a ajuns la cunoștință dintr-o terță sursă. Se făcea că un tânăr locotenent de securitate și cu un alt tânăr locotenent de miliție, având a da examen la profesorul Schreiber, aflaserăm, datorită mirosului dezvoltat al profesiunii lor că profesorul deține un cabinet special în facultate în care dă consultații studenților și unde-și ține cataloagele. Bine pregătiți profesional, le-a fost ușor să localizeze încăperea și, la ora potrivită, să pătrundă într-însa, să găsească acel catalog în care le erau trecute numele și să-și pună notele. Nota zece, fiecare. Notă pe care – dar ei nu știau – profesorul nu o dăduse încă vreunui candidat. A doua zi, cei doi s-au prezentat la profesor, cerându-i să le treacă nota în carnet. O mișcare greșită, care a dat totul peste cap. Nu numai că cei doi au fost eliminați din facultate, dar profesorul i-a dat și în judecată, pentru fals în acte publice. La bară, i-a apărat avocatul lor, Ștefan Pascal Luca, ridiculizând acuzarea și obținând achitarea într-un proces care a făcut vâlvă.

Cu sentimentul că-mi rămăsese cumva dator, profesorul m-a convocat într-o frumoasă zi, spre a mă informa că în curând se va înființa un Institut de Relații Internaționale pentru care prietenul său, ministrul Grigore Preoteasa pusese deja cinci milioane de lei în buget. El, Ștefan

Pascal Luca, avea să fie directorul institutului. Mă întrebă dacă eram dispus să-i fiu adjunct. „– Cum vă închipuiți că ar fi posibilă o asemenea angajare a cuiva care nu e membru de partid și care ocupă un post modest la o editură?”. „– Am pus condiția, ca să accept, să-mi aleg singur colaboratorii, pretenție care mi-a fost acceptată.” Ieri salahor, azi calif, mâine? Era ca în o mie și una de nopți.

Grigore Preoteasa pieri într-un accident de avion, proiectul înființării noului institut căzu, cele cinci milioane de lei fură împinse către agricultură. N-am regretat nici o clipă, fiindcă de la început ceva îmi șoptea că nici o schimbare majoră nu-mi va interveni în viață. Și că, pe postul de corector la Editura de Stat, mă aflu pe un vârf de val, în lumea așa cum era. Diploma universitară era numai dovada la vedere că, într-o familie cu trei generații de diplomați universitari, nu mă declasasem. Era o concluzie foarte târzie, la ceasul faptei aveam explicația. Sau poate una colectivă: cei mai mulți dintre colegii afară dați din cursurile de zi se reînscriseră, la nașterea ocaziei, la cele fără frecvență. Paradoxal cum, într-un regim de extrem formalism puteai deveni din bandit – expresia curentă în ședințele de demascare – candidat ca oricare altul. Faptul că, după promisiunea solemnă, făcută lui Lulu Zaharovici, n-am achiziționat din comerțul de stat sau de la Consignație trusa de foarfece și cuțitașe pentru jupuirea de piele, coroborat cu nota zece pe care acesta mi-a pus-o pe lucrarea scrisă trimestrială, spune multe despre – dar chiar, despre ce?

SICTIR PARADIS!

O duceam bine la Editura pentru Literatură, poate chiar prea bine, ceea ce ar fi trebuit, cred, să-mi dea de gândit. Cum însă totul mergea ca pe roate, mimând firescul, nu-mi puneam probleme. Citeam, cu ochii pe fiecare literă, durduliile proze ale lui Zaharia Stancu, în plină ebuliție, grămada de fabule ale lui Marcel Breslașu, pieșișoarele de teatru ale Luciei Demetrius, lava lirică a lui Victor Tulbure, exercițiile parfumate ale Ninei Cassian, iar printre ele câte un volumaș de nuvele. În „Acvarium” cel al noului director al editurii, play-boy-ul Petru Dumitriu, tineri burhezi borâți, cu fumuri de aristocrați, se destrăbălau, în puterea nopții într-o vilă de lux, încingând la urmă o *congă*, dans ecuatorial la modă, în foiala căruia se alcătuia un șir de bărbați și femei, fiecare cu mâinile pe șalele, fundul celui din față. Insuportabil spectacol de decădere morală, implorând rapida intervenție a forțelor populare – și materie de film pentru un regizor cu gusturi feliniene. Cred că episodul a fost folosit, de altfel, într-un film dedicat prezenței ilegaliștilor la actul din 23 august 1944. Ultimul rând de corecturi ale prețiosului reper revoluționar fusese efectuat în afară de editură, un cuplu de bătrâni scotea ceva bani pe această cale, numai că numele lor nu putea figura în cartușul volumului, cinstea îmi reveni mie. Din păcate obiectul se vădi plin de greșeli de tipar, de genul celor ce îl exasperează pe un autor. Sastisit, Petru Dumitriu întrebă: „– Cioculescu ăsta are ceva studii?”

Aveam, tocmai intrasem în posesia diplomei de examen de stat. Priceperea mea profesională nu suferi alte cârpeli. La o ședință de lucru, „tovarășa” Igirășanu, chestionată asupra felului în care îmi duc munca, recunoștea că sunt un bun corector, nu fără a adăuga că, dacă aș vrea, aș putea muncii mult, mult mai bine. În fapt, îmi luasem în serios treaba. Nu ridicam ochii spre postul de redactor, nu din modestie sau cine știe din ce alte complicate calcule, pur și simplu nu-mi trecea prin cap.

Întocmai cum, peste un cârd de ani, editorialist al ziarului „Dreptatea”, n-am avut în vedere, la venirea la putere, obținerea vreunui beneficiu. Nici pe la sediul partidului n-am mai trecut, după ce am început să am greutăți, la intrare, cu portarul. Dând nas în nas pe stradă cu profesorul Țepelea, tocmai coborât dintr-o luxoasă limuzină, acesta mă certase: „– Tocmai acum nu vii să scrii la «Dreptatea», când avem bani?” „– Am fost prost de bun”, am mărturisit unui prieten. „– Ba nu, mi-a replicat acesta, ci doar bun de prost ce ai fost”.

Dulcea perioadă din anii ce se apropiau de nobila cifră de treizeci a fost generoasă cât privește mângâierile Evei. În fundal Greerele, ne mai întâlneam în câte un molcom amurg de septembrie în parcul de la intrarea strandului Bragadiru – azi, zona interzisă a Băncii Naționale. Firavă, zbuciumată, mă întreba cum de nu i-am mai dat un semn de viață cu lunile. „– Puteam să mor și nici n-ai fi știut!” O mângâiam, știam amândoi că e un caz pierdut. Din întâmplare, într-un cerc cu mai multe fete în floare și cu prea puțini băieți o cunoscusem pe Ankh', fiică de rege, în realitate nepoată de regent. Avea, cu vorbele lui Pavel Chihaia, ochi tăiați în pumnale, frunte înaltă, părul strâns într-un falnic coc – adânc, brună, tăcută, foarte tânără, motive politice nu-i îngăduiau să se înscrie la vreo facultate. Nativă caracteristică în zodia Scorpionului, își schimba cu bruschețe dispoziția, trăia prin impulsuri temperamentale puternice, pe care le jugula. Dacă nativul în Leu întindea laba, și-o retrăgea, numaidecât, înțepată. Ca orice îndrăgostit, pierdeam în fiecare zi câte o șansă. Cu cruzime – căci nu avea nevoie de mine – eram încurajat să stărui.

Nu eram tocmai de plâns: în liota de fete a secției de corectură, aceea cu care de preferință lucram nu era fată de rege, ci de farmacist, nu avea posibili strămoși armeni, ci, cu siguranță, părinți evrei. Era roșcată, mult mai tânără decât mine, bine împlinită pentru vârsta ei, ne înțelegeam perfect, deoarece avea umor, întâmplându-se să fiu întrebat cum ar trebui să arate fata care să-mi placă i-am apucat un șuvoi de păr și i-am zis: „– Roșu ca acesta”. Am văzut, spre surprinderea mea, cum s-a schimbat la față. După care lucrurile au evoluat foarte repede și nu tocmai la inițiativa mea. Farmecul ei era de a nu avea niciun mister – se numea, ei bine, cum? Pot da numele unei fete care acum este poate bunică, în Israel (își dorea cinci copii!), după ce a ocupat acolo un post de răspundere? Când i-aș zice Ruth sau Sara, aș trece de la proza memorialistică la cea de

imaginație. Sunt, prin urmare, într-un punct mort, în aceeași insuportabilă situație în care mi-e peste mână a povesti unele după-amiezi de-a lungul cărora părinții ei lipseau, trimiși la câte două cinematografe, și unde o fată învăța spontan alfabetul erosului. Sau noaptea de la Constanța, când, trezit de un foșnet ușor, mi-am dat seama că nu mai sunt singur în pat.

La întoarcerea în București de la mare, în tren, în același compartiment cu amicii mei, Stroe Slătineanu, Mișu Ștefănescu, plăcutele ceasuri în care ea somnola la pieptul meu. Banala mea educație mic burgheză ostilă spunerii pe nume a celor pe care veșmintele le acoperă. Cu trimitere la vechea legislație a țării ce menea morții pe cei surprinși „trăgându-se de țâțe și arătându-și rușinile”. Ruth, Sara, Tia sau cum să-i spun, dorea să aibă parte de cele mai ferme mângâieri ale unui mascul bine antrenat, însă fără a-și pierde virginitatea. Caz în care s-ar fi îndrăgostit – deci nu mai trebuia jucată comedia dragostei. Opera o cinstită înțelegere, fiecare din părți primea ce poftise, rămânând totdeauna ceva de făcut pentru data viitoare. Fără spectacol pentru public. Numai tovarășa Negrescu, șefa cadrelor, mă chema din când în când cu aceeași stereotipă întrebare dacă am fost legionar? – m-a întrebat ca într-o doară, dacă nu mă gândesc să mă însor. Uite că nu-mi amintesc ce i-am răspuns.

În toamnă, cred, mi s-a înmănat plicul cu hârtioara prin care mi se aducea la cunoștință desființarea din motive de economie a postului meu, respectiv desfacerea contractului de muncă. O modalitate prin care destinul mă avertiza că ceea ce este prea bun se și termină mai repede. Cu regrete care, neîndoios, aveau să străpungă pentru multă vreme inimile conducătorilor editurii, am fost pus pe liber. Din toată acea pestriță lume, cu destule păcate politice, soarta m-a ales pe mine. Șederea în Paradis luase sfârșit, în tocmai ca în anecdota pe care o povestea tata. Zicea că, undeva în Orient, în fața unei antice fresce înfățișând izgonirea din Paradis, un ghid local se sforța să dea explicații în limba franceză, unui grup de turiști: „– Voici serpent pezevenghi. Donne pomme à Eve. Eve mange pomme. Eva donne pomme à Adam. Adam mange pomme. Arrive archange sabre feu à la main: Sictir paradis!”

Turul prin acele instituții care ar fi putut avea nevoie de un corector se dovedi păgubos, nu se afla niciun loc liber, nici măcar în întreprinderile poligrafice. Ar mai fi existat o posibilitate, să încerc să public din poeziile mele. În perioada de mai înainte, Petre Stoica dusese

în redacția „Tânărului scriitor”. Câteva, sub pseudonimul Popescu. În redacție, Florin Mugur, Gh. Tomozei, Nicolae Stoian le găsiseră publicabile, însă când au aflat numele adevărat al autorului cerură timp de gândire. La o vreme după ce părăsisem editura încă nu se hotărâseră.

Aveam destule motive să-mi plâng de milă, încă nu aflasem cât de periculos este să te autocompătimești, un anume confort rămânându-mi la îndemână, l-am stricat și pe acela făcând boala copiilor, un pojar. Convalescent întârziat, primeam vizitele prietenilor apropiați, Sandu, Andrei, Dan, dornici să mă vadă cât mai curând pe picioare, spre a-i întovărăși la lungile partide de înot în care se întreceau la Herăstrău, lac pe care ajunseseră să-l străbată de câte trei ori în lung și-n lat, într-o singură dimineață de duminică. Oare când îi voi întovărăși? Îmi dădeam seama că nu în acel an. Într-o bună zi veniră să-și ia rămas bun – plecau într-o excursie mai lungă. Atâta grijă față de mine mă impresionează, ceremonialul mă depășește.

Cei trei plecau decise să fugă din țară, trecând Dunărea. De unde gravitatea momentului despărțirii cu mine în necunoștință de cauză. La pușcărie, căci tentativa eșuase, decisese că atunci când vorbeau despre mine să nu-mi pronunțe numele, ci să-mi zică Belizarie.

Când, acasă la mine, timp de trei ani nimic nu m-a deranjat că într-o temniță din Craiova, prietenii cei mai buni să mă pomenească pe numele ilustrului general bizantin, cu ce ar putea-o stânjeni pe Michaela, să-i spun Ruth, pe Ankh', Anca, spre a semna, cu cugetul împăcat, Belizarie?

Nu te bucura prea devreme, voi scrie Ileana. Dar, mă rog, care din cele trei? Căci, scumpe Belizarie, dacă în insomniaca-i vigilență, regimul comunist îmi asigură câte un semestru de hoinăreli la fiecare an petrecut în delicioasele-i instituții, numai puțin de aceste luni un suflet tandru alegea să mă aline. Sau mai multe. Stăpân pe timpul meu, în loc să „lecturez” de câte cinci ori „Ție-ți vorbesc Americă!” al Mariei Banuș și chiar de patru nesărate proze cu ilegaliști bătrâni ale lui Francisc Munteanu, mă ocupam de acele suflete. Unde, precum se știe, elementul de care are, profesional nevoie, seducătorul, este timpul. Timpul numit liber, pe care regimul comunism mi-l asigură cu o ciudată ritmicitate.

Greierile, Ileana cea de mine dezamăgită, vine din țara fagilor, Ileana cea veselă din tonica Oltenie, Ileana, cea căreia îi ziceam Liana, din Basarabia, din Gagauzia, mai precis. Aceasta a trecut în mai multe rânduri prin viața mea – a fost, dacă vreți, o poveste romantică.

Imaginați-vă aleile Grădinii Botanice într-un aromitor amurg de septembrie, doi tineri, Sergiu, student, Barbu, elev în clasa a șaptea liceală, călcând pietrișul aleilor în speranța apariției unei minunate perechi de fete frumoase, gata să facă pe loc și dinadins cunoștință cu noi. Imaginați-vă că n-am întâlnit pe nimeni – nu e greu – și că ne-am îndreptat către băncile ce străjuiau un mic debarcader. Bolnav de timiditate, Sergiu vroia neapărat să „agațe” iar eu mă bucuram, în adânc, că niciun prilej nu se întrupează. Detestam obiceiul, momentul cel mai penibil fiind acela când victima accepta dialogul, iar acesta nu se urnea, în ciuda eforturilor conjugate.

Pe aleea cu castani, pe o singură bancă se zărea o fată cu nasul într-o carte. Ora triumfului sunase, Sergiu mă trase după el, ne așezarăm de-a dreapta și de-a stânga fetei, Sergiu îi luă cartea din mână, era „Pe aripile vântului”. Avea despre ce vorbi, era, de altminteri, un retor înnăscut. Fata acceptă, cu naturalețe, situația creată, cât despre mine nu-mi amintesc să fi încercat să-l întrerup pe Sergiu. La plecare am convenit să ne mai întâlnim și am stabili chiar data. Cum mă așteptam, Sergiu nu se prezentă la randevu. Eu însă m-am dus.

Dar poate că ar trebui să vorbesc de Lizi, cu fantasticile cascade de râs, de spirituala Onica, de Olimpia, de... Într-un interviu, către sfârșitul vieții, cineastul Sergiu Nicolaescu întrebat câte amante a avut, a răspuns cu demnitate că a le fi numărat i s-ar fi părut indecent. Mai original, poetul Ion Barbu afirma că ar fi avut cinci mii de amante. Își va fi închipuit că se situase pe o poziție de netrecut. Ieri, alaltăieri, la televizor, Vadim susținea, el pater familias ireproșabilus a fi avut zece mii.

Împlineam treizeci de ani, iubit de femei, cu excepția celor de care mă îndrăgosteam. La această vârstă pier geniile poeziei, supraviețuiam, cu consecințele ce se pot trage, aveam, prin sertare, trei caiete de versuri, în cel de al treilea „Cântece de pe malul apei” proslăveam undele la care nu mai ajungeam, forța cu care firea se regenerează, vântul tare al patriei, cămașa care se îndrăgostise de mine, haina care-mi citea gândurile.

Nici înspăimântat, nici neînfricat, ceasurile în care mă scufundam în urât veneau din acel miez al copilăriei în care, dacă nu mă înșel, lunecasem pe lângă autism.

SOARE CU DINȚI

La multă vreme de la căderea comunismului, subiecți care au trecut prin toate apele veacului încep a-i afla merite, pe care nu le apreciaseră, pe când se bucurau de roade. Printre acestea împrejurarea că dacă în orice clipă puteai fi despuiat de orice bun, totodată șomer până la urmă nu se putea să rămâi. Când, prin proprie inițiativă, o slujbă nu-ți găseai, Oficiul Brațelor de Muncă îți afla un post – pe măsura pregătirii profesionale. Or, profesiunea de corector existând în nomenclator, instituțiile în suferință apelau la aceste lungi brațe, iar ele la petenți.

Căzut, cu bufnitură, din pomul cu mere de aur, ca să nu folosesc vulgara formulă, cu curul în baltă, nu știu cât aș fi persistat în această incomodă poziție, dacă o carte poștală venind de la aceste active Brațe, nu m-ar fi trimis mintenaș la Oficiul de Standarde și Metrologie, în vie suferință de un corector. De care ducea lipsă revista de specialitate, răsunător numită „Standardizarea”.

Un întreg imobil de opt etaje, de pe strada dr. Quinet, adăpostea activitatea acestui important organism statal, la cel din urmă cat fiindând sediul publicației din al cărei colectiv aveam să fac parte. Într-adevăr, de cum am coborât din lift și m-am înfățișat, am fost condus într-o încăpere cu ferestre la stradă, mi s-a arătat, de către noul meu șef, Mircea Ciuturoianu, o masă și mi s-a indicat un scaun, ce aveau să-mi aparțină. Noul meu șef avea vioiciunea fostului militar, tot un fost militar, dar de grad mai mare – maior – conducea redacția, directorul general al „Standardizării”, inginer, din fosta înaltă societate evreiască, avea un cunoscut nume, pe care zadarnic încerc să mi-l reamintesc.

Revista „Standardizarea” răspundea unui profil de specialitate, într-un vital domeniu al producției materiale, apărea lunar cu studii adesea însoțite de scheme grafice, fotografii, în pășăreasca limbă a branșei.

Ciuturoianu se ocupa de aspectul grafic, cumva de puritatea gramaticală a textelor, subsemnatului îi revenea eliminarea greșelilor de

tipar, inacceptabile în texte înțesate de formule matematice și termeni de strictă științifică precizie. Munca nu-mi depășea competența, locul îmi plăcea, de la înălțime studiam, uitându-mă pe geam, forfota străzii, cu vedere până la cofetăria Capșa. Într-o clădire de vis-à-vis se pare că a fi funcționat, în perioada interbelică, un bordel pentru lumea bună.

În priciul ferestrei, în vechiul lemn moale, am cioplit cu vârful limbii unui briceag chipul Ancăi. Izbutit, în chip miraculos. Cu gândul la ea rătăceam pe străduțe de prin spatele Căii Victoriei, într-o astfel de raită l-am întâlnit pe Tudor Țopa, în dreptul unei bisericuțe mai târziu demolate – acum, pe acolo, e spatele unui bloc. Ne cunoșteam de puțină vreme, dar aveam mulți prieteni comuni, știam despre el că ține un jurnal excepțional, foarte gustat în cerul lui. Poate unde ne găseam în dreptul bisericuței, l-am întrebat ce crede despre diavol. Mi-a răspuns că, vulgar știindu-l, personajul nu-l interesează. Brusc, i-am mărturisit că sunt îndrăgostit. Fără să manifeste cea mai mică mirare, îmi spuse că și el este.

„– Cum e iubita ta?”, l-am întrebat, curios să aflu dacă este brună sau blondă. „– Un amestec de Mozart cu Kant” – a fost răspunsul, la care, dacă l-aș fi cunoscut mai bine, ar fi trebuit să mă aștept. Era bântuit de sentimente puternice în zone foarte particulare – de pildă nu putea, fizic, suporta New Styl-ul. În schimb, era pasionat de Jean-Jaques Rousseau, din care tocmai traducea stufosul „Emile” – studiu profesional, lucra la Institutul Pedagogic.

Era iarnă, miez de noapte, ne întorceam, înotând în troiene, Anca și cu mine, de la o nuntă armenească, dansasem, se băuse. Pe strada Știrbei Vodă, unde făcusem la pas, jumătate din drumul către casa ei, Anca se opri și-mi spuse, cu glas legănat și după multă tăcere: „– Ne-am putea căsători”. De la zece metri din urmă, Dinu Săraru, care venea singur, tocmai striga: „– Vrei nevastă, nepoată de regent, ai?”. Peste încă vreo câteva zile, Anca mă anunță, în trecere, că fratele ei nu consideră ideea căsătoriei noastre fericită. Probabil că ar fi trebuit să reacționez violent, să-mi pun la bătaie toate mijloacele retorice de care se spunea că, din plin, dispuneam. Aveam să mă căsătoresc peste mulți ani, Anca încă mai târziu. Scuza mea, dacă am avut una, a fost că, de la început am simțit un fel de piedică. Nu întotdeauna am făcut ceea ce trebuia făcut, am pierdut minutul unei acțiuni, secunda unui gest, fără să-mi dau explicații, ținând cu slăbiciunile, cu lenea mea, cu ideea că am de unde să pierd. Pun eșecul

în privința Ancăi și pe seama unui anumit oblomovism. S-a mai întâmplat însă că cele mai multe șanse le-am avut după ce nu mai eram îndrăgostit. Pe fotografia în care, în bust, apăream amândoi, ținând seama de zodia fiecăruia, scrisesem: „Leul și Scorpia”. Dedicatia i-a plăcut, mi-a cerut fotografia. În albumul meu a rămas o altă fotografie, făcută în curtea Institutului de Arheologie, unde lucra, în spatele unei statui de zeiță fără cap, așezată ea, cu capul în locul celei lipsă. Uitându-se în albumul cu poze, pe foaia cu chipul ei, remarcă o fotografie în costum de baie – și mi-o ceru. Am dezlipit-o din album și i-am oferit-o. Aveam un aparat fotografic „Liubitel”, cu care am immortalizat întreaga generație a fetelor în floare, Anca, Diduța, Îngerul. Prin anii 2000 și ceva, la ieșirea dintr-o conferință, la sala Dalles, unde vorbise Pavel Chihai, acesta mă apostrofă: „– Barbule, n-o recunoști pe Anca?” – și, în aceeași clipă, am recunoscut-o, după patruzeci de ani.

Admițând că există Paradisul, rezervat persoanelor gentile/sensibile, mă gândesc ce plăcut ar fi acolo, într-o ambianță desigur paradisiacă, un five-o-clock, din anii cercului nostru, cu Anca, Diduța, Livia, Niki Frunzetti, Garo Haceuturian, Dănuț Ionescu și – de ce nu? – eu însumi? Pe fotolii de paie ușor reactive când te așezi și când te ridici de pe ele.

În locuința de pe strada Polonă a familiei Ancăi, pe prima treaptă a scării de la intrare, străjuia un bust în mărime naturală al fetei, în granit, de o fascinantă asemănare, făcut de maică-sa, sculptoriță. În aceea târzie reîntâlnire evocată, am întrebat-o ce s-a întâmplat cu acel bust după plecare în străinătate a familiei. Mi-a răspuns, cu aceeași voce ușor legănată, că nu știe.

Dar ceasul când i-am comunicat Ancăi că m-am îndrăgostit de Olimpia-Elisabeta? S-a petrecut într-o seară, ea ședea parcă în fața unei oglinzi, își desfăcuse cocul și cu mari mișcări își pieptăna coama, care sfârâia, cu mici pocnituri, în căderea pe umeri. Într-o tăcere desăvârșită pe care o adâncea lumina scăzută, venind de la spate, aș fi putut-o cuprinde. Ceea ce n-am făcut și nu știu dacă am procedat bine. Corect a fost, cu certitudine. Nu cu prea mult timp mai înainte scrisesem, cu gândul la ea, poemul „Ovidiu se plimbă cu Marea” – jelanie a îndrăgostitului fără speranță. Poemul îi plăcuse atât de mult Aninei Pogoneanu, colega de bancă la Școala Centrală, a mamei, și într-o vreme soția lui Mircea Vulcănescu, încât o tradusese în limba franceză.

O iubită rea, Marea, în încheiere Ovidius îi făgăduia: „Dar n-am să-ți uit chipul/ biruind gerosul februarie/ hohotul tău o să-mi răsunе mereu în ureche,/ toată ziua, toată ziua lungă,/ după şuieratul tău aspru am să rătăcesc/ prin cetate, căutându-te la toate porțile.// Atuncea mă gonești în cețuri și cu spune –/ Și n-ai dreptate, fiindcă eu/ port chipul tău peste lume”

Până la urmă, mi-am ținut cuvântul. Finalul aparține altui poem: „Neconținută ca marea pâlăia din/ meduze viclene iubita cu țărături incerte/ și era o eternă risipă./ Acum, pe unghia de flacără îmi potrivesc/ o scoică – moale ca lacrima”

Poemul se intitulează „Cerc deschis”, din volumul cu același titlu. „Cu marea nu se poate face nici o înțelegere”, aserțiunea îi aparține lui Pavel Chihaia. Când, la cei 91 de ani ai săi, ar reveni în țară, primul drum l-ar face la Constanța, în Dobrogea sa natală. Aforismul odihnește în intima colecție a memoriei, aceea care adună ce se găsește, de pe unde se întâmplă. Deschiderea o face constatarea, de un incontestabil adevăr din dedicația lui Guță Popândău, din albumul popularizat de Topîrceanu: „Amorul e un lucru foarte mare”. Littré a fost mai sec: „Amor – sentiment de afecțiune a unui sex pentru celălalt”. Or, dacă, după Rimbaud, „morală e o slăbiciune a minții”, după Colette, „dragostea nu e un sentiment onorabil”. Motiv, s-ar zice, din care mulți îndrăgostiți își ascund meteahna.

Reflex al imaginației: „În dragoste nu există un mai complet dezastru decât moartea imaginației” – George Meredith. Cioran, arta de a iubi: „Înseamnă a ști să adaugi unui temperament de vampir discreția unei anemone”. Mai tranșant, Henry Miller: „Dacă am fi lucizi, dintr-odată oroarea de ceea ce ne înconjoară ne-ar lăsa stupizi”. Chiar așa ar fi când n-ar exista compensații: „Ce înseamnă veșnicia damnării cui i-a găsit într-o secundă infinitul juisării?” – Baudelaire. Aceea secundă paradisiacă, aicea jos, nu-l mulțumește pe Paul Claudel: „Când omul încearcă să-și imagineze Paradisul pe pământ, rezultă de îndată un infern foarte convenabil.”

N-aveam habar, către anii '57, care ar fi putut marca jumătatea unei vieți, ba chiar sfârșitul, cum s-a întâmplat cu marele poet Constant Tonegaru, cum să schimb eșecuri de neuitat pe cuceriri pe care nu le prețuim. Știam și atunci ce-și spunea Barbey d'Aurevilly despre femei, că se atașează, asemeni draperiilor, cu draperii, cuie și un ciocan, dar nu

trăgeam concluziile. Cine e așa suferă, cine nu, e un nenorocit. Care nu se cunoaște. Să-l plâng! Să-l invidiez? Dar el pe mine?

„– Ce vremuri frumoase am trăit noi atunci!”, șoptea scriitorușul Petru Vintilă, la coadă la o halbă de bere la bufetul restaurantului scriitorilor prin anii '70. „Poate pentru dumneata, i-am zis”, – Eram tineri, pe atunci”, mi-a răspuns, luându-și halba, celălalt.

Tânăr, într-adevăr, urcam sărind câte două treptele unei scări de serviciu ale unui bloc elegant de pe strada Dr. Lister, unde, în două minuscule cămăruțe, în care una de oficiu, locuia Onica. Juna în a cărei conversație cuvântul cel mai des revenitor era „onest”. Era – căci nu mai este – fiica unui cunoscut critic de artă din generația '27, stabilit de multă vreme în Spania, unde avea activități universitare, elabora lucrări care făceau cinste exilului românesc și scria, în limba spaniolă, versuri prețuite în lumea culturală a locului.

Pavel Chihaia mi-o prezentase pe Onica, de cum o cunoscuse și retrăgându-se de îndată, cum obișnuia. Din primul schimb de priviri, cum mai adesea se întâmplă, am intuit că vom avea multe a ne spune. Sportivă, pe un trup de aparență firavă, fusese schioare de performanță, până la un accident care o scosese din competiție. Licențiată în italiană/spaniolă, lucra, cu contract, la Biblioteca Academiei, accesul la o slujbă, fie și oarecare, fiindu-i interzis, ca fiică de fugăr. Își făcuse studiile în noul regim, credea în comunism, cu convingerea că dacă lucrurile stăteau așa de rău vinovați nu erau conducătorii, inși devotați binelui public, ci subalternilor corupți. Opinia mea fiind exact contrarie, un oarecare disconfort se instala în discuțiile dintre noi, pe care le salva însă totală sinceritate.

Mă iubea, cu toate că mă considera un mic burghez irecuperabil. Nici despre capacitățile mele intelectuale nu avea o părere prea bună, ceea ce, în secret, mă amuza. Bunăoară, citind un eseu al tatei despre romanul lui Thomas Mann, „Dr. Faustus”, mi-a mărturisit admirația față de elevația stilului patern. Așa și era, decât că studiul îl scrisesem eu – s-a mai întâmplat cu vreo două prefete la romane traduse din limba franceză, care nu-i spusese nimic tatei, și-mi trecuse corvoada mie. Tot mie îmi revenea scrierea de scurte mesaje politice, la diverse aniversări – țin minte un articol pentru „Luceafărul”, proaspăt adus în redacție cu Dinu Săraru, secretarul general de redacție, exaltându-se pe textul inflammat –

aceiași care provoca, la Europa liberă, muștrările Monicăi Lovinescu. Tata numea aceste articole, ce-i erau cerute la diferite aniversări, „cota de stat”. Când le scria el, din text simțea nemulțumirea subreptice a celui ce se executa.

Înapoiat politic, în ochii Onicăi – peste decenii avea să ceară exil politic în Statele Unite – reveneam un băiat de treabă și un amant tandru. Blondă, ochii albaștri și articulații fine, veselă și optimistă din fire, avea despre dragoste opinii realiste, în genul aserțiunii lui nenea Nicu, după care între dragoste și fidelitate există o strânsă nelegătură. Divorțată, Onica păstra bune relații cu fostul soț, se mai întâlneau din când în când, ceea ce eu nu pricepeam, căsătoria lor fusese un dezastru – în chiar ziua ceremoniei el îi declarase cănd, în fine, rămăseseră singuri: „Să știi că sunt tuberculos și am și un copil”. Săraci lipiți, el cumpărase un caiac.

În cămăruța de la mansardă – cealaltă era o bucătărie – se aflau un pat și un scaun, o măsuță. Iar pe priciul ferestrei un pecetluit și prețios pachet: clișeele pe sticlă ale albumului tipărit de părintele ei, dedicat picturilor lui El Greco, din patrimoniul familiei regale. Trebuiau ocrotite, erau, de altfel, singurul bun rămas de la tatăl ei. Când și când acesta îi trimitea câte un pachet, prilej de a fi hăituită de Securitate.

Suma, pe contract, la Biblioteca Academiei, de trei sute de lei lunar, ajungea pentru un trai spartan, de care nu se plângea. Ducându-se la directorul general al bibliotecii, profesorul Tudor Vianu, să-i expună situația dramatică în care trăia, acesta, emoționat, dusesse mâna la inimă și din buzunarul de la piept scosese trei hârtii de câte o sută de lei, pe care, părintește, i le înmânase. De angajat nu putea s-o angajeze.

Într-o vreme, rămas fără slujbă, încercasem să obțin la bibliotecă un post de cărător de cărți. Tovarășul Tufă, șeful secției de cadre, se opusese, Vianu nu m-a putut servi. Motivul – și așa, la bibliotecă lucrau prea mulți burghezi – nu putea fi trecut cu vederea. Ceea ce nu știam era existența unei dispoziții venite secret după care, în cultură, nu aveau dreptul să fie angajați decât membri de partid sau trimiși de partid. Aveam să iau personal cunoștință de efectele acestei decizii, în următorii cinci ani.

Dulce împrăvărire a anului 1959 – într-o înmiresmată noapte – nu-i așa? Securitatea dădu buzna în case, printre arestați, Dinu Pillat, care se alegea cu o pedeapsă privativă de libertate de 25 de ani, Vladimir Streinu, Nicu Steinhardt, Alecu Paleologu.

Trebuia să nu uităm o clipă că datorăm fiecare porție de aer pe care o trăgeam pe nas partidului – cu majuscule. Dar nu ajungea să nu uiți. Din ultimul lot de arestați urma să facă parte și Șerban Cioculescu. Cu toate că, redobândind dreptul la semnătură, își reluase activitatea de critic literar, exersând-o strict pe teme istorico-literare, în lumea clasicilor. Circula o versiune că figurase pe lista celor ce aveau să fie închiși, că aflase asta Paul Georgescu. Omul alergase, se zbatuse, izbutise să-l scoată din lot pe tata. Cel puțin aceasta a fost versiunea lui. Între patru ochi, nu i-a făcut tatei nici o confesiune. Reabilitat, Șerban Cioculescu dobândise o catedră la Institutul Pedagogic din Pitești și făcea naveta, după nouă ani de șomaj.

PE DUȘUMEA

În rarele împrejurări – nu zic ocazii – când m-am aflat pe sălile Palatului Poporului, pășind târșăit pe podelele de marmură, cu teama de a nu aluneca, o întrebare m-a muncit, cu repetiție și anume dacă nu cumva sub tălpile mele, mult mai jos, nu se întinde, pe mult mai mici suprafețe, dușumeaua unor încăperi de-a latul și de-a lungul călcate de mine – sediul cooperativei de producție „Presajul”. Pe data de 12 iunie 1958 mi se desfăcuse contractul de muncă la „Standardizarea” – fatala desființare de post, ce mă urmărea ca o umbră: de câte ori regimul roșu din R.P.R. proceda la economii, începea cu mine. După șase luni de șomaj fără nădejde, la 29 decembrie ale aceluiași an, pătrundeam pe poarta cooperativei „Presajul” din cartierul Uranus, într-o pașnică străduță nu departe de malul Dâmboviței. Reveneam la funcția de normator – pe schemă „referent tehnic II”, la serviciul de muncă și salarii al bogatei cooperative, energic conduse de tovarășul Răchită, președinte și totodată deputat în Marea Adunare Națională.

Se întâmplase ca șeful serviciului, un macedon de talie mică, robust, robace, sudor de meserie să se sature de subalterni de sănătoasă origine și crasă incultură, și-i ceruse lui Dan Damian, pe atunci șef de birou în centrala U.C.E.C.O.M.-ului, un normator cultivat. Noul meu șef direct mă întâmpină curtenitor, vânturându-mi o foaie de hârtie pe care tocmai desenase o perie – cu calculul normei de fabricație. Un model – trebuia să deschid bine ochii.

La „Presajul”, cooperativă caracatiță cu mai multe ateliere la adrese depărtate între ele, din centrul vechi al orașului, pe Viilor și în zona Casei Scântei, se produceau bunuri de larg consum din materii prime metalice, cuie, sârmă, șaibe, ligheane, lămpi de plafon, cele mai multe din ateliere lucrau sub observația foștilor patroni, convertiți la regimul care-i înlăturase ca exploatatori, ca pe unii ce cunoșteau cel mai bine utilajele

luate de la ei. Brațele largi ale cooperăției, pe care cu spor o conducea tovarășul Vasilichi îmbrățișau mulțimi de posesori cu dosare dubioase, într-o societate unde fiecare supus trebuia să fie salariat. Cetățeni nedemni de posturi în stat nu trebuiau să dispere: exista și pentru ei o soluție. Un fost colonel de stat major al armatei regale române, cu state de luptător pe frontul de Est, putea deveni vopsitor, iar dacă era genist, chiar șef de producție. Într-un alt aspect eu aș fi putut fi dactilograf într-un birou de copiat acte sau aș fi putut da meditații, într-un sistem de pregătire școlară.

Pe o treaptă mai sus, normatorul calculează salariul muncitorului după numărul de piese produse de acesta, în cursul unei luni. Îl are în subordine pe pontator, care ține evidența prezenței la locul de muncă, și are în evidență un număr obișnuit în jur de o sută de muncitori. La introducerea în producție a unor obiecte până atunci necunoscute, stabilește normele, pe categorii de dificultate a fiecăreia din fazele lucrului, la puterea medie de muncă a celor pe care-i cronometrează. La o producție continuă și la o bună organizare a muncii, prin experiența presupusă a normatorului, salariatul primește cam același salariu cu care este obișnuit, cu mici variații care nu-i tulbură conștiința.

O familie – un clan mai bine zis – de lipoveni, cu maturi vânjoși și bătrâni bărboși, cu toții cu ochi foarte albaștri, fabricau perii, de toate mărimile și toate tipurile, secția de forjă aparținea rromilor, pe atunci încă numiți țigani. Printre ei, o frumusețe de femeie, cu dinți prea albi și păr prea negru, ca în tablourile de gang ale epocii interbelice, purta cu demnitate numele de Cocos. În atelierul de lămpi, dintr-o altă clădire, un evreu bătrân tăia din tablă de aramă, lămpi de plafon. Un italian din Sud care lenevea în România auzise, ca prime cuvinte „me foame”, rostite de un puști. În afara faptului că nu-mi producea nicio satisfacție, munca nu era grea, aveam acces și la o mică mașină manuală de calculat, făcută din metale ieftine, se încălzea, de cum îi învârteam roțița, blocându-se. Instrumentul de care nu se poate lipsi normatorul este ceasul, cu care cronometrează operațiile însumând alcătuirea produsului, în minute centesimale. Dat la curățat, spre a nu-mi produce surprize în toiul activităților mele, ceasul meu marca Cyma, se dovedi a fi tot de fabricație elvețiană, dar de o marcă mai modestă: Herma. Dacă normam perii, după exemplul lui Buciu, le și desenam, pe foaia de norme. Din cele patru

operații matematice învățate în clasa întâia primară, normatorul trebuia să stăpânească două: adunarea și scăderea. O bună cunoaștere a regulii de trei simplu îl situează la zenitul profesiei, necunoașterea ei se soluționează prin calcule băbești. Dacă normatorul nu înțelege ceva, nu va pune întrebări. Instinctul de conservare îl va salva.

Nu trebuie să fii un sibarit ca să resimți diferența între a bocăni încălțările pe podele de scânduri și a pluti pe covoare orientale – cu sau fără motive florale! Între a și se servi pe tavă cafeluța aburindă sau a și-o fierbe singur, în ibric, pe reșoul colectiv. Altfel trecea ziua sub protecția tovarășului Marian, de la E.S.P.L.A. și altfel sub tovarășul Răchită, de la „Presajul”. Primul trecea cu nota maximă examenul de actorie, celălalt vorbea puțin și nici atunci nu spunea mare lucru. Dar de acesta știai de la început ce trebuie și de celălalt aflai prea târziu.

Omul de care ne frecam la tot pasul era Buciu, omniprezent, neobosit, ins dintr-o bucată, născut să comande, să controleze, să decidă. Era, desigur, capabil, lucra în cooperatie de pe urma cine știe cărei pete în dosar – în timpul războiului muncise o vreme în Germania, în împrejurări asupra cărora nu insista.

Față de el era indicat să te arăți devotat sarcinilor de serviciu până la uitarea de sine, ceea ce eu nu făceam, obținând un tratament de favoare, de care nu era bine să abuzez. Îmi devenisem confident. Îmi povestea, cu voluptate, cum pusese răchidonii pe fugă, în satele Cadrilaterului, bandele de comitajii bulgari, veniți să-i elimine, după ce aceștia de abia își construiseră casele, fără geamuri la stradă. Dornic să mă inițieze, mă plimba prin ulițe/străzi muncitorești, unde prin curți zăceau stive de olane de ciment – îmi explica starea de fabricanți a acelor muncitori încă neîncadrați muncii salariale. La uimirea mea, în trecerea prin fața câte unei case mai răsărite, primeam lămuriri: nea cutare, proprietarul, producea strunguri. Jivină intelectuală, îmi prindea bine acest acces la minimisterele Bucureștilor de margine.

Năzuia să facă din mine un normator model, dar intuind starea de scindare în care mă afluam cât poate și alte cusururi, cu timpul entuziasmul i se răci. Înțelesese că interesul meu era în altă parte, că întâmplător și nu printr-o plească a destinului mă găseam vătaf de muncitori. Căci asta i se cerea în primul rând unui normator: să strângă chingile.

Într-o întreprindere compozită, miluită cu mașinile vechi cu care intraseră în cooperativă foștii lor proprietari, exploatatori pocăiți, randamentele fuseseră deja cuprinse în norme greu de răsturnat. Aici, producția creșterea extensiv, prin înmulțirea orelor de muncă, introducerea de noi tehnici, de natură a pretinde și alte norme, rămânând o năzuință a viitorului. Altfel, lucrând și sâmbătă până noaptea, și duminica, își putea dubla un muncitor salariul de bază. Comenzi extraplan, urgente, pretindeau sute de ore de muncă suplimentare. Numai că, printr-o decizie internă, centrala nu admitea plăți cu o depășire mai mare de 20%. Respectiv, indiferent de câte ore de muncă suplimentară fuseseră depuse, „Presajul” primea până la 200 de ore. În care se încadrau numai obișnuitele depășiri de norme.

Muncitorii se speteau lucrând, în așteptarea recompenselor făgăduite – care nu mai veneau. Protestau la tovarășul Răchiță, care le explica: „– Ce să fac? Vorbiți cu normatorul, nu cu mine”. La o replică a mea, cum că miliția economică ar avea de lucru constatând că la „Presajul” se lucrează duminicile, se uită lung, de parcă atunci m-ar fi văzut în întregime.

Cercetam atelierele de la parter, unde hurducăiau strunguri bătrâne, la etaj, urcând, urmăream cum luau naștere cuiele, vegheate de pe un scăunel, de șeful secției, fostul patron, om stins, în vârstă, cu nasul mâncat de lupus, priveam cum intra, pe încetul sârma, într-un utilaj de trefilare, cum mai apoi, din sârma astfel pregătită se tăiau cuiele, punându-li-se, printr-o lovitură scurtă, floarea. Cum, ritmic, fără grabă, cădeau, unul câte unul într-o ladă, ca o altfel de măsurătoare a timpului.

Mi se pretindea, cu anume insistență, să îmbunătățesc normele, mai ciupind niței timpi, mai potrivindu-i. Sugestia lui Buciu să scot ceasul de la mână, să-l ascund vederii, așezându-l într-un loc departe de vederea celui normat, dar, totuși, la îndemâna mea, să mă așez pe un scaun, parcă spre a mă odihni, dar cu ochii pe cel ce tocmai turna o formă. Mă asigura că voi avea revelații. Se interesa dacă am trimis la centrală noile propuneri de norme. Dacă fiecare din ele era însoțită de desenul respectiv. Acele norme, îmbunătățite cu zeci de bani de produs plecau la centrală, de unde primisem, verbal numai, decizia de a le aplica. De o aprobare oficială a lor nu venea vorba. dar, cum zic, plățile se făceau după ele. Când doi inspectori, cu genți groase, își făcuseră intrarea pe poarta „Presajului”, inima mi se strânse, precum protagoniștilor din

Revizorul. Importanți, gravi, intrară în biroul tovarășului Răchită, absent în împrejurare, după cinci minute ieșiră – precum veniseră. Chemat, într-o bună dimineață, la biroul său, îl aflai pe președintele cooperativei mai întâi aplecat asupra unui desfășurător de doi metri, cu spatele la mine. Mă întrebă, domol, dacă nu aș fi de acord să mă transfer, foarte pe aproape, la o altă cooperativă – pe nume „Carosierul”.

Luându-mi rămas bun de la Zăvăleanu și de la Zervu, cei doi prieteni pe care mi-i făcusem, de la portar, care, de fel, din satul Dumbrava, știa de neamul Ciocilor, am trecut, cu arme și bagaje, la „Carosierul”, unitate ce se ocupa, geografic nu departe de „Presajul”, cu reparațiile auto, într-un imobil părăginit, cu un etaj. Și cu o cifră de afaceri evident mai mică. A nu lăsa lucrurile să se așeze, a nu lăsa oamenilor ce lucrează la un loc, timp să devină intimi și eventual solidari, învechindu-se la locul de muncă, precum distilatul de vin în butoaiele de stejar, ținea de mecanismul secret al regimului, consacrat de clare dispoziții la bază – de către K.G.B. Ce putea fi mai firesc decât ca omul nou să se formeze într-o continuă metamorfoză a instituțiilor, în ambițioasa tentativă a instaurării raiului pe pământ. Poate chiar transformarea mea, dintr-un normator drumuri și șosele în unul mecanic, apoi auto se datora acestui sistem, pentru care nu aveam pregătirea de a-l aprecia. Și nici vreun imbold. Așa că, fără regrete am trecut la „Carosierul”, apoi de la acesta la „Automobilul”, unde am stat mai mult, mai departe ager tehnician II. Sinistra situație în care o bestie moșierească se strecura în inima producției socialiste, fie și la capitolul reparații, nu părea să trezească atenția vigilantelor organe apărătoare ale cuceririlor revoluționare de pe urma căror apăruseră „Presajul”, „Carosierul”, „Automobilul” și altele, precum „Ceremonia” (pompe funebre).

Situată pe șoseaua Titulescu, într-o mare curte și într-un imobil tot cu etaj, tot delabrat, dar mai mare, cooperativa „Automobilul” adăpostea mai multe ateliere unde erau din nou puse pe roate mașini care, în alte locuri, ar fi fost de mult casate. Veneau aici pentru R.K. – reparație capitală – și ieșeau, prin proprie mișcare, cu cilindrii alezați a cincea oară, cu partea electrică înlocuită, cu altă tapiserie, deloc nervoase, supuse încercărilor sortii. În fapt, societatea ducea o acută lipsă de automobile noi, parcul auto era alcătuit din nobile supraviețuitoare ale războiului, de proveniență americană cele mai multe mărcile Ford, Buick, Dodge, câteva Opeluri,

Ford Taunus germane, sau Mercedesuri, câte un Fiat sau Renault, unele dispărute din fabricație. Limuzine, camioane care făcuseră frontul, trăiau o a treia și a patra existență după trecerea pe la „Automobilul”.

Absoluta necunoaștere a motorului de automobil, cu tot ce-l privește nu ridica niciun impediment în activitatea bunului normator, care nici nu vedea mașina căreia urma să-i facă normele, ci numai devizul de reparații. Pe categorii de cilindree, de reparații-motor, electricitate, caroserie, vopsitorie, se aplicau tarife. Pe când mecanicul se constituia într-un meșter erudit de neînlocuit, normatorul auto putea fi selectat dintr-o foarte largă categorie de inși, absolvenți de școală generală. Alesul putea să fi fost înainte popă, industriaș, poștaş, militar – la „Automobilul”, vopsitorul-șef fusese colonel. Inginerii cooperativei, tineri și tinere, doctori în materie, erau, întâmplător, evrei cu acte depuse pentru plecare, în așteptare. Duceau o viață veselă – aveau motivele lor.

Munca decurgea fără surprize, sub atenta supraveghere a șefului de secție, Șova, pe numele lui, moldovean afurisit, cu grai dulce. Colegul cel mai apropiat, Victoraș, plătând, conflua cu Grecu, normatorul care visa cu ochii deschiși un pui fiert rasol, bine perpelit prin mujdei. Adunam lungi coloane de cifre, de sus în jos și de jos în sus, pentru verificarea rezultatelor, cifrele nu se potriveau, mă bătea gândul să fac medie între rezultate.

Mai rămăsese ceva din mine, în noua deghizare, care îmi venea așa de bine, încât mi se făcuse cinstea de a fi numit și responsabil cu problemele de incendiu – clădirea era veche, halele, de lemn. Dar, măcar, îmi puneam această întrebare? Când, ca vorbele ilustrului Bulă, la ce mi-ar fi folosit? Eram turtit sau nici nu-mi păsa? Scuturând de praf dosare vechi, conținând ciorne de nemuritoare opere părăsite, aflu acest lamento, din chiar atunci:

„Nu-mi este inima să cânte –
Înconjurat de cercuri frânte
Încerc să ies din clipa care piere
Trec nori din care nu mai plouă
În ierburi cade vânt fără putere,
Un fulger scurt se rupe-n două
Tocmai când nația începea să spere.”

CU ȘI FĂRĂ VERIGHETĂ

Lucrurile mergeau bine în forfoteala scumpei noastre republici, încă populară prin 1961, încheierea colectivizării agriculturii configurându-se cu începuturile industrializării, ultima babă din ultima comună a țării avea acum acces la lampa lui Ilici, popular numită bec. Dacă cele câteva sute de mii de refractari aflători în numeroasele institute de reeducare politică numite temnițe trăiau în așteptarea unei eliberări ce întârzia să se producă, alte contingente se alcătuiau în tăcere, gata să le ia locul, în ordine și fără îmbulzeli, conform străvechiului fatalism național.

Când, cu toată râvna, securitatea nu mai dădea de urma unor complotiști/conspiratori pe care să-i lege, se mulțumea cu fiii și fiicele acestora. Norocoșii aflători în libertatea înțeleasă ca necesitate acceptată (?!?!) – cu iz de provizorat, făceau tot ce le stătea în putință să nu urmeze soarta celor ridicați în puterea nopții – cu mai mult sau mai puțin succes. Pe scurt, fiecare la locul lui de muncă își aducea aportul – cuvântul s-a bucurat multă vreme de favorul limbii de lemn – și, desigur, că nu făceam excepție, contribuind, din foișorul meu de normator, la punerea pe roți a rabelor patriei. Cu puține momente de ridicare a ochilor către cer.

Or, se întâmpla că tocmai atunci americanii și sovieticii să se amuze într-o energică întrecere în cursa de cucerire a spațiului cosmic. Dacă n-aveau izmene, sovietici aveau sateliți, cu un pas înaintea yankeilor. Atrăgându-i atenția lui Victoraș, colegul meu de brânșă, asupra acestei priorități a sovieticilor, replica sună clar și definitiv: „Și mai dă-i dracului”.

Totuși, într-o bună zi a anului 1961 – luna, data precisă îmi scapă și n-am găsit-o nici în Micul Larousse Illustré – junele pilot Iurii Gagarin dădu de mai multe ori ocol Terrei, de la supreme înălțimi, într-un vehicul de micimea Fiatului Topolino – o coajă de ou la scara întreprinderii. Îmi este imposibil, cinci decenii mai târziu, să recompun complexul de factori care au fuzionat în acele nopți, trezindu-mi entuziasmul. Pur, ineluctabil. Cine poate prinde noaptea sacrului Primăverii? Ce puteam face altceva decât să scriu:

„Noapte de vrajă
ți-am văzut spiridușii
mi prefăceam că dorm
și ei scoaseră capul
prin canatele ușii
scârțîind din toate lemnele odăii,
auind în inima goală a sobei
de lipsa văpăii

Am deschis ferestrele
și i-am văzut
lunecând din toții pomii,
în coarde, cioturi și scoabe –
erau frunze ude sărind
pe ramuri zălude
cu șoapte zănatice
dintre cârceii plini de boabe,
era muguri pleznind pe tăcute
erau, spulberate, miresmele crude,
erau petale smulse, pene pierdute,
erau vrejuri de flori și tulpini,
erau ultimele clipiri de lumini,
erau pietrele străzii
cășunând printre umbre,
erau viespile nopții
zumzăind,
numai
tumbe.
Se pregăteau de plecare
cu crengi, rădăcini,
cu plete, cu lațe,
cu florile și frunzele-n brațe,
cu semințele-n pumni, strânse tare,
se pregăteau de
plecare.”

Despre cerul înstelat fusese vorba în primul manuscris de versuri – „La Steaua Păstorului”. Acum, prin om, natura Pământului cotropea Universul:

„La Mercur în livadă,
pe colina din Venus,
la Saturn cu țurțuri în plaur,
unde Racul de Dropie se desparte
și iar se apropie,
până-ngenunche aflând
Spica de Aur.
Lăcrimioare-n Centaur,
rândunici în Arcturus.”

Am dus, la cald, poemul în redacția „Gazetei literare”, acolo a intrat pe mâna binevoitoarei Mioara Cremene, de la ea, la tipografie. Amplu fiind, a ocupat o pagină a publicației, mi-a deschis o poartă, depindea de mine să-i încerc balamalele. Aveam încă mari îndoieli, vreme în care Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Sorescu însuși publicau masiv, se aștepta apariția lor în volume. Ironia sorții făcea să mă aflu într-o generație mai veche decât a lor și dintr-o altă lume. Era clar însă că trăiam un moment auroral, între ale cărui limite se mișcau, încă mai bune speranțe.

Într-un elan de energie i-am înmănat manuscrisul de versuri ce avea să stea la baza „Cercului deschis” profesorului Călinescu – culegerea se intitula „Cântece de pe malul apei” – ca de la poet la poet. Le va fi apreciat – peste ani când și-a dactilografiat în cinci exemplare volumul de versuri „Lauda lucrurilor”, fiecare din acestea dotat cu o poezie autografă, destinând un exemplar profesorului Vianu, altul lui Mihai Ralea, am fost unul din ceilalți trei destinatari. Generos, dăruise tatei, cu o altă ocazie, manuscrisul „Enigmei Otiliei”, atât acesta, cât și exemplarul din „Lauda lucrurilor” se află în zestrea Bibliotecii Academiei Române. Contracost. În felul acesta, despărțindu-se de toate colecțiile în cei nouă ani fără niciun venit asigurat, Șerban Cioculescu nu și-a lăsat nici o seară familia flămândă, din 1947, până prin 1956. Și în ciuda faptului că nu trecea în greutate de 47 de kilograme – totdeauna vesel și sănătos.

Nițel altfel stăteau lucrurile cu fiul său care, cât de uituc se află, tot își amintește de șirul acela de dimineți în care, din zori trezindu-se, schimba

trei tramvaie spre a ajunge în depășirea unui lac-heleșteu, la porțile unui spital, fostă mănăstire, unde i se înmănau niște pastile de luat în timpul zilei, și un supozitor – pe acesta îl puneă într-un termos cu gheață pe fund, spre a nu se topi pe drumul de întoarcere acasă. Era încercare de a salva un rinichi condamnat de chirurghi și care l-ar fi putut contamina și pe celălalt. Treceam drept internat, dar căpătasem voia de a petrece în spitalul-lazaret strict în momentele legate de eliberarea medicamentului, iar acesta avea loc în zorii zilei. Într-un îndelungat concediu medical îmi petreceam restul zilei după plac, suferința rinichiului, cu promptitudine tratată, fiind una tăcută. Și de misterioasă evoluție.

Anul 1961 a fost acela al morții unchiului Radu în închisoare, anul 1962 al eliberării din închisoare a lui nenea Nicu – adică a lui Vladimir Streinu. După ani de înstrăinare, cu incertă întoarcere, nedespărțitul prieten al tatei reveni. În larga sufragerie, la masa cea lungă, la un capăt ședea tuns mărunț și palid la chip nenea Nicu, la celălalt capăt Șerban Cioculescu. A fi apucat să publice cu un an și mai des – înaintea lui Vladimir, a fi avut prieteni – sau fani – mai de stânga decât acesta, îl salvaseră pe tata. Acum se aflau, după patru ani, din nou față în față, la locul obișnuitelor întâlniri. S-au privit nemișcat vreme îndelungată, în cea mai deplină tăcere. Ordinea cosmică fusese restabilită. Puțin impresionat de relele avertismente ale analizelor medicale – leucocituria mai ales – duceam viața veselă a micul grup din jurul lui Pavel Chihaia, băieți și fete, privirile oprindu-ni-se mai cu seamă asupra celei mai tinere, o cocuță ieșeană ar fi zis Ionel Teodoreanu, proaspătă absolventă a Institutului de Arte Plastice, unde i se spunea „micuța olandeză”, căci umbla în saboți și încinsă cu un șorț.

Era mignonă, șatenă spre blond, cu ochii de culoarea alunii, zâmbitoare, dar retrasă. Diverse încercări ale mele, e drept lipsite de convingere, de a mi-o apropia, eșuaseră în rasiala dificultate a unui oltean de a intra în grațiile unei moldovence. Dar nu-i purtam nicio pică în acel sistem, pe care cu insistență îl practicam și pe care înțelepciunea poporul îl cuprinde în zicala „încercarea moarte n-are”. Dacă totuși mă interesa mai mult decât conștient realizam, sămânța germina într-un strat profund. Până într-o seară când, unde exact și cum, ne-am aflat singuri împreună pe o bancă. Probabil într-un parc. M-am pomenind spunându-i că o iubesc – că o iubesc cum pe nimeni nu iubisem și nici n-aș mai vrea să iubesc – cu o

retorică de care nu mă știam capabil – cu acea directă conducere către sărut, cuprindere în brațe. I-am spus, cu convingere, că dacă vreodată ar fi de acord, aş fi cel mai fericit om de pe lume să-i fiu soț.

A doua zi, dimineața, la primul telefon, Olimpia-Elisabeta îmi aduse la cunoștință că acceptase cererea mea în căsătorie. Riscul de a fi irezistibil. Aducând la cunoștință părinților mei împrejurarea apropiatei mele căsătorii, tata suportă fără să clipească noutatea, mama nu ascunse cât era de nefericită a deveni soacră. „Cine? Duduia aceea cu rochie roșie cu breteluțe?” Deduc, rememorând, că Pia călcase cel puțin o dată pragul casei din dr. Turnescu 5. Când, și cum – nu-mi amintesc. Împrejurarea că i-am putut, totuși, informa pe părinții mei în privința identității viitorilor lor cuscri demonstrează că substanța celui „coup de foudre”, literar perfect, de care mai sus fusese vorba, nu e integral pură.

Cert rămâne că în acea de taină noapte, când gura mea s-a pomenit a vorbi singură, m-am îndrăgostit până peste cap, că șansa mi-a surâs, făcând să fiu înțeles. Precum toate surorile ei întru feminitate, Pia nu dorea decât să fie iubită. Când, față cu noi analize medicale alarmante i-au mărturisit că mariajul nostru nu va mai putea avea loc, m-a liniștit. Nu eram bolnav – sau nu aveam să mai fiu – în cazul când n-am să mai vreau să fiu bolnav. Era îndrituită să-mi aducă aceste lămuriri, ca una ce aparținea activ Științei Creștine – Christian Science, cerc de meditație după unii, sectă după alții, o bătrână înțeleaptă care îndruma cercul bucureștean o și pregătise pentru căsătoria cu mine.

Probabil, că fusesem predestinat în privința acestei căsătorii, regeneratoare și ea mai îmi promitea ceva: intimitatea cu pictura. Căci aceasta era în principal Pia, pictoriță. Îi admiram cartoanele, în stilul riguros al lui Van Gogh, cu secreta idee de a-i fura profesiunea. De ani de zile devenisem aproape un membru al familiei pictorului Mirea, om de farmec și tatăl a trei admirabile fete. Aveam, peste ani, să-i iau interviuri în presă, să-l susțin în conflictul cu concurentul său, Țuculescu. Tratată cu indiferență, vechea mea suferință de rinichi se furișă mai în adânc, absoluta armonie dintre Pia și mine se concretiză cu apariția pe lume a unei încântătoare prunce – scuzăți, bebelușe! – pe nume Ilinca. În cea mai bună tradiție a familiei ce avea să-i pună în brațe tatei prima strănepoată – Maria. Pe celelalte două nu le-a mai apucat. Iar cât privește avertismentul din horoscop: „posibile două căsătorii”, se putea interpreta ca un semn de

nehotărâre a astrelor. Oricum, spre a face loc celei de a doua căsătorii, prima trebuia să se dea la o parte. Experiența unui lung și deloc amabil divorț, nu mi-a modificat opinia asupra femeii ca atare, aceea biblică – „să nu-ți faci ție casa pe nisip și fericirea pe cuvântul femeii” părăndu-mi pătrunsă de străvechea spaimă a Orientului, de femeie, sexual insaturabilă. Am rămas la ideea simplă că există două categorii distincte de femei: cele ce-ți scapă printre degete și cele de care nu poți să scapi. Fiecare din cele două categorii e legată de un anume avantaj. Cel mai mult datorită primei. Mă abțin de la amănunte.

FINIS CORONAT OPUS AUT DEBEMUR MORTIS?

Bătrânul a scris, a semnat în josul paginii, sub textul care încheia capitolele memorialistice. Și-a povestit viața cam pe o treime dintr-un conduct ce se susținea încă. N-a decedat la vârsta la care, preferențial, mor geniile, nici la șaizeci și șase de ani, cu toată probabilitatea candidatura la centenar va eșua. La optzeci și șapte de ani cunoaște metehnele longevității, chiar dacă nu cu tot seriosul. Știe, și o repetă, adeseori într-un mediu distrat, că nimeni nu e atât de tânăr, încât să nu poată muri mâine și nici atât de bătrân, încât să nu mai poată trăi încă un an. Fie că-i dă, fie că nu-i dă moartea semne ci-l amiroase, ghearele neputințelor nu l-au ajuns. Încă...

Arată chiar mai bine decât colegii de generație, cei care-l întrec se ascund cu succes. Poate unde, de-a lungul și de-a latul vieții, pe esențiale căi ei l-au întrecut. Mai activi, mai consecvenți efortului, mai aplicați, știind ce vor, ei s-au realizat pe deplin. Nu i-am invidiat la timp, n-ar avea rost să-i invidiez acum, atât de puțini câți mai sunt și în întristătoarele stări de suferință în care se înfățișează. Am toate motivele să cred că și ei mă invidiază, pe tot atâtea convenționale temeieri. Am fi chit, prin urmare.

Doldora de cusururi, le-am dus în spinare ca pe o cocoasă, care mai pretinde a fi și scărpinată – amputarea ei ar fi putut fi letală – suprema artă constând în transformarea gravelor minusuri în calități, pretinzând respectul.

Ca artist, aveam dreptul la acea morală proprie ce-ți conferă impunitate – crima y compris – numai că, odraslă de profesori fiind, nu mi-a dat mâna. Educat să nu mă înscriu în luptă pentru titlul de lider – socotit de prost gust – n-am fost lider. Împrejurarea că născut în zodia Leului, destinat să fie primul, n-a fost, mă repet, n-a fost, cum s-ar crede,

lipsită de beneficii – notez unul singur: trecerea prin trei orânduiri fără a fi împușcat, întemnițat, adus la gradul de infractor, fără a ucide la rândul meu – ș.a.m.d.

Cezar ai fi preferat să fie primul în Sagunt, decât al doilea la Roma. Cât mă privește, nici mort n-aș fi acceptat locul al treilea. Cel de al doilea își are beneficiile sale – le-am gustat. Principala calitate a insului care acceptă locul doi este că poate fi un admirabil prieten. Poate că n-am fost chair admirabil, dar exemplar, neapărat.

Am fost, în anii adolescenței, prieten nedeghizat al lui Țuțu Popovici, băiatul minunat, minat de o necruțătoare boală de inimă, i-am fost prieten până la plecarea lui din țară – am fost prietenul drag al lui Țuțu Drăgan, până la moartea lui, în chiar ziua în care i s-a născut fetița – prieten de o viață cu Radu Sergiu Teodorescu – Puiu între amicii cei mai vechi, prieten cu accidente pe parcurs cu Cornel Combiescu, prietenul cel mai tânăr al lui Constant Tonegaru – i-am purtat cosciugul pe umeri – prieten cu Pavel Chihaia, de curând nonagenar – până acolo unde ne socotim rude.

Prietenia dintre Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu și-a avut dublul, în generația ce le-a urmat, între Alexandru George și mine. Brusca prăbușire a lui George, fie și la optzeci de ani, mi-a părut, astfel, inexplicabilă. Mă pot mândri că am fost prietenul cel mai bun al acestui *hombre secreto*, că am știut aproape totul despre el. Ceea ce nu l-a împiedicat să-mi rezerve o surpriză în ultimele sale clipe de deasupra pământului, când un pluton de soldați a tras în aer rânduri de focuri – George deținea decorația Steaua României.

Era bolnav de glorie literară, nu putea înțelege absoluta mea indiferență – la soarta scrisului meu, mă certa că mă iroiesc în activitățile frivole – critica literară – în loc să mă dedic literaturii de imaginație, cum făcuse el. Faptul că lumea literară îl considera un critic de primă mână și un prozator de a doua, a constituit drama vieții lui. Mi-amintesc un drum cu automobilul, după o masă copioasă sub egida BNR-ului. Reveneam, pe undele unui vin copios, Eugen Simion, Fănuș Neagu și cu mine. Aproape de casă, gata să-mi iau rămas bun de la comeseni, îl aud pe unul dintre ei cam în felul: „– Ce-o mai fi și cu acel personaj care se crede romancier, Alexandru George?”. Cu gândul că nu voi lipi a transmite. Nu-i vorbă și caracterizările pe care li le făcea George nu erau mai blânde. Avea acest har. Sau cum să-i zic? De pildă, despre Nina Cassian

zicea că a fost părțul parfumat al comunismului. În afară de mine, nu exista un critic mai sec al operelor lui Nichita Stănescu și Marin Preda. În cel mai deplin acord ne confruntam în permanență, dând dovadă de cruzime, mai adesea îl împiedicam, în ultimul moment, să obțină un punct. Dar nu se supăra. Și-mi era ușor să fiu bunul prieten al unui om ce socotea a trăi printre dușmani de moarte. Debater strălucit, ar fi onorat oricare academie, ar fi trecut în istorie o catedră. Vremurile nu i-au fost favorabile – când, de pildă, directorul Muzeului Literaturii Române i-a încredințat cea mai populară manifestare, cea a Rotondei, timp de luni de zile singurii spectatori au fost Simona și cu mine, filmați din toate părțile, pentru filmoteca instituției. Când, după decesul lui George, mi s-a oferit preluarea Rotondei, am refuzat scurt. Nu m-aș fi bucurat nici măcar de prezența salariaților muzeului.

Să reproșez prietenilor mei că-și manifestau fierbinte dorința de a fi în preajma mea punând mii de kilometri între noi?

Ar fi atins Pavel Chihaia vârsta de 91 de ani când nu s-ar fi expatriat? Dar, tot așa, la München, unde-și duce traiul într-o singurăătate respectată, între puținii exilați care au mai rămas, duce dorul țării – și, mereu întreabă dacă, acasă, a mai apărut ceva în presă despre dânsul. La vârsta patriarhilor toate pasiunile se spulberă, în afară de aceea, de neînlăturat, a gloriei literare. Care i-a fript zilele lui Alexandru George.

În această ordine de idei, mai aproape de mine a fost Tudor Țopa, pe care nu l-am simțit vreodată mușcat de gloriolă. Cu deosebire că la el lucrul venea din suprema părere despre sine, cu care combătea realitatea. Parcă aud la telefon: „aici e Tudor”, rostit parcă de Henric al optulea. La polul opus lui Radu Petrescu, care, ocupând un sfert de scaun, se simțea și așa abuzând. Pe un fotoliu stăteam eu, pe un altul Valentin Berbecaru, care-l adusese pe Radu, ca să facem cunoștință și să-i citesc cele ce le scrisesem despre dânsul în pregătita „Istorie a prozei românești, de la 23 august 1944 în coace”, de sub egida Institutului Călinescu. Pe acel scaun stătea, drept, Radu Petrescu, pe a cărui față nu se mișca nici un mușchi. Îi citeam un text foarte elaborat, evident pozitiv, era a doua lectură, după ce, în singurăătate, cea dintâi se produsese cu hopuri și lapsusuri inadmisibile. Citind clar, impecabil mă stăpânea senzația că bat câmpii, când și când Valentin, care cunoștea textul, aproba din cap sau cu mici semnale sonore – de satisfacție. La finele lecturii l-am rugat pe Radu să

se pronunțe, mă așteptam la obiecții, fie și pe un ton neutral. Ceva din care să rezulte că n-am înțeles nimic, dar nimic nimic, din opera scriitorului. În puține cuvinte, romancierul îmi spuse că găsea textul ca perfect venit – și că-mi va furniza, curând, și datele biografice necesare. Pe care, de altfel, mi le-a și transmis, rămânând în arhiva mea – cartea întreagă a căzut la cenzură, după trei, adânci, rescieri.

Mai în clar, aproape întreaga mea activitate de cercetător la Institutul Călinescu a rămas în dosarele instituției, cu excepția a trei volume care au văzut lumina tiparului: „Jocul oglinzilor” – opera lirică postumă a lui Luca Ion Caragiale – apoi – „Steaua Venerii” – opera lirică antumă și postumă a lui Constant Tonegaru, și „Tudor Arghezi, autoportret prin corespondență” – și, să nu uit, totuși, o „Istorie a Literaturii Române” pentru uzul lectorilor din RDG. Ediția de *Opere* Mateiu I. Caragiale, prezentată editurii „Minerva” la data optimă, spre a apărea în momentul aniversării centenarului nașterii divinului Mateiu, n-a putut fi tipărită la timp, dublată de o comandă pentru străinătate. Ocazia, o dată pierdută, cele 1200 de file dactilo mi-au fost puse în brațe – ca necorespunzând. S-a aplicat formula familiară lui Nicolae Ceaușescu: „mai bine lipsă”.

Nu mă voi istovi în critici la adresa trecutului regim. Așa cum a fost, în perioade mai lungi sau mai scurte, mi-au apărut trei volume de versuri și unul de proze, în presa literară numele meu a început și circula cu oarecare frecvență, fără anume eforturi depuse în acest sens. E drept, manuscrisul primul meu volum de versuri – „Cerc deschis” a zăcut trei ani în sertarele Editurii pentru Literatură. Redactorul, Elis Bușneag, îmi dădea, la intervale, fiebinți asigurări că luptă din toate puterile pentru acceptarea manuscrisului. Într-o zi, încrucișându-l pe coridoarele Casei Scânteii pe Vasile Nicolescu, acesta mă pofti în biroul lui și-mi puse sub ochi referatul redactorei. Negativ pe toată linia – referenta se mira chiar cum de se mai pot scrie în zilele noastre versuri de o asemenea factură. Pusă în temă de cele de mine aflate, Elis Bușneag se arată indignată de indiscreția șefului ei, pe care-l considera profund necolegial. Și refăcu referatul. E o poveste destul de lungă cum coti absolventul de științe ale Dreptului către munca literară profesată – după ce refuzase singurul post pe care i-l oferea nou obținuta diplomă – acela de procuror. Factorii au fost multipli, convergenți – în horoscop cinci diferite aspectări destinându-mă scrisului.

Lumea scrisului obișnuit rezervată față de odraslele scriitorilor tânjitori să le succeadă, m-a acceptat fără rezerve etapele au fost lungi și lipsite de istorie, de la revista de vânători și pescari care-mi solicita o recenzie, la cea militară, care dorea o cronică, de la revista argeșană la cea din Craiova – la aceea a Universității bucureștene. Era loc pentru multă lume. Și, apoi, publicând mai cu seamă versuri, niciun fel de concurență cu paternelul nu se ivea la orizont.

Când mi-aș fi dorit mai mult și dajdia pentru Cezar ar fi sporit. Iar dacă aș fi suspinat după un loc frunțas și relația mea cu autoritatea trebuia să evolueze – de la zero, unde se afla.

Radu Petrescu a știut să aștepte, Țoncu – Mircea Horia Simionescu se găsea, prin voia ursitoarelor, în cabinetul lui Popescu-Dumnezeu. Mi-aduc aminte de acea primă întâlnire a membrilor Uniunii Scriitorilor, după revoluția din decembrie '89. Nu știu ce l-a apucat pe Țoncu, ce sentiment de culpabilitate, să se justifice pentru slujba de pe lângă Popescu-Dumnezeu – nu cerea nimeni, sala era populată, în majoritate, de inși față de care era un bebeluș. Luând cuvântul după el, Gheorghe Grigurcu a cerut epurarea Uniunii de elementele compromise. Un tropăit infernal, huiduieli, l-au izgonit de pe platformă.

Și mai spun că nici un norișor – măcar cât o insuliță cu un singur palmier – n-a umbrat relațiile dintre mine și cel mai gingaș locuitor al Planetei. Cred că m-a chemat la telefon câteva ore înainte să se sfârșească. Denunțând scandalul unei suferințe care-l doborâse. Cu o atât de limpede voce încât, de n-aș fi știut în ce stare gravă se afla – aceea de muribund – aș fi crezut că se preface. Sper ca muzica îngerilor să-i risipească nostalgia vieții pământești.

Și te gândești că va veni un moment când vei reîntâlni *rândurile* de ființe dragi, care nu mai sunt? Cred că de data aceasta vrei să știi prea multe.

OLD MERRY SCHOOL

N-aș spune că în preajma primului meu an de școală părinții s-au împrumutat de la o bancă, spre a mă putea echipa. Mama m-a îmbrăcat într-un șorțuleț de pânză, gri cu picățele – sau cu dungulițe? Decide-te, e esențial! – , care se încheia pe la spate, mi-a legat la gât o fundă albastră și mi-a pus în spinare un ghiozdănaș în care se afla o tăbliță, un condei, un abecedar și un burete care atârna pe dinafară, legat fiind cu sfoară – era din soiul natural ce se culegea de pe fundul mărilor. Unde am mai scris asta?

Pe tăbliță zgâriam cu condeiul linioare paralele – pe cât cu putință – ușor aplecate spre dreapta. Colegul de bancă, Vică, scrâșnea și vorbea pentru sine: „Nu se mai inventează odată pixul, să scăpăm de scârțâitul ăsta de condei.” Pe la jumătatea anului la zestrea mea școlară s-a mai adăugat o sticlură de cerneală albastră marca Günther Wagner, prin care, spontan, se creă o distanță între mine și ceilalți colegi, găeșteni de baștină, care foloseau cristale violete de amestecat cu apă, în vederea obținerii unei cernele de eternă persistență. Costă un leu cornetul.

Curând apoi căpătai un penar în care scliffeau mai multe penițe, dintre care una, Klaps – scria gros subțire. În abecedar, oițe dolofane te priveau drept în ochi. Recitam cu toții Oi-i, oi-i, de parcă am fi fost israeliți în suferință. Cu cotul puteai răsturna călimara ce-și avea adâncitura ei în placa băncii. Atunci, pe palma, întinsă la un energic îndemn, primeai o lovitură de riglă, în dungă – de neuitat. O sticlă de cerneală de un litru odihnea pe catedră. Răsturnarea ei ar fi însemnat sfârșitul lumii. Spargerea unui geam ridica pentru prima oară în viață problema delațiunii....

Erau vremuri arhaice, fără computere în clase și camere video, jandarmi ajutați de bodyguarzi nu ne apărau de atacuri, noi elevii în șorțulețe nu aveam telefoane mobile, nu consumam hamburgeri și nu purtam adidași. Învățătorul sosea la școală cu șareta sau cu gabrioleta, n-are să vă vină să credeți, în locul traficantilor de droguri un turc bătrân dădea

ocoale școlii, oferind rahat – cu posibilități de credit. Eu însumi adunam fabuloasa datorie de cinci lei, pe care tata a achitat-o, spre uimirea mea, fără să clipească și fără a-mi administra cea mai mică mustrare.

Prin orașel trecerea unui automobil era un eveniment și nu de toate zilele. Se vânturau în automobil mai ales bărbați politici în campanie electorală. Mașina în care se afla doctorul Angelescu, lider liberal, ministrul școalelor și cel mai bogat om din România, călcă o oaie. Proprietarul fusese minte naș despăgubit cu una sută de lei, la pornirea mașinii, ministrul nu-și găsea locul: „Măcar blana să i-o fi luat-o: o puneam pe jos, în automobil.” Liceul din Găești îi purta numele.

Acasă, serile, îmi făceam temele sub o elansată lampă de gaz, model standard, pentru care se aflau totdeauna în rezervă fitile din cotton alb. Arunca, circular, o puternică lumină albă, cu totul satisfăcătoare. Lampa din dormitorul părinților avea un abajur de sticlă roz caramel, pe care se distingea, în relief, conturul celei mai bogate crizanteme. Luxul acesteia mă covârșea. Fiind multă vreme singur, învățasem să citesc încă înainte de a îmbrăca șorțulețul, urmărind literele mari din *Universul*. Dacă viitorul meu biograf va scrie că pe la șase ani limbile greacă și latină nu mai aveau secrete pentru mine, mai interesat de aramaică și specificând că, de la o vreme, lăsasem în urmă lecturile din Aristotel și Platon, în favoarea lui Plotin, a lui Augustin și sfântului Toma din Aquino, că, de cum lăsați abecedarul alergam să scotocesc în biblioteca paternă după cele mai secrete teze gnostice, să știți că pe alocuri exagerează.

Lectura mea preferată era un album tipărit cu litere verzi, conținând istorioare în suite de desene – preludând benzile desenate. Mă încânta pățania unui berbec care, izbind în forță un pom plin de fructe, fusese acoperit de o piramidă de mere. Mi se părea formidabil. Citeam curgător „Lir și Tibișir”, „Martinică și Puki”, „Coana Frosa la București”, „Șerban și Uragan în avion”, „Doctorul Mititelu, medicul animalelor”, apreciate opere ale lui Moș Nae (Batzaria) și, în original, fabulele lui Vasile Militaru. Un volum de basme, intitulat „Hoțul de stele” mi-a rămas inabordabil.

Universul copiilor, în culori albastru și roz, adăpostea extraordinarele aventuri ale lui Tudorică și Andrei, tot în benzi desenate, *Dimineața copiilor* avea benzi în roșu și negru – combinația mea preferată și astăzi. Pentru nevoile muzicale, în casă trona un patefon, de tipul cel mai nou, marca *His masters voice*, iar alături nu multe discuri. Dacă viitorul meu

biograf va insista asupra uluitoarelor mele progrese la pian și la vioară, nu-l contrariați. Dacă vreunul din aceste instrumente ar fi existat în casă, aș fi putut deveni un virtuoz, complinind lipsa de educație a vocii. Îmi exercitam simțul muzical scuturând la urechi cutioara cu ace de oțel pentru plăcile patefonului. Adevărat este că învățeam singur manivela acestuia și chiar în lipsa părinților o ascultam pe Amelita Gallicurci într-o dramatică arie din „Norma” lui Bellini, pe tenorul Schmit, cu „Funiculi-Funicula”, pe Șaliapin în „Luntrașii de pe Volga”. Basul nu mi se părea destul de adânc. După șaptezeci și ceva de ani, aceeași impresie mi-a lăsat-o, la aceeași bucată – la B.B.C. clasic – Paul Robson.

Pe carnetul de note și frecvență din prima clasă – zece pe toată linia – scria că elevul trebuie să aibă o caligrafie frumoasă – tata se amuza citind recomandarea – eforturile corpului didactic convergeau în aceeași direcție. Scrisul lizibil și ordonat, cu litere drepte și de aceeași mărime, mi s-a alterat cu mult înainte de a deveni scriitor. Când a devenit ilizibil, era prea târziu, cred că ghiciți din care motiv.

Dacă institutorul era ținut să fie, în primul rând, un bun pedagog, profesorul secundar trebuia să fie o personalitate. În sânul breslei nu exista această certitudine – vezi „Parada dascălilor” a lui Anton Holban, memoriile profesorului Ion Banea – dar aceasta era o problemă de interior. Cu toate că între deziderat și realitate se sapă un gol luând, cum scrisese profesorul meu de filosofie, „forma unei prăpăstii”, profesorul secundar impunea respectul, cel universitar – adorația. „Eu l-am avut profesor la limba română pe dl. Ghiță Gheorghe”, va spune bătrânul felicitat pentru excelența stăpânire a limbii strămoșilor lui daco-romani, cu puțin busuioc slavo-cuman. „Eu, la științe naturale, pe Mumuianu, la geografie, pe Antonescu, la franceză, pe Vicol, la germană pe Virgil Tempeanu”, (Iar la gimnastică, pe Crăcănel!) i se va replica de către un venerabil rector. Păi ce, n-am fost și noi în Arcadia?

Cum să uit cum, în prima clasă de liceu, la teza de limba română – cu subiectul: „Iarna”, compoziție – am luat, la profesorul Ion Crețu, editorul operei politice a lui M. Eminescu și directorul liceului, nota 10+. Exact: zece plus! Am păstrat ani și ani la rând teza ca să pot proba. Începea astfel: „Iarna este cel de al patrulea anotimp al anului”. Remarcabil dar de observație la un preadolescent de unsprezece ani! Am rătăcit, în schimb, aproape numaidecât după primire, o teză la limba latină la care luasem

nota doi minus. Să nu le fi pomenit acum, s-ar fi scufundat pentru eternitate în neant. Stăpân pe nota lui, profesorul trecea prin viață senin și imperturbabil. Generații de elevi ai săi, ajunși pe posturi însemnate, lăcrimau, amintindu-și-l. (Se făceau rar operații pe ochi.) Salarizarea – vai, capitolul nu poate fi evitat – era de așa natură încât, chiar în perioada nefericită a marilor curbe de sacrificiu, corpul didactic n-a fost nevoit să iasă în stradă. Comparații între lefurile profesorilor și cele ale salariaților de la spațiile verzi nu se făceau. Era chiar așa de bine atunci?

Iar astăzi, să fie situația atât de neagră? Starea de rejet a primăriilor când e vorba să folosească fondurile pentru reparațiile școlilor, faptul că multe din acestea se află într-o situație mai tristă decât pe vremea lui Spiru Haret, cam într-acolo ar trage. Valul de reforme e pe punctul de a da gata pacientul. Muribundului i se pune pe limbă o aspirină. Vom vedea ce e de făcut, șoptesc vracii, după ce vom efectua autopsia. Căci acest mare bolnav are ca și pasărea Pheonix, darul de a învia din propria cenușă. Pe semne, pe asta se și contează.

În Capitală, unde sunt mai multe universități particulare decât case de schimb valutar, a nu deține titlul de doctor se consideră gest de indecență: ca și cum ai pleca pe stradă, deschis la pantalon.

O, și ce mai scârțâia condeiul, pe tăbliță!

România literară

UN OM, UN DESTIN, UN CARD

Citeam, în anii adolescenței, pagini de evocare a Bucureștilor de altădată, cu apa de băut adusă cu sacaua din susul Dâmboviței, unde era de o divină limpiditate. Cu felinarele de gaz care se aprindeau, romantic, la căderea serii, bucată cu bucată, dintr-o flăcăruie în vârf de par. Cu trăsuri lunecând pe pavelele de granit și mai cu seamă cu săniile străpungând nămeții – încă simt căldura păturii de pe genunchi, ca să nu mai pomenesc de zurgălăi. Dar gustul saniei l-am prins în orașelul copilăriei mele, unde tocmai absolveam cu brio prima clasă școlară, ultimul eclatant succes al carierei mele. (În treacăt precizez că sunt pe punctul de a primi o decorație, cea dintâi, de altminteri, în gradul care se potrivește cel mai bine unui octogenar: de cavaler.)

Găeștii anului 1935 nu se puteau compara cu Bucureștii, al căror fidel locuitor am devenit, de atunci și până acum. Cum perioada fugii în exil a trecut nefolosită de mine, probabil că tot aici voi da colțul. Orașelul de provincie în care am enunțat primele propozițiuni clare mi-a dat însă ideea completă a farmecelor naturii – am fost un copil precoce – dar Bucureștii, cu splendida lor civilizație – în lipsa oricăror alți factori de comparație – m-au cucerit. Cartierul în care părinții mei construiseră o vilă cu câte două odăi pentru fiecare suflet al casei și o cameră pentru oaspeți era reputat pentru luxurianta lui vegetație și acea așezare geografică ce oferea cele mai spectaculoase apusuri de soare din întreaga urbe. Mihai Sadoveanu venea anume să le admire, Ion Barbu, Liviu Rebreanu, doctorul Voiculescu, Ion Minulescu și tot atât de des Adrian Maniu simțeau răcoarea cartierului, când se întorceau din centrul înfierbântat.

Cartier al clasei mijlocii care tocmai se învârtoșa în acei ani interbelici, Cotrocenii se aflau sub cota cvartalurilor adăpostitoare a marilor potențați, nu se comparau cu parcul Bonaparte, cu parcul Filipescu, ori cu Herăstrăul Băncii Naționale, dar urmau de aproape. Aici,

un larg bulevard cu nume schimbătoare, după decesul unor monarhi – în anii cei mai triști a purtat numele lui Petru Groza –, făcea legătura cu centrul, străjuit de falnici castani ce-și uneau coroanele de pe o parte și alta a căii, într-o fantastică boltă. Trecător pe lângă case cu mister și amator de lecturi exotice, mă simțeam undeva în America de Sud, pe o avenida din Montevideo.

N-ar avea rost să înșir aici plimbările prin Grădina Botanică, raitele pe măgura cu mormântul Anei Davilla sau săniușul de pe dealul ce se numea Țăcălia, retezat mai pe urmă spre a se construi pe platforma sa Academia Militară. Aș vorbi numai de liniștea ce domnea, în preajma celui de-al doilea război mondial în această rezidență de oameni așezați, locuind pe străzi cu nume de medici, în case cu grădini în care vântul legăna pâlcuri de cârciumărese – ah! parfumul de pe urmă al straturilor de regina nopții în vântoasele seri de octombrie! Sau ultimul boboc de trandafir, la jumătatea lui noiembrie. Sau iedera verde sub zăpada ce se topea...

În curtea casei, printre hortensii țâșneau brotaci, scuturând boabele de rouă, pânzele marelui păianjen cu cruce pe spinare străluceau sub soarele de după ploaie. Noaptea, cucuvăile din podurile Facultății de Medicină convorbeau cu cele de pe streășinile palatului Cotroceni, în nesfârșite șuete. Afară de rezultatele mele școlare în cea de a treia clasă a Liceului Gheorghe Lazăr, totul era în ordine – dacă n-aș ține un pariu, aș putea, în schimb, ca oltean, să mă jur că așa a fost. Dar ce liniște, ce saț de viață, cu un veac înainte! Am o irefutabilă dovadă: fotografia, panoramică a unei mari părți din oraș, cu străzi, uliți, cvartaluri, la ceas de lumină, poate toiu zilei. Pe toată întinderea, țipenie de ființă omenească – sau de oricare alt soi – de parcă fotografia – Szathmary? – le-ar fi cerut tuturor bucureștenilor să nu iasă din case.

În schimb, un filmuleț arăta Calea Victoriei în zilele sfârșitului copilăriei mele, singurul centru al Capitalei pe atunci, fiind de lume șiroitoare în sus și în jos, cam la aceeași oră. Era un obicei al locului, căruia numai cel de-al doilea război mondial i-a pus capăt. Când, tot în anii premergători conflictului, reputatul filosof de origine baltă Hermann von Keyserling a vizitat România – gurul se afla în posesia darului special de a intui firea adâncă, ascunsul caracter și, de aici, destinul unui popor – proaspăt dejugat a admis că destinul poporului nostru este de a

duce mai departe faima și flamura Bizanțului, privilegiu părăsit de maica Rosia, devenită U.R.S.S.

În privința Bucureștilor a făcut curioasa observație că orașul îi părea izbitor de asemănător cu Sankt Petersburgul de dinaintea revoluției roșii. Memoria îmi joacă o festă în ce privește contextul: îl impresionase masa de oameni trecând hipnotic în ambele sensuri, pe Cale, sau, dimpotrivă, aspectul adormit al unui oraș cu infinită siestă? Ceea ce știu este că pe atunci Bucureștilor li se spunea Micul Paris și nu doar de către cei ce-i locuiau. Oraș vesel, frumuseț, fără noxe, totuși în plină dezvoltare, apărut de scuturi de pădure și aerisit de o centură de lacuri recent asanate, Bucureștii creșteau pe verticală, se americanizau, precum constata eroul din Cartea nunții, Jim, al lui G. Călinescu.

De la nobila dignitate a Parcului Bonaparte, a Bulevardului Dacia, a rondului Lahovary, la capătul de linie a tramvaiului 16, oprind într-un pitoresc cartier străjuit de o cruce de piatră, de la vilele de pe țărmurile lacului Herăstrău la căscioarele feroviarilor din Giulești, stările sociale se delimitau, s-o spunem, tăios. Și întocmai cum un strat nou de grosime se adaugă în fiecare an arborilor, și, orașul se îngroșă. O bună și veche prietenă din exil își luase rămas bun, la plecare, de la un copăcel de la Șosea, pe care-l îndrăgise, poate în plimbări sentimentale. îl căutase, la o scurtă revenire acasă, după patruzeci de ani și-l regăsise copac bătrân, pe ducă.

Pe punctul de a-și pierde conștiința de sine sunt Bucureștii de astăzi, după amputările din perioada comunismului și operațiile cosmetice din zilele noastre. După gravul eșec al unor șiruri de edili de a-i restitui vestigiile istorice – sau, măcar de a-i păstra fizionomia. Scump, cândva în sentiment, a devenit acum exorbitant de scump pe metrul pătrat. O fotografie luată de sus ar înfățișa din nou o urbe lipsită de oameni, dar înțesată de automobile, ca de o gigantică invazie de goange „bară în bară”. Iar pe fiecare arteră comercială o agenție de schimb valutar, o farmacie, o bancă și un market. Străinul în trecere, tare în intuiții asemenea contelui Keyserling, va constata că dis-de-dimineață, bucureșteanul schimbă valută, cu banii obținuți cumpără doctorii, alifii, balsamuri, dar mai cu seamă antidepresive, apoi trece la bancă, unde obține un împrumut ce-l angajează pentru restul vieții. Când nu se oprește la bancomat, înainte de a pătrunde în paradisul marketului, din care va ieși încărcat cu toate bunătățile pământului. Un om, un destin, un card...

O statistică liniștitoare confirmă că numai unul din cinci români suferă de afecțiuni nervoase. Când ar fi unul din doi, nu s-ar mai ști care e medicul și care pacientul. Din surse întotdeauna bine informate știm însă că în București oricât de mulți oameni și-ar pierde mințile, nu ar găsi autoritățile nepregătite, posibilitatea ca toți bucureștenii să fie asistați este asigurată prin semestriale rectificări de buget, la rândul lor acoperite prin spectaculoasele creșteri ale PIB-ului. De aceea năzuiește fiecare român care se respectă să locuiască în București. Dar nu numai ei: sunt dovezi concrete că un gând asemănător îi furnică pe d-nii Bush, Putin, Brown, pe madam Angela, pe Voronin al nostru...

Orașul jubileului de la 1906, al Lunii Bucureștilor, din 1936, al unui festival mondial al tineretului, prin o mie nouă sute cincizeci și nu mai știu cât, al summit-ului U.E., în 2008, când și când se înnoiește, se curăță de zgură – sigur că nu este o Gomoră și că nu va deveni Las Vegas-ul Europei de Răsărit. Dar în aceste zile când, orașule al meu, în toate parcurile tale înfloresc cornii, iar în grădini magnoliile, când sângele ni se primenește de primăvară, parcă te înțeleg mai bine. Poate unde ne asemănăm. Și, oricum, după atâta vreme împreună...

Să-mi fi târât papucii bătrânețelor prin Valparaiso sau Bogota – ba chiar să fi călcat pavelele Parisului, inclusiv pe aceea mai adâncită care i-a stârnit lui Proust mecanismele recăștigării timpului – ce-aș mai fi plâns după tine!

România literară,
nr. 16, 25 aprilie 2008

TOPOLINO, TI AMO

În primele clase de liceu lucrul la care pofteam cel mai mult era un stilou masiv, de sidef verde cu vinișoare aurii și albe, înzestrat cu o peniță de mărimea unghiei de la degetul mare. Un coleg de clasă aducea, ca să le admirăm, câte trei-patru, era un mister de unde le procura, căci era de condiție modestă. Primisem un stilou marca Luxor, deși sperasem un Osmia, dar trebuia să mă mulțumesc cu ceea ce aveam. Scriam și așa destul de urât. În vacanță, când trimiteam câte o scrisoare vreunui amic, întreaga lui familie își reunea forțele ca să o descifreze.

Tata scria cu un strălucitor Shaffer's, pe care-l umplea cu cerneală verde, marca Quink. Eu foloseam produsul local Ghünther Wagner. Se vindea și la sticle de un litru. În cursul superior, visam un automobil, desigur nu un Dessoto-Six, Studebaker sau un Lincoln, ci modelul cel mai mic de pe piață, o izbândă a atelierelor torineze, Fiatul Topolino – de 500 cc. Riscasem să-i mărturisesc tatei visul meu și mă alesesem cu răspunsul definitiv: Potolino! De altminteri, în familiile prietene Streinu, Haneș, Papacostea nu se puneau în nici un fel problema unui automobil, de neconceput fără șofer. Numai regele putea să-și conducă singur mașina.

Uzinele Malaxa construiseră primul automobil românesc, împrejurări vitrege amânau fără termen punerea sa în fabricație, cu toate că prezența și unele inovații... Totuși, ideea de a intra în posesia unui îndrăgit Topolino nu mă părăsea, oferta, făcută de mama, de a mă compensa prin achiziționarea unei motorete marca Wanderer fu respinsă cu magnificență. O bicicletă de război, cu ghidon negru și două cadre paralele, lungă și elastică, marca N.S.U. (Nekansulm) mă ducea și readucea de la școală.

Rămânea soluția de a dobândi un Topolino prin mijloace proprii. Un horoscop ce tocmai mi se făcuse profeția că voi avea debitori financiari foarte puternici, însă după vârsta de patruzeci de ani. Mai aveam de așteptat douăzeci și cinci – cu o marjă de două-trei săptămâni. O singură

sursă de câștiguri bănești, majoră și revenitoare, se arată la orizont, nesigură, totuși: scrierea de romane polițiste – sub pseudonim, firește, sau cu numele adevărat, dar ca traducător. Aveam o anumită cultură în materie, memorie, condei vesel – cum spunea tata –, așa încât m-am gândit să-mi constituie un portofoliu pe măsura cererii, care trebuia să fie mare, stăruitoare chiar.

Istoric vorbind, momentul era depășit, țara se afla în război, colecția celor 15 lei, a lui Ignat Herz, dispăruse, pe ici colo mai apăreau fascicule amărâte, când nu clasici ai genului. În primul rând, am hotărât să fixez titlurile, pe măsura gustului public. Cât mai multe, mai variate, mai atrăgătoare, fascinante, de preferință. Tenace, de felul meu, robace, sagace am început să imaginez titluri cărora mai târziu să le însăilez misterioase acțiuni. Prin urmare: *Mortul care nu tace*, *Fantoma din pian*, *Șapte gloanțe pentru mister Flyster*, *Sicriul cu șapte lacăte*, *Asasinul merge cu bicicleta*, *Golovin nu iartă*, *Amiralul Nemo revine*, *Cine l-a ucis pe Arnold?* *Ce-ai crezut Dolly?* ș.a.m.d.

În clasă, la ora de matematici, în criză algebrică, pe când necruțătorul Traian Popp umplea de la stânga la dreapta tabla cu pâlcuri de x-uri, y-uri, care simple, care la pătrat, în paranteză sau nu, adunate, înmulțite, dând întotdeauna rezultatul zero, ori când desena niște triunghiuri într-un cerc, venea momentul când întreba: „toată lumea a înțeles?” apoi: „Și Cioculescu? Atunci trecem mai departe.” Și chiar trecea. Era sfertul de ceas când mă frământa problema dacă titlul cel mai nou: *Pepeta se răzbună* nu conține o greșeală, numele corect fiind Pepita. Și așteptam cu capul pe volanul micuțului Topolino. Vremuri tot mai grele transformaseră Italia în câmp de luptă, importurile din Peninsula încetaseră, renunșasem față de deciziile destinului să mă gândesc la altfel de vehicul în afara fidelei biciclete, trecusem la cu totul alt gen de lecturi, însă tot destinul m-a mai purtat o dată prin vechi grădini. Mobilizat pe loc, Șerban Cioculescu, militar în gradul de soldat neinstruit, fusese detașat la un serviciu de cenzură, unde „lectura”, de pildă, scrisorile militarilor germani în trecere prin România, nu puține pline de ironice înțepături la adresa civilizației noastre. Îi mai veneau în sarcină romane polițiste, verificate spre publicare, majoritatea traduceri nenorocoase. Pentru care muncă primea și un salariu de câteva sute de lei – un mizilic.

Plictisit de numărul manuscriselor, de volumul lor, îmi trecuse mie sarcina referatelor, dimpreună cu bănușii. Tălmăcirile sunau ca un test al acuității minții. Romanul, cunoscut, al lui Edmond About, *L'homme à l'oreille cassée* se numea, în românește, *Omul într-o ureche*, celebrul roman balzacian *Cousine Bette* devenea *Verișoara proastă*. Într-un roman polițist, criminalul prins era transportat la închisoare într-o coșniță de salată – le panier à salade! Ca să nu provoc pierderi cine știe cărui biet om încolțit de lipsuri, efectuam îndreptările. Banii astfel câștigați îi cheltuiam pe cărți – în acei ani de groază au apărut nenumărate cărți extraordinare – sau îi depuneam în grațioase pușculițe.

Tenace, de felul meu, robace, sagace, cum am mai spus, am început, tot atunci, să scriu cu oarecare continuitate versuri. Una din poezii îi plăcuse lui Tudor Arghezi, pentru rima „veghează – spetează”. Alta, lui Vladimir Streinu, fiindcă „scăpasem caii”. *Cadavrul de sticlă*, *Mortul viu*, *Fantoma din ladă* au lunecat în neant, până acolo unde mă întreb dacă nu sunt născocirea târzie a unui eu care se gudură pe lângă mandatarul lui.

Te pui bine cu tine însuși, pentru o viață cu cât mai puține probleme, te judeci cu îngăduință, dar te ții mereu sub observație. Te iubești cu moderație și, pe cât se poate, în secret, ca să nu devii nesuferit celorlalți. Accepți succesul altora, chiar dacă, în realitate, te ulcerează, practici calea de mijloc, cu toate că nu ești cu totul convins de considerabilele-i atu-uri, de consistentele-i avantaje. Cauți modele, dar te mulțumești a le studia: cu toatele au particularități care le distanțează. Și, mai cu seamă, sunt efemere.

Uii chipurile, ai în schimb memoria vocilor, intuiția tonalităților, reverberația unicității. Adolescent, l-ai ascultat la radio pe Nicolae Iorga făcând panegiricul defunctei regine Maria. Într-o scurtă, pe cât de avântată cuvântare părăsise șleaul, către Tudor Vladimirescu. Tata îi imita vocea la perfecție, iar cât îl privea era în posesia celei mai radiogenice glasuri, puțin răgușit, infinit persuasiv – ca de altfel și Tudor Vianu. Retorica nu devenise încă o disciplină pierdută, a nu fi bâlbâit încă nu era o nenorocire.

Voci care se sting, chipuri care dispar. Îți aduci aminte de vocea atât de dialectic convingătoare a lui Octavian Paler și, dintr-o dată, Cristoiu – Gâdea. Ți se taie răsuflarea – va spune defunctul ce este dincolo, pentru

cât timp revine printre noi, cu ce sarcină – sau se află într-o simplă vizită particulară, la căderea umbrelor amurgului?

Între vechi prieteni, dl. Paler nu pare a fi în curent cu cele ce tocmai se petrec pe mapamond, războaie la Marea Neagră, uragane, sfârșit de vacanță parlamentară – și alte cataclisme. Ai zice că reia o veche emisiune pe care, om de nimic, o uitaseși. Spiritul său caută rădăcinile maleficei tensiuni sociale din România, la aproape două decenii de la Revoluție. Compară cu Franța eliberată de sub ocupație germană. Acolo avusese loc o cruntă vânătoare de colaboraționiști, cu intelectuali puși la zid, cu sinucideri, cu femei tunse – vreme de un an, doi. Apoi lucrurile se linișțiseră, imaginea fostului premier Laval ducând la gură o sticlă cu apă, în drum spre execuție, s-a șters, un intelectual și rasist, și antisemit, și mai colaboraționist cum nu se poate – Céline – revenise, până în cele din urmă acasă, publicând într-o carte de succes peripețiile exilului. Pudic, dl. Paler nu pomenea de acea actriță acuzată de a se fi culcat cu ocupantul și care declarase că fundul ei e internațional, dar inima franceză...

De unde, atunci, la noi atâta ură, clocind, deteriorând climatul social, viciind sfera politicului? Vorbește, cu hotărâtă pronunție, ne caută privirile, este dânsul, între îngerii săi păzitori, care fâlfâie voios din aripi. S-a produs o spargere în timp, mă reped spre oglindă, pe al cărei luciu sumbru nu mă zăresc, Simona mă calmează, atrăgându-mi atenția că oglinda e scoasă din priză. Iar aceasta se găsește de cealaltă parte a peretelui. Oare ce-aș fi avut de spus?

Mă rezerv să-i ofer o explicație când, sper că totuși nu prea curând, voi trece dincolo – și, firește, în cazul în care ne vom afla în aceeași locație. Ultima oară când am stat de vorbă, la o premiere a domniei sale, i-am comunicat că, în ce mă privește, îl consider cel mai optimist dintre pesimiști. Și a râs. În pauza dintre flash-uri, a încuviințat. Rămâne o singură dificultate, nu însă una de neînvins: Domnul Paler se declară, în bună cuviință de cauză, mic burghez. Eu rămân un proletar. Că avem mai departe cu totul alte opțiuni politice mai poate avea vreo importanță?

Luceafărul,
nr. 33, 8 octombrie 2008

UN CUIB DE POETI

Cum se scrie astăzi poezie? Răsfoiam, cu viu interes un caiet de poezie a unor tineri poeți dâmbovițeni, într-un elegant format alungit, gândurile mă purtau către ani pierduți în puhoiul deceniilor. În vremurile bune ale copilăriei mele poeții scriau *in corpore* poezii cu rime și, prin urmare, în versuri cu precizate bătaii de sunete, până la alexandrinul românesc de patrusprezece silabe. Cei ce se avântau în experimente de după simbolism – vezi suprarealiștii, dadaiștii – nici nu erau considerați poeți, ca unii care contestau valoarea estetică.

Verile, la casa de la Bușteni a scriitorilor – actuala primărie – iar pe atunci proprietate a regelui Carol al II-lea, cei mai mulți dintre beneficiari erau poeți, de preferință familști, deci mai în genere trecuți de prima tinerețe. Erau domni respectabili, precum poeții religioși Donar Munteanu și Șerban Bascovici, în bună înțelegere cu poetul tristeților bacilare, Camil Baltazar, în refacere după o îndelungată depresie, era poetul magistrat Tudor Mănescu, autorul unui gingaș volum de versuri intitulat *O picătură de parfum*. George Gregorian, de falnică statură – se spunea că în tinerețe fusese boxeur – era reprezentantul Societății Scriitorilor, având sarcina de a preîntâmpina orice nemulțumiri, vezi conflicte sau neînțelegeri între iritabilii *vates*. Ion Minulescu, pe atunci director general în Ministerul Culturii venea doar în vizită. Prilej pentru o fotografie în grup – sepia – în care, mă repet oare, brațul poetului odihnea pe umărul meu. Un semn al destinului, pesemne.

Oarecum tânăr se înfățișa Radu Gyr, ins de o extremă amabilitate, până și în ținuta puțin adusă din umeri și părând despărțit de lume printr-o pereche de groși ochelari. Nicicând n-ai fi bănuit că în omul afabil, care scria tocmai un basm în versuri, pentru fiica sa Monica, basm al cărui erou era un motan, se ascundea un înfocat luptător politic. Tânăr, propriu-zis era poetul Teodor Scarlat, tânără era poeta Coca Farago, care-și petrecea timpul în orașelul sub ploi, patru-cinci zile pe săptămână

lucrând grafică în tuș. O urmăream fascinat, în odaia ei de la etajul vilei, trasând siluetele prelungi – cu mâini prelungi și chipuri prelungi – de tip bizantin, pe o foaie de calc.

Mă gândeam ce minunat trebuie să fie să poți picta. În secret șterpeleam foițe de hârtie, marca Ursul din Bușteni, dintr-un loc anume, ceva mai mici decât foaia unui caiet, pe ele pictam cu acuarele mereu aceeași scenă, un bal. Cucoanele în rochii lungi, bărbații, în fracuri – doar pe acestea izbuteam să le fac. Coca Farago le găsea geniale, îmi prevestea un viitor strălucit. Dacă nimeni nu purta frac la Bușteni, poetul Vlaicu Bârna era totdeauna elegant, încât mă încercau îndoieli dacă e într-adevăr de-al breslei. Mai cu seamă că nu purta bască. Pe aceasta o purtau și critici și poeți.

Pe atunci, pe la nouă-zece ani, cultura mea poetică era nulă, prezența în cuibul de nobili se datora unicei împrejurări de a fi fiul lui Șerban Cioculescu. Eram, de altminteri, singurul băiat între fete – fetele, mai măricele ale lui Gemi Zamfirescu, juna prozatorului Lungeanu, pe nume Voichița, Monica Gyr, Ussy Streinu – relațiile mele cu feminitatea nu erau întotdeauna lesnicioase.

Pe atunci, se statorniceau în lirica românească Tudor Arghezi și Lucian Blaga, Bacovia tăcuse de mai bine de douăzeci de ani. La hotelul Caraiman, din oraș, tata îl vizita, cu mine de mână – cum se spune. O singură vizită făcută unui bătrânel stins, care-i întinsese tatei o hârtiuță cu o poezie, paternelul meu o parcursese, înapoindu-o autorului cu laude de circumstanță. Presupun, astăzi, că trebuie să fi fost o mostră din stanțele burgheze ale poetului, ultima lui expresie.

Repet, mai nimeni nu folosea versul liber sau dacă îl practica, nu scotea volum, precum Ion Vinea. Presa literară aparținea majoritar tradiționalistilor, de la revistele profesorului Nicolae Iorga, la *Gândirea*, *Ramuri*, *Boabe de grâu* și dimpreună cu un număr greu cuantificabil de reviste cu existență efemeră – cu excepția Iconarilor din Nord – se căuta frumosul în tipare neaoșe, cuvântul purtător de har. Dintre anotimpuri, poetul avea în dotare toamna, una posacă, pluvioasă, purtătoare de neștiute patimi, în părăsite paraclisuri. Rimele puneau substantiv pe substantiv, verb pe verb, începătorii uzând preferențial gerunziul. Plictisul provincial, subprodus național al spleenului, speranțele spulberate, iubite îndepărtate, tristeți de sorginte ascunsă creau o ambianță fără surprize, conținutul poeziei era previzibil de la primele sonuri.

La Iași, Mihai Codreanu strălucea în șlefuirea de sonete, în Capitală, Victor Eftimiu sărbătorea cel de al o miilea sonet – doar la Alexandru Philippide locul comun dobânda gravitatea bății de gong. Radu Cosmin, I.U. Soricu delectau inimile iubitorilor de poezie ce putea să figureze și în manualele școlare. Aceasta se întâmpla cu șapte decenii în urmă – numele acelor poeți pe care tocmai îi evocam sunt, cu una-două excepții, cu totul necunoscute lectorului de astăzi. Se pare, ba este chiar sigur, că fiecare epocă își are gusturile, preferințele, vocabularul ei – și, tot așa, refuzurile. Memorie lungă are istoria, o disciplină cu tot mai puțini discipoli în zilele noastre.

Dacă, așa cum afirmă eminentul critic literar Eugen Negrici, în cea mai recentă carte a sa, dedicată iluziilor literaturii române, nu numai literatura curentă, dar chiar și capodoperele îmbătrânesc, își pierd savoarea și luciul, cu tot mai puțini lectori, care este, atunci, viitorul poeziei, al acelor poeți care, cu vorbele d-lui Tudor Cristea, au ieșit din bolgia celui penibil anticalofilism pedestru, a platei pornografii, a colecțiilor de scârbe? Să interogăm cel de-al treilea caiet „Litere”, (Editura Bibliotheca & Marcona, Târgoviște, 2008), caiet intitulat *Treptele visului – Tineri poeți dâmbovițeni*, și conținând poeme aparținând a șaisprezece poeți și poete din generații apropiate, având în comun afilierea la aceleași cenacluri și faptul de a fi și tipărit mai multe volume de versuri. În căutarea tonului propriu, ne asigură dl. Tudor Cristea și, desigur, a consacrării.

Limbajul este al primului deceniu al celui de al treilea mileniu, la astrale depărtări de acela, al poezilor copilăriei mele, câte o poetă, elevă încă de liceu, deci fără volum tipărit, publică pe Internet, mulți alții au primit premii, distincții, sunt redactori de reviste, lucrează în media. Ne putem, prin urmare, baza pe o selecție dacă nu sigură, cert adecvată, în bună cunoștință de cauză a editorului.

A constata în versurile poezilor antologați că din ele nu lipsesc metroul, televizorul, CD-ul, că cel așteptat este partenerul – și nu Sburătorul! –, că neologisme precum experiment, deziderat, expansiune fac bună casă cu bătrâne neoașisme, că unele din poeme au titlurile în limba engleză, ar însemna să facem un prim pas în insula acestui cuib de poeți, saltul din barcă, la țarm.

Faptul că există un ponton se traduce prin aceea că fiecare manieră se supune interpretării – punct câștigat pentru criticul revenitor.

INFERNUL COTIDIAN

În miez de vară cu soarele plonjându-ți direct în creștet și umbra dându-și sfârșitul pe asfalt, decizia luată de cei mai îndepărtați strămoși de a ieși din spumoasele valuri oceanice și a se stabili la sol, atrași de piața convenabilă a bananelor și nucilor de cocos, de mirosul florilor tropicale, de susurul izvoarelor, pare nu doar îndrăzneță, dar și stupidă. Rechini de zece ori mai mari decât cei de astăzi ne înghițeau deschizând numai pe jumătate botul, crocodili cu coada ce înconjura ecuatorul ne considerau printre delicatele, meduze urzicătoare și fel de fel de bestiole veninoase ne amenințau specia de maimuțe golașe.

Cel puțin așa scrie în cartea *Le singe nu*, rătăcită în străfundurile bibliotecii, printre volumele de rang secund. Deși oceanul i-a fost până la urmă un mediu ostil, omul nu-și înfățișează Infernul ca pe o imensitate de ape dezlănțuite, ci mai degrabă ca pe un cazan vulcanic în plină fierbere. Cu excepția laponilor care și-l închipuie ca pe un câmp nesfârșit de ghețuri întunecate.

Imageria populară vede Iadul ca fiind de diavoli înzestrați cu furci, sulii și sfârâiace, luând în primire vaste loturi de păcătoși în cădere liberă, goi pușcă – odată trecuți dincolo nu luăm cu noi nimic, nici măcar costumul negru din sicriu – și, în chipul cel mai firesc, absolut îngroziți. Femeile, mai cu seamă. Asta, fiindcă cele ce urmează să li se întâmple acolo, îndată după repartizare, întrec cele mai cumplite torturi din viața de zi cu zi a pământenilor încleștați. Și care chinuri au un timp limitat. Pe când în Infern, supremul prag al durerii este pentru eternitate scormonit, iar timpul acumulează milenii de milenii...

Se înțelege de la sine dezavantajul de a fi în Iad, așa cum se vede acesta zugrăvit în tinda locașelor de cult. Orice ar trebui să facă omul să nu ajungă în ceata celor damnați, a căror carne va suferi inimaginabile suferințe, rămânând pe oase, spre a fi în continuare sfredelită, arsă,

înțepată, smulsă – pe măsura ticăloșiei celui ce ispășește, fără ca o picătură de apă să-i umezească buzele, limba străpunsă de ace.

Mintea omului modern se răzvrătește împotriva acestei viziuni, ea râvnește la unele convenite pauze, de oarecare refacere, fie pretinde renunțarea la chinurile fizice, în schimbul unora morale, ce nu ar fi mai puțin mușcătoare. Însă nu aceasta este imaginea la care s-a oprit omul de pe stradă, oarecarele trecător, eventual pe scuter, în automobil chiar. Din copilărie, obsedat de informațiile primite asupra locației postmortuare, el se simte culpabil, în fața unui tribunal de la facerea lumii posedând computere cu personala situație a fiecăruia dintre muritori, clasați pe puncte – ca la casa de pensii. Tribunal care-l va descoperi neașteptat de lipsit de fapte bune, ticsit, în schimb de cele rele și va proceda în consecință. Și nici cu cea mai consistentă șpagă, cămila nu va trece prin urechile acului.

Din surse în genere bine informate se cunoaște că Infernul este organizat în cercuri, după gradul de vinovăție al locatarilor. Dante a și scris o destul de cunoscută operă pe această temă. Ideea că primul cerc ar oferi anume resturi de confort se elimină de la sine, a te împăca cu gândul că, după o existență caldută, destinat Iadului, vei avea parte de unele ușurinți duce la decizii existențiale eronate. Un Infern în care, prin netimp, te-ai obișnui, având drept caracteristică în viață adaptabilitatea, nu ține: vei fi prăjit, fiert, smolit, rășnit, sângerat, sfredelit, perpelit și ciuruit fără răgaz chiar în rezervația primului cerc. Împrejurarea de a recunoaște în jur persoane ce ți-au fost nesuferite în timpul vieții, acum urlând și smulgându-și cosițele, ori resturile de păr, nu te va ostoi, a zări, printre norii de sulf, în cazanele clocotitoare conaționali despre care ai fi jurat că n-ar avea ce căuta acolo te va mira doar o fracțiune de secundă.

Trăgând cu ochiul dintr-un cerc în altul, văzând la și mai grea chinuire cete de adversari politici, nu-ți va fi mai bine, este chiar posibil să ajungi la concluzia că există o anumită exagerare în tratamentul care li se aplică – și nu numai lor.

Dacă, într-o străfulgerare, îți va trece prin față dl. Ion Iliescu, urmărit de draci în costume de mineri și atingându-l, la intervale, cu greble de plantat gladiole, de-l vei zări pe dl. Dan Voiculescu scoțând capul dintr-o carapace de țestoasă din Galapagos și rozând dintr-o uriașă frunză de lipan, să știi că visezi, că ochii ți se zbat în cap, iar la trezire vei fi uitat

totul. Câte filme horror nu derulează visul! Mă aflu bunăoară în sala de deliberare a Curții Constipationale, cu șorț în față, însărcinat să curăț cu pământul tricolor capetele interșanjabile ale d-lor Cochinescu, Predescu, Ninosu, în momentele de destindere când joacă fripta, după o partidă înviorătoare de lapte gros. Observ, cu stupeoare, când ei se reasează pe jețuri, că mă găsesc într-o cămașă de forță vișinie, iar capul, desprinzându-mi-se de pe umeri, se ridică, precum un balon, la tavan, printre capetele rotunde ale celorlalți. Vreau să țip după ajutor, dar glasul mi-a pierit. Îmi va reveni, mi se comunică, atunci când Curtea va face publice motivațiile. Apoi larma se liniștește, facem cu toții gimnastică aerobică, flotări. Un vis infernal!

Desigur, am îndoieli în privința modului în care au conceput Infernul înaintașii, dintre care nu puțini foarte instruiți. Nu cred, pur și simplu, că marilor vinovați, sceleratiilor, criminalilor, li se rezervă chinuri fizice – nici la foc deschis, nici la peste patru mii de metri sub Polul Nord, lângă drapelul rus, sub ghețari. Grele pedepse personalizate celor ce și-au chinuit, ucis, batjocorit, exploatat semenii, pedepse morale, însă...

Când ar fi vorba de mine, Infernul ar putea fi o călătorie cu troleibuzul, pe timp de caniculă, la înghesuială, în picioare, călătorie stopată de un șir infinit de vehicule staționate în față. Timpul s-ar scurge ca pe pământ, ca în viață, calendaristic, dar pe vecii. Pentru feliile de care voi fi dat dovadă, pentru forfanterii, pedanterii, indiferența față de semenii, cruzimile sentimentale, pentru prea multe articole binevoitoare, trageri la fit și dare după cireș aș putea fi condamnat ca, într-o altă existență să devin analist politic la televiziune, chestionat de blonde atotștiutoare sau de vreun gâde tânăr, între alți trei-patru mușterii, aduși să-și spele păcatele. Și să trăncănim, în eternitate, ce-a vrut să spună președintele ieri la cinci după amiază, ce a răspuns premierul, dacă e adevărat că procesul d-lui Năstase se va prelungi și pe parcursul secolului XXII ș.c.l. Să duc la gură un pahar de apă plată, din care lichidul a secăt cu o generație în urmă. Să aud tropăitul cailor cavalerilor Apocalipsei și să casc discret.

În cazul că dispuneți de o fire preponderent sensibilă, alergic la înalte temperaturi, că nu suportați mirosul de carne arsă, vacarmul atonal al Infernului, comportamentul inadecvat al personalului său, inapt comunicării, că vă depășește riscul de a păși pe leșuri, spre a observa cu

oroare că de sub tălpi vă rânjește Luca Pițu, vă recomand ceea ce, cred, mi-ar conveni și mie: Purgatoriul. Când n-ați fost, cândva, președinte al U.T.C.-ului, membru – fie și supleant – al C.C.-ului, în statul comunist, iar în România tranzației nici ministru, deloc ambasador la Tunis, nici măcar consilier cultural la Banca tuturor religiilor, barem membru cor. al Academiei Române, basta membru în consiliul de administrație al audiovizualului, decorat în gradul de cavaler, când la mormântul dumneavoastră nu se va trage cu tunul și nu se vor destupa flinte – Purgatoriul vă așteaptă!

În Iad, scandal, deranj, înghesuială, nervi, lume cu probleme care mai de care, ploi de foc, o schimbare catastrofală de climă, servicii execrabile. Dincoace: liniște, tristeți senine, chilii silente cu locatari discreți adaptați meditației, un singur anotimp, temperat, cu amurguri prelungite, servicii îngerești. Nu zic să vă grăbiți, dar sunt momente când ne părăsesc plutoane de mari personalități, bărbați de vază, cărora, dacă v-ați alătura – mă înțelegeți?

*România literară,
nr. 32, 17 august 2007*

DIARY

Diary scria pe caietul cu cotor albastru de fabricație chinezească, îmbrăcat în mătase (un pavilion roșu, o barcă și pescari, pruni înfloriți!), pe care l-am cumpărat prin '73, cu reaua conștiință că e un kitsch, dar sedus de un element la care dintotdeauna m-am arătat sensibil: raportul calitate/preț.

Am scris în el din 1 septembrie 1973 până miercuri 12 iunie 1991 – fără să depășesc jumătatea paginilor strâns liniate – pe sărite și cam pe nerăsuflăte. Prea puține dintre aceste pagini mă pun într-o lumină care să mă instituie ca memorialist sau să mă promoveze în categoria oamenilor-surpriză, așa că publicarea integrală nici nu intră în discuție.

Culegând ici și colo câte un fragment, prin practica alegerii cireșelor din castron, ies cumva la socoteală, între a nu descuraja curiozitatea cititorului și a nu mă da definitiv uitării. Pentru mine relectura a fost deprimantă, înscriindu-mă cu energie în prezent... *pac*: despre cei vii, nu acum!

Duminică 4 noiembrie '74

Des reflexions qui viennent en un temp ou ni l'offre ni la demande ne sont plus possibles.

Într-o lume în care nimeni nu este de neînlocuit, suntem cu toții de prisos.

O imposibilitate: a voi să asimilezi binelui comun clasa ale cărei interese se opun fundamental interesului general.

„Mori și visează!” – șoapta unui duh.

Marile nenorociri dezvăluie marile slăbiciuni. Dar nu le vindecă.

Atâtea cereale, atâtea semințe și atâția sâmburi în poemele citite zilele acestea în reviste mă fac să mă întreb dacă n-au fost cumva scrise de niște rozătoare.

Respectul pentru trecut: conștiința rea a prezentului.

Handicapați celebri au scris aforisme extraordinare. Din fericire ale mele sunt modeste.

Cumpărând astăzi *Tratatul despre lucrul bine făcut* de Tadeusz Kotarbinski, pe care vânzătoarea mi l-a înmănat într-un înveliș de plastic, constat că volumul are două coli lipite cu susul în jos – și respir ușurat.

Îndoială-învoială, pasiune-presiune, cuget-muget, ideale greșeli de tipăr – vezi presiunile tinereții, când doi cad la îndoială...

Pe o cisternă din țara basmelor: „păstrați ciudățenia orașului”.

Dintre cei care înțeleg totul, cei care nu înțeleg nimic câștigă. Ce se întâmplă cu cei care, neînțelegând nimic, sfârșesc prin a înțelege totul, nu mai știu.

14 dec. '74

Visul cu plantele uriașe dintr-o sufragerie-seră; se desfăceau ca niște evantaie, dansând sec în troace, căci erau, în chip evident, uscate. Uscate, dar nu moarte etc.

„Les solitudes divisées et dispersées”, expresie adâncă, din păcate falsă. Titlul adevărat este: „Les solides divisées et dispersées” – și cu asta reintrăm în normalitate.

5 ianuarie 1975

Complexul de inferioritate al celui care în copilărie nu a patinat, în adolescență nu a schiat, în tinerețe n-a jucat tenis, de înotat nu știe să înoate, jocul de bridge nu-l cunoaște, permis de conducere n-are, simțul de orientare îi lipsește într-un mod îngrijorător, se pierde cu ușurință și se regăsește cu greutate, are probleme în relațiile cu semenii.

Complexul de superioritate al celui care a citit toate cărțile, a luat note mari la toate examenele, știe foarte bine ceea ce știe, și-a înfundat adesea competitorii în discuții-cheie, cu replici neașteptate, a fost înțeles și plăcut de femei, și-a câștigat prietenii temeinice – atâtea și atâtea motive operante ca până la urmă să nu se dea pe nimeni – și să se neurastenizeze!

27.XI.1975

Fapte mari, dimpreună cu alte fapte de seamă, izbutite de un ins la tinerețe/maturitate, se înmoaie, se vestejesc, se mumifică și pier îndată ce

subiectul pierde puterea cu care le-a înfăptuit, lăsându-le în urmă, părăsindu-le. Moartea ca o vină, față de trădarea faptelor tale...

22.XI.1976

Ieri seară, vizită la Nego, la capătul dinspre Dâmbovița al Căii Victoria, într-un apartamentel delicios, plin de cărți. La ultima vizită, locuia pe Ana Ipătescu, într-o odaie cu o intrare de toată nostimada, un fel de scară melc la casa boierească. Nu m-aș fi mutat de acolo. În timpul conversației, a intrat pe neașteptate, din camera alăturată, Țepeneag, a înaintat până la jumătatea încăperii, m-a văzut, a avut un rictus de plictiseală și s-a retras la el, fără nici o vorbă.

Nego duce o viață deșartă și veselă de copil cincantenar (nu încă sexagenar!), absolut convins de virtutea sa critică și poetică. Până acolo unde mi-a și explicat câteva din poeziile sale, despre care trebuie să scriu în volumul dedicat poeziei de după 23 August 1944 – temă la Institut. Îi replic, plin de mirare, că aceleași interpretări la două-trei poezii perfect obscure le găsisem într-un articol al lui Doinaș. Îmi spune, bucuros că și Doinaș venise la el, să-i ceară lămuriri – și le primise.

– Fără dată –

Tomiță, eroul din *Soldatul călare pe elefant* (am făcut mai multe schițe pentru copertă), așteaptă tramvaiul în fața unei porți cu o tăbliță pe care citește distrat: „Nu staționați în fața morții” și-i dă dreptate. Variantă: pe tăbliță scrie: „Atenție curaj!” (de fapt, garaj), și, de asemenea, Tomiță achiesează. Mai înainte, el trecuse pe lângă niște blocuri în construcție, unde citise, în trecere: „Nu lăsați copiii să se joace” și găsisese interdicția foarte judicioasă. În realitate, mai jos, cu litre mai mici, scria: „sub schele”. Tramvaiul întârzie peste limitele răbdării, dar Tomiță rămâne lipit locului, după ce citește pe o altă tăbliță: „rugăm nu plecați” – respectiv „nu parcați”.

22.XII.'76

Azi, citindu-i lui Tudor Ț. integral *Grădini într-o ceașcă de ceai*, preț de un ceas, remarc figura sa împietrită și rămân suspendat între a opri supliciu, sub un pretext oarecare sau a-l continua, ca el să nu sesizeze

momentul meu de luciditate. Aleg calea cea mai rea și-i citesc până la capăt. Suportă magnific și-l iert de comentarii. Nici el nu insistă.

29 iunie 1977

Cărțile din biblioteca mea nu-și păstrează neschimbată valoarea: unele dintre ele suferă de distracție, îmbătrânesc, pierd calitatea servilă a seducției. Însumi, îmi pierd prestigiul față de unele, pe altele le părăsesc, deși le râvnesc încă.

Nu am temperament de colecționar. Sufăr de tristețe.

7 septembrie 1977

Aflu de la Alain (*Avec Balzac*), recomandat de tata care astăzi împlinește șaptezeci și cinci de ani, întregul eșafodaj al romanului pe care-l premeditez de atâta vreme. Tema pescuitului miraculos, apoi ideea Privățiunii – înfățișând destinul lui Tomiță. Cum trece T. pe lângă șiruri întunecate de case în care nu mai crede că există comori, dar cu sentimentul irepresibil că va mai avea în viață întâlniri.

Nisipurile mișcătoare ale povestirii: „et je crois que c'est une importante condition du roman qu'il soit autant obscur la dixieme fois”. Scriitorul în proză, cel mai puțin dator cu explicații? Societatea, la Balzac, procedând ca oceanul, reluându-și nivelul, alura, după un dezastru și ștergând urma, prin mișcările intereselor ei devorante. Societatea însă în care trăiește Tomiță este un lac acoperit de lintiță, în care câțiva pești plescăie leneș. O lume care nu suportă sămânța războiului la adversar.

„Le Monde”, 10.XI.977

„Lumea de care trebuie să fugim, scrie teologul italian Ernesto Balducci – este lumea așa cum au organizat-o mecanismele puterii, în particular ale puterii economice, o lume al cărei caracter inuman se remarcă, de asemenea, pe chipurile celor privilegiați.”

O ciornă îngălbenită, printre hârtii nearuncate la vreme, un text dintr-o publicație sovietică de epocă: „Începerea aducerii la îndeplinire a operațiilor pregătitoare în vederea inițierii organizării modului debutului promovării dezvoltării conștiinței necesității abordării proceselor

prioritare privind urgența primelor măsuri planice.” Asemenea stilizări primeam cu regularitate de la A.R.L.U.S.; prin nemărginita bunătate a Cristinei Petrescu și a lui Doru Cosma, texte de drept, filosofie, sociologie, teatru, muzică etc. Se plăteau binișor și-mi completau leafa în chipul cel mai potrivit.

– fără dată –

Slăvirea oficială și perseverentă a omului de rând dezvăluie secrete intime convingere a conducătorilor în structurala perversitate a intelectualului.

Aerul de proprietate cu care se statornicesc unii în viață – dacă nu în anumite situații, opinii – îmi pare a semna cu precizie impostura, în diversele ei grade. L-am remarcat la ființe dintre cele mai decăzute – și întotdeauna, la autorități.

22 aprilie 1981

Scrisoare de la Radu Petrescu, prin care îmi trimite cea de a doua erată la *Părul Berenicei*. Zi de lucru tenace la corespondența Arghezi, pentru a preda mâine, la prima oră, articolul, dimpreună cu textul transcris a opt scrisori, *Manuscriptum*-ului. Comentariul meu e curgător, dar scrisorile trebuie citite în bloc, pentru fermecătoarea lor lecție de chinezărie.

9 iulie 1981

Înțeleg pe Mateiu prin mine însumi – acum, la cei 54 de ani ai mei. Plecând de la copilărie. Insistența cu care Povestitorul (în speță Pantazi) repetă că a fost un copil de o exemplară cuminenie. După aceasta, se produce o ruptură în contingenta textului. La mine: trecerea din prima fază a adolescenței în cea de a doua, cu atâtea dificultăți, încât mult din personalitatea de la șaptesprezece ani mi s-a întipărit pentru toată viața, cu punctele și dezavantajele unei asemenea aspectări. Sunt convins că la Mateiu s-a întâmplat ceva similar, diagnosticat de lipsa lui de evoluție. Vezi logica omului, care o determină pe aceea a Povestitorului și în detalii și în linii mari. Imaturitatea politică a insului, în paralel cu observații în materie, de toată acuitatea. La Mateiu: lipsa de orice

încredere în progres, democrație, liberalism – mă întreb ce s-ar fi întâmplat cu el, dacă mai trăia zece ani, cincisprezece, deci în jur de 65 de ani și prindea perioada 1946-1952, după cea din urmă expropriere!

3 februarie 1982

De reținut, pentru studiul matein – în Ernest Jünger: „...ca odinioară în tagma dedată la atrocități a templierilor, drojdia Occidentului se reunește cu josnicia orientală” – *Praștia*, p. 92.

Dialog urban, seara, pe o stradă bucureșteană, la alegere: – Vai, doamnă, ce beznă pretutindeni! – Într-adevăr, domnule, dacă ar fi și mâncare, ar fi ca în timpul războiului!

Sindromul aurelian, de care ar suferi mai ales intelectualii, manifestându-se prin părăsirea Daciei. Recitesc, pentru Institut (volumul *Proza românească, de la 23 August încoace*) romanele lui Al. Iv. Cum se așternea la drum: „De obicei, în asemenea ocazii, uneori mai frecvente, alteori mai rare...”, „Oricând survin astfel de situații și apoi treceau (*sic*), viața se scurgea înainte, după regulile ei ascunse privirilor grăbite, dar, cu efort, nu imposibil de recunoscut...”, „În față se deschideau toate lucrurile astea, din care se nășteau amănunte, și din ele alte amănunte, pe care fiecare în parte le conținea din plin.”, „Senzația mâinii celuilalt nu se mai descompuse într-o serie de amănunte, ci, chiar așa, se transmise direct, fără măcar să fie nevoie de cuvinte”, „Și, într-un fel, în asemenea cazuri nu apare numai ghemul de înțeleșuri, ci mult mai mult, dincolo...”, „Cuvântul înlocuitor a fășnit pur și simplu, acoperind orice altceva și s-ar putea descrie reacția sa față de el ca un fel de apucare, agățare și dorința de a-l face ral, pronunțându-l.” În fine: „De fapt, nu se gândea la ceea ce se gândea (...), ci doar o presimțea altfel, într-o (...) încărcată de un fel de secret special (...) și el pe margine.”

26 februarie 1982

„A numi populația «rasă» nu servește la nimic.” – din *Rasismul în fața științei*, p. 178. Să trag concluzia că a nu numi populația „rasă” servește la ceva?

10 martie 1982

Am terminat nuvela cu noaptea de bură a lui Mateiu, pe seară o voi depune la *Viața Românească*. I-o citesc lui Valentin⁴, care, din când în când, sare în sus de indignare. Este, totuși, cel mai bun lucru pe care l-am scris până acum!

Karl Popper: „incredibila aroganță morală a marxismului”.

4.VII.1981

Tomiță, citind pe dosul unei file de calendar, cu sfaturi și informații de tot soiul: „Bulgarii pot fi buni înotători”. Datorită stimulării timpurii a motricității, bulgarii sunt mai degajați, mai dezghețați și mai activi, nu se lasă atât de ușor intimidați, știu să-și impună dorințele, dau dovadă de o mai bună stăpânire a corpului. Profesorul Bethke afirmă că înotul este la fel de important pentru bulgari ca și vaccinul”. În realitate, Tomiță citise distrat. Era vorba de sugari...

⁴ Berbecaru.

OMUL FĂRĂ EXPERTIZĂ

Capacitatea mea de a surprinde până la extaz și uluire mulțimea de admiratori care mă asaltează s-a manifestat cu încă mai neașteptată brianță în clipa în care am făcut publică decizia de a nu mă mai înscrie în cursa pentru președenția republicii. A fost ca o lovitură de trăsnet pentru toți cei care, punându-și, pe bună dreptate, toate speranțele în mine așteptau un miracol în viața politică a țării. Un miracol venind de la cel mai indicat fiu al ei, ultima alternativă, cel de pe urmă parapet în calea preatârziului, speranța finală de care te agăți, înainte de a te lăsa în puterea valului înghițitor.

Este adevărat că opusesem multă vreme rezistență celor care trăgeau de mine, cu insistența disperării, invocând sărăcia tabloului celor deja înscriși în competiție și argumentând cu crescândă mea popularitate în rândurile tuturor claselor sociale, cu precădere în mediile ce se mobilizează în preajma unei mari cotituri. În realitate, îmi doream această funcție, pe care nu o mai avusesem, cu toate neajunsurile ce-i sunt proprii și care numai necunoscute nu-mi erau, mi-o doream după ce, în împrejurări încă neclare, nici anul acesta nu-mi fusese decernat Premiul Nobel – pentru literatură, pentru pace. Alte competiții, cum ar fi fost președenția Uniunii Scriitorilor, nu se ridicau la înălțimea aspirațiilor mele, a notorietății mele – în patrie și peste hotare.

Spaimele unei campanii otrăvite nu mă atingeau, eram pregătit să fac față tăunilor vârgați și viperelor blonde de la televiziune cu capcanele lor mortale în care cu siguranță n-aș fi căzut. Îmi stăteau pe limbă scurte, acide, replici, de acel enorm bun simț deosebindu-l pe omul iluminat de impostor. Elaborat, mesajul meu pentru arhiplinele săli din principalele orașe ale statului nu ezita să atace toate gravele probleme întunecătoare de orizont, de la agricultură la sănătate, de la economie la cultură, de la criză la repriză – și desigur, în alt registru, cu altă celeritate și profunzime

decât ale rivalilor mei, sclavi ai unor partide împingătoare în neant, victime ale unui eronat mod de autoapreciere. Și nu mărunț era avantajul de a nu fi încarcerat în coloanele vreunui partid, de a nu fi nici primar, nici senator, nici măcar-deputat. Fundamentală se vădea mai cu seamă împrejurarea că, anterior, nu mă epuizasem în sterile junte ori combinații, de natură să pună în gardă națiunea asupra a ceea ce aş putea fi în stare, o dată ales pentru cinci ani.

Încet, dar sigur, toate obstacolele se surpau, inclusiv acela la care profanul se gândește în primul rând: partea materială. În fapt propunerile de contribuții la ducerea campaniei electorale se anunțau copioase, copleșitoare chiar, n-aș fi știut ce să fac nici cu jumătate din fondurile ce, cu generozitate, mi se promiteau. Numărul celor care mă implorau să încep a strânge listele depășea imaginația, dacă fiecare ar fi dat cinci lei în bancnotă, aş fi putut pune și ceva deoparte. George, principalul meu consilier, se arăta sceptic la acest capitol, l-am liniștit însă aducându-i la cunoștință acel dicton pe care dacă nu vi l-am spus îl repet acum și care, dintre toate, îmi e cel mai drag, anume, unde este o necesitate este și o posibilitate.

Un veto, cu sursa în cavalerii ONG-urilor, s-a referit la vârsta mea înaintată, la suferințele mele de oase, la lapsusurile în memorie, la dificultatea de a mă ridica de pe scaun, în acele zile ale săptămânii lipsite în nume de litera „r” – și de a mă reășeza, în anii bisecți. Au tăcut când le-am pus sub nas lista papilor nonagenari, șirul de regi și împărați centenari, ca să nu mai vorbim de robustul Matusalem. Sau de anticul proverb oriental conform căruia nimeni nu e atât de tânăr ca să nu poată muri mâine și atât de bătrân, încât să nu mai poată trăi încă un an. Lucrurile s-ar fi nuanțat, când m-aș fi gândit la un al doilea mandat, oricum chestiunea nu pretindea urgență. Rămăneau în discuție doar cinci ani, loc în care-mi aminteam o spusă, ce revenea în conversațiile părintelui meu, cum că anii trec repede, zilele încet.

O listă cu cinci sute de mii de semnături de susținători se afla în lucru, sub atenta supraveghere a șefului meu de campanie, reputatul specialist Brebenkuk, atâta rămăsese să întreprind, să-mi anunț candidatura la locul potrivit, care putea fi, de pildă, Grădina Botanică. E aproape de casă și dispune, chiar lângă poartă, de un punct în care găsești cafele, pepsi-uri, chips-uri, apă plată.

Vremea era superbă, foarte caldă pentru anotimp, mă puteam înfățișa într-o bluză de culoarea cerului pur, fantasticele mele cunoștințe în materie de simbologie mă îndemnau să mă opresc la această culoare. Plănuiam să dăruiesc fiecărui participant la ceremonie o batistă albastră, cu monograma mea. Cam atâta mă țineau, deocamdată, și mijloacele. Lozinca de campanie ar fi fost „patrie, hopa!”, dacă nu irezistibilă, oricum la nivelul intelectual al vastelor tribune sportive. Iar pe afiș, distihul: „Singur între atâția hoți,/ îi pun în cofă pe toți”. Cu un text asemănător, Gigi și Dorel au devenit deputați europeni. Tonul campaniei ar fi fost necruțător, în cazul când adversarul la al doilea tur ar fi fost Traian Băsescu, crâncen dacă Mircea Geoană, condescendent, când Crin Antonescu. Cu insinuări, neapărat, cu îngrozitoare dări pe față, dar fără măgării – rețeta e un patent personal, inimitabil, conținând elixirul succesului. Vă spun că se poate. Cum nici unul dintre vrăjmași nu știe nimic despre mine, acest handicap urma să-i fie fatal.

Ei bine, cu acest imens capital în traistă, cu mai puțin de un procent în urma dlui Remus Cernea, am renunțat la candidatura pentru președenția republicii liberale România, am renunțat fără nici o explicație, lăsând pe seama istoricilor viitorului să elucideze misterul. Odată mai mult opinia publică a fost bulversată, ce zic, șocată, inimaginabila mea imprevizibilitate imperativă a operat, immanent, cu urme de neșters. Versiuni circulă mai multe, se enumeră astfel cinci motive principale determinate ale retragerii din arenă, dintre care ultimul, anume lipsa oricărei șanse de reușită, ar fi prevalat. Cel dintâi se referea la uriașul val de simpatie ce s-ar fi îndreptat către refugiul meu de sihastru, din Cotroceni, la doi pași de palatul prezidențial, o dată adusă la cunoștință decizia de a renunța. A renunța e totdeauna nobil, merge la inima omului, căci cu toții renunțăm, mai adesea la ceea ce ne este mai scump. O facem fiindcă așa vrem, o dată ce altfel nu se mai poate.

Voi duce în mormânt taina, clipa de gheață când, spre miezul unei nopți fatidice, în fața ecranului de lungimea stepei, am auzit-o pe crainică încolțindu-l pe candidat cu întrebarea de bază: „sunteți o persoană cu expertiză?” Și el a zis că da. Pe când eu...

NOBEL FĂRĂ MINE

Nu l-am luat eu, român născut la Paris și emigrat în România, ci la înhățat Herta Müller, nemțoaică născută în Banat și emigrată în Germania. E prima oară când juriul de la Polul Nord îmi trage chiulul – și nu numai mie, ci și altor doi importanți scriitori internaționali – dar a nu știu câta oară e spoliată țărisoara mea, de care mă simt cu atât mai legat – cuvântul mă duce cu gândul la frânghie. Științific, s-o luăm mai de la începuturi. Nu a putut lua premiul Nobel în mirifica perioadă interbelică Liviu Rebreanu pentru monumentalul roman *Ion* fiindcă mai înainte un tot atât de talentat prozator polonez dobândise premiul pentru un roman intitulat *Țăranii*. Nu i s-a acordat poetului, gânditorului, diplomatului Lucian Blaga, din pricină că nici o propunere nu a fost făcută în acest sens. Șerban Cioculescu se interesase amănunțit: numele genialului poet nu se aflase intabulat în nici o arhivă a instituției.

Nu cu multă vreme mai pe urmă, nedreptatea l-a izbit pe singurul romancier român tradus în peste patruzeci și șapte de limbi, poet de asemeni și pamfletar de profesie, cu talpa bine apăsată pe realitate, când goală prin nămeți, când în pantofi de lac prin saloane: Zaharia Stancu. Se strângeau semnături, se făceau apeluri, prolificul scriitor în care șepcarii vedeau un domn n-avu nici el noroc... Se acordă premiul unui poet și romancier sovietic, Boris Pasternak. Ilustrul beneficiar s-a bucurat de el 24 de ore. A fost silit să-l refuze. Mă aflu în redacția revistei literare *Luceafărul*, ocupând importantul post de „cap limpede”, când s-a răspândit vestea. Premiul rămăsese în aer. „– De ce nu mi l-au dat mie,” a strigat directorul revistei, Eugen Barbu: „eu l-as fi primit”. Ieșea iar la iveală incapacitatea juriului scandinav, privitor la ferestre cu flori de gheață de a sorti mult râvnitul premiu cui l-ar fi primit cu brațele deschise. Cu ambele, iar dacă ar fi fost zeu hindus, cu o mie.

Un român dobândește, în fine, premiul Nobel – ah! mizerie, în contul Statelor Unite ale Americii, al căror cetățean devenise – l-am numit pe savantul Palade. Dar nu era un medic scriitor. În țară, figurase, totuși, într-o piesă de teatru, operă a celui mai mare poet în viață, Tudor Arghezi. Piesa se numea *Seringa* și era o răfuială cu medicii pe linia lui Molière, dar cu venin. Medicul în cauză se numea Scaladi și se dovedea din același aluat ca și ceilalți. Nu am habar de ce anume, la un moment dat, însă după ce modelul luase premiul în cauză, Scaladi a dispărut din repertuar. Poate la insistențele Mițurei.

În cei mai lucitori ani ai epocii de aur, dorul de a fi laureatul celui mai însemnat premiu din lume a pus stăpânire și pe inima conducătorului, se pare până în faza melancoliei tânjitoare. Tot ce-și poftise până atunci căpătase – cu fidela Lenuță în teleguță, cu Betty în caleașca aurită, cu Jimmy alunarul în diligență, cu bețivanul Leonid în sanie, cu Iaser pe dromader și în bărcuță cu marele timonier, de toate avusese parte. Ce și-ar mai fi putut dori? Papă nu putea fi, căci ateist, împărat nu, căci țara prea mică, savant de talie mondială nu, căci vânduse pontul soției, poet de geniu nu, căci deja se titularizase Adrian voinicul, academician era de nu mai știa când, plicticoasă poate fi câteodată viața! Da, un Nobel pentru pace l-ar fi înviorat...

Materie în care sprijinul a douăzeci de milioane de români entuziaști nu făcea doi bani, fără cuvântul celor din exil. O unică ocazie de a se răscumpăra se năștea pentru acești copii rătăciți ai nației. Unui distins filosof, smintit în bățai în închisoare, până a se convinge că un armistițiu cu istoria e necesar în anumite speciale epoci, i-a revenit sarcina de a duce propunerea în Occident, Monicăi Lovinescu, lui Virgil Ierunca – și lui Mircea Eliade – dacă nu mă înșel. Arhireacționari, conservatori înrăiți, rupți de glie, orbiți de ură, – presupun – aceștia l-au refuzat. Și astfel nu i s-a acordat premiul Nobel pentru pace lui Nicolae Ceaușescu, nu fiindcă n-ar fi meritat, ci fiindcă era român! Dacă aveți dubii, consultați-l pe actualul candidat la președenția țării, Vadim! El are și documente!

I-a rămas geniului din Carpați să împuște cel mai mare urs din emisferă – balene în Marea Neagră nu sunt – și să conteze mai departe pe adorația maselor. Târziu, într-o cazarmă din Târgoviște, avea să intre la bănuială.

Cât mă privește, că acest bățos juriu boreal nu-mi va acorda niciodată premiul Nobel, indiferent la care specialitate, e un lucru aproape sigur.

Că nici un alt scriitor român actualmente în viață, aş paria unu contra o mie. Viitorul laureat pentru literatură va fi mai talentat decât mine? Posibil, dar improbabil. Din păcate, nu sunt la curent cu literatura băstinașe a ultimului secol, cu iluziile ei, de curând date în vileag, nu exclud ideea că un scriitor mai înzestrat decât mine își degustă, chiar în acest moment, supa de tăiței la restaurantul Uniunii, reflexe absurde nu mă duc cu gândul că, poate, juriul de la Oslo m-a căutat în vreo recentă istorie a literaturii și nu m-a aflat, sunt sigur că nu de aici mi se trage. Și nici pentru că la mijloc mai e și o chestiune de valută.

Ci din simplul joc al hazardului. Pe când Nobel își născocea, pe etape, dinamita sa, atât de așteptată, eu, cu modestul meu laborator de chimie, achiziționat de la farmacia Zlatcu, nu izbuteam să fixez un exploziv pe bază de pilitură de fier și sulf – putoarea acestuia, odată aprins, mă alungă din casă și apoi de pe stradă. În clasa următoare, rezultatele mele la aceeași materie de studiu au dus acolo încât pe toate patru trimestrele regretatul profesor de fizică și chimie, Dumitraș – mai târziu director al Colegiului – mi-a dat nota de trecere punându-mă să scriu la tablă formula aldehidei formice, pe care, cu surprindere, observase că o memorasem. Incompatibilitate, deci, cu Nobel, și nu neapărat în favoarea lui.

Dar să luăm, de pildă, lupta pentru pace, al cărei soldat neadormit am fost timp de patru decenii, numind-o, deasupra fiecărei semnături pe fiecare cerere depusă. Este imposibil să nu se păstreze un exemplar măcar în vreo hrubă a administrației. Să mai spun că premiul a revenit unei persoane cu cele mai mari merite, numai că în viitor? Bahtin, sau cine, pomenea de tăietorul de rinichi și apendice, poftitor de a conduce statul, într-o ordine inversată, de tenorul care vrea să devină pictor, de juristul care pofteste să urce scările Băncii Naționale, de miliardarul care ostenește în fundații de caritate. Se întâmplă în lumea asta lucruri de care n-au știință filosofii, constata Hamlet, poate de aceea, cu toate că nu sunt filosof nu mai pricep nimic. Să mă trezesc mâine prinț de Danemarca, aş cere o bere de la fața locului.

Rămâne, spre amuzamentul destinului, ca un român născut în Germania, trăit și școlit acolo, apoi revenit în țară, să scrie cum a plecat de acolo, asfixiat de realitățile Nemției, și să ia, în sfârșit, premiul Nobel. Pentru romanele lui, scrise, bineînțeles, în limba germană.

ÎNALTELE TOAMNE

În anii mei școlari numele anotimpurilor se scria cu majuscule – obicei boieresc, dacă nu ploconire la cea mai vorbită limbă a vremii, cea franceză. Dintre toate, cel mai sărbătorit anotimp era primăvara, al renașterii naturii, al unor noi, plâpânde, dar cât de verzi frunze, fângăduind soare și luni întregi de binefăcătoare căldură. În timpuri imemoriale, a ieși din iarnă însemna a supraviețui.

De mic, cel mai mult mi-a plăcut Toamna, cel puțin în primele două treimi ale ei – Toamna dimineților cu soare în crucea cerului, luminos pe cel mai albastru cer, cu văzduhuri agreste, iar pe la începutul lui Noiembrie cu magnificele cromatici în galben, roșu, mov pe coastele urcătoare ale măgurilor, în peticele de pădure ale șesului. Iar în curți, straturile de regina nopții, clătinate de zbuciumul vânturilor de seară, slobozeau cel mai tare miros de floare a grădinilor – și cel mai iubit.

Domneau, mai cu seamă, florile de târziu ale Toamnei, dumitrițele roșii, crizantemele imperiale cu petale mai fine decât aripa libelulei, aurii, albe până la transparență, cu acel iz puternic învingând primele rafale de frig. Iar acestea, tot diminețile, la deschiderea ferestrelor stârneau o poftă de viață, de împlinire, de fapte, pe care nici un alt anotimp nu o cunoștea, când se înfiripa acel sentiment liniștit triumfal, tonic, în deplina senzualitate a percepției clipei. Te simțeai parte a unui mister asupra căruia nici o culpă nu apăsa, în păătoasa condiție a omului. Și chiar lanțul de ploi care te închideau în cămările tale tot mai reci, își avea șartul lui – dacă nu tocmai farmecul, pe vremea largilor umbrele ce te ocroteau din toate părțile.

Era vârsta când, citind titlul cărții lui Tudor Arghezi *Ce-ai cu mine vântule?*, îi intuiam doar mângâindu-i coperțile aurii torsul existențial – și când aflam, cu înțelegere, că Toamna era și anotimpul când mureau tuberculoșii – poeți și proletari – pare-se că în urma acelei sete de viață caracteristică maladiei, curmată de umezeală, frig și întuneric.

Dintr-o copilărie ocrotită țin minte descărcarea lemnelor de foc – singura traducere în versuri pe care am încercat-o vreodată a fost aceea din Baudelaire: „Bientôt nous plongerons dans les froides tenebres...” cu sunetul butucilor căzând pe caldarâm. Pentru că mai exista o toamnă, toamna gospodărească, sezonul corespunzând zicalei „toamna se numără bobocii”, toamna pregătirilor pentru apropiatul asediu al iernii. Cu acesta nu era de glumit într-o lume care se troienea cu lunile, la cheremul săniilor, al viscolelor, iubită de cei puternici, lunecători pe schiuri și suflători pe nări de aburi fierbinți.

Cât privește toamna gospodărească, ea începea în momentul când legumele, zarzavaturile, fructele se aflau în cel mai fast ceas al înfățișării, în acea bogăție de culori specificată de faptul că sunt de mâncare. Casele familiilor ce dispuneau de un minimum de mijloace și toate ale clasei mijlocii se transformau în ateliere sau laboratoare. Prin curți, în mari cazane, se fierbea bulionul, care se trăgea apoi în sticle smolite la dop – căci trebuia să reziste o întreagă iarnă. În pivnițe – o casă fără pivniță era de neconceput – se curățau butoaiele pentru murarea verzelor – ați gustat moarea de curechi? – se spălau damigenele pentru murături, se aranjau lăzile cu pământ pentru morcovi, sacii pentru cartofi și ceapă. O încăpere anume găzduia rafturile cu sticle de vin, butelcile cu țuică.

Pe mașinile de gătit – cu lemne, cele mai multe – se preparau dulceturile, șerbeturile, marmeladele, magiunurile, pasta de gutui, o activitate care agita până la epuizare partea femeiască a casei. Gospodine de prima mână produceau conserve la domiciliu, umpleau borcane cu zacuscă, tocău mânățarci, murau ciuperci, într-o întrecere care le antrena onoarea. Soți grijulii aduceau acasă buteliile de porto și gin ale fabricii Zwac din Arad, lichiorurile casei Iuliu Meinl, cutiile de macrouri fabricate la Buftea de un prinț în bunele grații ale reginei. Cei care nu posedau podgorii cumpărau vinuri de la Rhein sau de la Mott, mari producători, – sau produceau în băătăură vin de măceș.

Alba franzelă se cocea în casă, dar și cea de la Gagel sau de la Herdan era gustoasă, cozonacii se preparau numai și numai în casă. Ca și coliva, de altfel. În cămară se rănduiau lădițele de zahăr cubic – cel tos era o raritate – sticlele cu ulei și oțet – marca Cocos, dar mai era și un oțet Urdăreanu! – piperul, boiaua, pungile de făină și mălai, totul bine ambalat și dispus în spații adecvate îngăduiau clanului familial să petreacă săptămâni fără să iasă din casă, mai primind și oaspeți, la o

adică. Acoperită de zăpadă până la ferestre, casa era o fortăreață pregătită pentru cele mai aspre asedii. Gurmanzi, gurmeți, consumatori afiliați dietelor nu se puteau plânge de lipsuri. O glumă a tatei suna așa: „Luați, gustați, nu vă uitați că nu este”.

Cumplitele zvârcoliri ale istoriei au șters de pe fața pământului chibzuitele socoteli ale părințeștii generații. A ieși cu sacoșa la cumpărături zilnice, a te întoarce cu câteva legături de zarzavat – garantat din import – și cu un număr impar de pachetele conținând strict hrana zilei în curs e un obicei generalizat ce nu miră, necum scandalizează pe nimeni. Progresele tehnicii le-au despovărat pe gospodine de ceea ce le făcea de neînlocuit. Ele robotesc mai departe, dar prin birouri, laboratoare, fabrici, agenții, la sol, în aer și pe apă. Câte unele se lasă în voia celui mai vechi dintre instincte și nasc copii. Tot mai puține și, desigur, o singură dată. A ști să pună apă la fiert este ceea ce se poate pretinde, obiectiv, unei consoarte. Restul se negociază. Bucureștii mirosurilor de mâncare ce ieșeau pe un geam, Bucureștii cârciumilor și birturilor populare, orașul în care puii de găină se tăiau la colțul străzii, iar olteanul cu cobilița aducea pește la încă zvâcnind la poartă, în timp ce blocurile de gheață soseau cu camionul cu cai rămân fotografiati în memoria octogenarului. Dacă îi pici în gheare, îți va vorbi de finețurile de la Dragomir Niculescu, de mezelurile de la Rocus și Pațac, de șunca cu silitră, preparată în casă, de băcăniile pe a căror firmă scria „coloniale și delicate” și unde icrele de Manciușia se luau cu polonicul dintr-un butoi.

A fost o perioadă istorică foarte curioasă când kilogramul de banane costa mai scump decât cel de mere indigene sau cel de struguri, de prune. Când se putea mânca o pară apucând-o cu mâna din pom – tempi passati, cum zice neamțul! – o altă vorbă a tatei. Să se fi stârpit în așa măsură tradiția încât nimic, dar absolut nimic din cele ale trecutului secol, de mine cunoscute, în ultimele sale trei sferturi, să nu fi rămas? Au murit actanții, s-au stins obiceiurile, istoria dormitează în muzee...

Însă nu cu toții, nu cu toatele – și nu pretutindeni – mai ființează câteva sate, încă nepărăsite, unde gospodinele trebăluiesc, înainte de a lua drumul Spaniei, orașele din Nord, unde câte un liniștit gospodar își rânduiește proviziile pentru iarnă, cu sorturile și în cantitățile pentru o sută de zile. Văzurăm, la televizor, cel care ține astăzi locul ghicitului în cărți, pasențelor, ghicitului în cafea, în palmă etc, un înzestrat gospodar,

foarte priceput în ale agriculturii și mișcării de bani, cum i se aduceau lăzile cu caltaboși, cum se făcea comanda pentru o sută de litri de palincă. Era vorba și de un vițel, de un purceluș, pentru împăratul, cum sunau vocile ce-l revelau ca pe un bun stăpân. Ce scandal, ce hai, câtă izbucnire de patimi, din ce obscure străfunduri, lovind într-un senior al locului ce-și chivernisea pivnița, hambarul, podul, acareturile în fine, cu cele ce urmau a-i îndulci existența în viforoasele săptămâni ale lui februarie. Om vrednic, bărbatul lucra în capitală, dar revenea adesea la căscioara lui de patru caturi și douăzeci și patru de încăperi – să se refacă.

Adică ce-ar fi vrut inferalii de trăncănitori care i-au sărit în cărcă, să vină acasă cu o sută de grame de parizer de pui, în hârtie? Cu trei cepe și o salată? Cu jumătate litru de apă plată? Să se dea jos dintr-un Logan? Chiar așa?

În prima mea călătorie la Paris, din cele mai puțin de treizeci pe care le-am efectuat, mi-a rămas în minte scena când, pe Boul. Felix Faure, către Rue du Commerce, am văzut-o pe Sanda Stolojan cu un coșuleț pe braț, săltând voios către casă, iar în coșuleț, două felioare de șuncă, făcute sul, artistic, ce e drept, în țiplă și staniol. Nu m-a zărit, nu i-am ieșit în față. Atunci.

În ultima clipă mi se aduce la cunoștință faptul, din cale afară de comentat, că bossul ar fi pretins și o sumuliță de bani, în euro, bineînțeles, sumuliță care nu i-ar fi ajuns nici la acontarea unei garsoniere. Făuritorii de opinie de astăzi, deși cei mai mulți trecuți de jumătatea vieții, nu știu de străvechiul obicei de a i se da oaspetelui, după un prânz îmbelșugat, niște bani, pentru ceea ce se numea în epocă, oboseala dinților. Ienicerii eliberatori introduseseră obiceiul care, iată, s-a mai păstrat.

Acum toată suflarea românească îl hulește pe bătrân, care s-a retras demn în locuința lui, de unde poate adăsta timp îndelungat vrajbele iernii, tocmelile justiției, în depărtate anotimpuri.

Vecini invidioși i-au scris pe gard: mită, partidul istoric din care făcea parte, l-a caterisit. Dacă nici vițelul, nici purcelușul nu mai vin, ciorba va fi rece, iar palinca slabă și neparfumată, o lacrimă i se va scurge de-a lungul nasului. Dar, revenindu-și bărbătește, va cere să i se aducă pomana porcului, din gospodăria personală. Și palincă din ceea veche, din anii trecuți. Căci vom mai fi ce-am fost, și chiar mai mult.

România literară,
nr. 44, 9 noiembrie 2007

PE ARIPILE CRIZEI

O sută treizeci și cinci de miliarde de galaxii se dilată și apoi se contractă, nenumărabile astre pe lângă care Terra e un grăunte de praf se nasc, altele pier supte de negrele găuri – în Cosmos se petrec fără încetare crize de proporții depășitoare minților noastre. De ce ne-am pierde cu firea atunci când, după ani de umflare cu pompa a PIB-ului, bate ceasul contracției: vârful acului pătrunde în veselul, coloratul, zburdalnicul balon. Care face phhh și buff!

Ne îngrijorăm, căci dacă anii de bucuroasă creștere a PIB-ului nu ne-au schimbat starea, ani de criză ar putea să ne arunce în stradă întâi și întâi pe noi, muncitorii intelectuali. Bănuiala că nu pe norocosul vecin, ci pe tine te va pocni ghina nu e lipsită de orice temei: criza n-o descurajează pe Fortuna să-i avantajeze mai departe pe cei îndrăzneți. Și astfel, specialiști în finanțe, economie, administrație, ghicit în cafea ne dau asigurări că un climat mai potrivit pentru îmbogățire decât criza nu s-ar putea afla. Nici n-ar fi de așteptat să treacă toiul: acum e momentul fericitei, maximei lovituri. Gândește-te: cu mia de roni cu care de-abia cumpărai un metru de teren, acum cumperi o ogradă – un stadion, dacă ai prieteni. Prețul imobilelor scade amețitor, e suficient să apeși cu degetul mic un senzor și-ți va aparține ce n-ai visat.

Pe aripile crizei se negociază pe nimica toată acțiuni – adevărate lingouri de aur – mâine, când va izbucni normalitatea. Înfumuratul automobil de o sută de perechi de cai putere care-ți rânjea din vitrine inabordabile, snobându-te, ți se propune acum, leșinat, în cele mai convenabile condiții. Lunar, vei scoate din buzunar câte 28 de euro, timp de cincizeci de ani și va fi al tău, pe viață. Pe a ta, într-un caz pe a amândurora, eventual mai luându-o și altora.

De ce să sorbi un ceai la automat și, sporind efortul, să nu achiziționezi o plasmă, la jumătate preț? Uriașe hale, suind pe scări

rulante batalioane de chilipirgii, deschise 24 de ore din 24, rezervă un etaj unor sute, mii de plasmе în funcțiune, cu sunetul dat la maximum. Chiar vrei să rămâi credincios bătrânului televizor cu ecran bombat care, înconjurat de mobile stil, s-a contaminat de la ele, devenind o antichitate? Atunci să te pregătești pentru o criză al cărei sfârșit nu-l vei mai apuca, iar căreia nepoții îi vor achita scadențele – cea de acum e de vreo douăzeci de miliarde de euro.

Vei fi, ca și până acum, un vechi reacționar, eternul nemulțumit care făcea zâmbre și pe vremea lui Ceaușescu, cântind că nu se găsește una și alta, pe când Casa Poporului creștea, cat cu cat. De pe banca din parcul cu jedou – un dar al lui Vanghele – vei vorbi de la obositul duminică mobil, în loc să combați bărbătește luând, la prețul de un leu, unul nou cu cameră foto, video, radio, ceas, calculator, răzătoare – și agendă! Dar nu vrei să scoți leul acela și harpiile crizei bat din aripi asupra noastră a tuturor. Iar dacă nu vrei ca bănuțul d-tale salvând România, să aducă o gură de aer carpatin Uniunii Europene însăși – recent îmbogățită cu 33 de deputați de-ai noștri, 32 de cavaleri și o jună – nu simți rușinea urcându-ți în obraz, remușcarea mușcându-ți hălci de conștiință, vina coplesindu-te? Ce fel de om ești, care ne strici rânduiala tuturor celorlalți?

Nici n-a lovit bine criza și ai și dezertat din rândurile noastre, ale superconsumatorilor genetic modificați. Visezi la epoca de patriarhală liniște a bunicilor. Habar n-ai ce crize vor mai fi fost pe atunci. Ne informa divinul Mateiu cum că, din 1905, leul căzuse dezastruos din valoare. Parcă îl văd pe bunicul meu Gheorghe ducând-o de mână pe mama, copilă, pe Calea Victoriei, prin magazine cu felurite, încântătoare obiecte. În fapt, răsfoiesc colecția pe anul 1904 a publicației intitulată „Progresele științelor”, „Revistă Enciclopedică, Științifică, Instructivă, Educativă și Moralizatoare”. Format mare, ilustrații dese, unele în culori. Câtă mai progrese, iată-le pomenite în editorialul primului număr: „Cititorul cel mai cult va trage foloase din contactul său cu revista noastră, iar adultul care abia știe să citească va fi surprins că este în măsură să guste satisfacții de o natură superioară; să pătrundă tainele universului; să se inițieze în frumusețile splendide (sic, n.n.) ale astronomiei; să-și explice ultimile cuceriri ale științei: telegraful fără fir, balonul cu cârmă, navigația sub marină, fotografia culorilor, comunicația

cu locuitorii de pe Planeta Marte și atâtea altele minunății ale vremurilor moderne.”

Un lung studiu despre radium preluda pe cel privind *Fericirea în menagiu*, apoi *Codul manierelor elegante*, cu primele imperative: „un tânăr va trebui să dea brațul mamei sale, iar nu surorii, un unchiu nepoatei, un nepot mătușei și un văr verișoarei”. Cugetările sunt și ele la înălțime: „Fugiți de un bărbat care nu crede în fericirea căsniciei” – Carmen Sylva. Un anonim, cu experiența vieții: „E greu de făcut avere, dar și mai greu de a o păstra!” Lume cumpătată. Dar ce cumpăra ea? Iată-i, pe Granpa și pe mama în pasajul Vilagros – totdeauna m-a fascinat, poate din pricina boltei acoperitoare – intrând în magazinul d-lor Maier și Stern, de la numărul 3. Interesat de noutăți, granpa putea să se oprească la un *Stereoscop american*, „confectionat din lemn de acaju american, cu sticle Flammarion ca la lunetele astronomice”. Iar „în acest stereoscop vederile apar mari, clare, distinse (*sic*, n.n.), detașate de fond, ca și cum ai trăi”. Prețul, împreună cu fotografiile, 10 franci. Era televizorul, ce zic, plasma vremii, cu aceea în plus că realiza vederea în relief. În poze: încoronarea regelui Angliei, pe bordul unei nave de război, un voiagiu în India, viața lui Isus, la băi de mare...

Mai atrăgător era, poate, un *fonograf*, marca Lyra Universal, „ultima creație, cu totul perfecționat, având un mecanism de precizie extrem de solid, așezat pe un postament solid fabricat la o presiune de 8000 de atmosfere, lustruit și elegant decorat”, cu un regulator nivelator sistematic, pavilion lung de metal argintat „reproducând clar, sonor și cu *nemaiîntâlnită* tărie, ca cel mai scump fonograf Edison”. Lei 15,50 fără cutie, 17,10 cu trei cântice. Ținea loc de combină, dar nu numai el: fără să fii notist puteai să te înzestrezi cu un *Bandonifon* – instrument compus dintr-un burduf executat dublu din piele și lemn lustruit, dispunând de clape de nikel, ori cu un *Hohnerphon*, acesta cu pavilion de alamă: „*nemaiîntâlnită* tărie la tonuri clare, când line, când tunătoare, când vibratoare”. Aici „prin apropierea și îndepărtarea mânei de pavilion se obține (*sic*, n.n.) tonuri de un efect grandios uimitor”. Ce mai: „Școala cea mai perfecționată pentru a deveni artist muzical”. Costa numai 2 lei – redus de la 3,75. Proporția la care tocmai s-au ieftinit recent electricele.

Dar dacă te ispitea un *Trombino*? La care „suflați fără nici un studiu și fără a avea cunoștință de note, imediat cele mai frumoase cântice,

dansuri, marșuri”. Adică „cea mai frumoasă petrecere pentru case, societăți și serbări, la excursiuni, ture pedestre, cu velocipede și trăsură, la partide de pe barcă”. Sigur, nu sunt numite toate posibilitățile. Nichelat, cu 18 tonuri, era ceva mai scump: 18 lei cincizeci de bani. Cu *Organola*, „cea mai admirată noutate a secolului”, o orgă-muzicuță portabilă, apăsați pe taste „obținând repede acorde în Dur și Moll, precum și acompaniament în bași”. Costa numai 6 lei – un fleac față de gramafon: ăsta costa 78 de lei. Obosiți, granpa și cu mama poposeau la localul din preajmă, al fraților Mircea, „Carul cu bere”, cel mai spațios mai curat și cel mai prompt serviciu, bunicul comanda o halbă de bere – Bragadiru – iar pentru mama, un sirop de zmeură, în butelie cu dop de cauciuc.

Atâtea obiecte dispărute din uz, precum în zilele noastre mașina de scris, stiloul, pălăria, șoșonii, halatul bărbătesc de mătase, pantofii de lac, cărțile puse pe piață altfel decât în pachet cu ziarul – nu insist. Au fost bunicii noștri consumatori, se înconjurau ei, oare, de obiecte perfect inutile? Imaginea unui salon de la începutul trecutului veac, cu inventarul lui, greu de conceput în epoca sticlei și oțelului, ne spune totul. Priviți fotografia salonului/ salonașului, cu sofalele sale, cu consola, secretair-ul, draperiile de catifea, covoarele ample, unele pe pereți, cu statueta, bibelourile, cristalurile, porțelanurile, vase înalte și vâsulețe transparente, șalul de pe pian, florile artificiale din vase, lămpile nouveau style, pe picior de bronz patinat –, dar și casa lui moș Costache, vă mai amintiți? Cea din film.

Criza economică din preajma Primului Război Mondial s-a soluționat prin izbucnirea conflictului armat, cea din '29 prin izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Cum va lua sfârșit criza din 2009 ne-o vor spune rezultatele alegerilor prezidențiale din Iran. Pe aripile crizei, penele sunt când de gheață, când de foc.

România literară,
nr. 24, 19 iunie 2009

MEA CULPA?

I

Prin 1945, cred, june cultivat și poet cu manuscris, licean într-a șaptea, citeam, în revista *Agora*, piesa într-un act intitulată *Artistul și moartea*, al cărei autor, Emil Ivănescu, părăsise de bună voie existența pe acest învolburat pământ cu numai doi ani înainte. Se vorbise mult, atunci, de opțiunea sa suicidală, mai cu seamă că o anunțase din timp, cu o scurtă amânare care-i îngăduise tânărului de douăzeci de ani să audieze un concert de înaltă clasă. Erudit, meloman, autor de proze, piese de teatru, jurnale, fusese o personalitate din rândurile niciodată dese ale hiperdotaților.

M-am repezit la lectură, grăbit, febril, iar rezultatul m-a dezamăgit, poate unde, la nivelul intelectual al momentului așteptam de la o piesă de teatru o anume construcție dramatică, intrigă, acel nexus al crescendo-ului, conducând către o rotundă încheiere. Venind, mai de curând, vorba despre Emil Ivănescu, de scurta lui viață și de împrejurările sfârșitului, nici până astăzi pe deplin lămurite în ce privește adâncă motivație a gestului fatal, și mărturisindu-i lui Alexandru George că *Artistul și moartea* m-a lăsat rece, l-am văzut schimbându-și dispoziția, iar mai pe urmă, în următoarele zile și săptămâni, parcă citind pe trăsăturile feței mele linii după care să mă poată recunoaște.

Vă închipuiți cât de stânjenit am fost când, deschizând volumul *Artistul și moartea. Scrieri*, de Emil Ivănescu, ediție și postfață de Raluca Dună, prezentare de Matei Călinescu, Alexandru George și Alexandru Vona (Institutul Cultural Român, București, 2006), am realizat că peste refuzul meu de la 17 ani mai trecuseră decenii peste șase.

Am deschis, deci, volumul și am început să-l citesc, cu porția, cum se petrec lucrurile la bătrânețele zise adânci. Din alte discuții, în timp purtate, aveam acum și mai bogate date din viața autorului, spre a-mi putea alcătui o imagine holografică atât asupra operei, cât și a vieții.

Dar, mai întâi, ce gândeam despre suicid sau cum au evoluat opiniile mele în temă, de-a lungul vârstelor. Fără mutații. Fire înclinată spre

definiții și clasificări, spre o mai bună cumpănire, fișasem suicidul pe categorii, de la cel postulat de nevoie la cel general, numit gratuit, de la cel eroic – Brutus, Decebal, la cel laș – Nero, Adolf Hitler, cu diverse subcategorii și variate nuanțe, individualizatoare. Chestiune complicată, problema disponibilității eului de a se suprima, în contul liberului arbitru, situează în zona gazoasă a dilemei.

Ca unul care, în adolescență, gustasem cu încântare piesa – în versiune radiofonică – *Ulciorul sfărâmat* de Heinrich von Kleist, iar ulterior citisem cu fascinație romanul *Michael Kohlhaas* de același, sinuciderea sa, în compania unei femei cu care nu avea în comun decât decizia de a-și curma viața, m-a uluit. Mai mult decât lectura *Tânărului Werther*, căreia, curios, i-am admirat mai cu seamă prospețimea. În grindina de romane într-o lungă existență parcurse, personaje pier cu sânge rece lichidate de bestia de autor. Nu puține își trec ștreangul de gât sau înghit acid prusic.

În cotidian, sclavul televizorului are parte asigurată de imagini ilustrative: momentul istoric fiind al clădirilor înalte, tineri, tinere se aruncă de la etaje superioare, maturii, când dispun de avere, de pe terasa vilei în piscină, fete sărace – eventual gemene – se atârână de un pom. Vom fi văzut totul pare a fi lozinca secolului XXI, cu toate că, în această perioadă a globalizării remarc că, iată, nimeni nu se mai sinucide din plictis – *taedium vitae*! În schimb, se sinucid, fără să o știe, destui, prin viața pe care o duc, noțiunea de stres fiind aportul lexical al secolului. Se mai sinucid, tot fără să o știe, și cei care fac politică în afara dorinței de a se îmbogăți. În fine, gloria literară își are și ea victimele ei...

Cât mă privește, ca persoană venerabilă, cu responsabilități onorate, martor involuntar al schimbării de trei orânduiri, război mondial, cutremure – și altele, credeți-mă – am față de sinucidere dacă nu repulsie, oricum rezerve. Poate și din această cauză să nu fi citit *Artistul și moartea* cu acel avans de simpatie care salvează de multe ori lectura. Atunci, cum se prezintă lucrurile la o târzie, dar mult mai atentă, sagace, dispusă lectură? Făcută cu un ochi experimentat, chiar dacă, din aceleași motive, ușor încețat? *Artistul și moartea* „monoact în felul întreținerilor socratice reactualizate de Wilde sau Valléry – în 22 capitole 17 adaosuri” dezvăluie un autor în plină ebuliție culturală – popular vorbind tobă de carte – fenomenal pentru vârsta lui. Situație în care *Artistul* este în chip firesc cult, dar *Moartea* se dovedește și mai și – în treacăt fie spus, dânsa

nu e figurată ca femeie (în unul din ultimele sale romane, Radu Tudoran o vedea ca pe o fată frumoasă, venind în întâmpinare), ci de un bărbat cu pălăria trasă pe mutră.

Într-o singură replică, acest agent care a sosit ca să-l cosească pe Artist pomenește de Byron, Voltaire, Sterne, de operele lor de bază, aduce curând apoi vorba de Gide, de Mann (numele mici sunt, probabil din lipsă de spațiu, lăsate de o parte). Dar Moartea mai știe și de Plotin. Volubil, la rândul lui, Artistul conversează cu subconștientul său, ba chiar cu inșconșientul. Ambii cunosc mai multe limbi și civilizații și se exprimă cu precizie, într-o excelentă stăpânire a termenilor. Și, firește, fiind la mijloc o vizită neanunțată, de un caracter cu totul particular, unul dintre convorbitori nu va pierde ocazia de a ofta: „ah, plutește peste tot în aer o amenințare letală”.

Cu toate că grăbit, ca unul care lucrează cu normă, agentul mortuar se pronunță, cu justete, în câteva controversate probleme de factură general filosofică, de pildă consideră ca esențială nu problema iubirii, ci aceea a timpului. Timpul care va sfârși prin a ucide însași moartea. Artistul, fidel breslei sale, crede că oamenii mulțumiți de sine ar trebui suprimați ca omizile. Zice despre sine: „trist pelerin, rătăcit pe aceleași căi de suferințe ale sufletului”. Este, prin urmare, un romantic care nu se cunoaște. Sau nu încă – dar nici timp nu va mai avea. El mai este și mistuit de „o silă teribilă de tot de face și gândește”, conștient de „balastul nesfârșitului său sentimentalism”.

Dacă Artistul poartă, în chip fatal, stigmatul Autorului, acesta se confundă, cumva, cu Artistul? Care, iată, consideră moartea nu ca pe un semn de întrebare, ci ca pe unul de exclamație! În fapt, Moartea vrea să afle de la cel care tocmai moare... taina morții – și nu află, firește, nimic. Pe parcursul lungii conversații, Artistul efectuează volute ale unor stări sufletești diferite, în imediata apropiere a Morții.

Volumul în cauză reprezintă dosarul complet al unei existențe – prea scurte – și al unei opere – consistentă, în ciuda curmării premature. Eminentele texte semnate de Alexandru George, Matei Călinescu, Alexandru Vona, studiul de încheiere al Ralucăi Duna articulează un dosar sortit să rămână deschis. Problema pe care am ridicat-o la începutul acestor pagini a fost aceea a valorii literare a piesei *Artistul și moartea*, citită în două depărtate momente între ele. Voi spune că la cea de-a doua lectură am fost în posesia unui alt, foarte bogat plan de abordare, întregit, de asemenea, de un gaj de pornire absent la prima lectură. E bine?

MEA CULPA?

II

La vârsta patriarhilor, în dimineți de africană caniculă, când a lucra pare lipsit de bun simț, amăgești timpul răscolind vechi plicuri și dosare, mape, al căror conținut fusese de decenii uitat. Dai, astfel, peste un horoscop amănunțit, pe fiecare mișcare de astre, alcătuit de un bun prieten – poate cel mai bun –, savant în materie, dar care niciodată n-a trecut la ridicarea propriului horoscop. Scrie, în horoscopul mie făcut, că voi avea parte de un trai lung – 83-84 de ani.

Mi-amintesc că, la data întocmirii, termenul îmi convenise, îmi mai hărăzea o jumătate de secol de existență! Acum, însă, când tocmai împlinesc optzeci de ani, privesc situația dintr-un cu totul alt unghi de vedere: între 1295 și 1430 de zile. Aici, vorba tatei, zilele trec încet anii repede, se răstoarnă. Zilele trec cu o fantastică nepăsare. Cu un asemenea calcul care, fără îndoială, ascunde și ceva meschin, timpul se scumpește, afli în buzunare numai mărunțiș.

Acum, o zi risipită în stupide așteptări, curente alergături, cotidiene fleacuri și chinezării de protocol îmi trezește starea de spirit a cuiva care constată brusc că a fost tâlhărit.

Necunoscuți care te opresc la încrucișare de drumuri spre a ți se confesa, trecute dame de maximă elocvență telefonică, plăți întârziate, obligații de neocolit se preschimbă în atentate la cele o mie și nu mai știu câte zile. Și cum nu reacționez cu violență, ba, mai adesea, dintr-o condamnabilă bună creștere – citește lașitate –, nu-l trimit la plimbare pe cel ce-mi consumă miera timpului, se mai întâmplă că-l mai și încurajez, printr-o mimică izbutit complice. Pe când, lăuntric, fierb. Din care sfârșitul mi se poate trage încă înainte de cele o mie.

Sensibil cum sunt la frumos – asemeni multor egoiști (unde am citit eu asta?) –, constat că simțurile mi s-au ascuțit, pe măsură ce mă părăsesc cele exterioare, că am devenit nebun după muzică – măcar acum, că gust

culoarea poate încă mai mult decât sunetul – tot atâtea motive de a mi se face milă de mine, în contextul unui sfârșit anunțat, și asta cu toate că sunt conștient de ravagiile autocompătimirii... Dar ce să mai vorbim, gust bunele bucate, ba și pe cele reci, întind nasul după nobile parfumuri, un perete de trandafiri agățători, în bătaia vântului de la șase seara mă fulgeră emotiv. Ca și părintele meu, am lacrima ușoară...

În fine, o soție devotată și înțeleaptă, fii și fiice, nepoate dacă nu și descendenți de care n-am știut vreodată, fac din mine un om împlinit, rasa mea nu se va stinge, chiar în condițiile încălzirii vremii și a repetatelor dezastre chimico-nucleare din răsărit revenitoare. Sunt, ce mai, șanse ca, printre ultimii oameni de pe pământ, unul (doi-trei) să-mi poarte genele. De care să fie foarte mulțumit, chiar dacă, sigur, nu le va cunoaște proveniența. Și chiar dacă nu va ști o boabă românește. Căci patrioți totdeauna, naționaliști – niciodată. Zău?

De la sine înțeles că într-o asemenea aspectare ideea de a-ți curma firul vieții, ca una din două posibilități alternative de egală valoare, îmi apare nu doar absurdă, dar chiar revoltătoare. Când cineva mi-ar replica, dulce, că vorbește în mine insul convențional, care a ajuns general pentru că ceilalți au căzut în jur, n-aș avea răspuns, opinia fiecăruia fiind sacră, nu spun conținând și un grăunte de adevăr. Odată ce goanga nu mi s-a urcat la mansardă, să mă consider, fie și în taină, genial, trebuie, la intervale, să dau dreptate și interlocutorului. Deci, nu voi afirma că tot ce întreprind, zic, gândesc, compun se înscrie într-o categorie aparte, din păcate într-o categorie inabordabilă înțelegerii omenești.

Voi recunoaște, atunci, că sunt un caz obișnuit, de un mediocru interes, pe măsura eroilor celor mai recente romane, eventual nu tocmai atât de cumplit de plicticos și neinteresant ca ei. Lipsește scandalul, pornografia, absoluta neinspiratie a noului roman. În cazul în care mă vedeți altfel, și anume, mult mai în bine, mă alătur opiniei dumneavoastră – din politețe. Fără să exclud că-mi sunteți, poate, superiori în intuiție. Fiindcă, oricum, se manifestă în existența mea, secretă mai departe – *un brio*. Termenul îl împrumut de la Alexandru George, romancierul, eseistul, omul de gust, el îl aplică fiecărei pagini din cele de la Emil Ivănescu rămase.

Va trebui, așadar, să trec peste un vechi resentiment la adresa sinucigașului, al cărui gest îmi lăsase impresia de exhibiționism, și anume impudic. Să accept că îi era inerent. Și să țin seama că opera literar-filosofică de la el rămasă nu poartă pecetea bunului de tipar auctorial. Că,

în volum, pe lângă *Dialogii psihopatului sau colocviile sfârșitului de noapte* și piesa *Artistul și moartea*, figurează și corespondențe, pagini rătăcitoare, încercări de proze, redevabile unui talent în dezvoltare. Încât, luat în totalitate, volumul rămâne în prim rând dosarul unui personaj. Un actor căruia nu i-a convenit rolul pe scena vieții, dar în mesajele lui ni se înfățișează cu chipul, mădularele și membrele pe care a decis să le exhibe.

Nu vom ști, prin urmare, deloc, în ce măsură se cunoștea atât de bine, încât să nu se înșele asupra persoanei sale. Lăsându-l de o parte pe îndrăgostitul fără de speranță, dintr-o aripă a cărții, Narcis ni se impune ca un adolescent minune, în ebuliția pășirii în tinerețe. Bolnav de lectură, cum banal se spune, ticsit de cunoștințe în varii domenii, cu asigurată replică și intense trăiri. Iertate fie-mi căderile în locul comun, Emil Ivănescu a reprezentat un caz.

Constatare care, din păcate, nu spune mare lucru, ba chiar mai nimic.

Certat cu divinitatea, a scăpat din vedere că în disputa cu Dumnezeu se certa pe sine însuși, se renega, ajungea să se deteste. Până la a-și aplica maxima pedeapsă, extincția, dispariția unei conștiințe care, mai înainte, îmbrățișase întreg universul. Tristă încheiere, fără o morală anume, uniconcludentă.

Asta, excluzând un gest wertherian, simplificator și reductiv de aură. Sigur este că ideea sinuciderii l-a stăpânit de timpuriu, i-a surâs, l-a sedus printr-o logică în ale cărei meandre rătăcim acum, citindu-i opera, dincolo de purul ei interes estetic. Elementar:

„Fiecare lucru conține în sine propria-i negație. *Este motivul pentru care ne putem suprima*” (s. a.). Nu numai că pentru a continua să trăiești îți trebuie un curaj mai mare, dar a-ți tăia firul vieții „necesită aplecarea de o clipă numai a cumpenei sufletești, instabilă între intenție și faptă”. Cu atât mai mult când viața este pretextul unei sinucideri reușite! Oricum, unei sinucideri tardive îi este preferabilă una prematură. Dixit!

Când sinuciderea devine o irezistibilă tentație, cum altfel să procedezi decât urmând sfatul îndrăgितului Oscar Wilde, adică sucombându-i? De ce să nu te sinucizi? Iată o întrebare la care un octogenar ce-și numără zilele ce ar mai avea de trăit și în posesia adevărului cuprins în proverbul arab că nimeni nu e atât de tânăr ca să nu poată muri mâine și nici atât de bătrân ca să nu mai poată trăi un an – n-are răspuns.

Poate, în schimb, judeca meritul literar al unei cărți. Ceea ce, poate, va și încerca să facă.

DORMIND, SĂ VISĂM FRUMOS...

Stă în obiceiul marilor bărbați ai literaturii să-și povestească în amănunt pe cât se poate și fără de adaosuri, visele, făcându-și astfel visuri că cele ce ei visate ar putea câștiga interesul unui cititor care și ei visează, dar nici pe departe așa de colorat, de simbolic, de premonitiv, ci, la grămadă, confuz și, oh! uitând totul la trezire.

Este de remarcat și de tras concluzii că bărbații politici nu procedează niciodată la fel, păstrând pentru ei tezaurul unor coșmare, dacă nu al unor mirifice priveriști de sectoare electorale; știm doar, din relatări dramaticești ce au visat Brutus sau Richard al treilea înaintea unei bătălii fatale, dar deloc ce visa în nopți cu lună plină Hitler sau cumătrul său, Stalin, ori chiar Ceașescu al nostru (aud?), dacă nu măcar savanta lui soție.

Cele ce le visează un literat se transformă în literatură, prin rostirea curentului de moment, încât putem spune, prin analogie, că ceea ce visează un bărbat politic se preschimbă minte-naș în decrete de urgență, legi, programe, constituții. Desigur, dacă am cunoaște la timp ce visează un factor determinant ai Puterii, ne-am lua o seamă de măsuri, cum ar fi schimbarea identității, fuga, exilul, sinuciderea.

În mai multe jurnale, ale mai multor vârste, fiecare părăsit la vremea lui, mi-aduceam în fața ochilor *niște* vise, cu slabele mele mijloace și lipsite, oricum, de impactul emoțional care le dăduse, la deșteptare, senzația unui coplesitor realism. Chiar când cele visate sunt absurde, ostile realității, fundamentate de-a-ndoaselea, frizând imposibilul sau practicându-l deschis, ele au în clipele imperiului lor cea mai vivace autenticitate, nemaivorbind de cele erotice, pe calapodul prozei – și poeziilor – nouăzeciștilor. Fie că ne visăm cu picioarele goale – sau în indispensabili – într-un distins cerc academic ori căutând cu înverșunare o toaletă într-un labirint de săli cu scări monumentale și vaste coridoare în schele, lipsite tocmai de ceea ce, obstinat, sperăm a descoperi.

Sardanapalice ospete ne sunt refuzate de nu știu ce zăvor al decorului, iar dacă apucăm unul din delicioasele preparate, mestecându-l cu colți de rechin, el nu are – dar asta se întâmplă întotdeauna – nici un gust. Precum nici băutura, sorbită ca în deșert. Ea nu are lichiditate. În compensație, lunecarea pe scări verticale, căderea de pe acoperișuri unde, în stare de onorabilitate, nu pui niciodată piciorul, nu provoacă stropșire, durere, preschimbându-se într-o lină plutire matutină. Bombardamentele americane te cruță, cutremurele te evită, intrarea la examene se prelungește atemporal, prietenul mort și necunoscător al noii sale stări, îți dă replici de mare camaraderie.

Am spune, totuși, că visul este neutral și expozitiv, că în vis te asemeni actorului care, la repetiție, duce la gură un pahar sau ridică în furculiță aripa de curcan de la recuzită. O anumită imbecilitate cuibează în fiecare individ, ieșind la iveală în vis ca icebergurile, cu eronate reprezentări arhitectonice, cu teama de a nu te rătăci iremediabil, cu prezențe părelnice și clipe fără sfârșit. Oamenii fără istorie uită ce visează – căci nu țin jurnale – bărbații de seamă evoluează grațios între vise și visuri, susținuți de sponsori fermi, în această țară a laptelui și a mierii ce se numește *tranziție*. Ca în vis, un sponsor dăruiește automobile – plac Mercedesurile! – cu șofer și plata tuturor angaralelor, bașca benzina, pe un an, doi-trei-patru, unui tânăr foarte înzestrat, cu condiția să fie urmașul naționalului bard Adrian Păunescu. Acesta își exhibă fetița la televiziune, cu gitară și recitări, ca să ne înduioșeze asupra unei familii românești și trebuie să recunoaștem că fetița este adorabilă. Nu ne-ar mira să-l vedem pe A.P., la vârsta când nevasta îi naște nepoți, apărând pe micul ecran cu câte un prunc în fiecare braț, ca dovadă a nevinovăției sale politice.

Pe un asemenea post privat de televiziune, ce și-a împlinit visurile trăind din reclame de tampoane intime, din prognozele politice ale d-lui Ion Cristoiu, din dezinfectante WC și din loterii ce oferă totul, cu excepția mântuirii sufletului, ne-a fericit, serile trecute, o întregă formațiune de foști la a treia vârstă, nici haiduci, nici vampiri, lipiți de scaune și conduși cu autoritate la pășunile culturale tot de naționalul bard de voioasă transpirație. Erau în mare formă – dar s-ar fi putut altfel? – Dinu Săraru, Romulus Vulpescu, o persoană ce-și zicea profesor de istoria filosofiei, un domn cu cioc coliliu și cu dinții în suferință și, ca să

fie democrația în toi, o reprezentantă a maghiarimii! – cea de bună-credință, firește!

Ei au vorbit îndelung de una și de alta, în căutare de teme, unul dintre specialiști – toți erau – a atras atenția că semnalul epurărilor de după 23 august 1944 a fost dat de ziarul *Dreptatea*, în chiar numărul din 24 august (mereu cu epurările, țărăniștii ăștia?). De ziarul *Scânteia*, Adrian Păunescu n-a zis nimica. Și parcă nici Săraru. Decenți. Iertători cu greșelile trecutului, ce se explică într-o mie de feluri. Cutremurați de cele ale prezentului, săritori cu sfatul și, necurmat, de un neîndurător bun simț. Duceau la buze paharul cu apă gazoasă numai când vorbea vecinul. Dar operatorul mai greșea.

Îi priveam fără umbră de resentiment, întrucâtva stânjenit, dar nu și consternat, contemplant un tablou de gen, ceva între Goya și Toulouse-Lautrec. Cel puțin Dinu Săraru, trântit pe spate în fotoliu, întocmai ca în imaginea fugară – tot la televizor – de la ultimul Congres al P.C.R., era icoana însăși a absolutei reușite și a celei mai depline satisfacții de sine, cum se înfățișa împlinit cu totul și bun de propus unui studio de filme în căutare de tipuri perfecte de sicilieni. Îi lipseau numai pantofii în două culori cu bizețuri pe bot.

Prin contrast, cu părul răvășit schillerian, indignat și în tăcere, Romulus Vulpescu avea ceva muncit și tragic, de film mișcat, poate unde în compania unor limbuți din respectiva categorie sesiza ironia sortii, fie și făcându-i daruri. Cu doi cârlionți căzându-i jupiterian pe frunte, Adrian Păunescu era, ca întotdeauna, egal cu sine, deci inegalabil. Ermita adevăruri furtunoase, umilind evidența, ataca herculean actuala Putere, se smucea din ochi și șale, căutând verbul – musca dintre ferestre – și din când în când, fără voie, râzând șiret. Doamna maghiară era nemângâiată: la un centenar de existență, școala de pictură de la Baia-Mare rămăsese nesărbătorită – avea, probabil, dreptate. Ceilalți doi...

Cum spun, asigurat că o simplă manevră de buton m-ar transporta deîndată în Vestul sălbatic al unor reglări de conturi prin mijloace sincere – pistol, cuțit, ștreang – sau m-ar transpune în savoarea altor reclame cu miros de săpun, priveam această reuniune, săptămânal revenitoare, fără nici un resentiment, nu și fără o anumită neliniște. Nu m-am temut că niște ipochimeni dați cu fundul prin bărcile cunoscute ar putea într-o zi să ni se suie în cap, m-a cuprins în schimb o tristețe la gândul că societatea

românească este o sită atât de rară încât exemplare sociale cărora li s-ar fi făcut o favoare fixându-li-se un termen de grație întru revenirea pe scena publică – un număr de ani care, de altminteri au și trecut – ne dau lecții de cultură, de morală, cu atâta știință cu cât i-a înzestrat materialismul istoric, că morala este ceva schimbător, variabil de la meridian la meridian, de la epocă la epocă, de la om la om și, de ce nu, de la minut la minut. Și tot atunci m-a cuprins un râs stupid amintindu-mi, neoportun, de nu știu care factor important – vai, al Puterii – care pretindea amnistierea unor criminali galonați, niciodată judecați și condamnați, dar în modul, cel mai curios, primii la avansări...

Și iar îmi vine în minte ideea cu care venea Constant Tonegaru, nu știu dacă înainte sau după eliberarea sa din detenție, deci cu jumătate de secol în urmă, Poetul preconiza, ca osândă mâncătorilor unei anumite materii inomabile, un butoi plin/ras din acest produs, în care subiecții să se afle introduși până la gât. Cineva, cu un iatagan să facă *hârșt!* deasupra butoiului, din zori și până la amurgire. Pedepsă pentru mășcăricii călăului, care-i mângâiau acestuia pulpa.

Ceea ce n-a fost făcut în aceasta țară în care dormind, am vrea să visăm frumos.

România literară,
nr. 23-24, 17-23 iunie 1998

LA UN PREȚ FOARTE REZONABIL

Își dădu la o parte pledul, sări în picioare, din desenul plocatului chinezesc, cumpărat la un preț foarte rezonabil, se ivi capul fâlcos al unui tigru șasiu. Trecu în baie, înfășurat într-un prosop de sorginte indiană, cumpărat la un preț foarte rezonabil, apucă săpunul englezesc, fabricat în Slovenia, buretele chinezesc, achiziționat la un preț incredibil de mic și făcu un duș regenerator, ștergându-se între umeri cu o perie dublă chinezească – la un preț foarte rezonabil. Îmbracă, mulțumit de foșnet, cămașa chinezească, luată la un preț foarte rezonabil, pantalonii, cu firmă franțuzească stâlcită în Orientul apropiat, încălță pantofii din piele sintetică, de proveniență chinezească, achiziționați la un preț foarte rezonabil. Strânse în jurul gâtului o cravată de mătase, de un roșu chinezesc inconfundabil, luă de pe spătarul scaunului danez, cu învârtire de trei sute șazeci de grade, sacoul, impecabil croit la Șanghai. Pe un preț promoțional.

Aprinse aragazul cu un chibrit grecesc, de finețea unui ac, puse la fiert două ouă de proveniență incertă, depuse pe plită ceainicul cu pliculețul de ceai verde, polonez. Până să fiarbă apa, se bărbieri electric, cu un aparat de ras chinezesc, achiziționat prin bursa televizorului la mai puțin de o cincime din preț, își clăti obrazul cu un after-shave englezesc, produs în Turcia, ceasul elvețian de la încheietura mâinii stângi îi vesti începerea unei zile de lucru cu un program dintre cele mai încărcate. În automobilul său, de fabricație coreeană, găsi mobilul uitat la bord – o mică bijuterie finlandeză, cu radio, aparat foto și computer. Acceleră. Din curte mai auzi lătratul lupului său alsacian – dogul danez îi fusese furat. Pentru orice eventualitate, noului câine îi puse un cip americanesc de ultimă generație.

Blocat în circulație, în centru, dădu drumul radio-ului cu C.D.-uri, acordurile triumfale ale celei de a noua simfonii îi calmară starea de inconfort. Sunetul aparatului fabricat în China și achiziționat la un preț foarte convenabil îi descreți fruntea. Sări câte trei treptele de marmură

din import ale instituției, intră pe marea ușă de sticlă austriacă la minutul hotărât. Se așează la biroul metalic – o capodoperă a biroticii, cumpărată de stat la de zece ori prețul pieții, probabil un unicat al designului, deschise lap-top-ul, ascuți un creion chinezesc, gândul îl purtă o secundă la începuturile sale școlare, ani primitivi, când scria cu creioane marca *Dacia*. Pe atunci, cu înconștiență, se fabricau în patrie cerneluri, vopsele.

Anii arhaici, când industria națională producea de-a valma, fără răspundere, ace, avioane, aerosoli, batoze, bigudiuri, burlane, case ale poporului, case ale radioului, case conspirative, cârlige, castroane, tot, tot, totul. Chiar și stilouri cu peniță de aur, marca înregistrată *Carpați*. Se importa cu zgârcenie, ignorându-se capitalul element sufletesc că te simți mult mai bine în calitate de cumpărător, decât de vânzător. Ofertantul propune, cumpărătorul decide. Victor Hugo, în *Mizerabilii*, mi se pare, zicea că e mai bine să dai, decât să iei. Era, însă, un romantic...

Liftul extern al blocului de sticlă fumurie și oțel îl depuse pe omul nostru la un etaj suspendat, cu o superbă panoramă, până spre Argeș. Secretara îi aduse vraful de clasoare – made in Hong-Kong –, în Comisie se dezbătea problema, din zi în zi mai acută, a privatizării văzduhului – deocamdată în Banat și Oltenia. Era din cale afară de poluat, costurile purificării depășeau posibilitățile unui buget angajat în săptămânile creșterii salariale. Aerul acesta, aproape în întregime compromis de noxe, chiar în inima codrilor din rezervațiile naturale, urma să fie scos la licitație, în mod legal, prin strigare, la un preț rezonabil, pentru ca puternice firme de aiurea, cu excelentă reputație, să se angajeze a-l asana, în etape istorice specificate în contract și, bineînțeles, în consens cu normele U. E. Conform caietelor de sarcini, o bună parte din acest aer urma să rămână la dispoziția aborigenilor – pentru consumul intern. Patruzeci și nouă la sută!

Discuția nu se purta atât asupra rațiunii acestei privatizări, ci ridica probleme de proceduri. Practic: dacă trebuia vândut mai întâi aerul obștei – din care zece la sută lucra și locuia în afara hotarelor, consumând aer străin –, sau era mai bine să se privatizeze cursul apelor, prisositoare în ani de tot mai frecvente inundații. Era vorba de sume compatibile ce ar fi urmat să intre într-un buget ale cărui venituri în continuă creștere altfel, nu mai făceau față cheltuielilor. De o mai bună gospodărire a văzduhului, pe modelul celui din Alaska, a apelor, pe modelul Amazonului.

La birou, omul nostru mușcă dintr-un măr importat din Tasmania, se șterse pe buze cu o hârtioară umedă parfumată, scrisă cu literele unui alfabet necunoscut, deschise mapa. Conform xeroxurilor primite, nici o firmă națională nu se înscrisese la licitația cursurilor de ape, cu excepția uneia singure, dispusă să cumpere Săbărelul spre a-l pava cu ciment, și a îndrepta într-acolo pescărușii de pe Dâmbovița bucureșteană – o cerință a U. E. Ecologic, se nășteau dubii.

Pentru suma apelor se ofereau șase sute de milioane de euro – maghiarii primiseră șase miliarde numai pentru un lac – banii ar fi acoperit deficitul de cont curent al anului și ar mai fi rămas ceva pentru mărirea salariilor unor categorii defavorizate – miniștri, parlamentari, magistrați. Creșterea PIB-ului tradițională, de șase la sută pe an, ar fi fost, la rândul ei asigurată, spre disperarea d-lui C. V. Tudor, al cărui partid ar fi pierdut ultimii doi deputați și un senator. Pe tapet, de vreo trei ani încoace problema alegerilor anticipate ar mai fi suferit o amânare.

O firmă nordică ce montase cabluri submarine între Insula Farøe și Insula Paștelui se arăta dispusă, la semnarea contractului, să preia construcția canalului București-Marea Neagră, cu o eventuală prelungire la Timișoara. O alta promitea ozonificarea întregii atmosfere a țării, astfel încât Bucureștii să miroasă permanent a flori de tei, Iașii a iasomie, Constanța a muguri de pin. Iar Clujul a fân proaspăt cosit. Hidrocentrala de la Porțile de Fier ar fi fost astfel renovată încât să răspândească irezistibilul parfum al paradisurilor fiscale.

În parlament discuțiile lăncezeau, omul nostru trebuia să întocmească o expertiză, opoziția se opunea, printr-un bombardament de moțiuni simple, guvernul șovăia, semnificativele creșteri de venituri pe ultimul trimestru al anului îi oferea un răgaz de meditație. Analistii în specialitate opinau – unii că un impozit pe aer, proporționat cu capacitatea medie de respirație a cetățeanului de rând, ar fi preferabil privatizării, alții că atât văzduhul, cât și cursurile de ape pretind bugetului și, în consecință aceluiași cetățean strivit de taxe și impozite, insuportabile sacrificii în plus. Că, odată vândut solul și subsolul, nu e nici o rațiune să nu vindem văzduhul. Din care statul ar păstra, oricum, un procent măricel, în acțiuni, cantitate suficientă pentru uzul intern. Dacă acest consumator ar învăța să-și controleze pofa de achiziții – la prețuri foarte rezonabile și prin

credite apetisante, – la fel ar învăța să respire mai moderat, prin tehnici yoginice la îndemână.

Cunoscătorii înțelepciunii orientale știu că omul are un număr de respirații sortit ca lungime de viață. Dacă respiră mai rar, trăiește mai mult. Japonezii exportau nativilor aflați foarte departe de patrie cutioare cu aer din țară. Deschideai capacul, trăgeai în nări aerul livezii cu cireși înfloriți. La un preț foarte rezonabil. Sticlule pe care să scrie: „Dâmboviță apă dulce”, mă-nțelegi, la un preț foarte rezonabil!

*România literară,
nr. 10, 14 martie 2008*

IERI SCLAV, AZI PATRICIAN

Ca unul care am fumat șaizeci de ani, incluzând zilele nelucrătoare și sărbătorile legale, simt o bucurie răutăcioasă la gândul că m-am lăsat la timp, înainte să începă marea persecuție împotriva fumătorilor, acei incurabili vicioși, paria ai societății ce înaintează în formație strânsă spre țarcurile unde-și vor sfârși zilele între nori de fum și maldăre de mucuri, tușind, expectorând...

Un patron care refuză angajarea unui petent pe motive de culoare a pielii sau anumite preferințe sexuale este numaidecât sancționat, rușinea prin care trece îl va urmări toată viața, va pierde licența odată cu obrazul. Dar dacă un fumător se prezintă, fie și părinte de cinci copii înfometați, patronul e liber să-i arate ușa, cu încurajarea Consiliului Europei și, fără dubiu, a oricărui om bine gânditor de pe ambele țărmuri ale marilor oceane (Marea Neagră nu intră, deocamdată, la socoteală).

Amintiri duioase mă leagă, totuși, de prima țigaretă, precum și de altele, nenumărabile, care i-au urmat de-a lungul unor decenii care au dat istoria peste cap. Pe cea dintâi, cu muștiucul aurit, dar conținând ciocolată, mi-a pus-o între buze, pe la vreo cinci ani, tata, fotografia sepie, de epocă, ne înfățișează pe ambii cu câte o țigare (nu mai zic țigaretă!) în gură, a lui autentică. Și ce-a mai fumat! De vină a fost, bănuiesc, o genă fatidică, ereditatea. Bunicul meu patern, inginer naval transferat la București ca șef al departamentului de tutunuri al Regiei monopolurilor, bărbat falnic care trecea de două ori Dunărea înot pe la Turnu Severin, fuma zilnic o sută de țigări pe care le primea într-un pachet cerat, cu cele mai fine dintre cele mai fine. Tutunurile le sorta personal, călătorind întru aceasta în Macedonia. S-a stins din viață la 49 de ani – de inimă.

Tot atât fuma străbunicul meu patern, doctorul Mihai Millotianu, medicul primar al orașului Turnu Severin. La ieșirea din cabinet a unui

pacient aprindea o țigare, pe care o atingea – incomplet – de cum intra următorul. Dacă pacientul tușea – Turnul Severin era orașul cu cea mai ridicată cotă de tuberculoși din Vechiul Regat – era cu severitate consiliat să se lase de fumat. Zeci de țigări fumegânde se adunau într-o încăpătoare scrumieră din care se ridica gros fumul lor împletit, concurând cețurile londoneze, pâcla învăluind meterezele Elsinor-ului. Doctorul Millotianu a murit nonagenar – de bătrânețe. O ereditate necruțătoare a apăsât, așadar, asupra-mi, ținând locul ursitoarelor. Cel puțin a uneia dintre ele. Cea afurisită.

Dacă posed dovada materială a momentului când am pus țigara în gură, nu mai știu când i-a succedat cea de a doua. Presupun că în timpul bombardamentelor americane din primăvara-vara anului 1944, în pitorescul sat din apropierea Bucureștilor în care ne refugiasem spre a nu complica sarcina fortărețelor zburătoare, undeva pe la margine exista o stație germană de ascultare. Între servanții acesteia și localnici se stabiliseră relații de troc. Pentru cinci sticle de bere indigenă, nemții ofereau una de șampanie franțuzească – regimul schimbului de țigări mi-a rămas necunoscut. Împrejurarea mi-a îngăduit să degustez parfumatele produse ale regiilor germane: Memphis, Echt Orient, Sulyma Rekord, țigări plate, cum mai toate erau pe atunci, și Juno Josetti – acestea rotunde. „Warum ist Juno rund?” suna reclama pe pachetul de țigări. Din bune motive („Gute Grund”) era răspunsul.

Gurile rele răspândeau zvonul că, în realitate, aceste țigări nu conțineau tutun, fiind confecționate din frunze de sfeclă nicotinizate. Dar este posibil ca acest colportaj să fi fost, până la urmă, o componentă a sabotajului forțelor germane de pe întinsul patriei, de către grupele de partizani comuniști. Când și când îmi mai cădeau în mână excelentele țigări Mareșal Antonescu, cu numele conducătorului statului semnat de-a lungul foiței. În noaptea de 23 august 1944 august am fumat pentru întâia oară în fața părinților – care nu au reacționat. Ulterior, primeam un mic peculiu pentru achiziționarea de țigări.

Importante schimbări în structura statului mi-au retezat cu brutalitate accesul la sursa cu care mă obișnuisem. Am trecut, ca monarhist care încă nu mă cunoșteam, la Regalele roșii, Regale albastre (R.M.S.), la țigări București – și la primele americane. Mai vechi mărci naționale dispăruseră – Hunter, Aviator, cutiile metalice cu tutun blond, de

confectionat manual țigări. Ultimul bombardament american nimicise depozitul de tutunuri superioare de la Belvedere, în minele de sare din provincie se salvase grosul de tutunuri inferioare. Se duseseră și admirabilele tutunuri din Basarabia...

În debandada care a întovărășit luarea puterii de către comuniști, țigarea Carpați cu foiță ungurească, o captură de război – se dădea pe cartelă. Devenise monedă de schimb în întreaga Europă, până în îndepărtata Norvegie. Fumători care pierduseră accesul la și mai popularele Plugare sau Naționale au rămas credincioși Carpatelor pentru restul vieții lor. În chioșcuri se vindeau în loturi de câte cinci bucăți, prinse, de către chioșcar, într-o bandă de hârtie. S-a terminat, de asemenea, cu nobilele „Mihai” și „România”. Peste decenii, scotocind prin casa memorială Cezar Petrescu, din Bușteni, am descoperit, cu emoție, o cutie de „România”. Era, firește, goală. Și mi-am reamintit spaima cu care romancierul îl convocase pe tata, într-o întrevedere urgentă. Găsise, într-o carte de Pamfil Șeicaru, din străinătate primită, cartea mea de vizită: „elev Colegiul Național Sfântul Sava”.

Memoria lucrurilor mici, cu care mă mândresc în lipsa celor esențiale, îmi aduce în fața ochilor momentul când am primit prima americană. Mi-a oferit-o Mircea Vasiliu, fiul ministrului aviației, general, pe care curând apoi autoritățile comuniste l-au executat, ca spion anglo-american. În postul său, dezvăluise date despre aviața noastră aliaților, alții decât sovieticii. Tigarea în chestiune, primită sub bolta castanilor de pe bulevardul Ardealului – astăzi al eroilor sanitari – se numea „Straight cut” și era, după nume, de proveniență militară.

Pe când tovarășii, cu vorbele, pare-se ale lui Tudor Arghezi, una fumau și alta vorbeau, în familia Cioculescu se fuma numai ce se vorbea. Șerban Cioculescu renunțase la preferatele sale Camel și, într-un regim de viață spartan, transformase uscătoria din podul casei într-o factorie a tabacului *sui generis*. Pe o suprafață de vreo treizeci de metri pătrați de podea așternuse ziare, peste acestea turna un strat gros de o palmă de tutun. Turna deasupra cumarină, iar peste amestecul rezultat mai punea un rând de ziare. Soarele bătând pe ferestrele de pe două părți ale odăii, preparatul putea fi folosit după un număr socotit de zile. Foițele – Job! – se fabricau din orez!

Se știa și atunci că fumatul este nesănătos, în linii mari avertismentul era cam același ca în zilele noastre. Dar erau de înfruntat primejdii cu mult mai mari – și imediate. Mulți conaționali trăiau – vrând, nevrând, periculos. Tineri și bătrâni, bărbați și femei, militari și civili, bicicliști, ochelariști, săraci sau recent săraciți dormeau cu mâna pe mânerul valizei în care erau pregătite lucrurile de luat în caz de arestare. Mediu în care bolnavi de ulcere stomacale, de emfizem pulmonar fumau în draci. Când se filma o descindere cu tâlc, autoritatea scotea din sertarele celor tocmai arestați pachete de Kent – semn clar că urma pedeapsa cu moartea.

A te trezi duminică dimineța la tine în pat, fără ca totul să fie un vis, era un câștig cât se poate de gustat. Care putea fi primul gest, decât a întinde mâna după cutia cu chibrituri? Supărătoare rămâneau degetele înnegrite de nicotină și răsuflarea duhnind a mahorcă.

Nu lipseau excepțiile. Circula o întâmplare de cancelarie privind un elev prins fumând. În consiliul profesorilor, dirigintele propusese eliminarea pe o săptămână a făptașului, cel de filosofie eliminarea pe un trimestru, un altul pe tot anul, până la eliminarea din toate școlile. Veni rândul profesorului Forțu.

- Dumneata, domnule Forțu ce pedeapsă propui?
- Capitală, răspunse acesta pe un ton grav.
- Cum adică, domnule profesor?
- Să-l de-ca-pi-tăm!

Am apreciat tăria tutunului roșu din țiğările Fontaneres Rubios, dulceața tutunului blond din țiğările State Express, am tras în piept fumul albastru al Caporale-lor cu tutun negru – și, desigur, am testat nenumărate mărci ale tutunului castaniu. Și-au avut vremea lor de aur, în cele mai grele vremuri. Pentru asta fuseseră făcute.

Am fumat șaizeci de ani. Sunt șaizeci de minute de când m-am lăsat. Mă simt alt om, spiritualizat, despovărat, liber precum Ferrante Palla. Ieri, pufăind impur, azi cu nasu-n azur. Ieri sclav, azi brav. Ieri boșorog pestilent, azi veteran eminent. Cei ce mai departe fumează au problema lor care-i privește. Lumea e plină de perdanți – și doar de o mână de iluminați.

Oricum, nu se mai putea. Se scumpise peste măsură.

AȘA E CĂ N-AM...

Pe gânduri, la finele unei noi tentative de sondare a mirajului unei opere unice și a unei vieți încărcate de necunoscut, carte datorată dlui Ion Vianu și intitulată *Investigații mateine* (Editura „Biblioteca Apostrof”, Cluj, 2008), fac marginala observație – deocamdată – că, pe când a râvnit postul de prefect, de parlamentar, de ministru plenipotențiar, Mateiu I. Caragiale n-a fost ispitit o clipă de un post de primar, cu toate că și acesta i-ar fi putut aduce mult prețuitele decorații.

Asta în ciuda faptului că, de la începuturile României moderne, cel puțin postul de primar al Capitalei, al Iașilor, Craiovei, fusese deținut de mădulare ale unor celebre familii, de generali, de persoane cu înalte poziții/ situații sociale, iar dintre aceștia unul ca Pache Protopopescu lăsase obștei un nume de neuitat, întrecând reputația unui prefect, parlamentar, ministru chiar. Pe semne unde profesia necesita și atunci o asiduă prezență pe teren, frecarea de acea pletoră de care Mateiu întreprinsese atâtea eforturi de decanalizare. A fi primar al Sinaiei, pe vremea lui Ion Luca Caragiale putea fi o adevărată plăcere, în împrejurarea în care urbea găzduia perechea regală o bună parte din an, iar orașul se dezvolta rapid, pe măsură ce bucureștenii descopereau încântătoarea vale a Prahovei.

A fi primarul Capitalei, în timpul copilăriei și anilor de formație ai lui Mateiu, era, totuși, un post rezervat elitelor, chiar dacă problemele țineau de gunoi, sacale de apă, inundații, incendii, ordinea la manifestații politice de câte trei sute de participanți. Unui primar energic i se mai spunea și „cneaz”! Ce e drept, postul nu era învăluit în nici o aură de ritual și ceremonie. N-avea mister...

Iubitor de case vechi – încercase, foarte tânăr, să intre în posesia celei mai vechi case din București, casa Melic, poftise la o prematură bătrânețe un imobil delabrat pe strada Carol, colț cu strada Olari, unde starea

amărâtă a casei răspundea aceleia proprii. Mai curios încă, instalat, în fine, într-un luxos apartament în centrul Capitalei, ducea dorul casei de mahala, cu leandri și lămâi pe prispă, cu liniște, sațiu. Semn că soarta nu-i hărăzise darul de a se bucura de viață așa cum decurgea, că o adâncă nemulțumire mocnea în însăși alcătuirea insului. Moștenită, dar în altă gamă, de la detestatul părinte.

Alegerea de primar a fost unul din jocurile copilăriei mele, de care mă feream însă, pe cât îmi stătea în putință, nesuferind violența și viclenia acestuia. Un băiat, luat la ochi de grupul de copii ce se energizau în recreație, era declarat primar, ceata sărea pe el, așa-zicând că-l sărbătorește, în realitate ciupindu-l, ciufulindu-l, trăgându-i o strașnică bătaie, în sunetul uralelor și al aruncărilor în văzduh. Socot că acest joc, pierdut astăzi, venea din mare vechime, originea putându-i fi căutată în ceremonia alegerii de rege în societățile primitive, așa cum o descrie, în *Creanga de aur*, Frazer.

Regele se investea cu o putere absolută pe timp de un an, după care era, inevitabil, căci ritual, sacru, sacrificat. Cel ce avea dreptul de a se bucura de grațiile oricărei fecioare/femei, de orice bun, de oricare serviciu, ascultat orbește, era cu grijă păzit, către sfârșitul „mandatului”, ca nu cumva să-și ia tălpășița. În caz de evadare, era urmărit, prins, adus înapoi și ucis. Obiceiul pare cu totul părăsit în zilele noastre, când postul oferă patru ani de siguranță și o onorabilă ieșire din decor, dacă nu până și o realegere. Dacă primarul nu are dreptul de viață și de moarte asupra supușilor, ca un rege din străvechime, nici sfârșitul nu-i este crunt – și dinainte știut.

Față de consumul de emotivitate al recentelor alegeri comunale din țara noastră, obligând preopinienții la realizarea de proiecte propagandistice originale, atractive, de natură să-l determine pe alegător înainte de toate să se prezinte la vot și, firește, să-și manifeste preferința pentru candidatul în chestiune, inerția, obstinată tendință a cetățeanului de a se deroba, spune ceva cronicarului. Firea sa sceptică, frecvent pățită, ar conchide că interesele nu coincid, luând, cum se citea într-o carte a vechiului meu profesor de logică Ion Zamfirescu, forma unei prăpăstii (Șerban Cioculescu dimpreună cu Vladimir Streinu se amuzau copios de formulă!), un anume contratimp de afect e la vedere.

Pe când candidatul se dă de ceasul morții să-l convingă pe alegător că el e cel mai bun, mai potrivit locului, momentului, postului prin urmare, energetic dar tandru în fotografie, înconjurat de copilași bucălați sau de fermecători adolescenți, în ediție îmbunătățită, pe când jocul fotografiilor crește, de la cutia de chibrituri la panoul întins de-a latul unui bulevard, anonimul alegător se rezervă, tainic, într-un temeinic proprietar de mister. Fie că știe de la început cu cine va vota, fie că se va decide în ultimul ceas, alegătorul se complace în starea de marea necunoscută, lăsându-se curtat cu îndelungatul exercițiu al unei curtezane ce-și ține pe jar pretenții.

O tristă experiență îl avertizează pe alegătorul nostru că deîndată ce noul primar își va lua postul în primire va deveni invizibil, intangibil, inabordabil, Dalai Lama în cercul de consilieri separator de vulg. Credincios în Pronie, necredincios în minuni, alegătorul nu-și face iluzii, nu se înhamă la speranțe. Unul din trei se va prezenta la vot în orașe, unul din doi la sate în primul tur, poate încă mai puțini în cel de-al doilea. E o cifră care nu deranjează nu numai la noi, dar chiar în lărgita Uniune Europeană, la al cărei sân ne alintăm. O Europă îngrijorată de prevestiri amenințătoare pentru chiar ziua de mâine. Bulimia de consum a omului hipercivilizat al celui de-al treilea mileniu a secat sevele pământului sau le toacă la iuțeală. Clasa de mijloc a țărilor bogate, fundamentul lor socio-economic, începe să se simtă strâmtorată, cei săraci se văd mai săraci ca oricând, cu apăsarea foamei. Desigur, cum mai trebuie să treacă o generație (două?) până să atingem nivelul Occidentului, necazurile noastre sunt altele.

Vom avea, avem, un nou primar stăpân pe mijloacele de rezolvare a drăceștii moșteniri a circulației prin urbe? A canalizării unor străzi/ulițe, din Capitală, totuși? A electrificării unor cvartale de neplătitori ereditari? Vor deveni Bucureștii un centru de interes turistic, puhoai de străini îi vor potopi muzeele și parcurile, ocupând până la ultima cameră hotelurile, năpădind în toate restaurantele, încântați a fi dat lovitura? Sau în chiar cea de a doua săptămână de la instalarea noului primar ziarele, televiziunea, prin vocile așa de familiare ale unor specialiști în a se trage de șiret cu mai marii statului vor clama dezastrul de la primărie, incuria, incredibila risipă de fonduri, nerușinatele afaceri, îmbogățind dintr-o lovitură tipi patibulari împotriva cărora justiția nimic nu poate face?

Va începe noul primar o trântă pe viață și pe moarte cu Consiliul său? Își va îndulci nobila suferință de a nu fi înțeles prin fructuoase călătorii în străinătate, îngăduind să nu fie de față tocmai când e mai multă nevoie de el – și prezent la orice tăiere cu foarfeca a panglicii? Am votat, voi vota din nou și – atenție! – cunosc numele câștigătorului și vi-l voi divulga de îndată.

Așa e că n-am greșit?

România literară,
nr. 22, 23 iunie 2008

ADIO, OLGA!

În ziua când Ceaușescu părăsea în elicopter Capitala, îndreptându-se spre ultima stație, îmi petrecusem dimineața printre manifestații din fața Intercontinentalului – foarte obosit, la întoarcerea acasă, legată de o peripeție chiar în poartă, primesc un telefon de la Alecu, a-i spune numele de familie celui decretat cel din urmă boier ar fi inutil. Îmi spunea că pleca de la postul de radio către televiziune, dar că la postul de radio era nevoie de oameni. Și că ar fi bine să mă duc acolo.

Eram tânăr, pe atunci, de-abia dacă împlinisem șaiszeci și doi de ani, așa că am plecat numaidecât. Am găsit o harababură nemaipomenită, un du-te vino ca la Gara de Nord, lume intrând și ieșind pe toate părțile, fiind prin toate încăperile instituției.

Pe coridoare l-am întâlnit pe Andrei Cornea și pe încă un tânăr, Radu Bercea, ce avea să devină conducător de Institut, tot cu bărbită. Prezența noastră n-a stârnit entuziasmul celor din conducere, nici al personalului curent, totuși ni s-a pus la dispoziție, în cabine separate, câte un microfon. Foarte emoționat, am folosit prilejul spre a mulțumi postului de radio Europa Liberă pentru imensul serviciu pe care, cu fidelă continuitate ni-l făcuse, timp de decenii.

Mi-am regăsit glasul, pe care l-am folosit cu elocuția coerenței, spre a observa, ca și colegii mei, la plecare, că vorbisem la un microfon mort, fără nici o legătură cu emițătoarele. Cum pe săli circula zvonul că sosesc teroriști să ne bubuie, am tulit-o, fără a ne mai lua rămas bun. A fost prima farsă pe care mi-a făcut-o politicul, în chiar cea dintâi zi de libertate. Habar n-aveam câte altele, la fel de reușite, aveau să mi se mai facă. Nu intuiam că prăbușirea comunismului avea să semene cu o cădere de pe Himalaia produsă, împotriva legii gravitației, ca o lină lunecare de aripă de fluture. Un vis.

Reamintindu-mi momentul revăd cum, într-o altă încăpere, tot cu ușa deschisă, un alt vorbitor, în posesia unui microfon ca al nostru, citea, interminabil, un poem, chiar atunci compus, dedicat Revoluției. Era un op în afara oricărei valori literare, un fel de litanie, mânia cui n-ai fi gândit. Citind și tot citind, pe trăsăturile insului, ce scotea foaie după foaie, se instala extazul. Și am remarcat cum citea cu ochii închiși.

Dacă n-am avut parte să mă adresez postului de radio Europa Liberă în prima după-amiază liberă, regretul a pornit din partea unui vechi făptaș. Vorbisem acolo, prin 1969, la Paris, invitat de Monica Lovinescu. Ea transmitea, de la R.F.I., rolele la München. La plecarea în Franța, prima ieșire în Occident, colonelul de Securitate ce-mi întinsese pașaportul îmi spusese pe un ton amabil că, dacă vreau, pot chiar să vorbesc la Europa Liberă. Ceea ce am și făcut, o singură dată, intervievat pe o temă ce nu-mi putea aduce pieirea – stricarea limbii, în patrie. Răspunsesem cu precauție și floricele. Pe exilanți îi uluise reaua vorbire a actorilor Naționalului, în turneu parizian. Prestația mi se achitase pe loc, părăsind clădirea R.F.I.-ului i-am făcut o poză Monicăi, cu turnul Eiffel în perspectivă. Am toată încrederea că microfonul parizian a fost unul în funcție. Curios, autoritatea nu mi-a pus, la întoarcerea acasă, nici o întrebare.

Ce a însemnat pentru mine – ca simplu cetățean al R.P.R. și apoi R.S.R., gladiator cu vocația luptei pentru pace, deasupra oricărei semnături – Europa Liberă, nu se poate exprima în cuvinte, mai cu seamă referindu-mă la situația mea de mare colportor de știri – vezi cartea Securității. Cu ce febrilă nerăbdare îi așteptam pe Bazakonov și Minciunin, pe Olga Prapaditova, cu inimitabilul ei accent rusesc, la ora de satiră! Și cât de nesărat acel Mister Spertzley, cu care replica postul național.

Referent tehnic II, cum mă aflam, dispuneam de mijloace modeste, dar un aparat de radio „Victoria”, cu două difuzoare tot am putut achiziționa, ca să pot asculta postul preferat. Bogătanii cumpărau splendide cutii de placaj lustruit, made in R.D.G., cu sunet amplu, iar cei mai chivernisiți, aparate sovietice marca „Baltica” – vuietul acestora acoperea o piață. La Neptun, în vila scriitorilor, pe șezlongul de pe terasă, ascultam Europa Liberă în urechi, pe un apărățel portabil – Tehnoton. Pe când Alexandru Ivasiuc conversa alături, în engleză, cu două fermecătoare admiratoare scandinave, iar Fănuș Neagu urca treptele la etaj, în felul său inimitabil.

Da, Europa Liberă a fost, timp de decenii, firul ombilical care ne-a legat de lumea liberă. Dacă într-o scurtisimă perioadă regimul crezuse că va putea încheia pace cu postul Europa Liberă, mai apoi a trecut la acte exterminatorii, înjunghierea lui Emil Georgescu, atacarea, în stradă a Monicăi Lovinescu, atâta cât să nu moară, bombe la sediu și plicuri explozive la domiciliile actanților. Dacă nu s-a reușit dinamitarea postului, s-a trecut la infiltrarea lui. Câte o cârtiță ieșea din coșul de hârtii și gonia prin coridoare – după râme. Alta, mușuroia prin București. Bestiole cu viață lungă și barbișon.

Postul de radio B.B.C., postul Europa Liberă își încetează emisiunile în limba română la întâi august a.c. Nu am cunoștință dacă o fac considerând că, odată România intrată în NATO și în Uniunea Europeană, misiunea lor e împlinită sau dacă, seamă ținând de ce se petrece în România, socotesc partida pierdută. O instructivă discuție la postul de radio B.B.C., între domnii Emil Hurezeanu, Neculai Constantin Munteanu și Mititelu, pe tema acestei decizii, evoca etape ale funcționării posturilor în chestiune, însemnătatea lor în menținerea unui spirit de rezistență/ libertate în țară, rolul lor informativ. Discuția sfârșea, melancolic, printr-o ridicare din umeri în fața acelei evidențe, a posturilor de televiziune din patrie, în proprietatea unor moguli, modelând o firavă opinie publică. Posturi unde adevărul se pronunță cu gura închisă și unde bebelușul răsfățat rămâne dl. Ion Iliescu.

La B.B.C., în fiecare zi, la două depărtate ore între ele, dl. Benedict Adamescu ne oferea un ceas de muzică simfonică, variind epocile, curente, într-o autentică academie muzicală, unic prilej de rupere de cotidian în cea mai zgomotoasă Capitală europeană, unde ambulanțele a numeroase firme se încrucișează pretutindeni cu sinistrelor urlete, chiar, dacă nu mai cu seamă, când calea e liberă. Foarte curând dl. Benedict Adamescu ne va spune pentru ultima oară „cu bine”, fără a ne mai anunța programul zilei de mâine. Îi vom păstra vocea pe bandă – iremediabil sentimentali.

„Economii, Horatio, economii”, ricana Hamlet, într-o bătaie de replici, economii repetă o lume care se descoperă, dintr-odată săracă și la al cărei bal nepoatele mele vor apuca secunda în care litru de motorină va costa cât automobilul, iar cartea cât un biscuit. Vom rămâne, noi aborigenii valahi în 2012 fără țigări, în 2020 fără gaze – sau invers – și, o

săptămână mai târziu, fără mari corupți. Nu și fără un Parlament ales prin vot uninominal, unde ar fi păcat să nu legifereze d-nii Ghișe și Funar. Pentru ca, mai civilizați ca astăzi să auzim numai vești bune, spre a trăi într-un admirabil echilibru, uitând cu totul de eminenții savanți sovietici Minciunin și Bazakonov, de dulcea lor consoartă.

Adio, Olga!

*România literară,
nr. 26, 18 iulie 2008*

CASA CU FERESTRELE DESCHISE

Precum se știe corpul omenesc se compune din două identice, însă nu simetrice părți, lipite între ele, cel puțin într-un loc cusătura e la vedere. Cel mai bine se vede lucrul acesta studiind cu atenție chipul omenesc, partea dreaptă în comparație cu cea stângă a feței. Ele nu sunt de aceeași mărime, împrejurarea, de altminteri, asigură caracter fizionomiei. Anticii eleni cunoșteau, ca observatori excepționali ai omului și a tot ce-l specifica, acest dat, sculpturile lor redau personalitatea, aducând zeii la dimensiunea umană și oamenii la cea divină. Doar cioplitorii din epocile timpurii ale artei grecești modulau figuri perfect simetrice, cu aer hieratic, de altunde și de nicăieri. Le-a preluat arta cea mai modernă...

Șerban Cioculescu avea, astfel, o pronunțată disimetrie facială, cei care-i pictau/sculptau chipul încercând s-o modereze realizau o figură abstractă. Să nu mai vorbim de cele două hemisfere ale creierului identice, în aparență, dar cu funcții atât de diferite. Și să nu pomenim, de asemenea, că ceea ce ținea de latura stângă a fost – cam pretutindeni – considerat ca slab. Un etimologist de ocazie, de profesie miliardar și român – din exil și de acasă – găsisese etimonul mâinii stângi, ca obosită: stanca, în latinește. Fantezist, probabil, dar sugestiv!

Un cunoscut om de litere francez demonstra, cu fotografii, într-o celebră revistă de la finele secolului trecut, expresiile diferite ale celor doi ochi omenești. Unul melancolic, introvertit, neliniștit, bănuitor, altul vivace, scrutător, participativ. O realitate. Sufletul însuși se divide la omul faustic, punând pe jar posesorul (Zwei Seelen wohnen, ach, in meinem Brust!), situând insul, cu vorbele lui Arghezi, între înger și măgar.

Așa cum unii dorm pe o parte, iar alții pe cealaltă, și în politică a fi de dreapta sau de stânga ține de factori imponderabili. În mare, sunt de dreapta tradiționaliștii, din cetele adoratorilor trecutului mirifico-edenic, cei legați de țara profundă, dinafara timpului, totuși cândva înzestrată cu

admirabile rânduieli, de o organicitate astăzi pierdută. Sunt de dreapta, dar ceva mai sus, cei ce-l consideră pe individ factor determinant al istoriei, prin efectul personalității, cei care jură pe elite, ca garante morale ale colectivității și generatoare de cultură/civilizație. Insul respectat în dauna masei. Cu mefiență față de progres, care poate cu destulă ușurință să se transforme într-o sursă de corupție...

Într-o dreaptă pragmatică se situează confortabil adepții unei guvernări paternaliste, capabilă să țină în frâu relele instincte ale numitelor mase, dar și puterea devastatoare a banului. Bogatul e ținut sub control, săracul asistat. Bogătaşului i se asigură secretul bancar, yahtul, caii de curse, săracului o pâinișoară, un acoperiș decent deasupra capului. Iar la extrema dreapta se instalează utopia, Fata Morgana unei societăți perfecte, făcută pentru un mileniu – patruzeci de generații de-a lungul cărora supușii, entuziaști, supușii am zis, cunosc fericirea. Cei ce se opun, din ignoranță sau perversitate, sunt aduși să regrete spontan.

Omul de stânga e un democrat necondițional, încrezător în capacitatea insului uman de a accede la fericire prin înlăturarea tuturor piedicilor care, din timpi imemoriali, l-au aservit, amintindu-i la tot pasul că e o creatură dependentă, trecătoare, născută să sufere, să rabde, să aibă stăpân. Omul de stânga crede în progres, îl cultivă, acționează în vederea construirii unei societăți comunitare, egalitariste, ieșită din menghinea abuzivelor elite. Dacă insul stingher se înșeală, rătăcind pe drumuri labirintic greșite, masele în schimb sunt infailibile, un instinct absolut le orientează într-o salvagardare propriilor interese. Ele făuresc istoria, preferând, ca mijloc de operare, revoluția – în față ies cei mai buni, care, adică îi reprezintă cel mai bine. În caz că nu trădează...

Omul de stânga vede în politică instrumentul prin care cei de soartă nedreptățiți – naștere în medii defavorizate, în locuri mizere și în momente istoric nefericite sunt împinși să-i ajungă din urmă pe răsfățații aceleiași soarte. Se recomandă egalitarismul, ca factor de onestă împărțire a bunurilor acestei vieți. Statul e organizat, condus și pus în mișcare de cei fideli, idolul rămâne munca, în zilnica vorbire, cuvântul care revine este: științific.

În virtutea unei viziuni globale, toate aparțin tuturor, adică nimănui. Căci asupra proprietății apasă un blestem. La extrema stângă se înregimentează acele ființe de extracție umană pentru care obișnuitele

mijloace de reglementare politică – parlamentarism, multipartitism – sunt, în realitate, criminale strategii ale unor dușmani de moarte, pentru care nu există cruțare. Orânduirea pe care o preconizează această extremă nu se mulțumește cu un mileniu – ea e pentru totdeauna, o dată ce o alta superioară nu se poate concepe. O societate fără clase va cunoaște o prosperitate nelimitată, fapt care, neîndoios îi va determina pe oameni să fie cumpătați, să poftească numai ce le e de trebuință. Cum spuneam, cele două fețe sunt identice, dar asimetrice.

Într-un regim democratic parlamentar, cu îngrijorătoarele mutre ale deputaților și somnolentele figuri ale senatorilor, guvernările prin alianțe de partide sunt consecința votului popular, care nu se mai îndreaptă spre un singur declarat salvator, chiar când are la dispoziție candidați de talia unui C. V. Tudor, Dan Voiculescu mai nou dl Mircea Geoană, deocamdată cadet plin de râvnă. Cu partide care au câștigat voturile a un sfert sau o treime din popor a luat naștere, în 2004, Alianța Dreptate și Adevăr, cu două formațiuni de bază întocmind un corp asimetric, dar cu jumătăți aproximativ egale. Învinsese gândul că, înlăturând talașul lungilor guvernări iliesciene calea spre intrarea în Europa va fi înlesnită, că se va pune capăt unei sufocante corupții, că, în sfârșit, va lua sfârșit prea lunga perioadă a descotorosirii de comunism, că, poate, acesta însuși va fi, de la tribuna Parlamentului, condamnat. Că se va intra în normalitate.

Și chiar așa s-a întâmplat, în cele mai multe din privințe – dar nu pentru multă vreme. Sudura dintre părți n-a rezistat, o vizibilă disimetrie a scos la iveală un chip chinuit, minat de griji și insatisfacții. Coaliția, juna copiliță purtând cofița pe cap s-a transformat într-o chinuită de osteoporoză babetă. Riduri ce nu s-au mai putut ascunde au umplut de drăcească bucurie inima opoziției, ce-și vedea renăscând nădejdi la care, mai an, nici nu putea gândi.

Mai grav încă, certurile de alcov s-au petrecut cu ferestrele la perete și cel puțin atâta puteau reține mulți sau târzii trecători, că nu încetau la nici una din orele zilei/noptii.

Trecând eu, cu foarte mulți ani în urmă, pe una din străzile pitorescului cartier pe care l-a spulberat Ceaușescu, de la o fereastră deschisă am auzit o furioasă voce feminină, ce-l invectiva pe un bărbat, necredincios, probabil, dacă nu și mincinos. I-a strigat, în pofida fondului principal, de cuvinte: „nerușinosule!” – vorbă ce mi-a rămas în memorie

prin straniile mecanisme ale acesteia. Spre deosebire de ceea ce se întâmplă astăzi, nerușinosul tăcea. Poate cu câștig.

Obişnuit, pe când organele puterii depun toate eforturile între – scuzați! – implementarea programului de guvernare, opoziția sapă la temelia construcției, într-o nebunească încordare de a ieși din inconfortabila situație de a se afla în afara zidurilor Edenului. Dacă scopul este murdar, mijloacele de a-l atinge sunt pestilențiale. Câte un nas uscat și subțire se ridică deasupra mirosurilor. Aerul pe care-l emană din gură, nări și alte orificii este încărcat de microbii disperării.

Totul spre a-l duce pe alegător concomitent la urne și la balamuc. Distinșilor locatari ai casei cu ferestrele vraște este momentul să li se spună că, pe afară, bate un vânt de o asemenea viteză, încât poate azvârli pe geam canapeaua. Dacă mâniații locatari ai imobilului în chestiune nu intenționează să-și administreze otravă, să folosească pistolul, satârul, pumnalul, să pună foc casei, atunci bine ar face să închidă ferestrele și să-și prepare un ceai de tei, pe care să-l soarbă în tăcere.

La un vechi patefon, obiect retro în salon, cu discuri de la talcioc să pună placa „Ce bine e cu tine, de-ai ști cât e de bine, aici m-aș cuibări, n-aș mai pleca de-aci...”. De la orice distanță vom auzi lingurița învârtindu-se în ceașcă – și vom respira ușurați.

BUCUREȘTI, ORAȘ FRUMOS

Nefolosind bastonul – deși îl posed pe al bunicului, un nemuritor și zvelt baston din bambus – nu pot reedita călătoria lui Tudor Arghezi prin Bucureștii de dinaintea celui de al Doilea Război Mondial, Bucureștii cu prelungirile sale spre Cernica. Prin Bucureștii interbelici însă am circulat, în lung și în lat, în perioada când discursul perceptiv era încă la prima imprimare, reținând amănunte care nu se șterg restul vieții, nu rareori în locul unor date mult mai necesare în prezența cotidiană.

Citind elegantul studiu al doamnei Graziella Doicescu, franc intitulat *Captivantul București interbelic* (Editura „Vremea”, București, 2008), m-am simțit ca la mine acasă, autoarea fiind, din prezentarea de pe cea de-a patra copertă, o personalitate multiplă, cu o activitate prodigioasă, profesoară de fizică și chimie în același timp un sensibil artist plastic și o scriitoare de talent. Cu precizarea că este și autoarea unei cărți de referință despre familiile aromâne din România. O fericită, prin urmare, fuziune între spiritul științific și cel istoric, la o adeptă a frumosului.

În construcția ei, cartea dedicată vechilor București pleacă de la micile meserii, oltenii cu cobilițe și coșuri, frizerii cu frizeriile lor, flașnetarii, florăresele, ursarii, lampagiii, brutarii vestiți, dar și anonimii bragagii. Apoi cârciumile, bodegile, restaurantele, hotelurile, cofetăriile, barurile – un soi de ghid într-un oraș care nu mai există decât pe mici porțiuni, un Babilon îngropat în uitare și, desigur, o cetate captivantă prin îmbinarea ei de pitoresc balcanic cu europeană civilizație. Lucruri trăite – vârsta autoarei nu ne este dezvăluită, dar din fotografie ne zâmbește o simpatică bunicuță – întovărite de excelente ilustrații fotografice dau cărții și valoarea unui album, unul sentimental.

Tabletele dedicate fiecărei profesii sau locații sunt colorate, scrise cu adeziune, specificul viziunii înlăturând orice imagine a unor București oraș al prăbușirilor, cum încă mai era înfățișat în chiar literatura epocii. În

fapt, capitală a țării, Bucureștii tranzitau cu oarecare rapiditate către o metropolă modernă, războiul, comunismul, seisme geologice și social-politice schimbându-i apoi fața de o manieră dramatică. Pe când actualul oraș, mai cuprinzător atât pe orizontală, cât și pe verticală, căutându-și o personalitate, pare a-și revendica și vestigiile istorice. Mai cu seamă aspectul oriental al burgului a dispărut cu totul, iată o dovadă: „Cafegii erau foarte mulți în București, aproape la toate intersecțiile importante găseai un cafegiu. Iar cafeaua, de toate soiurile, se vindea măcinată, în savante mixturi, câteodată servită la fața locului”. Nu mai puțin dese erau cafenelele, ca să zic așa, cu anume rol instituțional în societate. Nu uit interiorul plușat al cafenelei Capșa, unde, copil fiind dus de tata, mă sufoca duhoarea de țigări de foi, de toate aromele, până la ameteală.

Profesiunea de cafegiu aparținea armenilor, „pașnici râșnitori de cafea”, la îndemâna gospodinelor. Tata își prepara, cu minuțiozitate cafeaua zilnică, la o spirtieră. Afirma că, dacă și-ar pierde profesiunea de scriitor ar câștiga mai bine în postul de cafegiu al regelui, pare-se mare amator de cafea, la rândul-i. Și, desigur, pretențios, ca toți autenticii cunoscători.

Herdan, Herman erau marii brutari ai urbei – autoarea îl scapă din vedere pe Gagel, maestru în franzele, precum mai vechiul Babic, cel cu coltucul, Rochus servea mezeluri, dar și Potsudeck, nenumit, cofetăriile sunt amănunțit descrise, cu produsele și prețurile lor. Vine apoi vorba de localurile unde bărbații își luau aperitivele – un obicei pierdut. Un aperitiv la „Oteteleşanu”, „Capșa”, „Frascati”, „Continental”, „Carul cu bere”, „Grădina Blanduzia”, „La Iordache Ionescu” de pe Covaci, sau la cafeneaua din pasajul Macca, vizavi de Prefectură.

Erau restaurante de lux, altele onorabile, dar și birturi populare ce-și ziceau economice, cu vitrina la demisol și unde se găseau expuse cele mai ieftine feluri de mâncare, piftia de porc, iahnia de fasole, în străchini, iaurt, în vase largi, la prețuri între 2 și 3 lei. Să nu pretinzi homari *au sauce Thermidor* la birtul din colț, nici sarmale, la Ritz, sfātuia, în fericitul interval interbelic, Păstorel. Craii divinului Mateiu gustau, la birtul lui Iordache din Covaci, dintr-o ciorbă grasă, slăbind-o cu numeroase țuici. Se mânca zdravăn în acea perioadă, mesele durau ceasuri nesfârșite, într-o lume care avea timp. Tocmai această particularitate merită subliniată. Puținele filmulețe documentare din epocă ne înfățișează forfota piețelor, vălurirea mulțimii pe Calea

Victoriei, la orele după-amiezii, trecătorii cu pălării de paie și cucoanele înmănușate, mașini urmate de trăsură, în șir nervos. Pur efect optic. Orașul avea, are încă, un singur centru.

Nu sunt prinse în numărătoare mahalalele, instituții precum spitalele, morga, cimitirele, abatorul, Jilava. Lipsește un întreg pitoresc patrule de uliți, străjuite de o bătrână cruce de piatră și intens populat de acele umane ființe practicând ceea ce s-a numit, eufemistic, cea mai veche meserie din lume – formula a fost lansată de Eugen O'Neill în indicațiile regizorale la „Fata mării”. Dispar din memoria publică „Scăricica” de pe Splai, casa de pe Domnița Anastasia, cea din Brezoianu, despărțită printr-un gang de marele magazin de instrumente medicale „Bünger”, căscioara din Mavrogheni, apartamentul din strada Rosetti, Prejbeanca numit, pentru clienți distinși, ca și aceea de pe Edgar Quinet – și câte altele, poate.

Rămâne în afara oricărei îndoieli că studiosul adolescent miop, lector din Papini, să o fi cunoscut pe Marietta, înzestrată cu cei mai frumoși sâni din Sud-Estul Europei, pe Sultana cu rubensienii ei nuri, pe Pepi, țigăncușa cu corp de băiețuș, care l-ar fi dezinhibat pe Gide, pe Anica, ardeleanca cea curată și conștiincioasă, pe acea uriașă brună, posibil armeană, perfect proporționată și cu cozile bătându-i pe șolduri. Preotese ale amorului, ele dispuneau de o conducătoare de care n-au parte, astăzi. Pe 13 aprilie 1948 prostituția a fost interzisă în R.P.R., pensionarele caselor de toleranță arestate, spre a fi recalificate în munci onorabile. De la gâtul lor, de pe degete li s-au smuls bijuterii de aur în cantitate de cinci kilograme. Nu li s-a adus astfel insulta de a nu fi jefuite la fel cu restul națiunii.

Dacă autoarea, dintr-o de înțeles pudoare, depășită copios în zilele noastre – vezi programele de televiziune – a trecut cu vederea asemenea locuri și ființe, care contribuiau sau nu la capacitatea de a fi captivant a orașului, alte date uimesc prin varietate, exactitate, stârnind gelozia unui antic bucureștean. Și oricât de dibaci ar fi acesta în a desluși partea de informație bibliografică de cea trăită și direct observată, fuziunea e perfectă. În opinia noastră principală reușită n-ar consta în demonstrarea farmecului Capitalei noastre în interbelic – magnificele edificii, parcuri, fețe de apă lucie ori curgătoare, grădini, contestabile de către un spirit radical – cât în sufletul colectiv al unei lumi ce-și trăia cu saț zilele, habar n-având de apropiata erupție a vulcanului.

Altfel, oraș crescut alandala, pe mici măguri mâncate de câmpie, prăfos, bântuit de arșițe, vara, troienit de zăpezi și bătut de crivățe, iernile, noroios, Bucureștii n-au avut catedrale în evul de mijloc, palate, în renaștere, n-au cunoscut barocul, nouveau-styl-ul, au trecut de la căscioare la blok-hausuri și vilele de tip florentin-maur, inferior, sub acest aspect orașelor transilvănene și bănățene – nu mai puțin stăpân pe un specific mai pertinent cum nu se poate. Călători străini au sesizat farmecul orașului, punându-l pe seama fantasticelor lui contraste. Plin de mistere pentru firile romantice, magic, în nuvele ale lui Mircea Eliade, Bucureștii ne dau din timp semnale că îi aparținem. Motiv pentru care este bine să-i cunoaștem trecutul – începând cu cele frumoase, absente în textele de istorie. Să fim, atunci de acord cu doamna Graziella Doicescu, în evocarea acelor „lucruri frumoase întâmplare atunci”. O dată ce „ar fi minunat dacă ar mai exista și astăzi. Pentru că noi, cei din vechea generație avem uneori impresia că trăim într-un oraș sălbatic, fără pic de respect față de cei în vârstă sau față de munca celorlalți...”

Uneori...

ÎN AȘTEPTAREA CREȘTERILOR NEGATIVE

Chestia cu criza mondială – financiară mai întâi, economică pe urmă – (clar, nu-i așa?) dovedindu-se o realitate în ziua când magazinul ce vindea oricare dintre produse la suma de zece lei, le-a scumpit la doisprezece, am căzut pe gânduri. Un obicei din familie: vărul meu, ploieștean, ieșind pe treptele casei, în ziua faimosului bombardament, când două bombe i-au căzut pe locuință, îmi relata cum, în puzderia de praf a molozului de pretutindeni, pe când ferestre și uși săreau cât colo, cu vuiet și limbi de flăcări, intrase la bănuială.

Asemeni lui, luând cunoștință cum se prăbușește admirabila noastră creștere economică, cum se frânge spectaculosul salt al PIB-ului național, cum își trage sufletul mai întâi la jumătate din ce-a fost, apoi la sfert, pentru ca mai încolo să-și dea arama pe față și să se transforme în recesiune, am ieșit pe treptele casei, cuprins de aceeași neagră bănuială. Operând cu cifre și mulțimi matematice, am decis că o opțiune se impune. Vărul meu părăsise casa turtită, cale pe care nu-l puteam urma, neexistând soluția de a ieși, la pas sau prin cele mai moderne mijloace, din perimetrul unei crize mondiale, întocmai cum nu poți părăsi galaxia în care te-ai născut.

În asemenea împrejurări, riști, lăsând în urmă nava care ia apă, să ajungi pe plaja unei insule nelocuite, nelocuibile, dacă nu pe cheiurile unui port părăsit de pe urma unor și mai vechi crize. Nu-i ușor, după ce ai atins o anumită vârstă, să zicem ceva peste optzeci, și te-ai fixat în metehnele tale, să-ți iei traista, s-o agăți în toiag, și s-o iei razna peste mături și colnice – unde vezi cu ochii, ca-n basmele copilăriei, gata să se întoarcă. O soluție la fața locului demonstra bun simț, economisea timp, cheltuielile unei călătorii, posibil foarte ridicate, ale obținerii de pașaport și vize.

Or, primul indiciu al crizei este că omul, are sau n-are mijloace, nu le mai cheltuiește. Renunți inițial la cele pe care nu le ai, apoi strângi

baierile pungii cu aureii pe care-i posezi. Fără să mai îngropi, ca în fiorosul trecut, ulcica sub mărul din fundul curții. Într-o lume civilizată, ce-și răsfășă rezidenții, cel mai lesnicios acces era tocmai la mijloacele care-ți lipseau, oferite cu grație, cu spontaneitate, cu nesfârșită generozitate de incredibila varietate a băncilor. Nu știai de ele, însă ele știau de tine, te contactau să-ți înmâneze măcar un card.

Neglijând elementarul adevăr că nimic nu-i place mai mult pe acest mapamond și în această existență umanei ființe decât să facă cumpărături, comunismul a sucombat, lămurind și problema, pe care teoreticienii săi nu izbuteau s-o rezolve, a ceea ce avea să-i urmeze. În comunism nu putea fi vorba de o criză mondială, câtă vreme cinci șesimi din glob ezitau să-i intre sub pulpană. O autentică, real, profundă criză globală poate surveni numai când până și ultimele bastioane ale comunismului, Coreea de Nord, Cuba, dau semne de oboseală. Este vorba aici de o precisă structură a capitalismului, purtând denumirea de neoliberalism. Ca unul care am scris zeci – poate sute – de articole pe teme politico-economice, habar n-am ce vrea să zică misterioasa noțiune, solidar în această privință cu confrății analiști din media, extraordinar de activi în dramaticele zile pe care le trăim. În aste vremi în care clima se înfierbântă, iar economia îngheață, este suficient să-i urmărești pe micul ecran, adunați în conclave în care toată lumea vorbește în același timp, iluminați clamând, vaticinând, dezlegând taine și dând pe față, vituperând în lacuri de sudoare, ca să înțelegi că e groasă, că firul s-a rupt și cine știe când se va înnoda. După două ore de sacru vacarm, fiecare vorbitor are treizeci de secunde spre a concluziona.

Dacă nimic nu se mai poate face, trebuie să întreprinzi ceva, mi-am zis, dacă economia mondială scade vertiginos cu 1%, prețul petrolului scade macabru, în acest fătodic an 2009, am obligația să ies din inerție, să mă manifest, să intervin. Să lupt împotriva crizei care-mi reduce veniturile, prin activități care să mi le sporească. Astfel încât să fiu chiar nevoit să cumpăr, să cumpăr, să cumpăr, dând lovitură după lovitură crizei. Știu să combat, am o antică aplicațiune de pe când cu energie mă încăpățânam cu obstinație – vorba d-lui Boc – să închei fiecare petiție, orice hârtie oficială cu infailibilul „luptăm pentru pace!” împrejurarea că un al treilea război mondial nu a izbucnit, terminând definitiv cu bătrâna

Europă, îmi datorează ceva. Însă fiind o chestiune de onoare nu pretind recunoaștință, răsplată, recompense.

Ca pensionar, fu cât pe ce să nu pot depune o muncă salariată, primejdie la timp înlăturată. Este șomaj în rândurile tinerilor, ei sunt mai îndreptățiți să ocupe locurile, de aceea nu mă gândesc la cele mici, prost plătite. Aș mai putea fi poștaș, trecând din poartă în poartă cu bicicleta, pe care, de altminteri, medicul mi-o recomandă, cu condiția să fie de apartament, cu ghidon, dar fără roți? Mersul pe bicicletă învigoarează inima, pe bicicletă sosesc la ministere înalții demnitari. Aș putea, atunci, scoate din pivniță bicicleta, mușchii gambei și-ar recăpăta volumul. Faptul că sunt pe jumătate zaharisit, că plec să fac ceva după care fac altceva, că mi se întâmplă să uit în ce zi a săptămânii suntem, că sun la ușa casei mele și o întreb pe bona care-mi deschide dacă e acasă conașul arată că nu mi se potrivește o slujbă mai jos decât aceea de director. N-aș mai putea ține registre, dar aș putea fi academician, fie și onorific, dacă postul e tarifat.

Îmi place parcul bine îngrijit, cu magnolii și catalpa, al Academiei Române, îl străbat adesea, scurtând drumul. Taica a fost academician, fiul meu ar putea să devină, după cum promite, o pauză de o generație aerisește locul. Cunoscut aula Academiei, doar am văzut-o în atâtea rânduri la televizor. Cred că au și un bufet corespunzător, poate și un mic shop cu obiecte academice, papetărie, suveniruri. În fine, n-a fost să fie, n-am să-mi înțep ochii. Sunt în viață piedici de netrecut, zodii vrăjmașe: cum aș fi intrat pe poarta edificiului pe bicicletă, în costum cu săbiuță și bicorn?

Dificultatea ar dispărea când ar fi vorba de un post de rector, de decan, de proprietar sau măcar acoperitor la una din facultățile particulare, de o desime asemănătoare farmaciilor și caselor de schimb valutar. În posesia unui computer performant, aș putea ține și cursuri. Dar ce n-aș putea face! Până la urmă m-am sfătuit cu factorul cel mai indicat în a mă consilia, atât în praxis, cât în sublimitate: doamna mea. Ceasul bun, tocmai o întrebare o prietenă, cum de nu aspir, cu meritele mele incontestabile, la un fotoliu ministerial? Unde nu trebuie să fii nemuritor și unde poți să te prezinți fără cravată, descins de pe bicicletă/trotinetă?

Răspunsul că sufăr de modestie, că, din copilărie, mă apasă un istovitor complex de inferioritate și că aud mai prost cu urechea dreaptă n-a mulțumit-o pe confidentă. Ea a argumentat că tocmai s-a schimbat

guvernul, care pe deasupra e unul de coaliție, că echipele se modifică, valul e plin de spume, pe creste. Îndemnul, venit dintr-o terță sursă, deci obiectiv, neinteresat, m-a pus pe gânduri, am intrat la bănuială. Cum să mai zici că ești prea bătrân, cu un picior în groapă, că nu te pricepi să fii ministru, că putere de muncă n-ai, chef deloc, și, mai cu seamă, că duci lipsă de platformă. Că partidul în care militai, nici măcar în rang secund, a ajuns o amintire cu cinci majuscule și nici un deputat, că ai atins o vârstă venerabilă menajându-ți nervii, respectându-ți tabieturile, evitând să treci Oceanul în avion și strada altfel decât pe zebra? Că barem dacă în literatură m-aș considera genial...

Doar n-ai de gând să te eternizezi în postul de ministru, a sosit replica dânzei. Stai două săptămâni, îți dai demisia de onoare, îți este, cu regret, dar numaidecât acceptată, te alegi cu salariul pe o chenzină, precum d-nii Oprea și Dragnea, cu banii ăia văruim debaraua. Și rămâi, până la moarte, ca și dl. Severin, excelență. Nu e chiar Alteță Serenissimă, dar totuși. Curaj, ce naiba!

M-aș mulțumi și cu un post de secretar de stat, am oftat cu spectrul crizei suflându-mi în față, chiar cu unul de subsecretar. Consilier cu plăcuță de aramă pe ușă. Într-o încăpere cu un singur birou. Și cu termopane.

În nici un caz, veni răspunsul șuierător. Înțelesei că începe să se enerveze.

FRICA ALBASTRĂ VS FRICA POLITICĂ

După ce cutremurul de la finele lui aprilie trecu binișor, fără a ne răpi viețile sau ologi, lăsându-ne în casele noastre întregi cu doar câte un bibelou căzut de pe bufet și mai cu seamă după ce persoane specializate în cutremurologie ne-au asigurat că un seism distrugător se pregătește pentru anul 2080, inimile ni s-au liniștit, respirația ni s-a normalizat, am redevenit aceleași persoane bine gânditoare cu varii preocupări existențiale. Fericite exemplare umane, situate într-o țară fără vulcani în acțiune, cutremure de suprafață, uragane, tornade, incendii cuprinzătoare de provincii – ci doar cu o criză financiară-economică-socială, deocamdată în limite stăpânite de elite cu remarcabilă pregătire în materie. Și cu sacrificii, care tot deocamdată, nu ne aruncă în ghearele deznădejdiei.

Extras din categoria gladiatorilor care tocmai l-au salutat pe imperatorul-seism m-am pomenit pradă unor frământări spirituale de adâncă penetrație, lucru ce nu mi se întâmplă des și nici nu-mi este de vreun folos, fenomen care, tocmai prin neobișnuita-i prezență m-a pus pe gânduri. Totul a pornit de la o simplă întrebare, de pură retorică, dar cu întinse și profunde rădăcini în filosofie – de la anticii elini încoace: „ce ți-e și cu viața asta”, – mi-am zis, oprindu-mă scurt, cum și cutremurul a fost. Pentru că, din fire, sunt adversarul sistemelor.

Am cugetat și m-am liniștit. Dimineața se anunța radioasă, cu vestiri de ploi posace pe seară, poate cu ceva lapoviță, peste noapte: înainte de a se încălzi, până a ne fierbe ca pe niște raci, clima se răcește, după întunecatul april urmând năzuosul mai. La ora și în locul potrivit, motanul negru îmi sări în poală, spre a-și primi porția de mângâieri – tot cea scurtă. Pe undeva, un obiect greu se surpă cu zgomot, motanul țâșni de sub degetele mele și pieri în una din ascunzătorile lui – „ce ți-e și cu frica asta”, mi-am spus, completând porția de meditație a zilei. Ce-i susură izvoarele eruditului? Că frica este emoția cea mai electrizantă, că

trezește o stare superioară de conștiință, ascuțind percepțiile așa cum nici o altă emoție nu este în stare să o facă. O știam din multe împrejurări ale vieții, asupra cărora, ca vechi și uzat supraviețuitor al comunismului n-aș insista. Că John Locke o socotea o neliniște a minții, iar singurul impuls către acțiune și strădanie omenească este neliniștea, prin urmare că induce imbolduri mai mari decât plăcerea – cine nu simte asta? Cine ar pune la îndoială că, fără prezența fricii am rămâne pasivi, cu bostănăria devastată, că ea ne stârnește cea mai vie emoție pe care omul este capabil s-o încerce?

Atunci, când tocmai ni se anunță o molimă nouă și se apropie ora când vom circula cu măști de protecție pe nas, într-un universal carnaval mexican, ce ar mai fi de aflat? Mister Corey Robin, profesor de științe politice la Brooklyn College (și la The Graduate Center City din New York), ne poate umple golurile cu sprijinul lui Burke (vă este, desigur, cunoscut!), cel care ne vorbește de o spaimă delicioasă. Cartea se intitulează *Frica, istoria unei idei politice* (Editura „Vremea”, București, 2008, traducere de Doina Jelea Despois și Sorin Gherguț) și este un studiu care trebuie să-i fi luat mult timp de elaborare autorului, prima pagină conține mulțumiri celor care l-au ajutat în documentare – colegi, profesori, redactori –, lista lor trece și pe pagina următoare. Iar motto-ul, din Virginia Woolf, ne produce primul frison: „Și-a pierdut orice speranță în paradis, dar se agață de speranța mai vastă a damnării eterne”.

Altfel, istoria fricii pornește de la Adam, ca prim sentiment după comiterea păcatului, când se decoperă gol. Era judicios să se înceapă cu el. Tematica? Această carte este despre frică, mai cu seamă ca parte a politicii moderne. Prin frică politică înțeleg „temerea trăită de oameni față de o amenințare la adresa bunăstării lor colective”, respectiv: „frica de terorism, îngrijorarea în legătură cu criminalitatea, anxietatea în privința degradării morale – sau intimidarea exercitată împotriva oamenilor de către guverne sau grupuri.” O frică, așadar, de tip social, cu rezonanță largă.

Pe când frica personală este, în termenii autorului, artefactul propriei noastre psihologii sau experiențe, cea politică își are sursa în conflictele dintre și înăuntrul societății. Ea beneficiază – ca să spunem așa – de repercusiuni extinse, implică, angajează mase umane. Pe când frica personală are un caracter preservativ, cea politică poate avea un caracter înnoitor, devenind, paradoxal, generatoare de vitalitate. Cel puțin așa o

consideră expertii: „frica lansează o condamnare a terorii inalore, a despotismului sovietic, a genocidului din Balcani sau a terorismului de la 11 septembrie, ei văd în frica de aceste răuri prilejul pentru o reînnoire colectivă”. Dacă Platon izgonea frica din republica pe care o concepea, iar Tocqueville vorbea de o frică salutară, de o frică de frică, nu mai puțin, în starea ei comună, frica domină sfera politicii.

Iar dacă insul izolat își poate alcătui, edifica, o etică a stăpânirii fricii (Franklin Delano Roosevelt: „singurul lucru de care trebuie să ne fie frică este frica însăși”), cea politică, prin replicile ei seismice, prin efectul de largă rezonanță, rupe zăgazurile, incapacitează reacția societăților de ea cuprinse. Un îndelungat regim de frică modifică însuși biosul victimei. E citat Schlesinger: „omul occidental de la jumătatea secolului al XX-lea este încordat, nesigur, în derivă. Ne privim epoca drept o vreme a tulburărilor, o perioadă a anxietății.” Când, oare, va fi fost altfel? Și cum stau lucrurile în primul deceniu al secolului al XXI-lea?

Grosul cărții se ocupă de mecanisme fricii sub manevrele elitelor, se înțelege ale celor ce conduc, și în perspectiva altor două categorii – spectatori și victime, categoria spectatorilor fiind primejduită de a se vărsa în aceea a victimelor, de câte ori se lasă amăgită de cântecul de sirenă al elitelor. Suntem în prezența unui manual de practică politică incitant și bineînțeles instructiv, odată ce elementul activ este frica. Două mari capitole alcătuiesc cartea, recte *Istoria unei idei* și *Frica în stil american*. Iar sub titlurile primei părți: Frica, Teroarea, Anxietatea, Teroarea totală, Rămășițele zilei. Politic vorbind, problemele sunt ale liberalismului, terminologia e particulară, dacă ne gândim la nonsensul noțiunii de teroare totală sau la rolul acordat anxietății, succedând terorii. Dar și predecesori ai lui Corey Robin socotesc neliniștea mai agravantă decât frica. Dacă e să punem pe cont propriu lumea la cale, capitalismul și comunismul, frați vrăjmași, au măcar un punct în comun, al scopului, care este și rămâne perpetuarea sistemului. În comunism, insul uman este tratat ca massă, satisfăcându-i-se nevoile sub această optică, în capitalism – client. În ambele, combustibil pentru vasta mașinărie. Alternativa comunism-capitalism odată dispărută, problema se complică, în loc să se simplifice. O alternativă la decesul capitalismului nu s-a găsit și, poate, aici trebuie căutat negativismul globalizării.

Frica politică nu are nici o trimitere la spaima fără întoarcere a lui Kierkegaard, de altminteri concluzia cărții e optimistă, frica poate constitui un obstacol și o piatră de încercare, dar în nici un caz nu poate opera fundamental. Totuși, firesc, pentru cei care iubesc libertatea, lupta împotriva ei e un imperativ. Fără contradicție!

Motanul a ieșit din ascunzătoare, stă pe coadă și nu se grăbește să-mi sară în brațe. Mă privește cu un ochi mefient, abstract, își face cu diplomatie toaleta, apoi se îndreaptă spre fereastra pe care va contempla, dinafara timpului, panorama străzii. Mă ignoră cu majestatea rasei sale. Peste un ceas se va milogi pentru una sau alta, redevenind o felină de salon. Dar așa cum se pierde în nemișcare, mesajul lui este clar: „De ce ți-e frică, nu scapi!”

Ce spuneam?

*România literară,
nr. 19, 15 mai 2009*

DAI UN BAN...

Recentele discuții din media privind învățământul de la distanță și cel cu frecvență redusă aduc fierbinte la cunoștința publică faptul că prin sacrificiul asumat al unui factor de oarecare importanță în trecutul regim comunist, suntem, ca nație și societate, în posesia unor universități particulare cu un număr de studenți depășindu-l pe acela al unui oraș dintre primele zece ale țării. Discuția mi-a adus mai întâi în minte zicala cu moartea caprei – se cerea desființarea sistemului însuși al învățământului universitar particular, numit și fabrică de diplome și, desigur, totodată, paradisul unui corp didactic în fine bine plătit.

Să nu fie, mi-am zis, o moștenire a vechiului regim roșu, unde când ceva începea să meargă bine și să se dezvolte ca de la sine, era numaidecât desființat – de la spray-ul de bărbierit la Institutul de matematici. Crezusem, la început, în mâna rea a hazardului, dar pe urmă, în anii noștri, am aflat din documente de certă proveniență, că era o măsură de la cel mai înalt nivel ideologic sovietic, trecută în normă de către N.K.V.D., ca armă de prevedere: ceea ce mergea bine ducea, inevitabil, la capitalism! Nu era, așadar, o glumă și nici o farsă sinistră, ci o tristă necesitate a comunismului de a fi mereu sclav lipsurilor, sincopelor, transformărilor.

Pe un asemenea raționament, de ce am pune capăt succeselor Universității Spiru Haret, unei atât de înfloritoare afaceri, în loc să ne mândrim că doar în Mexic mai ființează o universitate cu un număr așa de mare de cursanți, în unități de sute de mii. Mai mult decât Universitatea Lomonosov din Moscova – ca să nu mai vorbim de sărăcia de Harward: numai cincisprezece mii! Păi, s-a replicat, cu expresia așa de dragă confratelui Dan C. Mihăilescu, păi mai cu seamă învățământul de la distanță și cel cu frecvență redusă, în felul în care-l practică numita instituție, fără validarea Ministerului învățământului, este, în realitate, o

fabrică de diplome de licență. Și dacă tot te-ai înzestrat cu o Licență (universitară!), să nu poftești și un doctorat? Un distins om de afaceri național, întrebat asupra titlului tezei sale de doctorat, nu și l-a amintit. Un lapsus – firește. Eu îmi aduc aminte de fiecare întrebare ce mi s-a pus la bacalaureat, Monica Lovinescu venise să mă asiste, iar profesoara Ecaterina Bălăcioiu, mama dânzei, urma să mă examineze la limba franceză. Și ce-i cu asta?, sunteți în drept să mă întrebați. Numai că tot eu mai știu câte ceva despre învățământul fără frecvență.

Bărbătește întâmpinând lupta de clasă, încheierea studiilor în Drept mi-a luat nouă ani, ultimii doi la cursurile fără frecvență ale Facultății de Științe Juridice și Administrative – așa-i zicea pe atunci – din București. Acolo m-am integrat, prin forța împrejurărilor, unui corp școlar special, constituit din persoane în mare nevoie de licență, ofițeri de miliție, magistrați, care funcționaseră până atunci pe baza unei școli de șase luni, funcționari în Justiție ce tocmai izbutiseră să termine, tot la fără frecvență, învățământul mediu, june vânzătoare prin librării, dar cu pile, de pe la Sfaturile populare – o lume în suferință față de dificultățile insurmontabile ale studiului ca atare.

Cursurile erau voluminoase, cu acest specific că, în majoritate, trebuiau învățate pe dinafară. Un suflet candind, instruit să poată scrie și citi, întâlnea obstacole de netrecut. Ca să faci față cursului de Istoria relațiilor internaționale, de pildă, trebuia să fii tobă de istorie, dar cursanții confundau numele localităților unde se semnaseră pacte și tratate cu nume de persoane. La examen, juna izbucnea în hohote de plâns și-l informa pe profesor că e însărcinată în luna a șaptea. Pentru comparație, la cursul de zi, tot o studentă îi mărturisise bătrânului hâtru de la catedră: „materia asta, n-am prea învățat-o, domnule profesor!” Și primise răspunsul: „Duduie, nu-mi face confidențe primejdioase”. Cu asemenea colegi terminam teza de absolvire cu nota maximă. Organizația de bază a intervenit salubru: nota a fost, finalmente redusă la cinci plus. Dar am primit diploma, un carnet pliabil asemănător celui sindical.

Mult mai târziu, căpătuit cercetător la Institutul Călinescu, am aflat de regimul favorizat de care se bucurau unii dintre colegi, anume de a urma cursurile Universității Ștefan Gheorghiu, din Capitală, și aceasta o megainstituție, producătoare de diplome. Și ce diplome! Colegii mei erau, bineînțeles, licențiați ai Facultății de Litere, însă dubletul uneia de la Ștefan

Gheorghiu se compara cu o asigurare pe viață. Norocoșii în cauză țineau în secret favoarea de care se bucurau. Așa că Universitatea Spiru Haret ar avea o tradiție, dacă modestia nu l-ar caracteriza pe dl Bondrea.

O caricatură a vremii înfățișa un boxeur în corzi făcut pilaf de către adversar. „Ce e cu dumneata?”, îl întreba careva. „Eu am învățat boxul prin corespondență”, fusese răspunsul. Simplu, nu pricep scandalul care a izbucnit în jurul Universității Spiru Haret, urâta comparație cu jocurile piramidale – și despre acestea, de altminteri, se trece cu vederea câte bucurii au adus, destulă vreme, în multe, multe case. Cu trei sute de mii de diplome de absolvire pe brațe, trei sute de mii de românași recapătă poftă de viață, iar într-un număr rezonabil de ani, unul din doi români va fi în posesia Diplomei. Europa ne va invidia, va găsi locuri de îngrijitoare de vârstnici pentru licențiatele noastre, de săpători, cărători de saci, pentru bărbații cu Diplomă. Spiru Haret – șmecherul acesta bătrân – va deschide filiale în străinătate, diplomele se vor obține prin poștă. Evident, dintre batalioanele de licențiați unii vor fi meritorii, dovedind a-și fi însușit cu brio materiile de studiu, devenind profesioniști redutabili. Cei buni de nimic se vor mulțumi cu salariul de acasă pe la diverse Agenții ministeriale – se simte nevoia unei împrăștiări. Cei mai activi vor continua să strălucească în lumea afacerilor, trecând sub tăcere episodul studenției.

Da, iată o afacere care merge strună, pe când mii de IMM-uri se prăbușesc în trombă, pe când numărul șomerilor crește, fondurile pentru salarii se topesc, magistrați, polițiști, gardieni intră în grevă, iar noi ce facem? Umblăm pe la dedesubturile singurei afaceri care prosperă, e pe punctul de a deschide filiale în străinătate, dă un nou gust de viață la sute de mii de conaționali din rândurile celor mai dotați să izbândească în viață. Sub mantia unui iluminat care și el deschisese la începuturile învățământului românesc sute de școli – și tot în vremuri de criză. Iar doamna ministru Andronescu a deschis cutia Pandorei fără să consulte mai întâi partidul care a pus-o pe scaunul pe care stă. Dar pentru câtă vreme încă?

De când e lumea lume, ea se împarte în bogați și săraci, zorii globalizării în România televiziunilor atotputernice vor schimba componența socială în licențiați și încă nelicențiați. Pe buletinul de identitate al licențiaților va figura cifra 333, pe cel al ignoranților, cifra 666. Dar pe când actualmente avem un bogătan la zece mii de sărăntoci,

raportul viitorului va fi de un licențiat la doi cetățeni, apărând și cazurile strict originale de licențiați analfabeți. Gândul mă duce la acea Portugalie a unor trecute secole unde o revoluție dornică să desființeze titulatura de excelență, de care se bucurau nobilii, a decis finalmente ca fiecare cetățean să poată folosi titlul, să devină o excelență. Cândva, în micuța insulă Haiti, unde o rășcoală a negrilor izgonise puterea colonială franceză, noii victorioși se împodobeau cu titluri, precum ducele de marmeladă, contele de ciocolată. Pe când femeile îmbrăcau în forfotă malacoavele albelor fugare.

Așa cum în trecut mama Franța elibera diplome „bons pour l'Orient”, ar putea fi omologată formula „Diplome à la roumaine”. În Statele Unite ale Americii, pentru 20 de dolari ți se eliberează diploma de bărbat/femeie a anului, pe suport metalic aurit. Dl Vadim dispunea de una, pe care o exhiba la televiziune, spre a ne demonstra că e mai apreciat în Statele Unite decât acasă. Cum însă adevărul iese totdeauna la iveală, dl Vadim a trebuit să se mulțumească, și foarte de curând, a fi european. Martor al vastelor sale cunoștințe în materie de istorie, cultură, economie, politică nu te dumirești cum de le-a putut dobândi la o banală facultate de stat. Însă cazul său este unic. De la Iorga încoace.

Cine nu are geniu și vrea Licență, știe ce are de făcut. Ajunge să ai geniul banului, să știi ce vrei. Și să fii de acord cu vorba românului, dai un ban, dar stai în față!

SOLUȚII AR FI...

Eu nu sunt de acord cu amicul X care consideră partida pierdută, spulberată orice speranță pentru salvarea anticului și talentatului nostru popor, dar, altfel, atât de fierț în cazanul politicianismului invadator. Pe el, lipsa oricărei posibilități de a îndrepta ceva, într-o societate căzută prea jos îl disperă, se gândește serios să emigreze, să-și sfârșască zilele departe de cetatea blestemată. Și, evident în condiții de extremă igienă, or, ce n-ar da, să scape de televizor.

Cât mă privește, nu dau cu barosul în noua plasmă, nici chiar la apariția obișnuiților chibiți, ucenici în spălarea creierelor, ciugulitori din anemicul hoit al faptului zilei. Nu schimb postul, când apar pe ecran, Ciupică, Haplea, Ciumacu, fiindcă știu că alte trio-uri, quartete, chintete s-au și așezat la masa discuțiilor. Îl cert chiar pe amicul meu când, la apariția blondei cu debit de cinci sute de cuvinte pe minut, înlăturând orice posibilitate de replică victimei consimțitoare ce-i stă la stânga, el o clasifică sub baremul bordelurilor madrilene. Mie mi se pare drăguță, cu toate că nu simt tentația de a-i fi în preajmă. Sunt, cum se zice, o nucă tare. Deci cred în soluții, în ciuda cumulului de vitregii.

Proaspăt absolvent bucureștean al Facultății de Drept, în grosul comunismului, primesc oferta regretatului meu profesor de istoria relațiilor internaționale, Ștefan Pascal Luca, de a completa o lucrare dedicată diferitelor schițe, în timp, de instaurare a unei păci eterne. În elanurile iluministilor, în spiritul de cuprindere al lui Emmanuel Kant – și al altora văzători departe ce ar fi trebuit depistați. Momentul politic neprielnic a împiedicat realizarea proiectului, cu cinci decenii în urmă – sau șase? –, cu siguranță, există o întreagă bibliotecă, în temă, astăzi. Și nu puțini dintre noi aproape de pacea eternă!

Prietenul, și multă vreme, vecinul meu, doctorul Constantin Portelli, cercetător științific la Laboratorul de biofizică al Facultății de Medicină

din Capitală, între anii 1980-1995, savant multidisciplinar, și, ca și mine, încrezător în destinele umanității, îmi dăruiește cea mai recentă lucrare a sa, intitulată *O religie modernă universală*, al cărei mesaj este că „pentru a rezolva complexele probleme ale lumii contemporane și pentru a-și atinge echilibrul psihologic și moral, oamenii au nevoie de o religie modernă, care să facă corp comun cu știința.” Deoarece: „numai o asemenea religie ar putea să facă față atacurilor deiste și materialiste care devin din ce în ce mai sofisticate.” Încât „numai o religie modernă poate înlătura îndoielile individului în legătură cu existența lui Dumnezeu și-i poate transforma credința într-o certitudine”. Asta, în două vorbe.

Încă mai vechiul meu amic Luchi, matematician, electronist, inventator, dispărut din raza relațiilor mele vreo două decenii, revine, așternându-mi în față brevetul ultimei lui invenții, privind o nouă modalitate de purtare a războaielor, după o reglementare internațională revoluționară, înlăturând orice risc de pierderi omenești și materiale, prin aceea că, respectând o universală Convenție, părțile beligerante ar lansa tiruri de artilerie folosind o spumă nepericuloasă, tiruri ce ar trebui să lovească ținte din timp acceptate. Un tir greșit ar duce la pierderea consimțită a războiului, pe aceste criterii inviolabile. O foarte amănunțită documentație întovărășește schema patentată care, bineînțeles, m-a cucerit.

Simțind în mine prezența fiorului celui ce deține o cheie – și mă gândesc la Edison, ținând în poală primul bec aprins –, am meditat zile și nopți, anotimpuri și, apoi lăștri, asupra tristei soarte a societății românești, din momentul în care am luat cunoștință de ea în mod lucid și nemijlocit, până în zilele noastre, cu specială aplecare asupra ultimelor două decenii, convențional numite de tranziție. Din momentul adică în care întinând la el acasă comunismul, Lenin, Stalin et &, iar la noi Dej, Pauker, Ceaușescu et &, hărăbaia s-a prăbușit, regretată de mulți, nu numai de victimele ei. Un martor consternat al incapacității de a instaura un autentic regim democratic am fost, constatând nașterea și proliferarea unei societăți rupte cu totul de matca interbelică, de o organicitate în a cărei existență crezusem în nopțile înflăcărării sfârșit de decembrie 1989. Și care, pentru mulți, de astăzi, rămâne o sperietoare.

N-am ținut seama de urmările genocidului elitelor naționale, practicat de comuniști, genocid, de altminteri, care n-a trezit interesul nici unui Tribunal, am trecut cu vederea că așa-numita tranziție a operat asupra

unei societăți decerebrate, pe când osemintele marilor bărbați politici, ale generalilor, amiralilor, comandorilor, economiștilor, administratorilor, legislatorilor, intelectualilor se amestecau sub pământ, fără cruci, fără identitate. Pieriți și stârpiți în urmași. Rezultat al luptei de clasă pe întinsul a aproape jumătate de veac și suprema reușită a politicii moscovite la adresa poporului român.

Toate privirile s-au îndreptat către tineretul necontaminat, care nu s-a lăsat înșelat de cântările sirenelor neocomuniste, dar care, vai, a căzut în capcana furorilor neoliberalismului, nesățios de bani, de imaginea acestora în infinite refracții. Sunt bilanțuri incredibile, cum ar fi acela al unui stat până de curând agricol, importând acum 70% din alimente, țară cu resurse petroliere, pe care le-a alienat, cu producție de gaze pentru trei sferturi din consum și, totuși, la cel mai scump preț din lume, în neputința clasei politice de a interveni în culbută. Un stat în care fiecare produs național a fost sistematic exclus de pe piață, o lume în care guvernanții nu știu ce și cui să mai vândă – și unde scara veniturilor se pierde în stratosferă, asemeni celei biblice, cu precizarea că, la baza ei, străjuie nu îngeri, ci bâiguitori ai lanțului de eșecuri. Situația e fără ieșire, mă încurajează bunul meu amic, aspirator de catastrofe. Dar am să-mi îngădui să-l contrazic, ca unul care sunt în deplina posesiune a unei soluții de salvagardare a societății scufundate în politicianism, precum bolta de pământ de la Ocnele Mari.

Ideea mi-a venit, la fel ca și antemergătorului meu Newton, dintr-un banal fapt al naturii, contemplat într-un ceas de grație. Nu mi-a căzut un măr în podul palmei, ci, de pe o consolă, un obiect dur, acoperit de praf și pânze de păianjen. Ștergându-l, am recunoscut tomata, uitată acolo, înainte de a o servi, feliată, fiului meu, care se grăbea către Universitate, unde dădea examenul de admitere. La aceeași facultate, unde, acum, este lector. Roșia, de o sfericitate perfectă, era în cea mai bună stare, cum s-a constatat la cina familiei. Secretul? Aparținea unei specii modificată genetic, să reziste.

Ah! mi-am zis, dacă printr-o asemenea modificare s-ar extrage politicienilor gena/ genele care-i fac coruptibili, aserviți intereselor de partid, cumetriei și efemerului, și cu altele înlocuite, ale onestității, sincerității, simțului de răspundere, creativității – mă rog – ce bine ne-ar fi, de câte crize n-am scăpa, mondiale sau locale, și mai întâi de toate, de

sărăcie. Operația ar fi nedureroasă, lipsită de risc, șansa de deces, cum cu atâta logică se spune, neglijabilă. Un articol din Constituție ar impune-o, iar până la aplicare, o ordonanță de urgență, după o discutare publică ce n-ar depăși două-trei legislații. Bugetul ar suporta cheltuielile, fie și printr-o rectificare, nația ar culege roadele. Categoriile profesionale ce s-ar socoti vizate, ar putea urma exemplul...

Acei etern negativiști care s-ar împotrivi beneficei modificări genetice, pretextând că ei sunt din fire perfecți, ar trebui sancționați prin confiscarea bunurilor nedeclarate – și excluși din guvern, parlament, agenții, consilii, secretariate. Sunt, desigur, de lăsat pe dinafara măsurii geniile, știut fiind că acestea dispun de o morală proprie, cu puțină atingere socială, odată ce se numără, după metoda Noica, unul la un milion de simpli muritori. Douăzeci și două de genii, în România de azi, douăzeci în generația viitoare, lucrurile ar sta încă bine. Însă exonerarea lor rămâne o opțiune de perspectivă. Vine, cu precădere, rândul genei dobândirii de diplome universitare la prețuri rezonabile, dacă nu chiar populare. Dacă nu cumva dna Andronescu va întinde mrejele învățământului obligatoriu și asupra doctoratului.

Iată, deci, că soluții ar exista. O secundă de odihnă a spiritului îmi aduce în memorie o întâmplare din interbelic, pe care tata o povestea cu delicii: la cazinou, la Sinaia, Puiu Iancovescu, marele actor ieșea, pe trepte, decavat. Dar îl întâlnește pe Aristide Blank, ce-și făcea plimbarea de noapte. – „Coane Aristide” i se adresează bancherului jucătorul, „sunt în posesia sistemului loviturii sigure. Îmi trebuie numai o mie de lei – pe care ți-o voi returna de îndată. Dă-mi-o! Împrumută-mă!” Amabil, Blank scoate portmoneul din buzunar, îl desface – era ticsit de bancnote. „– Dragă Puiuule, îi răspunse, să-ți spun că n-am, te-aș minți. Uite, am, berechet. Dar dacă nu e bunăvoință!” Și puse portofelul înapoi.

Pe scurt, soluții ar fi, dar dacă nu e bunăvoință!

România literară,
nr. 34, 28 august 2009

FINIS CORONAT OPUS

Motto: „Cred că trebuie spus ceva amabil
și despre curajul de a trăi, care-l depășește pe
acela de a-ți face seama”. Emil Ivănescu,
„Dialogii psihopatului”

Tineretului îi place să se sinucidă, este dreptul lui, cei ce se interpun manifestându-și indignarea, compasiunea, stupefacția se amestecă într-o problemă de opțiune, cu verdict interzis de liberul arbitru. Când nimeni nu-l întreabă pe noul născut dacă e de acord cu apariția sa pe pământ, unde, printre altele curând va afla că trecerea sa nu va fi comparativ cu a astrelor, a arborilor secvoia, a unor specii de papagali sau țestoase, tocmai lungă, noul venit se poate pronunța, prin act și la vremea potrivită în ce măsură îi convine. Și-i surâde – au nu – să ducă în mod regular existența omului ce ia în piept numai puțin de patru vârste.

În chip de protest, fiindcă maică-sa nu-i dăduse bani pentru un bilet la cinematograful, colegul meu S, de doisprezece ani, s-a spânzurat de calorifer, ținându-și cu mâinile genunchii, să nu atingă solul. Comentariile sunt de prisos, în necunoașterea a o sumă de alte elemente ale cazului. Poate că băiatului i se refuzaseră banii și în alte rânduri! Personal, gândul că aş putea oricând să mă sinucid mi-a fost de mare ajutor în adolescență, depărtându-se apoi de mine cu scurgerea anilor, prin nu știu ce curios proces. Bănuiesc, însă, că la mijloc va fi fost și lipsa de timp...

Un istoric mondial al suicidului, un studiu aprofundat, cu note de subsol în mai multe limbi și bibliografie cu corp 8 trebuie să existe pe undeva, lucrarea nu mi s-a înfățișat, cazuri, firește, cunosc cu ghiotura, din antichitate și până la zilele noastre – și asta fără să fi dat o specială atenție fenomenului în ciclicitatea sa și nici în substanță, capitole la care se cere un har al clasificării, dublat de visul galeș al fișierului. Nu

neapărat și un punct de vedere. De altminteri pentru acesta nu e nevoie de nimic, nici măcar de cultura unui analist politic în vestă de piele.

În adolescență, lumea în care mă formam, burgheză cu penetrații de la țară, conservatoare, deci tradiționalistă și oricum marcată de rezidii religioase, considera suicidul ca pe un păcat, gest reprobabil, generat de lașitate. Cu rare absolviri în cazuri specioase, mai adesea sentimentale, dar și când insul își ridica singur viața spre a evita o moarte mai grea, dezonoarea. Brutus se sinucide după ce pierde bătălia de care depindea regimul politic al Romei, Hanibal spre a nu fi capturat și târât după carul învingătorului, la fel și Decebal.

Un gest care comportă decizie. Dar și eroism? Și Nero s-a sinucis în împrejurări similare, la fel Adolf Hitler, căruia destinul nu i-a acordat măcar o lună de miere. Totuși ei nu trec în rândurile eroilor – parcă fondul chestiunii rămâne obscur. Ocultistic, sinucigașului i se stinge steaua, religios i se refuză veșnica pomenire, ceea ce duce tot acolo. Cei ce așteaptă după moarte compensații pentru modul în care și-au trăit viața, nu se sinucid. Și niciodată cei cărora soarta le-a trecut de mai multe ori moartea prin față. Ruleta rusă rămâne distracția tinerilor.

Un mare bolnav pretinde eutanasia și primește câteodată ajutorul așteptat, un îndrăgostit fără speranță își pune capăt zilelor, scurtând astfel, o suferință insuportabilă – sufletească de astă dată. Tânărul Werther se împușcă și după el serii de tineri înamorați se autosuprimă, generând un tip mult îndrăgit în literatură. Dar și autorii de literatură plătesc tributul. Adolescent, cucerit de hazul piesei de teatru – radiofonic ascultată, *Ulciorul sfărâmat*, iar mai apoi lector încrâncenat al pasionantului roman *Michael Kolhaas*, am simțit cruzimea și particularitatea faptei, când am aflat în ce chip și companie și-a curmat zilele Heinrich von Kleist. Gerard de Nerval se spânzurase de un felinar, într-o noapte de dezastru, pe o străduță pariziană, Esenin pare-se și-a tăiat firul vieții într-o pădure, certat de principialul Maiakovski care, totuși, i-a urmat curând apoi exemplul. În exil se sinucide Stefan Zweig, în țara sa, care-l diviniza, Hemingway. Un as al nefericirii, Henri de Montherlant, o soră a suferinței, Virginia Wolf.

Bolnav de cultură, artistic înzestrat, fără grija zilei de mâine, junele de douăzeci de ani Emil Ivănescu își stabilea ziua sinuciderii, acordându-și o amânare spre a audia un concert de la care nu era de lipsit. Student în farmacie, în medicină, enumera otrăvurile, spre a o

alege pe cea ideală – acidul prusic. Aparținea unei generații care avea să treacă prin multe – oare presimțea? Scria, prin 1943, într-un Jurnal – a lăsat mai multe: „M-am oprit la *Oceanografia* lui Mircea Eliade și la *Pe culmile disperării* a lui Emil Cioran. În felul lor rezumă intersecția dramatică de opinii a unei generații. Definesc oarecum exact starea de spirit și preocupările mele de acum.”

Pe ce tipare poate deveni absurdul un psihoexperiment și un deziderat rațional, iată ce-l preocupa. Un narcisism răsturnat, o dragoste neîmpărtășită complică orice tentativă de a limpezi cazul printr-o dominantă. Pe toate fețele întors, motivul sinuciderii rămâne echivoc. Bunăoară, plecarea lui Emil Ivănescu s-a petrecut în anul 1943, an de catastrofe militare, prevestind vremuri negre – nimic totuși despre ce se petrecea în jur, ca fapt social, în mai multele sale jurnale, în scrisori, în texte fierbinți sau glaciale. Mă gândesc că dacă pasul final ar fi fost contramandat – vezi indecizia altui Emil Cioran –, tânărul ar fi cunoscut ravagiile comunismului, iar în cazul longevității, anii de după.

S-a sinucis Emil Ivănescu din narcisism, dintr-o prea prelungită aplecare asupra-și sau fiindcă, din același complex, ajunsese să se deteste? Cea de a doua ipoteză ar lămuri în linie dreaptă cazul, cu probe din Jurnal: „Mi-a spus într-o seară că există întotdeauna oameni întunecați pe care nimic nu-i mulțumește, care critică totul și care simt o plăcere aproape perversă de a nu admira nimic, de a nu lăsa nici măcar pe ceilalți să fie mulțumiți. Era portretul meu exact, nu? și nu mă flatez prea tare atribuindu-mi-l.”

Cu nimic mai încurajatoare ideea despre epoca în care viețuia: „Cred că Gide și Valéry sunt creierele cele mai captivant lucide pe care le-a dat secolul nostru de prăbușire a oricăror forme sociale și de derutantă disoluție a personalităților”. Un text întrutotul asemănător s-a găsit într-un papyrus din Egiptul antic, unde preatârziul fusese cunoscut cu patru milenii mai înainte. Ca și Emil Ivănescu, cronicarul egiptean nu mai credea în nimic. Care vor fi fost însă mentorii săi nu vom ști – din păcate. Dacă Emil Ivănescu ar mai fi avut puțină răbdare l-ar fi cunoscut pe Sartre, s-ar fi complăcut, eventual, printre existențialiști.

Cele mai multe cazuri de sinucidere nu suferă de complicații. Dependenți de presă, de televiziune, suntem copios serviți cu sinucideri la toate ceasurile zilei și nopților. Sinucideri, violuri, asasinate, scene de

violență, buchete – scuze – de accidente auto și moto, nu ducem lipsă de ele, mai adesea în impudicul lor veșmânt de vulgaritate. O jună încă la vârsta școlară se aruncă, despuiată, din apartamentul de la etajul șase al unui medic care nu se afla în ore de consultație. Miraculos, scapă cu viață, părăsind categoria sinucigașilor realizați. Un băietan în ultima clasă de liceu se aruncă de la etajul opt al locuinței profesoarei sale, care-i era și amantă. Și moare. Două fete gemene se spânzură de un copac, în natură. Săptămâna se completează, cea care-i va succede nu ne va dezamăgi. Am ajuns dependenți așa cum înaintașii noștri nu se puteau dispensa de gustoasele fleici în sânge.

Dacă săptămâna va fi săracă în sinucideri mai mult sau mai puțin spectaculoase, în mod sigur ne este asigurată floarea accidentelor auto. Cu repetiție vom admira metamorfoza care transformă cele mai luxoase limuzine în obiecte de artă abstractă. Altfel, variate filme ne vor arăta inși decizi tăind cu briceagul degetele cuiva care refuză să destăinuie un cifru, ucigașe bătaii, împușcături cu nemiluita, incendii – se preferă femeile ieșind în flăcări dar și bărbați în curs de carbonizare. Și cum suntem din ce în ce mai greu de mulțumit se caută și se descoperă noi mijloace de a ne hrăni pofta de oroare. Pentru copiii de până la doisprezece ani orori de mult fumate.

Organismele care se ocupă de sănătatea morală a telespectatorilor, a familiilor presei au aplicat, în trecute săptămâni, nemiloase amenzi unor delincvenți – prea întinseseră coarda! Fără îndoială sub povara unor zdrobitoare amenzi, patronii acestor media vor simți acut tentația sinuciderii. Uriașa responsabilitate pe care o au însă față de societate, care așteaptă mai departe de la ei, îi va împiedica să se spânzure în garajul cu cinci SUV-uri și trei Lexus-uri, să se arunce, de pe terasa acoperișului în piscina din mijlocul salonului, să înghită întreaga provizie de droguri a odraslei. Totuși, cum să nu-și ducă la capăt proiectul de a părăsi această vale a plângerilor când au de plătit între 2.500 și 25.000 de mii de lei? De unde să adune ei banii aceștia? Și cum să mai scoată capul în lume? Fii mulțumit, prietene, că nu ești în pielea lor!

România literară,
nr. 25, 29 iunie 2007

DIN ALBUMUL FAMILIEI

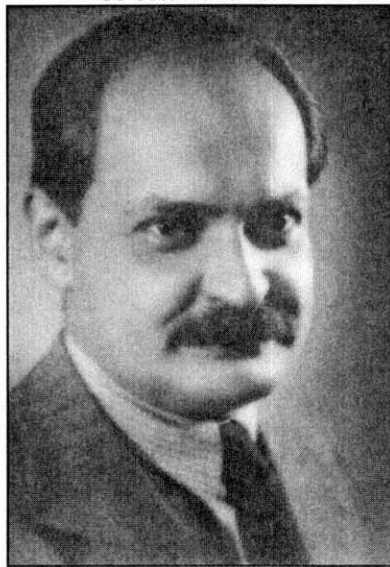
Șerban și Barbu la Paris, 1927

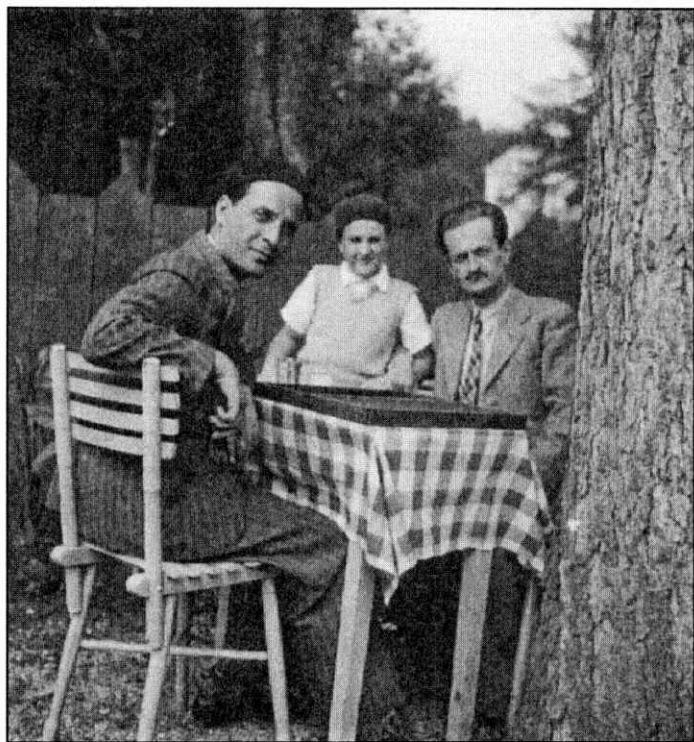
*Mioara și Barbu,
30 octombrie 1927*

*Famiile Cioculescu și Streinu,
1932-1933*

*Radu Cioculescu, fratele lui Șerban
Cioculescu, în 1935*

Șerban, Barbu și Vi. Streinu la Bușteni, 1936

*Barbu Cioculescu,
București, 1942*

Mioara și Șerban Cioculescu, 1962

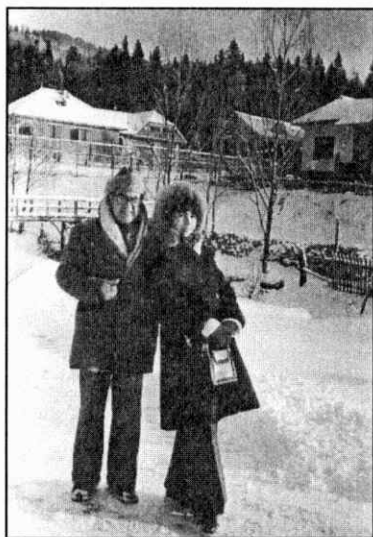
Barbu și Simona, în 1970

*La Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”,
Barbu, Simona C., Al. Dima, Paul Cornea*

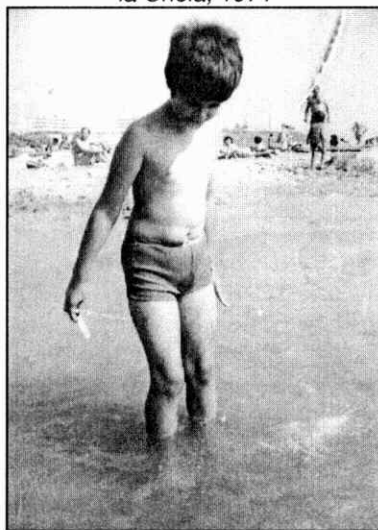
*Simona și Barbu cu părinții
la căsătoria civilă, București,
4 aprilie 1970*

*Simona și Barbu Cioculescu
la Cheia, 1971*

Barbu și Șerbănel, 1972

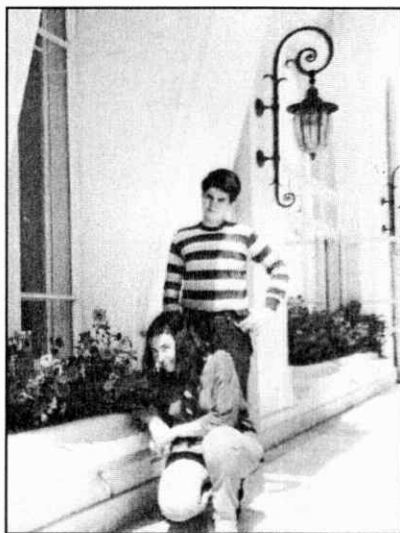
Șerbănel la Neptun, 1976

Barbu la Paris în 1977 (în Centre Beaubourg)

*Mioara și Șerbănel în Grădina Botanică,
1976*

*Simona și Șerban la Sinaia,
la Cazino, 1988*

*Neptun, octombrie 1997, cu Barbu C., Dinu Ianculescu,
Simona C., Al. George, Al. Vona*

*Barbu C. și Al. George la Neptun, la a
doua întâlnire a scriitorilor români din
întreaga lume, octombrie 1997*

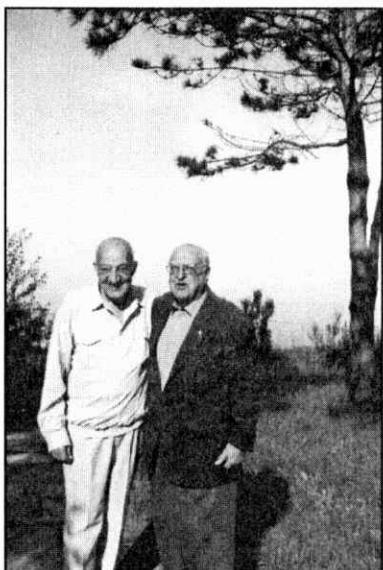
*Barbu, Simona și Șerban, acasă,
în str. Dr. Turnescu, aprilie 1999*

Barbu Cioculescu și Mircea Horia Simionescu la Târgoviște, 2003

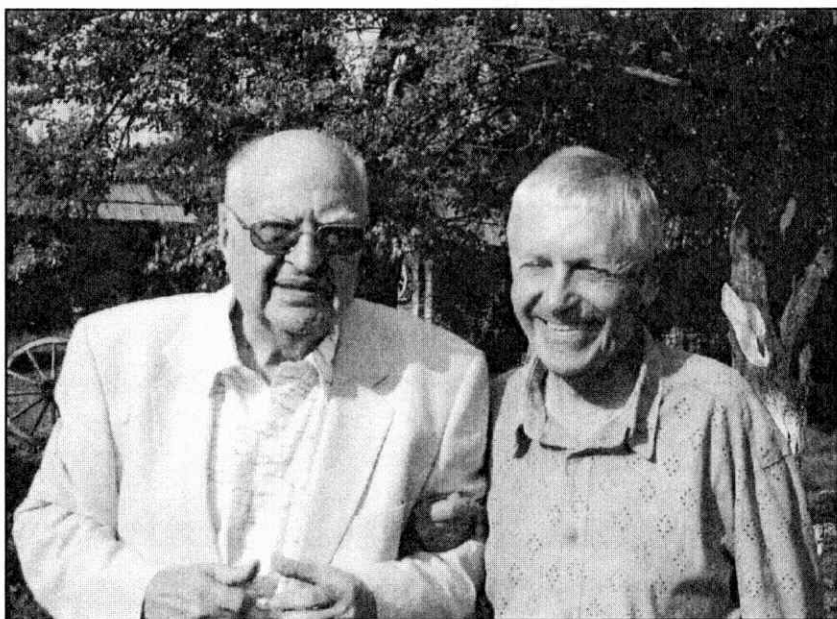
*Al. George, Barbu Cioculescu, Florentin Popescu,
Mircea Anghelescu, Târgoviște 2003*

*Barbu și Dinu Ianculescu
la Neptun, iunie 2004*

*Șerban și Raluca Cioculescu,
15 octombrie 2005*

Barbu Cioculescu și Gheorghe Grigurcu, Târgu-Jiu, 2008

*Simona și Barbu Cioculescu la Casa Minulescu,
alături de actrița Cristina Tacoi*

*Lansarea volumului „Navigând, navigând” la Muzeul Literaturii Române: Alex
Ștefănescu, Al. George, Barbu Cioculescu, Micaela Ghițescu, Simona C., Cornel
Regman, Șerban Filip Cioculescu*

Ilinca Cioculescu, 2011

*Familia Cioculescu, acasa, în Cotroceni
(Șerban, Simona, Mioara, Barbu, Ilinca),
circa 1979*

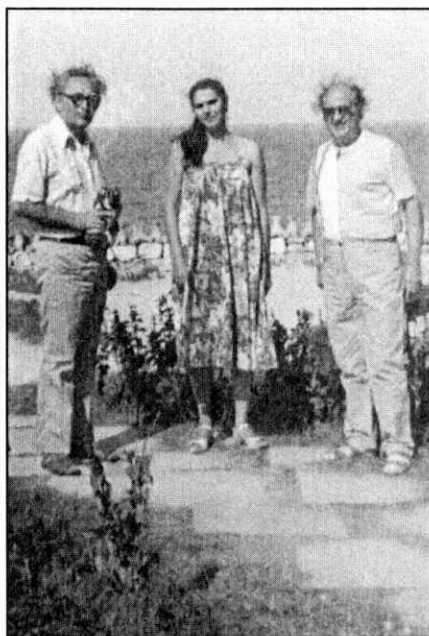
*Simona și Barbu Cioculescu, Moussy și Pavel Chihaiia,
iunie 2011, la Muzeul Literaturii Române*

*Cheile Sohodolului, 2006 (Gheorghe Grigurcu, Barbu Cioculescu,
Marian Draghici, Paul Aretzu, Paula Romanescu*

*Alexandru George și Barbu Cioculescu
la Rotonda Vladimir Streinu, în mai 2002*

*Barbu împreună cu Tudor și Catrina
Țopa la Neptun, în anii '80*

*Simona și Barbu, în 1971 sau 1972,
la Neptun*

Simona și Barbu în biroul scriitorului, 2001

Simona, Barbu, împreună cu Șerban și soția lui, Raluca, la Palatul Bragadiru, cu ocazia Zilei Naționale a Republicii Cehe, septembrie 2014

Lansare de carte la standul Editurii Bibliotheca, cu editorul Mihai Stan: Alexandru George – „Litere și clipe”, Barbu Cioculescu – „Zădărnicii în vuietul vremii”, Mircea Horia Simionescu – „Vârstele” (Târgul de Carte Gaudeamus, 2007)

CUPRINS

Partea I

A fi sau a nu fi memorialist (preambul).....	7
A fi sau a nu fi memorialist (preambul – 2).....	11
A fi sau a nu fi memorialist (Și încă ceva)	15
Nous irons à Paris... ..	19
Exerciții de memorialistică. Paris – Găești și retur.....	24
Casa Murineanu	28
Strada	32
Anii anepigrafi	36
Pentru început, premiant	41
Paula, pianul, pendula.....	47
Soarele Cotrocenilor	54
Agenda încărcată a unui vlăstar studios.....	61
Marile vacanțe	68
În munți, printre nobile frunți	76
Chinuri grele	82
În și la Cuibul cu barză	88
Fii de eroi	96
Și fii de profesori	104
Vremuri.....	110
O pălărie I	118
O pălărie II	122
Dar unde? Și cum?.....	127
Viața la țară I	133
Sfârșit de vară în Eden	141
Închiderea vremurilor	150
Ajunge, va striga Vocea.....	160

Partea a II-a

Și așa mai departe.....	169
Ce mai zicea tovarășul Stalin.....	178
Pățaniile unei case.....	185
Secolul, la jumătate.....	194
Un om se apleacă	200
„Eu și statuia mea”	207
Zile contra ani	213
Piesă în Sistem.....	219
Et in Arcadia ego... ..	225
Zilele învolburate ale unui student întârziat	231
Sictir Paradis!.....	238
Soare cu dinți	243
Pe dușumea	250
Cu și fără verighetă.....	256
Finis coronat opus aut debemur mortis?	262

Anexe

Old merry school	269
Un om, un destin, un card	273
Topolino, ti amo.....	277
Un cuib de poeți.....	281
Infernul cotidian.....	284
Diary	288
Omul fără expertiză	295
Nobel fără mine	298

Înaltele Toamne	301
Pe aripile crizei	305
Mea culpa? I	309
Mea culpa? II	312
Dormind, să visăm frumos.....	315
La un preț foarte rezonabil.....	319
Ieri sclav, azi patrician.....	323
Așa e că n-am.....	327
Adio, Olga!	331
Casa cu ferestrele deschise	335
București, oraș frumos	339
În așteptarea creșterilor negative	343
Frica albastră vs frica politică.....	347
Dai un ban.....	351
Soluții ar fi... ..	355
Finis coronat opus.....	359
Din albumul familiei.....	363

EDITURA *Bibliotheca* Târgoviște

N. Radian, KB 2/3, Târgoviște, 130062

tel/fax: 0245 212 241; mobil 0761 136 921

e-mail: biblioth@gmail.com • www.bibliotheca.ro

- Acreditată CNCS în anul 2012, pe domeniile CNATDCU:
Filologie, Teologie, Istorie și studii culturale,
- Prezentă în lista B – edituri clasificate de CNCS pe domeniile:
Istoria economiei, istoria științei și a tehnologiei.
Istorie socială, economică și politică. Istorie militară.
Limba și literatura română. Mituri, ritualuri, reprezentări
simbolice, teologie și studii religioase. Etnografie
cod depunere PN-II-ACRED-ED-2011-0095;
PN-II-ACRED-ED-2011-0096; PN-II-ACRED-ED-2011-0097.
- Atestată de Ministerul Culturii și Cultelor cu avizul nr. 4363/27.05.1997
- Membru al Societății Editorilor din România – SER
(Romanian Publishers Society – RPS)

Tiparul BIBLIOPRINT Târgoviște
Tel. 0765 464 304 • fax 0245 212 241
e-mail: biblioprint@yahoo.com

Pret: 35 0:20.87

...Căci pe la mijlocul anilor '60 s-a produs în literatura noastră o „strigare”, o chemare la viață a morților și nemoților, a dispăruților și ascunșilor, și Barbu Cioculescu a răspuns: prezent! Dar nu numai cu poeziile pe care le promisese la debut, ci și cu o prodigioasă activitate de erudit literar, editor de clasici și de autori puțin cunoscuți, în fine, cu comentarii critice în care poetul se afirmă sau se trădează prin arabescuri stilistice, printr-o ironie temperată de largă bunăvoință a recepției, în care poate Perpessicius și-ar afla un continuator – în cazul că, în critică, bunăvoința n-ar fi uneori expresia cea mai perfidă a ironiei.

Volume de poezie, desigur, dar și de proză, traduceri, de o varietate uluitoare, semn că ele au fost efectuate nu doar de amorul artei, ci și din nevoile „generației” sale de a supraviețui, editarea unor scriitori aproape uitați, dar și a unor celebrități asupra cărora atâția alții își osteniseră privirea mai înainte, în fine, glose critice și de istorie literară, adunate doar în câteva volume...

(Personal, prefer – pentru motive lesne de priceput – volumul de proză fantezistă *Palatul de toamnă*, 1974, cu care îmi simt cele mai profunde afinități, eu, la rândul-mi încercând, în afara amărăciunii timpurilor, și gluma pe seama Istoriei.)

Și, în legătură cu această carte, eu i-am spus – cu referințe însă la seria noastră, a debutanților de 40 de ani – că marcăm alexandrinismul cel mai vădit în mijlocul „noii” literaturi. El m-a aprobat, cu precizarea că din această literatură născută din literatură noi n-am fi putut publica un rând dacă cele două ultime decenii n-ar fi îngăduit-o. Ea are un început mai înainte, înainte de comunism.

...Și eu cred că această literatură va marca viitorul imediat al literelor românești, care va fi dominat de „cercurile” restrânse de scriitori, de aleși ce vor năzui, în primul rând, să se citească între ei. Istoria va fi favorabilă abia atunci lui Barbu Cioculescu, după ce i-a fost așa de îndelung ostilă.

(Alexandru George, *Litere și clipe*)

ISBN 978-973-712-925-3

www.bibliotheca.ro

Colecția
MEMORIALISTICA